

อขุสวณ

คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ .

ต.จ., ต.ช., ต.พ.

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961129241

วันที่ ๑๘ / ๑๑ / ๒๕๓๗
 เลขทะเบียน C 176
 เลขหมู่ ๗๐๑
 @ ๒๓๓๗ ๒๕๒๘

๐๐๑. 13

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

พลอากาศเอก หะริน หงสกุล
 มอบให้ห้องสมุดรัฐสภา

ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ

๒๕๑๖	พิมพ์ ๑ ครั้ง	จำนวน	๒,๐๐๐	เล่ม
๒๕๑๗	พิมพ์ ๓ ครั้ง	„	๓,๐๐๐	„
๒๕๑๘	พิมพ์ ๗ ครั้ง	„	๖,๐๐๐	„
๒๕๑๙	พิมพ์ ๑๒ ครั้ง	„	๑๒,๐๐๐	„
๒๕๒๐	พิมพ์ ๑๘ ครั้ง	„	๒๗,๐๐๐	„
๒๕๒๑	พิมพ์ ๑๘ ครั้ง	„	๑๕,๕๐๐	„
๒๕๒๒	พิมพ์ครั้งที่ ๖๑/ ๑ มี.ก. ๒๒	„	๕๐๐	„
	„ ๖๒/๑๘ มี.ก. ๒๒	„	๕๐๐	„
	„ ๖๓/ ๓ พ.ก. ๒๒	„	๖๐๐	„
	„ ๖๔/๒๑ ก.ก. ๒๒	„	๓๕๐	„
	„ ๖๕/ ๖ ศ.ก. ๒๒	„	๒,๐๐๐	„

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๒๕๘๖

สำนักพระราชวัง

๒๑ มีนาคม ๒๕๖๒

คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ค.จ., ค.ช., ค.ม. อายุ ๖๐ ปี ถึงแก่กรรมด้วย
เลือกออกในสมอง ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรุงเทพมหานคร ในวันอังคาร ที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๒
เวลา ๒๓.๑๕ น.

วันพุธ ที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๒ เวลา ๑๑.๐๐ น. ข้าราชการราชทานน้ำหลวง
อามศพ. พร้อมด้วยทีมเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลาสหทัยสมาคม วิทยาลัยราชสุดา กรุงเทพมหานคร
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทีมผู้กั้นประกอบศพ.

บุญสม พิมพ์.
เว็ร ๖ ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
	เพื่อทราบ	นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงาน ที่มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๒๖๕๔

สำนักพระราชวัง

๒๓ มีนาคม ๒๕๒๒

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายกฤษ อิศรเสนา ณ อยุธยา เชิญพวงมาลา
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และท่านผู้หญิง หม่อมราชวงศ์ทินะประภา อิศรเสนา
เชิญพวงมาลาของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปวางพระราชทานที่หน้าหีบศพ
คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ต.จ., ต.ช., ต.ม. ที่ศาลาสหทัยสมาคมการ วิชาศุทอง
กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ ที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๒๒ เวลา ๑๔.๐๐ น.

บุญสม/พิมพ์/แจ้ง/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ เพื่อทราบ.

ข้มีให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหตุือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

สำนักพระราชวัง

หมายรับสั่งที่ ๒๗๕๓๖

๒๔ มีนาคม ๒๕๖๒

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมหลวงปิยะ มาลากุล กรมวังผู้ใหญ่ประจำพระองค์
เชิญพวงมาลาไปวางพระราชทานที่หน้าหีบศพ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ต.จ., ต.ช., ต.ม.
ที่ศาลาสหทัยสมาคมการ วิชาเขตทอง กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๒ เวลา ๑๘.๐๐ น.

บุญสม/พิมพ์/เว้งจ๋ /ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ชกเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ No ๕๒

สำนักพระราชวัง

๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒

พระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ศ.จ., ศ.ช., ศ.ม.

๕ เมรุวัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๒ เวลา ๑๖.๐๐ น. ตั้งศพบำเพ็ญกุศล

๘ ศาลาสหทัยสมาคม วัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร

วันจันทร์ ที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๒ เวลา ๑๔.๐๐ น. เชิญศพเวียนเมรุ

แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๐๐ น. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
พร้อมด้วย พระวรชายา สเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระบรมราชินีนาถ และพระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จฯ ไปในการพระราชทานเพลิงศพ.

บุณยม/พิมพ์/ /ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
	เพื่อทราบ	นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงาน ที่มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดความตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ตามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

สำเนา

วันที่ 27 เมษายน พุทธศักราช 2522

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทรงทราบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า พลตำรวจเอก พิชัย กุลละวณิชย์ ขอพระราชทานพระราชวโรกาสกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาท

ด้วยคุณหญิง สมจิตต์ กุลละวณิชย์ ค.จ..ค.ช.,ค.ม. ผู้เป็นภริยาของข้าพระพุทธเจ้า ได้กราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พุทธศักราช 2522 ด้วยโรคไต และได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้า พร้อมด้วย พลตำรวจตรี เสน่ห์ สิทธิพันธ์ ผู้เป็นบุตรชาย และ พันตำรวจเอก พิบูลย์ กุลละวณิชย์ ผู้เป็นบุตร และบรรดาทายาท ได้กำหนดจะประกอบพิธีรับพระราชทานเพลิงศพ ในวันจันทร์ที่ 6 สิงหาคม พุทธศักราช 2522 เวลา 17.00 น. ณ เมรุวัดธาตุทอง

โดยที่ข้าพระพุทธเจ้า พลตำรวจตรี เสน่ห์ สิทธิพันธ์ และ พันตำรวจเอก พิบูลย์ กุลละวณิชย์ พร้อมด้วยครอบครัว ได้รับพระมหากรุณาธิคุณมาโดยตลอด ฉะนั้นในวาระสุดท้ายที่จะประกอบพิธีรับพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิง สมจิตต์ กุลละวณิชย์ นี้ ข้าพระพุทธเจ้าและทายาทจึงใคร่ขอพระราชทานอัญเชิญใต้ฝ่าละอองพระบาท เสด็จพระราชดำเนินไปร่วมด้วยพระวราชยา ไปพระราชทานเพลิงศพ ในวันเวลาดังกล่าวเพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่ คุณหญิง สมจิตต์ กุลละวณิชย์ และวงศ์ตระกูลสืบไป

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม.

ข้าพระพุทธเจ้า

พลตำรวจเอก พิชัย กุลละวณิชย์

ที่ รล ๐๐๐๒/ ๒๕๕๗

สำนักพระราชวัง

พฤษภาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ทรงรับเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์

เรียน พลตำรวจเอก พิชัย กุลละวณิชย์
อ้างถึง หนังสือลงวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๒

ตามที่ท่านขอให้กราบขออนุญาต ขอพระราชทานเชิญเชิญสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระวรชายา ไปพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ก.จ., ก.ช., ก.ม. ผู้เป็นภริยา ในวันจันทร์ ที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๒ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ เมรุวัดธาตุทอง ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ใ้ความกราบขออนุญาตทราบฝ่าละอองพระบาทแล้ว ทรงรับเชิญเสด็จพระราชดำเนินตามวันและเวลาที่ขอพระราชทานพระมหากรุณา
ขอได้โปรดคดีต่อรายละเอียดในเรื่งนี้กับสำนักพระราชวังต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

โทร. ๒๒๑๑๑๕๑ - ๕ คือ ๑๔, ๒๐ และ ๒๑

สำนักในพระมหากษัตริย์คุณ

คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ได้กราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรม ด้วยเลือดออกในสมอง ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรุงเทพมหานคร ในวันอังคารที่ 20 มีนาคม 2522 เวลา 23.15 น. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำหลวงอาบศพพร้อมด้วยหีบกุ๊ตั้นประกอบศพเป็นเกียรติยศ วันที่ 23 มีนาคม 2522 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายกัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา เชิญพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และท่านผู้หญิงหม่อมราชวงศ์ทีนประภา อิศรเสนา ฯ เชิญพวงมาลาของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ไปวางพระราชทานที่หน้าหีบศพคุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ต.จ., ต.ช., ต.ม. ที่ศาลาสีทิสยามการ วัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร

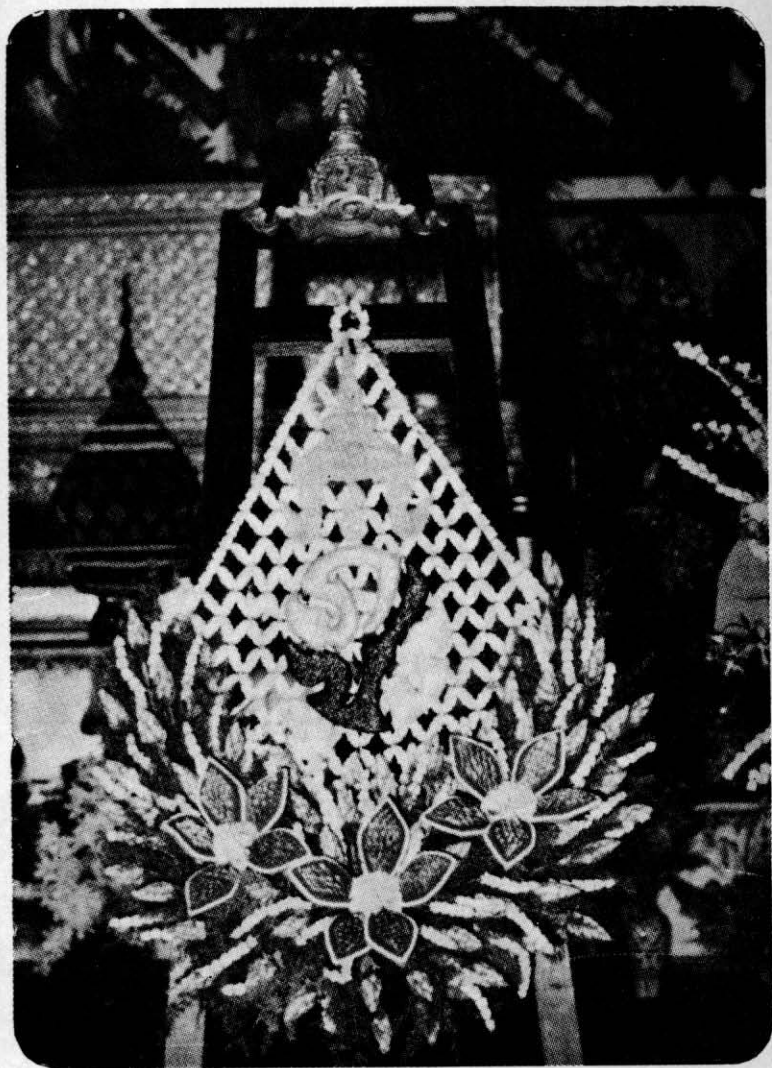
อนึ่ง วันที่ 24 มีนาคม 2522 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมหลวงปิยะ มาลากุล กรมวังผู้ใหญ่ประจำพระองค์ เชิญพวงมาลาไปวางพระราชทานที่หน้าหีบศพคุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ต.จ., ต.ช., ต.ม. ที่ศาลาสีทิสยามการ วัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร

วันที่ 6 สิงหาคม 2522 เวลา 17.00 น. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พร้อมด้วยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมนสวลี พระวรราชา สัตย์เจ้านายเสด็จไปในการพระราชทานเพลิงศพด้วย หากคุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ จะสามารถทราบได้ด้วยญาณวิเศษใดทางหนึ่ง ก็คงจะมีความปิติโสมนัสซาบซึ่งในพระมหากษัตริย์คุณเป็นล้นพ้น

ข้าพระพุทธเจ้า พลตำรวจเอก พิชัย กุลละวณิชย์ พร้อมด้วยบุตร-ธิดา และผู้ร่วมสกุล ขอกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาท สำนักในพระมหากษัตริย์คุณเป็นล้นพ้น

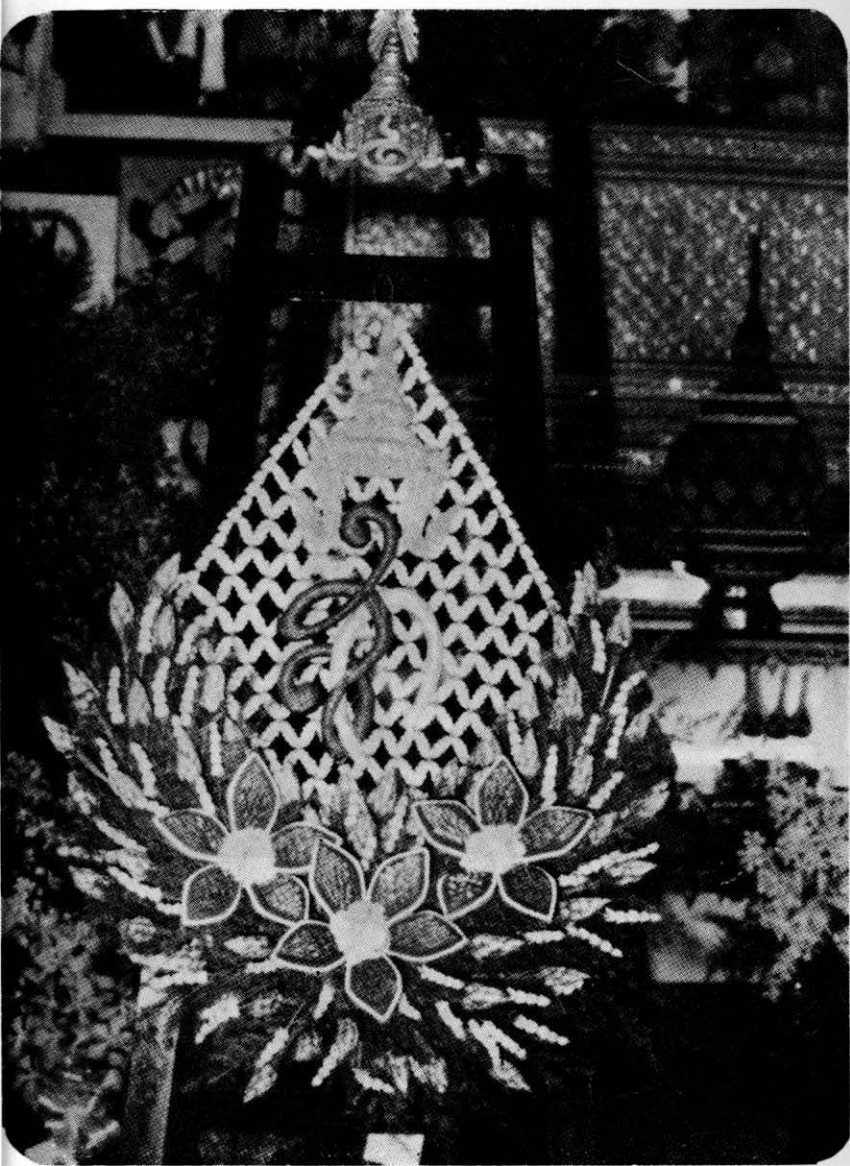
ข้าพระพุทธเจ้า

พลตำรวจเอก พิชัย กุลละวณิชย์

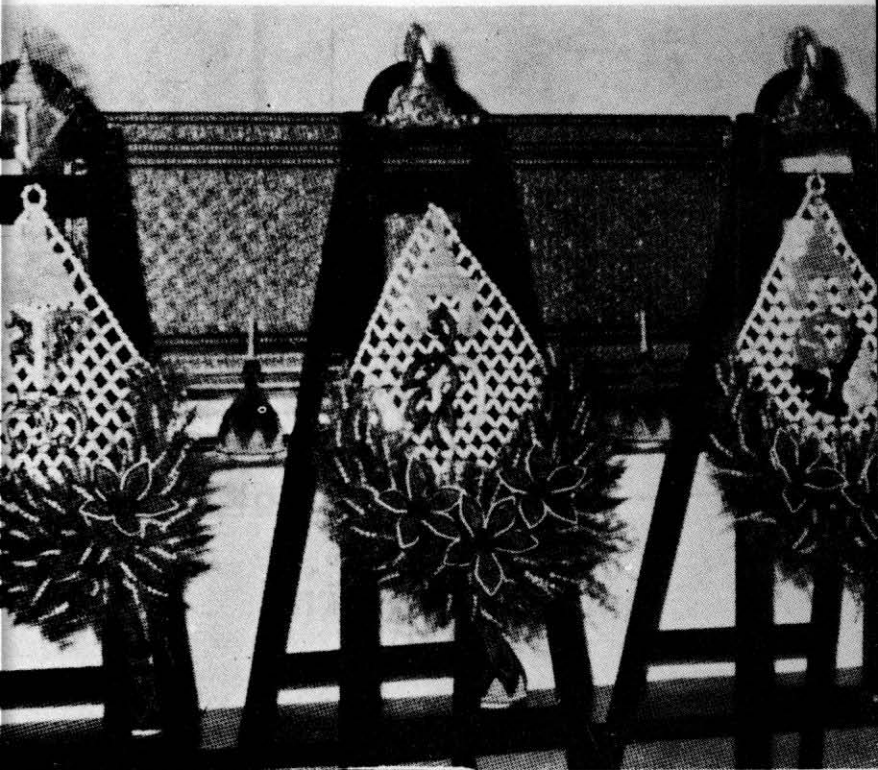

พวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พวงมาลาของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ

พวงมาลา

ของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ตัวพราดจากไป

ช่ออยู่คู่หทัย

ท่อมทั้นคนรักอาลัย

มตะ ๓๑ มกราคม ๒๔๖๒

มรณะ ๒๐ มีนาคม ๒๕๒๒

ประวัติย่อ
คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์

คุณสมจิตต์ กุลละวณิชย์ เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ณ บ้านซอยชิดซ้ายม้า ถนนเจริญกรุง แขวง สีพระยา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

คุณหญิงสมจิตต์ฯ เป็นบุตร ขุนสัณฑ์สารวัจกิจ (สุลี) สุนทรฉาย และ นางอุ่นเรือน (กุลละเมียร) สุนทรฉาย มีน้องชายและน้องสาวรวมบิดามารดาเดียวกัน ๒ คน คือ

นายธนุ สุนทรฉาย และ
นางบังอร พิบูลสวัสดิ์

และมีน้องสาวบุญธรรมอีก ๑ คน คือ นางจำนงค์ วงศ์ทองเหลือ

เมื่อเยาว์วัย ได้เข้ารับการศึกษาที่ โรงเรียนสตรี มหาพฤฒาราม จนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ คือ มัธยมปีที่ ๘ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๑ แล้วได้เข้าศึกษาต่อที่ มหาวิทยาลัยธรรม

ศาสตร์และการเมือง ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ จบการศึกษาระดับ
มหาวิทยาลัย ได้รับปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต เมื่อปี พ.ศ.
๒๔๘๘ พอจบการศึกษาแล้ว ได้เข้ารับราชการในกองควม
คุมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ จึงได้
ทำการสมรสกับ พันตำรวจโทพิชัย กุลละวณิชย์ (ยศใน
ขณะนั้น) และยังคงรับราชการอยู่ในกระทรวงอุตสาหกรรม
ตามเดิม จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๖ เห็นว่ามีภาระทางครอบครัว
มากขึ้น จึงได้ขอลาออกจากราชการในปี พ.ศ. ๒๔๙๖

คุณหญิงสมจิตต์ ฯ ได้รับพระราชทานเครื่องราช
อิสริยาภรณ์ ทั้งในการปฏิบัติหน้าที่ราชการเมื่อครั้งยังรับ
ราชการอยู่และในการปฏิบัติภาระกิจในด้านสังคมสงเคราะห์
และกิจการสาธารณกุศลโดยลำดับ ดังนี้ .—

๕ ธันวาคม ๒๔๙๓ เบ็ญจมาภรณ์มงกุฎไทย (บ.ม.)

๕ ธันวาคม ๒๔๙๘ จตุรตาภรณ์ช้างเผือก (จ.ช.)

๕ ธันวาคม ๒๕๐๘ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)

๕ ธันวาคม ๒๕๑๒ ตริตาภรณ์ช้างเผือก (ต.ช.)

๕ พฤษภาคม ๒๕๑๐ จตุตถจุลจอมเกล้า (จ.จ.)

๕ พฤษภาคม ๒๕๑๓ ตติยจุลจอมเกล้า (ต.จ.)

และได้รับเหรียญกาชาดสมนาคุณ ชั้นที่ ๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒

เมื่อยังมีชีวิตอยู่ และยังมีได้ถูกเบียดเบียนจากเรื่อง
โรคภัยไข้เจ็บ คุณหญิงสมจิตต์ฯ มีความปลาบปลื้มปิติเป็น
อย่างยิ่งในชีวิต ทุกครั้งที่มิโอกาสเป็นข้าช่วงใช้เบื้องพระ
ยุคลบาทของล้นเกล้าล้นกระหม่อมทั้งสองพระองค์ ตลอด
จนสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ ทุกพระองค์

นอกจากนี้ ยังได้มีส่วนทำความเจริญให้กับส่วนรวม
ทั้งในด้านสังคมสงเคราะห์ กิจการสาธารณกุศลและ
สาธารณประโยชน์ การส่งเสริมบทบาทของสตรีในด้าน
กฎหมาย ศิลป วัฒนธรรม และชนบประเพณี ด้วยการเสีย
สละแรงกายแรงใจเข้าเป็น นายกสมาคม เป็นกรรมการ และ
เป็นที่ปรึกษา ให้กับสมาคม สโมสร และมูลนิธิต่างๆ รวมทั้ง
การบริจาคทรัพย์สินส่วนตัวด้วยศรัทธาปสาทะ เข้าร่วมใน
การก่อสร้างปูชนียสถาน โรงพยาบาล สถานศึกษา และ
การจัดการเครื่องเวชภัณฑ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ให้โรงพยาบาล
และโรงเรียน ตลอดจนการให้ทุนการศึกษา ให้ที่พัก
อาศัย และให้อาหารแก่นักเรียนนักศึกษาที่ยากจนและขาด
ผู้อุปการะ ดังปรากฏรายการละเอียดอยู่ในภาคผนวกที่กล่าว
ถึงการสละแรงกายแรงใจและกำลังทรัพย์ ในการเข้ารับภาระ
หน้าที่ในสถาบันต่าง ๆ

โดยปกติ คุณหญิงสมจิตต์ ฯ เป็นผู้มีสุขภาพและ
 พละนาถัยสมบุรณดี ได้เคยผจญกับความเหนื่อยยากตราก
 ตรี และความยากลำบากนานัปการ ในโอกาสที่ตองติด
 ตามสามีไปตรวจราชการของกรมตำรวจ และการควบคุม
 ราคาสินค้า ตลอดจนการปราบปรามผู้ลักลอบทำลายป่าไม้
 ในส่วนภูมิภาคทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่ครั้งสามีรับราชการ
 อยู่กรมตำรวจในตำแหน่งจเรตำรวจ และเมื่อครั้งมีพระบรม
 ราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระ
 ทรวงพาณิชย์ และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร ติด
 ต่อกันมาเป็นระยะเวลานาน

คุณหญิงสมจิตต์ ฯ ไม่เคยมีอาการบ่วยกระเสาะกระ
 แสะมาก่อนเลย เพิ่งมาพบว่า คุณหญิง ฯ เริ่มมีอาการไม่
 ปกติทางไต เพราะการตรวจเลือดเมื่อราวปลายเดือนสิงหา
 คม ๒๕๑๗ และแพทย์สั่งให้เข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรง
 พยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๑๗ ในความ
 ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดของแพทย์ผู้ชำนาญการ เมื่อได้เอา
 บีสสาวะไปเพาะเชื้ออยู่ ๔ วัน จึงพบว่าเชื้อไวรัสลงไตทั้ง
 สองข้าง แพทย์จึงให้พักรักษาตัวอยู่จนถึงวันที่ ๒๑ กันยายน
 ๒๕๑๗ แพทย์จึงอนุญาตให้กลับบ้านได้ แต่โดยที่โรคไต
 เป็นโรคร้ายแรง สามีและบุตรหลานจึงต้องคอยระวังมิให้
 มีโรคอื่นแทรกซ้อนตามคำแนะนำของแพทย์

ต่อมาในวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๒๐ คุณหญิงฯ ต้องกลับเข้ารับการรักษาพยาบาล ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ อีกครั้งหนึ่ง เพราะแพทย์ตรวจพบว่า เม็ดโลหิตขาวในร่างกายลดจำนวนลงอย่างผิดปกติ แพทย์ผู้ชำนาญการในด้านนี้ ได้พยายามให้การรักษายาอย่างดียิ่ง อีกประมาณ ๒ สัปดาห์ต่อมา ปรากฏผลจากการตรวจเลือดว่า เม็ดโลหิตขาวเพิ่มจำนวนขึ้นจนพ้นขีดอันตรายแล้ว แต่ก็ยังพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลจนถึงวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๒๐ แพทย์จึงสั่งให้กลับบ้านได้

จากนั้นมา อาการป่วยของคุณหญิงฯ ก็มีแต่ทรงกับทรุด จนไม่สามารถจะออกงานและทำหน้าที่เพื่อสังคมต่อไปอีกได้ คุณหญิงฯ ต้องกลับเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๒๑ เนื่องจากร่างกายมีอาการบวมแทรกซ้อนมาอีก จนแพทย์ต้องใช้ไตเทียมฟอกเอาของเสียออกจากร่างกาย และได้ทำการผ่าตัดเพื่อต่อเส้นโลหิตแดงและเส้นโลหิตดำเข้าด้วยกัน เป็นการช่วยในการฟอกเอาของเสียออกจากร่างกาย แต่ตามหลักการของการต่อเส้นโลหิตที่จะให้ได้รับผล จะต้องใช้เวลานานถึง ๖ สัปดาห์ แพทย์ผู้ชำนาญการในเรื่องฟอกโลหิต จึงต้องตัดสินใจเจาะหน้าท้อง และใช้วิธีฟอกโลหิต

ด้วยการเอาน้ำใส่เข้าไปครึ่งชั่วโมงแล้วปล่อยออก ต้องกระทำเช่นนี้อยู่ ๒ วัน ๒ คืน เป็นผลให้ของเสียระบายออกจากร่างกายได้บ้าง อาการบวมจึงลดลง ทำให้คุณหญิงฯ ค่อยสบายขึ้น แต่แพทย์ก็ยังไม่วางใจ เพราะอาจจะมีโรคอื่นมารบกวนอีก ฉะนั้น แม้แพทย์จะอนุญาตให้กลับมาพักผ่อนรักษาตัวที่บ้านได้ ก็ยังต้องคอยเฝ้าดูแลกันอย่างใกล้ชิดและมีการระมัดระวังเรื่องโรคแทรกซ้อนเป็นพิเศษ

เมื่ออาการค่อยดีขึ้นบ้างแล้ว คุณหญิงฯ ก็ขออนุญาตออกจากห้องพักเดินไปมาเพื่อไปหาลูกหลาน ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกัน และลูกหลานต่างบ้านจะมาชุมนุมกันที่บ้านในวันอาทิตย์ทุกอาทิตย์เป็นปกติที่เคยเป็นมาช้านาน คุณหญิงฯ ก็ได้ลงมาร่วมชุมนุมด้วยกับลูก ๆ หลาน ๆ อย่างมีความสุขแล้วในวันอาทิตย์ที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๒ นั้นเอง เวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. คุณหญิงฯ บ่นปวดศีรษะ และบ่นว่ารู้สึกชาที่นิ้วก้อยข้างซ้าย และค่อย ๆ ลามไปชาที่นิ้วอื่นด้วย พยายามซึ่งประจำอยู่กับคุณหญิงฯ จึงเอาถุงน้ำแข็งมาวางทับให้ที่ศีรษะ เพื่อบรรเทาความปวด คุณหญิงฯ จึงหลับไปได้จนถึงเวลา ๐๔.๐๐ น. เศษ กลับมีอาการลึนแข็งและพูดไม่ชัด จึงได้รับนำตัวส่งโรงพยาบาล แพทย์ประจำตัวได้ให้การรักษาพยาบาลจนอาการค่อยดีขึ้นบ้าง รุ่งขึ้นวันที่ ๕

มีนาคม ๒๕๒๒ แพทย์ได้ให้ไปฉายเอกซเรย์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อความแน่ชัดอีกครั้งหนึ่ง ก็ปรากฏผลว่า เส้นโลหิตแตก และมีโลหิตแข็งตัวค้างอยู่นอกสมอง จำเป็นจะต้องทำการผ่าตัดเอาโลหิตที่ค้างออก คุณหญิงฯ จึงต้องเข้ารับการผ่าตัดเมื่อเวลา ๑๑.๐๐ น. ของวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๒๒ และเสร็จเรียบร้อยเมื่อเวลา ๑๒.๓๐ น. แต่อาการก็ยังไม่ดีขึ้นเท่าที่ควร แพทย์จึงจำเป็นต้องทำการผ่าตัดอีกครั้งหนึ่งในเวลาใกล้ ๆ กัน แล้วจากนั้น ก็เข้ารับการรักษาพยาบาลอยู่ในห้องฉุกเฉินตลอดมา บรรดาแพทย์ผู้ชำนาญการซึ่งเป็นเจ้าของไข้ ได้พยายามอย่างสุดความสามารถที่จะช่วยชีวิตคุณหญิงฯ ไว้ แต่อาการของคุณหญิงฯ ก็ไม่กระเตื้องขึ้น จนถึงวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๒๒ เวลา ๒๓.๑๕ น. คุณหญิงฯ ก็ถึงแก่กรรม

สิริรวมอายุได้ ๖๐ ปี ๑ เดือน กับ ๒๐ วัน

ภาคผนวก

ประวัติ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์

จะเพาะที่เกี่ยวกับการเสียสละแรงกายแรงใจ ในการปฏิบัติภาระหน้าที่ในด้านสังคมสงเคราะห์ และการสละทรัพย์สินส่วนตัวให้โดยตรงและเข้าร่วมสมทบ เพื่อกิจกรรมสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ ตลอดจนการให้อุปการะแก่ผู้ยากจน การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์ และการช่วยจัดหาทุนสมทบเพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์ปูชนียสถาน ตามรายการต่อไปนี้:—

สมาคมสตรีไทย

พ.ศ. ๒๔๙๘ ถึง ๒๕๒๑

— เป็นกรรมการสมาคมติดต่อกัน ๕ ปี

สโมสรวัฒนธรรมหญิง

พ.ศ. ๒๕๐๐

— เป็นกรรมการ และดำรงตำแหน่งบรรณรักษ์ด้วย

สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย

พ.ศ. ๒๕๐๕

— เป็นอุปนายกฯ

พ.ศ. ๒๕๑๐

— เป็นกรรมการที่ปรึกษา

สมาคมนักเขียนเก่าสุดริมหาดพุทธาราม

พ.ศ. ๒๕๑๑ ถึง ๒๕๑๕

— เป็นกรรมการสมาคมติดต่อกัน ๕ ปี

พ.ศ. ๒๕๑๖ ถึง ๒๕๑๘

— ดำรงตำแหน่งนายกสมาคม ๓ ปี ติดต่อกัน

พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึง ๒๕๐๒

— เป็นกรรมการติดต่อกันเป็นเวลา ๓ ปี

พ.ศ. ๒๕๐๕

— เป็นกรรมการที่ปรึกษา

พ.ศ. ๒๕๐๖ ถึง ๒๕๒๒

— เป็นนายกสมาคมติดต่อกันมา จนถึงแก่กรรมกรรม

ภารกิจในหน้าที่กรรมการต่าง ๆ

พ.ศ. ๒๕๐๘

— เป็นกรรมการ กองการรางวัลดวงฉนีกาชาด

— เป็นกรรมการจัดงาน วชิราวุฒานุสรณ์ และ

- เป็นกรรมการตัดสินประกวดนางสาวไทยในงานนี้
- พ.ศ. ๒๕๐๙
- เป็นกรรมการผู้อุปถัมภ์ ศูนย์พักผ่อนหย่อนใจ
ของเยาวชน อำเภอยานนาวา
- พ.ศ. ๒๕๑๐
- เป็นกรรมการสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์
  - เป็นกรรมการ แผนกสลากรบำรุงกาชาด
- พ.ศ. ๒๕๑๑
- เป็นกรรมการจัดงานมาติกร้าสกาชาติ ของสภา-
กาชาติไทย
  - เป็นกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการสวัสดิการ
โรงเรียนดาราคาม
  - เป็นกรรมการตัดสินประกวดนางสาวไทย
- พ.ศ. ๒๕๑๒
- เป็นกรรมการหารายได้สงเคราะห์เด็กกำพร้า
ณ บ้านประชาอุทิศของมูลนิธิพิริยานุเคราะห์
  - เป็นกรรมการสโมสรอาสาสกาชาติ
  - เป็นกรรมการตัดสินประกวดนางสาวไทย
  - เป็นกรรมการจัดงานมาติกร้าสกาชาติไทย

- เป็นกรรมการจัดงานที่ระลึกคนพิการ ครั้งที่ ๗
- เป็นกรรมการที่ปรึกษา แผนกจัดหาของรางวัล
สำหรับลานสนุกสภากาชาดไทย

พ.ศ. ๒๕๑๓

- เป็นกรรมการจัดหาทุนสร้างตึกศัลยกรรม ของ
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์สภากาชาดไทย
- เป็นกรรมการจัดงานลีลาศการกุศลของ “มูลนิธิ
ช่วยคนตาบอด”

พ.ศ. ๒๕๑๖

- เป็นกรรมการกลาง มูลนิธิช่วยนักเรียนขาด
แคลน ในพระบรมราชินูปถัมภ์

บริจาคทรัพย์และสิ่งของเพื่อสาธารณกุศล

พ.ศ. ๒๕๑๗

- บริจาคเงิน ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท สร้างห้องพิเศษ
“ปลื้ม - สาย กุลละวณิชย์” ในตึก “ดวงสิทธิ์”
โรงพยาบาลตำรวจ เป็นอนุสรณ์แก่บิดามารดา
ของสามี
- บริจาคเงิน ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท สร้างห้องพิเศษ
“ขุนสัณฑ์สำรวจกิจ - นางอุ้นเรือน สุนทรฉาย”

ในตึก “ตวงสิทธิ์” โรงพยาบาลตำรวจ เป็น
อนุสรณ์แก่บิดามารดา

พ.ศ. ๒๕๐๘

- บริจาคเงิน ๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท เป็นทุน “มูลนิธิ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” เพื่อเก็บดอกผล
ใช้ในการซ่อมแซมถาวรวัตถุในวัด

พ.ศ. ๒๕๐๙

- บริจาคเงิน ๖๐,๐๐๐.๐๐ บาท สมทบทุนสร้างตึก
“รุจิรวงศ์” ในโรงพยาบาลตำรวจ สำหรับห้อง
“พิชัย — สมจิตต์ กุลละวณิชย์”

พ.ศ. ๒๕๑๖

- จัดหาทุนทรัพย์ได้ ๒๓๒,๐๙๙.๐๐ บาท สมทบ
ทุนสร้างตึก ๘๔ ในโรงพยาบาลศิริราช
- บริจาคเงินทำรางน้ำให้ โรง-
เรียนเกาะปันหยี ๓,๙๔๕.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๘

- ซื้อผ้าห่มนวมเกล้าถวาย ฯ โดย
เสด็จพระราชกุศล ๒๐๐ ผืน ๗,๐๐๐.๐๐ บาท
- ทูลเกล้าถวายเงินโดยเสด็จพระ-
ราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย ๑,๐๐๐.๐๐ บาท

- บำรุงสมาคมสตรีอาสารักษาดินแดน ๑,๐๐๐.๐๐ บาท
- ซื้อเครื่องแบบแจกนักเรียนชายหญิง โรงเรียนวัดพนมพนาวาส อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒,๖๐๑.๐๐ บาท
- ซื้อเสื้อกันหนาวให้ตำรวจชายแดน ๑๐๐ ตัว ๓,๕๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคให้ มูลนิธิช่วยนักเรียนที่ขาดแคลน ในพระบรมราชินูปถัมภ์ สมทบทุนเฉลิมพระชนม์พรรษา ๔ รอบ ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- สมทบทุนสร้าง โรงเรียนมัธยมวัดพระนอนจักรสีห์ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ๒๐๐.๐๐ บาท
- ร่วมทำบุญวัดสุทัศน์เทพวราราม ๕๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินให้ ห้องประกอบอาหารคนป่วย โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์สภากาชาดไทย ๕,๐๐๐.๐๐ บาท

- บริจาคเงินให้ห้องยา โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เพื่อซื้อยาให้คนไข้อนาถาในกรณีฉุกเฉิน ๕,๐๐๐.๐๐ บาท
- ช่วยเหลือทหารที่ได้รับบาดเจ็บในการปราบปราม ผกค. ที่ห้วยโก๋ร่น ๒,๐๐๐.๐๐ บาท
- บำรุงมูลนิธิเด็กปัญญาอ่อน
- ช่วยบูรณะวัดโสธรวราราม-วรวิหาร ๑,๘๐๐.๐๐ บาท
- มอบทุนการศึกษาให้นักเรียนแพทย์ที่ขาดแคลน ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ๖,๐๐๐.๐๐ บาท
- ให้อุปการะการศึกษา น.ส. มาลี พลิตา จังหวัดพังงา ๓,๔๔๕.๐๐ บาท
- สร้างพระประธาน ในโบสถ์วัดพนมพนาวาส จังหวัดฉะเชิงเทรา ๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินซื้อเครื่องวัดความดันโลหิตให้ตึก “ ประสิทธิ์ — ตู ” โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ๕ ชุด ๗,๐๐๐.๐๐ บาท

- บริจาคเงินให้ตึก “ประสิทธิ์ –
ตุ้” โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
เพื่อซื้อเวชภัณฑ์ยามฉุกเฉิน ๕,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๙

- สมทบทุนสร้างเมรุเผาศพวัด
บวรมงคล ชนบุรี ๑,๐๐๐.๐๐ บาท
- สมทบทุนสร้างศาลาการเปรียญ
วัดกุตาใต้—เหนือ อำเภอปลา
ปาก จังหวัดนครพนม ๑๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินซื้อเครื่องวัดความ
ดันโลหิตให้ โรงพยาบาลจุฬา
ลงกรณ์ จำนวน ๗ เครื่อง ๑๐,๘๕๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินให้ชมรม “ไทยช่วย
ไทย” ๑,๐๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินให้ชมรม “ไทยช่วย
ไทย” ซื้อสิ่งของให้ ตำรวจ
ทหาร กองอาสารักษาดินแดน ๑,๐๐๐.๐๐ บาท
- บำรุง “ศูนย์บริการโลหิตแห่ง
ชาติ” สภากาชาดไทย ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท

- บำรุง โรงเรียนราชประชา-
สมาสัย ในพระบรมราชินูป-
ถัมภ์ ๑,๐๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินซื้อเสื้อผ้าแจกเด็ก
ยากจน ๘๓๓.๐๐ บาท
- สมทบทุนสร้างไฟฟ้าหุบผา
สวรรค์ ๒๐๐.๐๐ บาท
- สมทบทุนโดยเสด็จพระราช
กุศล ในวันเฉลิมพระชนม์
พรรษา ๕๐๐.๐๐ บาท
- บำรุงกิจการ มูลนิธิอนุเคราะห์
คนหูหนวก ในพระบรมราชิ-
นูปถัมภ์ ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- ซื้อผ้าห่มน้อมเกล้าถวายฯ โดย
เสด็จพระราชกุศล จำนวน
๕๐๐ ผืน ๑๕,๐๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินบำรุงมูลนิธิตำรวจ
ชายแดน ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- ให้ทุนนักเรียนแพทย์ขาดแคลน
ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ๖,๐๐๐.๐๐ บาท

(๑๗)

- จัดงานทอดกฐินวัดบ้านนาเทพ-
ธาราม อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัด
ฉะเชิงเทรา ๓๑,๓๙๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๒๐

- สมทบทุนทำรั้วสโมสรสีลม ๕๐๐.๐๐ บาท
- บำรุงมูลนิธิช่วยนักเรียนขาด
แคลน ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ๑๒,๐๐๐.๐๐ บาท
- ค่าใช้จ่ายในการอบรมลูกเสือ
ชาวบ้านวัดพิพิธ ประสาทสุน-
ทร (ลาดขวาง) จังหวัดฉะเชิง
เทรา ๑,๐๐๐.๐๐ บาท
- บำรุงมูลนิธิศิริวัฒนา—เซส
เซียร์ ๕๐๐.๐๐ บาท
- บำรุงมูลนิธิช่วยนักเรียนแพทย์
ที่ขาดแคลน ในพระบรมราชิ-
นูปถัมภ์ ๖,๐๐๐.๐๐ บาท
- ทูลเกล้าถวายฯ เงินโดยเสด็จ
พระราชกุศล เนื่องในวันพระ
ราชสมภพ ๒๐๐.๐๐ บาท

- บริจาคเงินให้ตีกิ่งกมลณี โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคให้ห้องประกอบอาหาร โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ๕,๐๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินให้ กองบรรเทาสาธารณภัย กรมตำรวจ ทหาร และตำรวจอาสาสมัคร ๕,๐๐๐.๐๐ บาท
- ซื้อเสื้อผ้าแจกเด็กยากจน ๒๖ ชุด ๑,๐๕๗.๕๐ บาท
- สมทบทุนทูลเกล้าถวายฯ โดยเสด็จพระราชกุศล ร่วมกับเขตพระโขนง ๑,๐๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินสมทบในงานศพ พระชัยประชา (ชจร สุนทรโรทัย) เจ้าภาพมอบศพให้ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ๑,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๒๑ และ ๒๕๒๒

- ร่วมทำบุญวัดสุทัศน์เทพวราราม ๓๐๐.๐๐ บาท

- สมทบทุน มูลนิธิสังเคราะห์
เด็ก ของศาลคดีเด็กและเยาวชน
ชน ๒,๐๐๐.๐๐ บาท
- สมทบทุนสร้างพระบรมราชานุ-
สาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าฯ (ผ่านหม่อมมกอบ-
แก้ว) ๑,๐๐๐.๐๐ บาท
- สมทบทุนสร้างพระบรมราชานุ-
สาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าฯ (ผ่านสภาผู้แทน
ราษฎร) ๑,๐๐๐.๐๐ บาท
- สมทบทุนสร้างศาลา วัดภาษี
ถนนเอกมัย ๙๐๐.๐๐ บาท
- มอบทุนนักเรียนแพทย์ขาด
แคลน ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ๖,๐๐๐.๐๐ บาท
- ช่วยนักเรียนขาดแคลน ใน
พระบรมราชินูปถัมภ์ ๖,๐๐๐.๐๐ บาท
- ช่วยการแข่งขันกอล์ฟการกุศล
โรงเรียนพิบูลประชาสรรค์ ๑,๕๐๐.๐๐ บาท

- ด้งทุนเพื่อช่วยการศึกษาพยาบาล ของวิทยาลัยพยาบาล สภากาชาดไทย ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- ด้งทุนให้ แผนกอายุรศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ๓๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- ด้งซื้อเครื่องฟอกไตเทียมให้แผนกอายุรศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ๑๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินให้สมาคมศาสนา สัมพันธ์ ๒๐๐.๐๐ บาท
- สมทบทุนก่อสร้างกุฏิสงฆ์ วัดเขาติน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ๕๐๐.๐๐ บาท
- บริจาคเงินซื้อเครื่องมือแพทย์ให้หน่วยวิชาการระบบทางเดินอาหาร ประจำตึก “ ประสิทธิ์-ด้งพร้อมพันธุ์ ” โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ๑ เครื่อง ๕,๓๕๕.๐๐ บาท

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา (๒๑)

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961129241

- ซื้อเครื่องอะไหล่ไตเทียม ๑ ชุด
ให้โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
สภากาชาดไทย ๖,๗๐๖.๗๑ บาท
- สมทบทุนสร้างซ้อฟ้า วัดรัชดา-
ภิเชก อำเภอปอพลอย จังหวัด
กาญจนบุรี ๕,๐๐๐.๐๐ บาท
- ซื้อเสื้อผ้าแจกเด็กยากจน ๓๕
คน ที่วัดภาชี ถนนเอกมัย ๑,๘๒๖.๕๐ บาท
- ซื้อเครื่องปรับอากาศให้ตึก
“ประสิทธิ์ — ตู๋ พร้อมพันธ์”
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ๑๒,๕๐๐.๐๐ บาท
- บำรุง มูลนิธิช่วยนักเรียน
แพทย์ขาดแคลน ในพระบรม
ราชินูปถัมภ์ ๖,๐๐๐,๐๐ บาท
- สมทบทุนสร้าง โรงเรียนเด็ก
ยากจน วัดธาตุทอง พระโขนง ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- บำรุงวัดพระศรีมหาธาตุ บาง
เขน ๓๐๐.๐๐ บาท
- บำรุงห้องยา โรงพยาบาลจุฬา
ลงกรณ์ เพื่อจัดหายาให้คนไข้
ในกรณีฉุกเฉิน ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท

- บำรุง แผนกโภชนวิทยาและ
โภชนบำบัด โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เพื่อซื้ออุปกรณ์การ
ครัว ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- บำรุง มูลนิธิอนุเคราะห์คน
พิการ ในพระบรมราชินูปถัมภ์
ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชินี ๒,๐๐๐.๐๐ บาท
- บำรุงค่าอาหาร โรงพยาบาล
สงฆ์ ๑,๕๖๓.๐๐ บาท
- บริจาคเงินบำรุงวัดบ้านนาเทพ
ธาราม อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัด
ฉะเชิงเทรา ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท

การจัดหาทุนทรัพย์เพื่อกิจการสาธารณกุศลและสาธารณ ประโยชน์

พ.ศ. ๒๔๙๓

- จัดงานทอดกฐินวัดพิพิธประ-
สาทสุนทรเพื่อสร้างพระอุ-
โบสถ ๓๔๑,๖๔๕.๖๘ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๖

- จัดหาทุนก่อสร้างโรงเรียนวัฒน-
นาประชาสรรค์ (วัดบางพระ) ๑๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท

- จัดงานทอดกฐินวัดพิพิธประ
สาทสุนทรเพื่อสร้างพระอุโบ-
สถต่อจากที่สร้างไว้แล้ว ๓๖๓,๓๘๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๘

- จัดหาทุนสร้างโรงเรียนพิบูลบำ-
รุง ๒๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดงานกฐินวัดบางปะกงล่าง
เพื่อสร้างโบสถ์ ๓๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนสร้างสุขศาลาที่วัด
พิพิธประสาทสุนทร ๒๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนก่อสร้างศาลาการ
เปรียญวัดไพศาราม ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๙

- จัดหาทุนก่อสร้างศาลาการ
เปรียญวัดท่าอิฐ ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนสร้างโรงเรียนพิบูลบำ-
รุง (เพิ่มเติม) ๔๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนสร้างโรงเรียนวัดเขา-
ดิน ๑๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๐

- จัดหาทุนก่อสร้างโรงเรียนวัด
ราษฎร์บำรุงวนาราม(วัดเกาะ) ๑๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนก่อสร้างโรงเรียนบ้าน
ท่าแคลง ๘๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนก่อสร้างโรงเรียนพิบูล-
บำรุง (เพิ่มเติม) ๓๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนก่อสร้างศาลาการ
เปรียญวัดพิพิธประสาทสุนทร ๑๙๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนก่อสร้างวัดบางฝั่ง จัง-
หวัดฉะเชิงเทรา ๑๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนก่อสร้างวัดบางเกลือ
จังหวัดฉะเชิงเทรา ๘๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนก่อสร้างศาลาวัดลาด
ยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ๓๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนสร้างสุขศาลาวัดผา-
นิตาราม จังหวัดฉะเชิงเทรา ๑๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท
- จัดหาทุนก่อสร้าง฼าปนสถาน
วัดพิพิธประสาทสุนทร ๓๑๓,๗๐๑.๒๕ บาท

(๒๕)

- จัดหาทุนก่อสร้างโรงเรียนประชาราษฎร์บำรุง (วัดบางปรong)
จังหวัดฉะเชิงเทรา ๑๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๗

- ขณะดำรงตำแหน่งนายกสมาคมนักเรียนเก่าสตรีมหาพทุฒาราม ร่วมกับทางโรงเรียนจัดแสดงละครหารายได้บำรุงโรงเรียน ได้เงินรวม ๓๙,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๘

- จัดหาภาพยนตร์มาฉาย เก็บเงินบำรุงโรงเรียนมหาพทุฒาราม ได้เงินรวม ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๔

- ติดต่อของบประมาณเพื่อสร้างหอประชุมให้โรงเรียนสตรีมหาพทุฒาราม ได้เงินรวม ๒,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๖

- จัดแข่งขันชกมวยที่ เวทีราชดำเนิน เพื่อใช้เป็นทุนบำรุง

การศึกษาของเยาวชนผู้ยากจน
แต่มีความประพฤติดีและเรียน
ดี ของโรงเรียนสตรีมหาพศุมา
ราม โดยใช้ดอกผลมาเป็นค่า

ใช้จ่ายในการช่วยเหลือ ๑๐๓,๗๕๙.๐๐ บาท

— ติดต่อบริษัทประมาณเพื่อปรับ

ปรุงโรงเรียนสตรีมหาพศุมา

ราม

๑๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา

พ.ศ. ๒๕๑๕

— ให้ทุนการศึกษาแก่ นายสุนทร ศรีปรารค์ ซึ่ง
เรียนสำเร็จจากโรงเรียนสันติราษฎร์บำรุง ให้เข้า
ศึกษาต่อที่ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหา
วิทยาลัย จนสำเร็จได้รับปริญญา

— ให้ทุนการศึกษาแก่ เด็กหญิง มาลี พลิตา จาก
เกาะปันหยี จังหวัดพังงา เมื่อจบการศึกษาจาก
โรงเรียนประจำจังหวัดแล้ว ให้เข้ามาศึกษาต่อใน
กรุงเทพมหานคร ให้พักอาศัยกินอยู่หลับนอน
ที่บ้าน จนเรียนจบ ม.ศ. ๕

พ.ศ. ๒๕๑๖

- ให้ทุนนักเรียนแพทย์ประจำ ทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ จนถึงในปัจจุบัน จำนวน ๑ ทุน มูลค่า ๖,๐๐๐.๐๐ บาท โดยใช้ชื่อว่า “ทุน คุณหญิง สมจิตต์ กุลละวณิชย์”

พ.ศ. ๒๕๑๘

- รับอุปการะ นางสาวบรรจง จันทรันวล กับ เด็กชายบุญส่ง จันทรันวล จากอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งบิดามารดาถึงแก่กรรม และประกาศหาผู้อุปการะทางหนังสือพิมพ์ นางสาวบรรจงฯ เรียนจบ ม.ศ. ๕ แล้วจึงกลับภูมิลำเนาเดิม ส่วน เด็กชายบุญส่งฯ สุขภาพไม่ดี ไม่อาจเรียนต่อได้ จึงเดินทางกลับบ้านเดิม
- ให้ทุนการศึกษาและที่พักอาศัยแก่ เด็กหญิง เบญมาศ รัตนบำรุง จากอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี จบจบการศึกษาระดับ ม.ศ. ๕ จากโรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม และกำลังจะเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย

การอุปการะให้ผู้ต้องการบวชเรียนเป็นพระภิกษุ

พ.ศ. ๒๕๑๙

- อุปการะให้ จ.ส.ต. นพพดล รัตนบำรุง อุปสมบทเป็นพระภิกษุ อยู่ที่สำนักวัดเนรัญชรา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๑

- อุปการะให้ สามเณรตรุณ อินตา อุปสมบทเป็นภิกษุที่วัดภาษี ถนนเอกมัย พระโขนง กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๑๙ ได้รับฉายา “สุนทราจาโร”
- อุปการะให้ สามเณรจรัส อินตะปัญญา อุปสมบทเป็นภิกษุที่วัดภาษี ถนนเอกมัย พระโขนง กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๒๑ ได้รับฉายา “จันทปริสุทโธ”

พ.ศ. ๒๕๒๒

- ได้พิจารณาไว้ก่อนจะถึงแก่กรรมว่า จะอุปการะให้ อาจารย์ ดุสิต ธรรมโชติ แห่งโรงเรียนวัดปทุมคงคา อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๒ ที่วัดธาตุทอง เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร

ด้วยรักและอาลัย

ผมเรียก “สมจิตต์ กุลละวณิชย์” ภรรยาผมสั้น ๆ ว่า “สม”

สม ๆ ได้ชื่อว่าเป็นนักสังคมสงเคราะห์มาเกือบตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ เริ่มต้นด้วยการสละทรัพย์สินส่วนตัวคราวละเล็กละน้อย ช่วยเหลือคนยากจนที่พบเห็นว่ามีอัตคัดขัดสนจริงๆ ได้เคยให้ความช่วยเหลือเจือจุนครอบครัว ตำรวจในบังคับบัญชาของผม และโดยเฉพาะที่ช่วยมากก็ในเรื่องค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือและค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และยังได้ช่วยอุปการะเด็กกำพร้า และเด็กยากจนไว้หลายต่อหลายคน ด้วยการให้อาหารการกิน และที่พักอาศัย

เมื่อใดมีโอกาส ก็จัดหาสมุดดินสอตลอดจนเครื่องเขียนอื่น ๆ ไปแจกนักเรียนที่อยู่ในท้องถิ่นกันดาร และเมื่อพบเห็นคนบ่่วยไข้ที่ยากจน ก็ช่วยเหลือให้เงินให้ทองและเครื่องเวชภัณฑ์เท่าที่จะมีกำลังช่วยได้ และโดยที่มีจิตใจยึดมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนา เพราะได้รับการอบรมและได้เห็นตัวอย่างความ ศรัทธาใน พระศาสนาของคุณพ่อคุณแม่มาตั้ง

แต่เล็ก การทำบุญทำกุศล และการทำนุบำรุงพระศาสนาทั้ง
โดยตรงและโดยอ้อม จึงได้เป็นหลักปฏิบัติมาจนเป็นคุณ
สมบัติติดตัวตลอดมาจนถึงวันสุดท้ายที่ต้องจากโลกนี้ไป

พอเริ่มงานทางด้านสังคมสงเคราะห์อย่างเป็นทางการ
เป็นราวแล้ว สมฯ ก็ใช้เวลาส่วนมากหมกมุ่นอยู่กับงาน
สังคมสงเคราะห์ตลอด ทุ่มเททุทุกอย่างเพื่อให้ภารกิจทาง
สังคมที่ได้รับมอบหมาย หรือที่สมัครใจเข้าช่วยเหลือได้
สำเร็จลุล่วงไปอย่างไม่คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อย และไม่
คำนึงถึงความหมดเปลืองทรัพย์สินส่วนตัวเลย แม้ในช่วง
สุดท้ายแห่งชีวิตของสมฯ ขณะนอนป่วยอาการมากอยู่ ณ
ตึก “ ประสิทธิ์ — ตู พร้อมพันธ์ ” โรงพยาบาลจุฬาลง-
กรณ์ สมฯ ก็ไม่วายห่วงใยในเรื่องหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ
ในฐานะเป็นนายกสมาคมนักเรียนเก่าสตรีมหาพฤฒาราม
เมื่อมีญาติและมิตรสหายไปเยี่ยม สมฯ ก็อ้ออดสำห่ออกปาก
บอกบุญเพื่อรวบรวมทุนทรัพย์ซื้อเก้าอี้ให้หอประชุมของโรง
เรียนที่สร้างขึ้นใหม่ แต่ยังขาดเก้าอี้สำหรับนั่งประชุม

นับได้ว่า แม้ใกล้จะตาย สมฯ ก็ยังทำทุกอย่าง
เพื่อประโยชน์ของสังคม และชั่วชีวิต สมฯ ไม่เคยสร้าง
บาปสร้างกรรม ไม่เคยประพฤติชั่ว ตั้งหน้าทำแต่ความดี
รู้ว่าอะไรไม่ดีแล้วไม่ทำ

แต่ไหนเล่า สม ฯ จึงต้องรับทุกข์ทรมานอย่าง
แสนสาหัสอยู่เป็นเวลานาน ต้องเข้าออกโรงพยาบาลตลอด
ระยะเวลา ๔ - ๕ ปีก่อนจะตาย และทำไม - ทำไมเรื่อง
อย่างนี้จะต้องเกิดกับสม ฯ

ผมจำได้ดีเสมอว่า ตั้งแต่ผมแต่งงานอยู่กับ
สม ฯ เมื่อหลายสิบปีก่อนนี้ สม ฯ ทำหน้าที่ภรรยาที่ดีมา
ตลอด สม ฯ ให้ความสุขกับผมและลูก ๆ ทุกคนอย่างหาที่
ติไม่ได้ สม ฯ ไม่เคยบกพร่องเรื่องงานในหน้าที่แม่บ้าน
สม ฯ ไม่เพียงแต่เป็นภรรยาที่ดีของสามี และเป็นแม่ที่ดี
ของลูก ๆ เท่านั้น แต่สม ฯ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่สม ฯ เอง
ด้วย ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อคราวคุณพ่อของสม ฯ บ่วยมาก
และเป็นอัมพาตอยู่หลายปี สม ฯ ไม่เคยทอดทิ้ง ไปเยี่ยม
เยียนและให้การรักษาพยาบาลคุณพ่ออย่างดีที่สุด คอยดูแล
ปรนนิบัติคุณพ่ออย่างใกล้ชิด และสม ฯ ทำทุกอย่างให้คุณ
พ่อโดยมิได้รังเกียจ ทั้งการบ้วนข้าวบ้วนน้ำ และดูแลทำ
ความสะอาดให้ทุกครั้งที่คุณพ่อถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ
เพราะช่วยตัวเองไม่ได้

สม ฯ มีคุณสมบัติพิเศษที่ผมจะไม่มีวันลืมได้ —

คราใดที่ผมกลับถึงบ้าน ถ้าผมหิวมา ผมจะได้รับ
การปรนนิบัติจนคลายความหิว ถ้าผมร้อนมา ผมจะได้รับ

ความข่มขืน แต่ถ้าผมหนาวมา ก็จะต้องได้รับความอบอุ่น หรือถ้ามี โมโหจนเฉียวมา ความโกรธใครต่อใครจะบรรเทา ลงเมื่อกลับเข้าบ้าน เพราะ สมฯ เป็นผู้บรรเทาให้ ในฐานะเป็นผู้รับใช้บ้าง ปลอบประโลมในฐานะเป็นน้องสาว บ้าง บางทีก็ให้สติ ทำเสมือนเป็นพี่สาวก็มี ทุกอย่างที่จะ เลวร้ายจึงกลายเป็นดีขึ้น

แม้ในระหว่างอาการป่วยของสมฯ อยู่ในชั้นอันตราย สมฯ รู้ตัวว่าชีวิตคงจะอยู่ไปได้อีกไม่นาน สมฯ ก็ยังไม่วายห่วงใยผมและลูก ๆ หลาน ๆ ทุกคน ห่วงว่าจะไม่มีใครปรนนิบัติผม จึงคอยส่งลูกหลานที่ไปเยี่ยมให้คอยดูแลผมแทนตัว เมื่ออยู่กันสองต่อสอง สมฯ จะออกปาก ขอฝากลูก ด้วยใบหน้าที่นองไปด้วยน้ำตา สมฯ ทำเช่นนั้น อยู่หลายครั้งหลายหน จนบางครั้งผมก็กลั้นน้ำตาไว้ไม่ได้ แล้วเราก็ร้องไห้กันสองคน —

ความกระวนกระวายใจของสมฯ อันเกี่ยวกับความห่วงใยผู้อื่น มีอยู่จนถึงนาทีสุดท้ายที่ สมฯ ยังมีลมหายใจ อยู่

ผมเคยทราบเรื่อง “นางแก้ว” แต่ “นางแก้ว” จะมีตัวจริงหรือไม่ — ไม่ทราบ ใครจะเป็น “นางแก้ว” ได้ บ้างหรือไม่ — ไม่สำคัญ แต่อย่างน้อย สมฯ ก็เป็น “นางแก้ว” ของผมอย่างแท้จริง

แต่ผมก็อดคิดไม่ได้ว่า ทั้ง ๆ ที่สม ฯ ดีทุกอย่าง ดีทั้งงานของส่วนรวมนอกบ้าน และดีทั้งงานส่วนตัวในบ้าน ดีขนาดเป็น “ นางแก้ว ” เป็นดวงใจของผม แต่ทำไมสม ฯ ต้องจากผมไปเร็ววันนัก และก่อนจากไป สม ฯ ต้องรับทุกข์ ทรมานอย่างหนักจากอาการป่วยด้วยโรคร้ายแรง ซึ่งไม่น่า จะเกิดกับคนอย่างสม ฯ เลย ผมจึงคิดไม่ออกอีกเหมือนกัน ว่า ทำไมต้องเป็นสม ฯ

คุณงามความดีของสม ฯ ในทุกอย่างที่กล่าวมา ทำให้ความสำนึกของผม และจิตใจของผมยังคงผูกพันกับสม ฯ ตลอดเวลา วันแล้ววันเล่า ผมยังวิ้าวุ่น ยังคิดถึงสม ฯ และ เกือบทุกขณะ จิตใจยังไม่วายประหวัดว่า สม ฯ ยังคงอยู่ กับผม สม ฯ ยังมีได้ตายจากไป บางครั้ง ผมไปกิจธุระ นอกบ้าน ผมก็นึกว่าผมไปกับสม ฯ ขากลับเข้าบ้าน ก็นึก อีกว่าสม ฯ นั่งมาในรถกับผมด้วย แต่เมื่อรู้สึกตัว ก็ทำให้ ให้จิตใจเสีย แล้วก็ต้องกลับเข้าบ้านซึ่งรอบ ๆ ตัวมีแต่ความ อ่างว้างและว้าเหว่ —

ล่วงมาถึงวันที่ผมเขียนบันทึกนี้ สม ฯ จากไปแล้ว กว่าหนึ่งเดือน แต่ทุกครั้งทีกลับเข้าบ้าน ผมยังมีความรู้สึก ว่า สม ฯ ยังมีชีวิตอยู่ แต่รักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล และ

รู้สึกเหมือนว่า ผมเพิ่งกลับจากไปเยี่ยมสม ฯ ที่โรงพยาบาล ทำให้มีกำลังใจอย่างที่เคยคิดว่า ไม่ข้าม ฯ ก็คงหายเป็นปกติ และกลับมาบ้านได้ ครั้นรู้สึกตัวว่า สม ฯ จากไปแล้ว จากไปอย่างไม่มีวันจะได้พบกันอีก ผมจึงต้องบันทึกความรักและความอาลัยสม ฯ ด้วยน้ำตา

ขอให้สม ฯ ไปสู่ที่ขอบเขต สม ฯ ไม่ได้รับกุศลผลบุญราศีที่นับเนื่องจากการประกอบกรรมดีของสม ฯ ในชาตินี้ ก็ขอให้สม ฯ ได้รับในชาติหน้า

และถ้าชาติหน้ามีจริง ก็ขอให้ ผมได้อยู่ร่วมกับสม ฯ อีกครั้งหนึ่ง ....

พิชัย กุลละวณิชย์

๒๕ เมษายน ๒๕๒๒

คุณหญิงสมจิตต์ผู้ก่อกำเนิด

สมาคมสตรีมหาพฤฒารามในพระบรมราชินูปถัมภ์

เมื่อดิฉันได้ทราบข่าว คุณหญิงสมจิตต์ ได้ร่วมกับ
อาจารย์ใหญ่ อาจารย์เสนาะจิต สุวรรณโพธิ์ศรี ได้จัดตั้ง
สมาคมศิษย์เก่าขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ขณะนั้นดิฉันยังเป็น
ครูอยู่ที่โรงเรียนสตรีวิทยา แต่ก็ได้สลับรับฟังอยู่เรื่อย ๆ
เพราะพี่ชายของดิฉัน คือ คุณสนั่น บุญยศิริพันธ์ (เจ้า
ของโรงพิมพ์พระจันทร์) และศาสตราจารย์เสนาะ ต้นบุญ
ยี่น ท่านทั้งสองเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนสตรีมหาพฤฒา
ราม เรียนเมื่ออยู่ชั้นประถม ทั้งสองท่านก็รู้จักสนิทสนม
กับคุณหญิงสมจิตต์ เรียกว่า พี่หนั้น และพี่เหนาะ อยู่เสมอ
และได้มาช่วยเหลือเป็นกรรมการสมาคมให้ตลอดเวลา ได้มี
นายกสมาคมดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๙๑—๒๔๙๓ อาจารย์สุภาพ ตีระนันท์
พ.ศ. ๒๔๙๔—๒๔๙๕ คุณหญิงสมร อังศุสิงห์
พ.ศ. ๒๔๙๖—๒๔๙๙ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์
พ.ศ. ๒๔๙๙—๒๕๐๐ คุณสุนิดา วัชรปาน

พ.ศ. ๒๕๐๐—๒๕๐๑ ศาสตราจารย์มัลลิกา เกาพิจิตร

พ.ศ. ๒๕๐๑—๒๕๐๒ คุณหญิงไสว เจริมเตียรณ

พ.ศ. ๒๕๐๓—๒๕๐๔ คุณอุษา จารุดุล

พ.ศ. ๒๕๐๕—๒๕๒๒ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์

รวมเวลาที่คุณหญิงสมจิตต์ เป็นนายกสมาคมสตรีมหาพฤฒารามในพระบรมราชินูปถัมภ์เป็นเวลาถึง ๒๐ ปี ท่านได้กรุณาต่อโรงเรียนและสมาคมตลอดเวลา ระหว่างที่ท่านเป็นนายกสมาคมท่านได้ทำประโยชน์ให้อย่างเหลือคณานับดังจะได้กล่าวต่อไป

๑. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖—๒๔๙๘ ดิฉันยังจำได้ว่าท่านได้รวบรวมศิษย์เก่า เช่น คุณกัณฑ์ตรีย์ นาคปรางา (สิมะเสถียร) คุณสวลี ผกาพันธ์ จัดแสดงละครในเรื่อง “บ้านทรายทอง” หารายได้บำรุงโรงเรียน สร้างบ้านพักภารโรงเป็นจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท

๒. ขณะเป็นนายกสมาคมสตรีมหาพฤฒาราม จัดซื้อรถยนต์โฟล์คสวาเกนคันที่ ๒ สำหรับใช้ในโรงเรียนเป็นจำนวนเงิน ๘๐,๐๐๐ บาท

๓. จัดฉายภาพยนตร์ ๒ ครั้งได้เงิน ๕๙,๐๐๐ บาท

๔. พ.ศ. ๒๕๐๕ ติดต่อยุ่วยเหลือร่วมกับคุณหญิงบุญเจือ ไชยภักดิ์ ของบประมาณจำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท

เพื่อสร้างหอประชุมโรงเรียน ขนานนามว่า “ หอประชุม
สมจิตต์ ” ปัจจุบันนี้ได้รื้อและสร้างใหม่

๕. พ.ศ. ๒๕๐๖ วันที่ ๒๑ มีนาคม จัดการแข่งขัน
มวยที่เวทีราชดำเนินได้เงินทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระ
ราชินีนาถ ปัจจุบันนี้ได้รับพระราชทานนามว่า “ ทุนศรี
พฤตมา ” เป็นทุนแก่นักเรียนที่ยากจนเรียนดี และมีความ
ประพฤติดี ขณะนี้เงินสุทธิฝากประจำไว้ที่ธนาคารกรุงไทย
๘๘๐,๐๐๐ บาท และทุนกรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ๑๘๐,๐๐๐
บาท

เงินที่ได้จากการจัดมวยนี้ คุณหญิงสมจิตต์ ท่าน
หาแต่ผู้เดียว ดิฉันไม่ได้ช่วยท่านขายตัวแม่แต่ไปเดียว

๖. ท่านได้อนุมัติให้สมาคมช่วยซื้อกรรมสิทธิ์ที่ดิน
ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จากผู้เช่าเดิม เพื่อขยายที่ดิน
อีก ๑ ไร่ ทางด้านหลังเป็นจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๗. พ.ศ. ๒๕๑๑ โรงเรียนครบ ๕๐ ปี ได้กราบ
ถวายบังคมทูลอัญเชิญสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ
และได้มีพระมหากษัตริย์คุณเป็นล้นพ้น เสด็จมาเป็นองค์
ประธานในพิธีฉลองโรงเรียนครบ ๕๐ ปี คุณหญิงสมจิตต์
และศิษย์เก่า ผู้ปกครอง คณะครูนักเรียน สมาคมสตรี
มหาพฤฒาราม ได้ร่วมบริจาคเงินสมทบเป็นมูลนิธิศรีพฤตมา

และมูลนิธิกรมขุนพิทยลาภ บัจจุบันมีเงินประมาณ ๑ ล้าน
เศษ

๘. พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้จัดซื้อรถยนต์แก๋งโตโยต้า
คราวน์ ราคา ๑ แสน ๔ หมื่นบาท ให้ดิฉันผู้อำนวยการ
ได้ใช้ไปติดต่องานต่าง ๆ

๙. พ.ศ. ๒๕๑๘ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทย-
ลาภฤทธิยากร ซึ่งเป็นองค์อุปถัมภ์ของโรงเรียนมา ๒๕ ปี
แล้วสิ้นพระชนม์ ดิฉันจึงได้ปรึกษากับคุณหญิงสมจิตต์ ถึง
เรื่ององค์อุปถัมภ์ว่าจะได้ใครอุปถัมภ์ต่อ ดิฉันเองก็ได้ทำ
หนังสือขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย โดยผ่านทางท่านผู้หญิง ม.ร.ว.
สุประภาดา เกษมสันต์ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี
นาถ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นรับโรงเรียนและ
สมาคมสตรีมหาพฤฒารามไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เมื่อ
วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๑๘ ทั้งนี้เป็นพระมหากรุณาธิคุณ
อย่างสูงสุดที่เปรียบมิได้ ฉะนั้นใน พ.ศ. ๒๕๑๘ เนื่องใน
วโรกาสที่โรงเรียนและสมาคมสตรีมหาพฤฒาราม ได้รับ
พระมหากรุณาธิคุณให้อยู่ในพระบรมราชินูปถัมภ์ โรงเรียน
และสมาคมจึงได้ขอพระราชทานเข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายเงิน
สมทบทุนมูลนิธิสายใจไทยเป็นจำนวนเงิน ๒ หมื่น บาท
โดยมีคุณหญิงสมจิตต์เป็นหัวหน้าคณะ

๑๐. พ.ศ. ๒๕๒๐ เมื่อดิฉันกลับจากดูงานที่ประเทศเยอรมัน ก็เห็นว่านักเรียนเพิ่มจาก ๒๐๐๐ คน เป็น ๔๐๐๐ คน ครู—อาจารย์ และนักเรียนไปประชุม และตอบปัญหา ส่งนักเรียนแข่งขันกีฬาไม่สะดวกในเรื่องรถ จึงได้ขอร้องคุณหญิงสมจิตต์ ขอเงินสมาคม จำนวน ๑ แสน ๙ หมื่น ๕ พันบาท ซื้อรถยนต์โฟล์คสวาเกน (คันที่ ๓) มีแอร์เรียบริ้อย ท่านก็กรุณายินดีสนับสนุนให้ซื้อไว้ใช้สำหรับโรงเรียนต่อไป

๑๑. พ.ศ. ๒๕๒๒ หอประชุมใหม่เสร็จเรียบริ้อย แต่ขาดเฟอร์นิเจอร์ จำเป็นจะต้องหาเอง ดิฉันได้สร้างอาคาร ๕ หลัง ดังนี้

(๑) อาคาร พิทยलग ได้เงินงบประมาณแผ่นดิน สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ สิ้นเงิน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท และจัดทำห้องพยาบาลใหม่ ๕,๐๐๐ บาท

(๒) พ.ศ. ๒๕๑๔ สร้างอาคาร โสณบัณฑิต โดยได้รับเงินงบประมาณแผ่นดินสิ้นค่าก่อสร้าง ๓,๕๐๐,๐๐๐ บาท

(๓) ขอเงินสมาคมสร้างบ้านพักภารโรง อาคารไม้ ๒ ชั้น หลังอาคารโสณบัณฑิต สิ้นเงิน ๒๕,๐๐๐ บาท

(๔) พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๑๘ ได้ของบประมาณสร้างอาคาร ศรีพุดผา (ชานานนามตามพระนามทูนซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานมาให้ว่า "ทูนศรีพุดผา") สิ้นค่าก่อสร้าง ๙,๕๐๐,๐๐๐ บาท เป็นอาคาร ๕ ชั้น

(๕) พ.ศ. ๒๕๒๐ ดิฉันได้รับเงินงบประมาณค่าก่อสร้างหอประชุมใหม่ขนาด ๑๐๐๐ ตารางเมตร เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท เงินบำรุงการศึกษา ๕๐๐,๐๐๐ บาท (เป็นหอประชุมสมจิตต์ สิ้นค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๕,๕๐๐,๐๐๐ บาท) ชั้นล่างเป็นโรงอาหาร

(๖) พ.ศ. ๒๕๒๑ ดิฉันได้วิ่งเต้นขอสร้างอาคารสมาคมซึ่งถูกรื้อไปเป็นหอประชุมนั้น จำนวนเงินทั้งสิ้น ๒,๔๐๕,๐๐๐ บาท เป็นอาคารฝึกงานศิลป วาดเขียน คหกรรมศิลป์ ๔ ชั้น

อาคาร ๕ หลัง สิ้นค่าก่อสร้างไปเป็นจำนวนเงิน ๒๒ ล้านบาท จึงจำเป็นจะต้องมีอุปกรณ์ภายในตึก ๕ หลังนี้ ดิฉันก็ได้รับความอุปการะจากคุณหญิงสมจิตต์ ทั้งสิ้น ได้จัดห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุดใหญ่ ๔ ห้องเรียน ห้องรับแขก (เป็นที่ประชุมสมาคม จัดเป็นห้องแอร์ มีชุดรับแขกราคาเกือบ ๑ หมื่นบาท โต๊ะประชุม จัดทำสนามหญ้า

ห้องพยาบาลและห้องทำฟัน) เหลือที่จะพรรณนาได้ว่า คุณหญิงสมจิตต์ได้เสียสละเวลา เงิน และทุกอย่างเพื่อโรงเรียน และเพื่อสมาคมสตรีมหาพฤฒารามอันเป็นที่รักของท่านทั้งสิ้น ทั้งนี้ในระยะ ๕ ปี หลังนี้ท่านไม่สบาย แต่ท่านก็ยังสนใจช่วยเหลือดิฉันในเรื่องของโรงเรียนและสมาคม โดยมีได้เบื้อหน้า

๑๒. พ.ศ. ๒๕๒๑ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ท่านได้มีเมตตารักเพื่อนเป็นที่สุด โดยจัดการฉลองตราให้ดิฉัน คุณหญิงสนองนาฏ จารุติลก ที่โรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม ในวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๑ ทั้ง ๆ ที่ดิฉันเอง และคณะครู ศิษย์เก่า ไม่อยากให้ท่านเหน็ดเหนื่อยเพราะสุขภาพท่านไม่สู้ดี ท่านก็ไม่ยอม ขอเป็นเจ้าภาพในนามนายกสมาคมศิษย์เก่า โดยให้เหตุผลว่า เธอเรียนที่โรงเรียนสตรีมหาพฤฒารามนี้ ตั้งแต่อายุ ๘ ขวบ และได้กลับมารับใช้โรงเรียน และสมาคมตลอดเวลาเป็นเวลาดัง ๒๕ ปี เช่นนี้ก็ควรจะได้ทำการฉลองที่นี่เพื่อเป็นตัวอย่างของศิษย์เก่าทั้งหลายซึ่งทำให้ดิฉันอดที่จะสำนึกถึงความรักของเพื่อนร่วมโรงเรียนที่ได้มีต่อดิฉันเป็นเวลานาน

๑๓. พ.ศ. ๒๕๒๒ เมื่อหอประชุมสมจิตต์ กุลละวณิชย์ เสร็จแล้วไม่มีเก้าอี้เลย ดิฉันต้องตัดสินใจเป็นหนี้

ค่าแก้อื้อในหอประชุมถึง ๖๐๐,๐๐๐ บาท เพราะถ้าไม่ทำในเดือนตุลาคมให้แล้วเสร็จในเดือนธันวาคม ปัจจุบันนี้ราคาขณะนี้ทำไม่ได้ คุณหญิงสมจิตต์ ท่านกำลังเจ็บอยู่ที่โรงพยาบาลก็อุตส่าห์เป็นห่วงเพื่อนว่า จะหาเงินอย่างไรถึง ๖๐๐,๐๐๐ บาท คอยถามอยู่เสมอว่าหาได้เท่าไรแล้ว จนเมื่อท่านก่อนจะถึงแก่อนิจกรรมประมาณต้นเดือนมีนาคม ท่านได้เรียกดิฉันไปหาที่โรงพยาบาลจุฬาฯ มอบเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ให้เป็นค่าแก้อื้อในหอประชุม ท่านดีใจจนน้ำตาไหล และท่านบอกว่าท่านชนลูกและลูกเขนให้ดูด้วย ท่านถามว่าดิฉันหาได้ก็แสน ดิฉันบอกท่านว่าหาได้ ๓๐๐,๐๐๐ บาท รวมที่ท่านให้เป็น ๕๐๐,๐๐๐ บาท ท่านดีใจ และบอกว่าถึงนั้นจะตายไปก่อนก็ตามเงินเป็นหนี้อีก ๑๐๐,๐๐๐ บาทนั้นจะให้คุณพี่และบุตรชายของท่านจะเป็นผู้หาให้ต่อไป ขอให้ดิฉันไม่ต้องเป็นห่วง

๑๔. เมื่อมีนักเรียนชั้น ม. ๑ ด.ญ. ดวงนภา ช่วยเด็กตกน้ำ ๓ คน หนังสือพิมพ์ไทยรัฐลงข่าว และได้ไปออกโทรทัศน์ ช่อง ๕ คุณหญิงท่านสนใจ ให้ทุนแก่ ด.ญ. ดวงนภา ตลอดไปจนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖

แม้ว่าคุณหญิงสมจิตต์ ท่านจะจากพวกเราไปแล้ว แต่คุณงามความดีที่ท่านได้บำเพ็ญอยู่ตลอดชีวิตให้แก่ก-

เรียน โรงเรียน และสมาคมสตรีมหาพฤฒาราม ศิษย์เก่า
คณาจารย์ของโรงเรียน ตลอดจนญาติมิตรที่ได้เคยรับความ
รัก ความเมตตาจากท่านนี้ รู้สึกว่าท่านมีชีวิตอยู่กับพวกเรา
เสมอ เหมือนความฝัน ซึ่งพวกเรามิได้คิดเลยว่าเราจะเสีย
ท่านไปในเวลาอันรวดเร็ว จนไม่สามารถจะลืมพระคุณท่าน
ที่ได้อุทิศตนเพื่อการศึกษา ช่วยนักเรียนยากจน ส่งเสีย
ให้เล่าเรียนจนจบมหาวิทยาลัย ไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ
ก็ดี ฉะนั้นขอเดชะกุศลผลบุญและคุณงามความดีที่คุณหญิง
สมจิตต์ กุลละวณิชย์ ได้ประกอบไว้ในชาตินี้ จงดลบันดาล
ให้ท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

ไอ้อาลัยแลล้นไม่กลับหลัง

คิดถึงครังยังอยู่ดูสดใส

ท่านช่วยเหลือกิจการทุกอย่างไป

เรื่องส่วนตัวนั้นไซ้รักก็เมตตา

เป็นนายกสมาคมสมศักดิ์ศรี

เอื้ออาวิหาเงินทุนการศึกษา

สงเคราะห์นักเรียนสมาคมตลอดมา

ขอบูชาเทอดท่านนิรันดร

คุณหญิงสนองนาฏ จารุคิลก

อุปนายกสมาคมสตรีมหาพฤฒารามในพระบรมราชินูปถัมภ์

คุณหญิงสมจิตต์

ผู้ก่อกำเนิดสมาคมสตรีมหาพฤฒาราม

ในพระบรมราชินูปถัมภ์

เมื่อดิฉันได้ทราบข่าว คุณหญิงสมจิตต์ ได้ร่วมกับ
อาจารย์ใหญ่ อาจารย์เสนาะจิต สุวรรณโพธิศรี ได้จัดตั้ง
สมาคมศิษย์เก่าขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ขณะนั้นดิฉันยังเป็น
ครูอยู่ที่โรงเรียนสตรีวิทยา แต่ก็ได้สลับตัวรับฟังอยู่เรื่อยๆ
เพราะพี่ชายของดิฉัน คือ คุณเสน่ บุนยศิริพันธ์ (เจ้าของ
โรงพิมพ์พระจันทร์) และ ศาสตราจารย์เสนาะ ตันบุญยืน
ท่านทั้งสองเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม
เรียนเมื่ออยู่ชั้นประถม ทั้งสองท่านก็รู้จักสนิทสนมกับ
คุณหญิงสมจิตต์ เรียกว่า พี่หนั้น และ พี่เหนาะ อยู่เสมอ
และได้มาช่วยเหลือเป็นกรรมการสมาคมให้ตลอดเวลา ได้
มีนายกสมาคมดังนี้

พ.ศ. ๒๔๙๑ — ๒๔๙๓ อาจารย์ สุภาพ ตีระนันท์

พ.ศ. ๒๔๙๔ — ๒๔๙๕ คุณหญิงสมร อังศุสิงห์

พ.ศ. ๒๔๙๖ — ๒๔๙๘ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์

พ.ศ. ๒๔๙๙—๒๕๐๐ คุณสุนิดา วัชรปาน

พ.ศ. ๒๕๐๐—๒๕๐๑ ศาสตราจารย์มัลลิกา เกาพิจิตร์

พ.ศ. ๒๕๐๑—๒๕๐๒ คุณหญิงไสว เฉลิมเตียรณ

พ.ศ. ๒๕๐๓—๒๕๐๔ คุณอุษา จารุดุล

พ.ศ. ๒๕๐๕—๒๕๒๒ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์

รวมเวลาที่คุณหญิงสมจิตต์ เป็นนายกสมาคมสตรีมหาพฤฒารามในพระบรมราชินูปถัมภ์เป็นเวลาถึง ๒๐ ปี ท่านได้กรุณาต่อโรงเรียนและสมาคมตลอดเวลา ระหว่างที่ท่านเป็นนายกสมาคมท่านได้ทำประโยชน์ให้อย่างเหลือคณานับดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

๑. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖—๒๔๙๘ ดิฉันยังจำได้ว่าท่านได้รวบรวมศิษย์เก่า เช่น คุณกัณท์เรย์ นาคประภา (สิมะเสถียร) คุณเสวตี ผกาพันธ์ จัดแสดงละครคอนเรื่อง “บ้านทรายทอง” หารายได้บำรุงโรงเรียน สร้างบ้านพักภารโรงเป็นจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท

๒. ขณะเป็นนายกสมาคมสตรีมหาพฤฒาราม จัดซื้อรถยนต์โฟล์คสวาเกน (คันที่ ๒) สำหรับใช้ในโรงเรียนเป็นจำนวนเงิน ๘๐,๐๐๐ บาท

๓. จัดฉายภาพยนตร์ ๒ ครั้ง ได้เงิน ๕๙,๐๐๐ บาท

๔. พ.ศ. ๒๕๐๕ ติดต่อยช่วยเหลือร่วมกับ คุณหญิง

บุญเจือ ไชยภักดิ์ ของบประมาณจำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อสร้างหอประชุมโรงเรียน ขนานนามว่า “หอประชุมสมจิตต์” ปัจจุบันนี้ได้รื้อและสร้างใหม่

๕. พ.ศ. ๒๕๐๖ วันที่ ๒๑ มีนาคม จัดการแข่งขันมวยที่เวทีราชดำเนินได้เงินทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ ปัจจุบันนี้ได้รับพระราชทานนามว่า “ทุนศรัทธา” เป็นทุนแก่นักเรียนที่ยากจน เรียนดี และมีความประพฤติดี ขณะนี้เงินสุทธิฝักประจำไว้ที่ธนาคารกรุงไทย ๘๘๐,๐๐๐ บาท และทุนกรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ๑๘๐,๐๐๐ บาท

เงินที่ได้จากการจัดมวยนี้ คุณหญิงสมจิตต์ ท่านหาแต่ผู้เดียว ดิฉันไม่ได้ช่วยท่านขายตัวแม่แต่ใบเดียว

๖. ท่านได้อนุมัติให้สมาคมช่วยซื้อกรรมสิทธิ์ที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จากผู้เช่าเดิม เพื่อขยายที่ดินอีก ๑ ไร่ ทางด้านหลังเป็นจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๗. พ.ศ. ๒๕๑๑ โรงเรียนครบ ๕๐ ปี ได้กราบถวายบังคมทูลอัญเชิญสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และได้มีพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น เสด็จมาเป็นองค์ประธานในพิธีฉลองโรงเรียนครบ ๕๐ ปี คุณหญิงสมจิตต์ และศิษย์เก่า ผู้ปกครอง คณะครูนักเรียน สมาคมสตรี

มหาพฤฒาราม ได้ร่วมบริจาคเงินสมทบเป็น มูลนิธิ ศรีพฤตมา และ มูลนิธิกรมขุนพิทยลาภ ปัจจุบันมีเงิน ประมาณ ๑ ล้านบาทเศษ

๘. พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้จัดซื้อรถยนต์เก๋งโตโยต้าคราวน์ ราคา ๑ แสน ๔ หมื่นบาท ให้ดิฉันผู้อำนวยความสะดวกได้ใช้ไป ติดต่อกันต่าง ๆ

๙. พ.ศ. ๒๕๑๘ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น พิทยลาภพฤฒิยากร ซึ่งเป็นองค์อุปถัมภ์ของโรงเรียนมา ๒๕ ปีแล้วสิ้นพระชนม์ ดิฉันจึงได้ปรึกษากับคุณหญิง สมจิตต์ ถึงเรื่ององค์อุปถัมภ์ว่าจะได้ใครอุปถัมภ์ต่อ ดิฉันเองก็ได้ทำหนังสือขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย โดยผ่านทาง ท่านผู้ หญิง ม.ร.ว. สุประภาดา เกษมสันต์ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถฯ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น รัับโรงเรียนและสมาคมสตรีมหาพฤฒารามไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๑๘ ทั้งนี้เป็น พระมหากรุณาธิคุณอย่างสูงสุดหาที่เปรียบมิได้ ฉะนั้น ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ เนื่องในวโรกาสที่โรงเรียนและสมาคมสตรี มหาพฤฒารามได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้อยู่ในพระบรมราชินูปถัมภ์ โรงเรียนและสมาคมจึงได้ขอพระราชทาน เข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายเงินสมทบทุนมูลนิธิสายใจไทยเป็น

จำนวนเงิน ๒ หมื่นบาท โดยมีคุณหญิงสมจิตต์เป็นหัวหน้า
คณะ

๑๐. พ.ศ. ๒๕๒๐ เมื่อดิฉันกลับจากงานที่ประเทศเยอรมัน ก็เห็นว่านักเรียนเพิ่มจาก ๒,๐๐๐ คน เป็น ๔,๐๐๐ คน ครู—อาจารย์ และนักเรียนไปประชุม และตอบปัญหา ส่งนักเรียนแข่งขันกีฬาไม่สะดวกในเรื่องรถ จึงได้ขอร้องคุณหญิงสมจิตต์ ขอเงินสมาคม จำนวน ๑ แสน ๙ หมื่น ๕ พันบาท ซื้อรถยนต์โฟล์คสวาเกน (คันที่ ๓) มีแอร์เรียบริ้อย ท่านก็กรุณายินดีสนับสนุนให้ซื้อไว้ใช้สำหรับโรงเรียนต่อไป

๑๑. พ.ศ. ๒๕๒๒ หอประชุมใหม่เสร็จเรียบริ้อย แต่ขาดเฟอร์นิเจอร์ จำเป็นจะต้องหาเอง ดิฉันได้สร้างอาคาร ๕ หลัง ดังนี้

(๑) อาคารพิทยलग ได้เงินงบประมาณแผ่นดิน สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ สิ้นเงิน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท และจัดทำห้องพยาบาลใหม่ ๕,๐๐๐ บาท

(๒) พ.ศ. ๒๕๑๔ สร้างอาคารโสณบัณฑิต โดยได้รับเงินงบประมาณแผ่นดิน สิ้นค่าก่อสร้าง ๓,๕๐๐,๐๐๐ บาท

(๓) ขอเงินสมาคมสร้างบ้านพักภารโรง อาคารไม้ ๒ ชั้น หลังอาคารโสณบัณฑิต สิ้นเงิน ๒๕,๐๐๐ บาท

(๔๙)

(๔) พ.ศ. ๒๕๑๗—๒๕๑๘ ได้ของบประมาณ
สร้าง อาคารศรีพฤตมา (ชานานนามตามพระนามทูนซึ่ง
สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ ทรงพระมหากรุณา
ธิคุณพระราชทานมาให้ว่า “ทูนศรีพฤตมา”) สิ้นค่าก่อสร้าง
สร้าง ๙,๕๐๐,๐๐๐ บาท เป็นอาคาร ๕ ชั้น

(๕) พ.ศ. ๒๕๒๐ ดิฉันได้รับเงินงบประมาณ
ค่าก่อสร้างหอประชุมใหม่ขนาด ๑,๐๐๐ ตารางเมตร เป็น
จำนวนเงินทั้งสิ้น ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท เงินบำรุงการศึกษา
๕๐๐,๐๐๐ บาท (เป็นหอประชุมสมจิตต์ สิ้นค่าก่อสร้าง
ทั้งสิ้น ๕,๕๐๐,๐๐๐ บาท) ชั้นล่างเป็นโรงอาหาร

(๖) พ.ศ. ๒๕๒๑ ดิฉันได้วิ่งเต้นขอสร้าง
อาคารสมาคมซึ่งถูกรื้อไปเป็นหอประชุมนั้น จำนวนเงิน
ทั้งสิ้น ๒,๕๐๕,๐๐๐ บาท เป็นอาคารฝึกงานศิลป์ วาดเขียน
คหกรรมศิลป์ ๔ ชั้น

อาคาร ๕ หลัง สิ้นค่าก่อสร้างไปเป็นจำนวนเงิน
๒๒ ล้านบาท จึงจำเป็นจะต้องมีอุปกรณ์ภายในตึก ๕ หลังนี้
ดิฉันก็ได้รับความช่วยเหลือจากคุณหญิงสมจิตต์ ทั้งสิ้น ได้
จัดห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุดใหญ่ ๔ ห้องเรียน ห้อง
รับแขก (เป็นที่ประชุมสมาคม จัดเป็นห้องแอร์ มีชุด
รับแขกราคาเกือบ ๑ หมื่นบาท โต๊ะประชุม จัดทำสนาม

หญ้า ห้องพยาบาลและห้องทำฟัน) เหลือที่จะพรรณนาได้
ว่า คุณหญิงสมจิตต์ได้เสียสละเวลา เงิน และทุกอย่างเพื่อ
โรงเรียนและเพื่อสมาคมสตรีมหาพฤฒารามอันเป็นที่รักของ
ท่านทั้งสี่ ทั้งนี้ในระยะ ๕ ปี หลังนี้ท่านไม่สบาย แต่ท่าน
ก็ยังสนใจช่วยเหลือดิฉันในเรื่องของโรงเรียนและสมาคม
โดยมิได้เบื่อหน่าย

๑๒. พ.ศ. ๒๕๒๑ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ท่าน
ได้มีเมตตารักเพื่อนเป็นที่สุด โดยจัดการฉลองตราให้ดิฉัน
คุณหญิงสนองนาฏ จารุติลก ที่โรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม
ในวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๑ ทั้ง ๆ ที่ดิฉันเอง และคณะครู
ศิษย์เก่า ไม่อยากให้ท่านเหน็ดเหนื่อยเพราะสุขภาพท่านไม่
สู้ดี ท่านก็ยอมขอเป็นเจ้าภาพในนามนายกสมาคมศิษย์เก่า
โดยให้เหตุผลว่า เธอเรียนที่โรงเรียนสตรีมหาพฤฒารามนี้
ตั้งแต่อายุ ๘ ขวบ และได้กลับมารับใช้โรงเรียน และสมาคม
ตลอดเวลามาเป็นเวลาถึง ๒๕ ปี เช่นนี้ก็ควรจะได้ทำการ
ฉลองที่นี่เพื่อเป็นตัวอย่างของศิษย์เก่าทั้งหลายซึ่งทำให้ดิฉัน
อดที่จะสำนึกถึงความรักของเพื่อนรักร่วมโรงเรียนที่ได้มีต่อ
ดิฉันเป็นเวลานาน

๑๓. พ.ศ. ๒๕๒๒ เมื่อหอประชุมสมจิตต์ กุลละ-
วณิชย์ เสร็จแล้วไม่มีเก้าอี้เลย ดิฉันต้องตัดสินใจเป็นหนี้
ค่าเก้าอี้ในหอประชุมถึง ๖๐๐,๐๐๐ บาท เพราะถ้าไม่ทำใน

เดือนตุลาคมให้แล้วเสร็จในเดือนธันวาคม ปัจจุบันนี้ราคา
 ขณะนี้ทำไม่ได้ คุณหญิงสมจิตต์ ท่านกำลังเจ็บอยู่ที่
 โรงพยาบาลก็อุตสาหะเป็นห่วงเพื่อนว่าจะหาเงินอย่างไรถึง
 ๖๐๐,๐๐๐ บาท คอยถามอยู่เสมอว่าหาได้เท่าไรแล้ว จนเมื่อ
 ท่านก่อนจะถึงแก่อนิจกรรมประมาณต้นเดือนมีนาคม ท่าน
 ได้เรียกดิฉันไปหาที่โรงพยาบาลจุฬาฯ มอบเงิน ๒๐๐,๐๐๐
 บาท ให้เป็นค่าแก้อื้อให้หอประชุม ท่านดีใจจนน้ำตาไหล
 และท่านบอกว่าท่านชนลูกและลูกชานให้ดูด้วย ท่านถาม
 ว่าดิฉันหาได้กี่แสน ดิฉันบอกท่านว่าหาได้ ๓๐๐,๐๐๐
 บาท รวมที่ท่านให้เป็น ๕๐๐,๐๐๐ บาท ท่านดีใจและ
 บอกว่าถึงฉันจะตายไปก่อนก็ตาม เงินเป็นหนี้อีก ๑๐๐,๐๐๐
 บาทนั้น จะให้คุณพี่และบุตรชายของท่านจะเป็นผู้หาให้ต่อ
 ไป ขอให้ดิฉันไม่ต้องเป็นห่วง

๑๔. เมื่อมีนักเรียนชั้น ม.๑ ด.ญ. ดวงนภา ช่วย
 เด็กตกน้ำ ๓ คน หนังสือพิมพ์ไทยรัฐลงข่าว และได้ไปออก
 โทรทัศน์ ช่อง ๕ คุณหญิงท่านสนใจ ให้ทุนแก่ด.ญ. ดวงนภา
 ตลอดไปจนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖

แม้ว่าคุณหญิงสมจิตต์ ท่านจะจากพวกเราไปแล้ว
 แต่คุณงามความดีที่ท่านได้บำเพ็ญอยู่ตลอดชีวิตให้แก่นัก
 เรียน โรงเรียน และสมาคมสตรีมหาพฤฒาราม ศิษย์เก่า
 คณาจารย์ของโรงเรียน ตลอดจนญาติมิตรที่ได้เคยรับความ

รัก ความเมตตาจากท่านนั้นรู้สึกว่าท่านยังมีชีวิตอยู่กับพวก
เราเสมอ เหมือนความฝันซึ่งพวกเรามีได้คิดเลยว่าเราจะ
เสียท่านไปในเวลาอันรวดเร็ว จนไม่สามารถจะลืมพระคุณ
ท่านที่ได้อุทิศตนเพื่อการศึกษา ช่วยนักเรียนยากจน ส่ง
เสียให้เล่าเรียนจนจบมหาวิทยาลัย ไปศึกษาต่อ ณ ต่าง
ประเทศก็ดี ฉะนั้นขอเดชะกุศลผลบุญและคุณงามความดีที่
คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ได้ประกอบไว้ในชาตินี้ จง
ดลบันดาลให้ท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

ไอ้อาลัยแลดับไม่กลับหลัง

คิดถึงครั้งยังอยู่คู่ศตไส

ท่านช่วยเหลือกิจการทุกอย่างไป

เรื่องส่วนตัวนั้นไซ้รักเมตตา

เป็นนายกสมาคมสมศักดิ์ศรี

เอื้ออารีหาเงินทุนการศึกษา

สงเคราะห์นักเรียนสมาคมตลอดมา

ขอบุชาเทอดท่านนิรันดร

สนองนาฏ จารุคิลก

(คุณหญิงสนองนาฏ จารุคิลก)

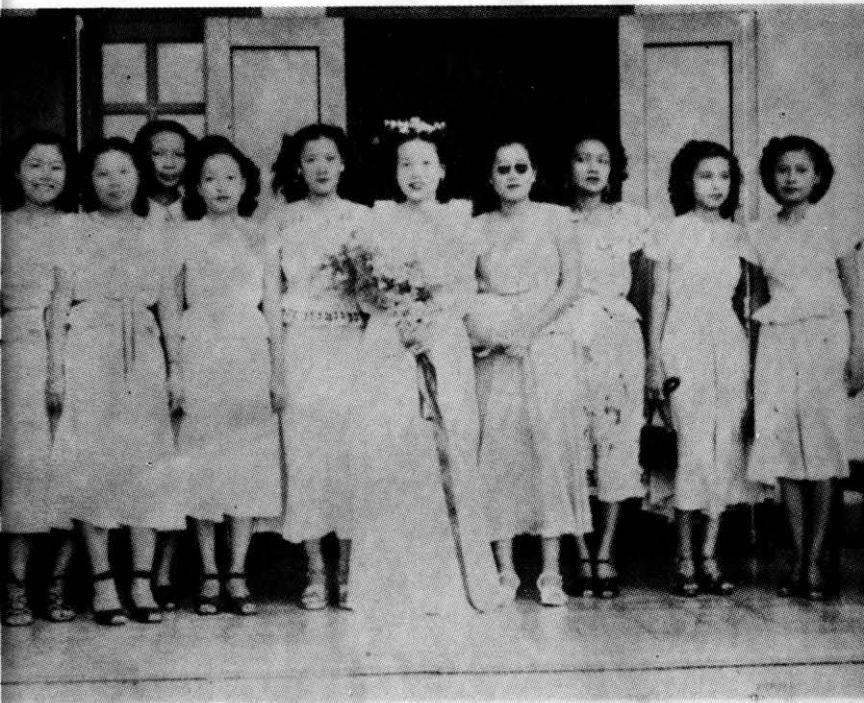
อุปนายกสมาคมสตรีมหาพฤฒารามในพระบรมราชินีบุปถัมภ์

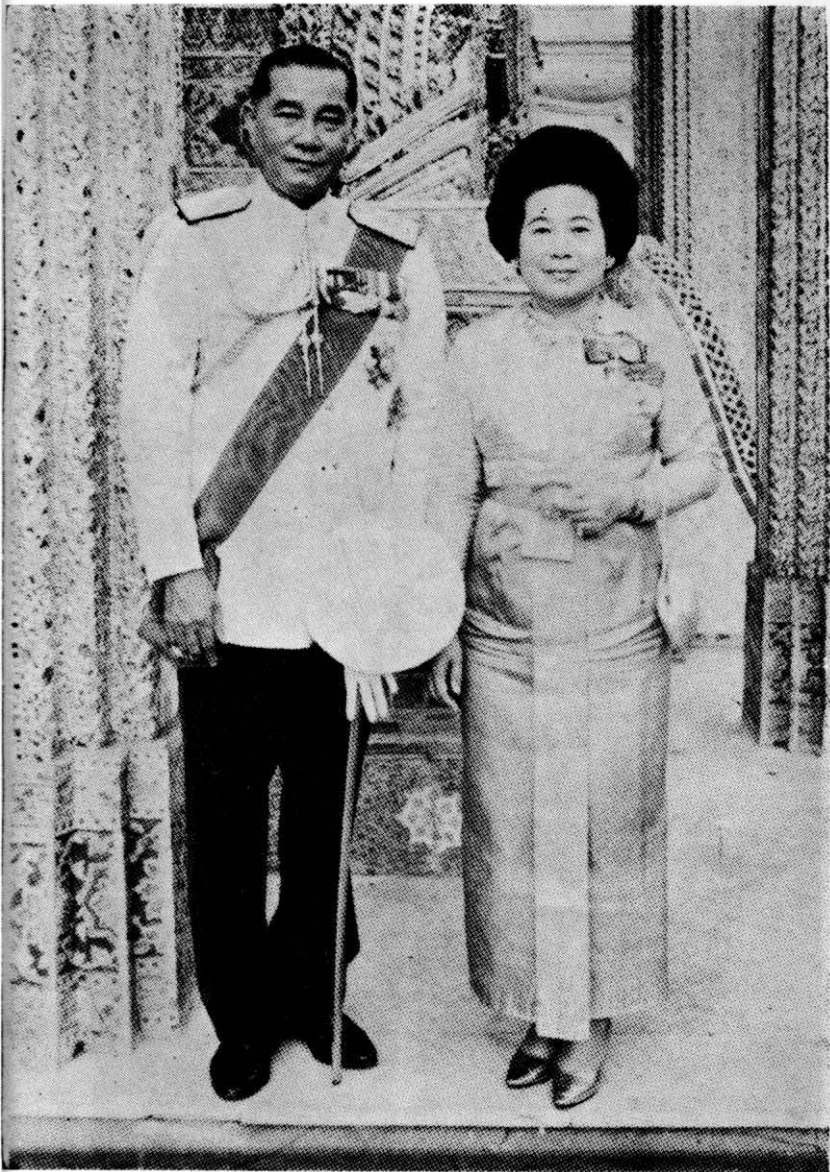
ในวันเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทาน ตราจุลจอมเกล้า

พร้อมหน้า สามี และ บุตร หลาน ทุกคน

ในวันสมรส ๒๐ พฤษภาคม ๒๔๙๒

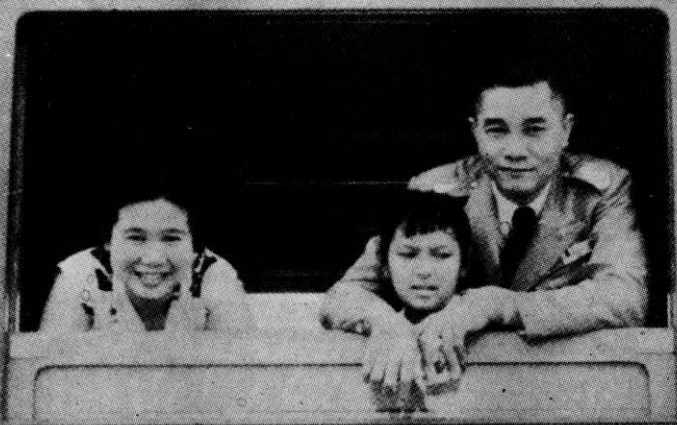
หลังจากรับพระราชทานตราจุลจอมเกล้า

เข้าเฝ้าในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

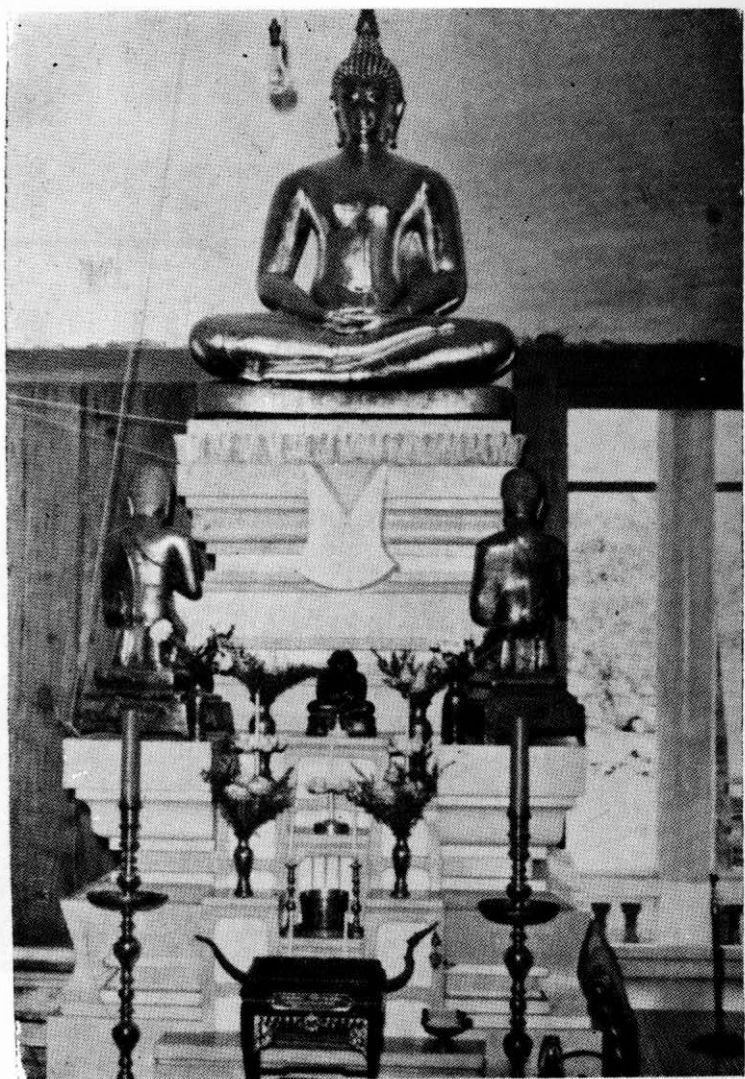
ในงานวันราชวัลลภ

ในคราวติดตามสามีเดินทางไปตรวจราชการภาคใต้

หลังจากขึ้นจากเรือดำรอน้ำที่อำเภอปากพนัง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระประธานที่สร้างขึ้นสำหรับประดิษฐานในพระอุโบสถ
วัดพนมพนาวาส อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ครอบครัวที่หนึ่ง

พ.ต.อ. พิบูลย์ — เมทนั ผู้พี่ใหญ่
เป็นหัวใจของแม่พ่อก่อเกียรติศักดิ์
เป็นตัวอย่างของน้องสี่พลีใจภักดิ์
มอบความรักอีกทั้งกตัญญูตา
มีบุตรชาย “ สุรสีห์ ” คนที่หนึ่ง
สืดรุณีนาคหนึ่งล้านชนิษฐา
“ สนิธ ” “ พรภินันท์ ” ลดหล่นมา
ยอด “ กัญญาวิศม์ ” นุชสุดโสภี
“ เพียงพริณ ” ยิ่งบุญใหญ่ให้พระราชทาน
นามขนานมหามงคลดลสุขศรี
นำครอบครัวและบูยาได้บารมี
นับเป็นศรีวงศ์ตระกูลวิบูลย์เทอญ.

ครอบครัวที่สอง

พล.ต.ต. เสน่ห์ นามสกุล สิทธิพันธ์
เป็นเขยขวัญ คู่ "จิตต์จรุง" ประจวบจิต
ด้วยเธอเป็นธิดาเดียว ดวงชีวิต
ผู้ใกล้ชิดชนนีและบิดา
มีลูกหญิง "ปรีชญา" แสนนารัก
ฉลาดนักรอบด้านการศึกษา
ทั้งคู่แลรับใช้คุณยายคุณตา
ด้วยกิริยาพาทิมีน้ำใจ
บุตรชายแฝดองอาจชาติผู้นำ
ได้พระราชทานนามล้นลือโฉโฉน
ชื่อ "ฉันทาย" "ชัชชาติ" ฉลาดกระไร
ล้วนทำให้ตายายสุขทุกยามเอย.

REPRODUCED FROM THE ORIGINAL PHOTOGRAPH

ครอบครัวที่สาม

ครอบครัวที่สาม นาม “พิทักษ์” และ “นันทรัตน์”
มุ่งมนัสแน่วแน่ในแม่พ่อ
เพื่อยึดโยงวงศ์วารไว้ใฝ่พนอ
ใดทำได้ให้แม่พ่อ ทำทันที!
มีบุตรชายสองสุขภาพเลิศ
นามบรรเจิด “ทักษชัช” ชื่อผู้พี่
“ไวทยางค์” ยอดชายคู่ชีวิต
เป็นเพื่อนเล่นน้องพี่ น่ารักครัน
“พิทักษ์” ปรนนิบัติแม่จนแม่ม้วย
“นันทรัตน์” ร่วมช่วยอย่างแข็งขัน
เพราะแม่ก็รักทั้งครอบครัวชั่วชีวิต
จึงควรมั่นในความรักภักดีเทอญ.

ฮานาคะจังสพตเวโรคา
.ก๊อกริมคปรางษทวิภกวันเทลดู.

ครอบครัวทสี่

“ แพทย์พินิจ ” ลูกที่สี่ คู่ “ ปรีชา ”
แพทย์หญิงงามสง่าสะใภ้ขวัญ
ปริญญาแพทย์พร้อมบอร์ดบุญนันต์
จากอังกฤษพร้อมกันกลับเมืองไทย
มีบุตรชายฉลาดล้ำชื่อ “ พลศักดิ์ ”
บุตรหญิง “ ปุศณา ” พรรณอันผ่องใส
หมอพิณิจดูแลพ่อแม่ไซร์
ด้วยความรักเอาใจใส่เสมอมา
แม่ป่วยเจ็บจนวายนานมาแล้ว
ลูกแก้วช่วยแก้แค้นหนักหนา
ทั้งอาจารย์และมวลมิตรพิชิตพยาธี่
เป็นหลายครั้งหลายคราพ่อรู้ดี
ขอผลแห่งกตัญญูตาลูกยาสอง
จงสนองให้ประจักษ์เป็นศักดิ์ศรี
อนาคตจงสดใสร่ำราศี
เกียรติยศปรากฏทั่วทุกวันเทอญ.

PHOTOGRAPH BY [unreadable]

ลูกคนที่ห้า

ลูกสุดท้องที่แม่หวังดวงใจ
ยังโสดไร้คู่ร่วมเสนาหา
“จิรัชย์” ผู้ได้กลับสู่มารดา
เมื่อจบการศึกษาปริญญาโท
จากบอสตัน ตัดใจไม่เรียนต่อ
เรื่องแม่พ่อสำคัญกว่าอีกไซ
หันให้แม่ได้ชื่นชมสมมโน
ขอให้ลูกจงภิญโญยิ่งยืนาน
บัดนี้ ไม่มีแม่อีกแล้ว
ขอลูกแก้วแว้วคำเคยพร้าชาน
“แม่ ห่วงเจ้าเทียบเท่าชนมาน
ดำเนินการอนาคตงดงามเทอญ.”

แค่ คุณแม่

○

วันอังคารที่ ๒๐ เดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒
เวลา ๒๓.๑๕ น. เป็นวันซึ่งบรรดาลูกของคุณแม่ทั้งหมด
ได้ประสพความสูญเสียและความโศรกเศร้าอย่างมหาศาลที่
สุดในชีวิต จนไม่สามารถพูด หรือบรรยายออกมาเป็นถ้อย
คำ และตัวอักษรให้ถูกต้องได้ เวลานี้ลูกทุกคนตกตะลึง
หมดสติไปชั่วคราว ความปวดเจ็บและความเสียใจ อันประดัง
เข้ามาโดยปัจจุบันทันด่วน ทำให้ลูกทุกคนได้รับความจริง
อย่างหนึ่งมาทันทีคือ ในโลกนี้ ไม่น่าเชื่อเลยว่า จะมีสิ่งซึ่ง
ทำให้คนเราเจ็บปวดรวดร้าวได้มากมายถึงปานฉะนี้ !

ความเศร้าโศก ความสูญเสีย และความเจ็บ
ปวด อันเหลือประมาณได้ดังกล่าวนี้คือ มรณะกรรมของ
คุณแม่ด้วยโรคไต ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ !

จริงอยู่ ความตายของคนเราเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ
ตามกฎหมายแห่งชาติและความตายก็เป็นสิ่งซึ่ง ทุกผู้ทุกนาม
แม้แต่ลูกทุกคนเองจะหลีกเลี่ยงไม่พ้น แต่กระนั้นก็ดี ในกรณี

แค่ คุณแม่

○

วันอังคารที่ ๒๐ เดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒
เวลา ๒๓.๑๕ น. เป็นวันซึ่งบรรดาลูกของคุณแม่ทั้งหมด
ได้ประสบความสูญเสียและความโศรกเศร้าอย่างมหาศาลที่
สุดในชีวิต จนไม่สามารถพูด หรือบรรยายออกมาเป็นถ้อย
คำ และตัวอักษรให้ถูกต้องได้ เวลานั้นลูกทุกคนตกตะลึง
หมดสติไปชั่วครู่ ความปวดเจ็บและความเสียใจ อันประดัง
เข้ามาโดยปัจจุบันทันด่วน ทำให้ลูกทุกคนได้รับความจริง
อย่างหนึ่งมาทันทีคือ ในโลกนี้ ไม่น่าเชื่อเลยว่า จะมีสิ่งซึ่ง
ทำให้คนเราเจ็บปวดรวดร้าวได้มากมายถึงปานฉะนี้ !

ความเศร้าโศก ความสูญเสีย และความเจ็บ
ปวด อันเหลือประมาณได้ตั้งกล่าวนั่นคือ มรณะกรรมของ
คุณแม่ด้วยโรคไต ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ !

จริงอยู่ ความตายของคนเราเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ
ตามกฎหมายแห่งชาติและความตายก็เป็นสิ่งซึ่ง ทุกผู้ทุกนาม
แม้แต่ลูกทุกคนเองจะหลีกเลี่ยงนี้ไม่พ้น แต่กระนั้นก็ดี ในกรณี

ของคุณแม่จนแล้วจนรอด ลูกทุกคน ไม่สามารถปลงตก
 ในความจริงข้อนี้ได้เลย พยายามหักห้ามใจเท่าใดกลับ
 ยิ่งเสียใจอาลัยหามากเข้าเท่านั้น ทั้งนี้เพราะ คุณงาม
 ความดีและพระคุณของคุณแม่ที่มีต่อลูกทุกคน แบบเอาดิน
 เอาฟ้ามารวมกันเข้าก็ไม่เท่าเทียมนั่นเอง

คุณแม่ พุ่มพักเลี้ยงดูลูกทุกคนมาตั้งแต่ แอ๊ด ลูก
 คนโตอายุได้สิบขวบเศษ ดูแลประคบประหงม ทะนุถนอม
 ทั้งหมดด้วยน้ำมือของตนเองอย่างดีที่สุดเท่าผู้รักลูกมากที่สุด
 คนหนึ่งจะสามารถกระทำได้ สำหรับลูกชาย คุณแม่อบรม
 สั่งสอนให้เป็นชายชาติตรีแท้ คือ แข็งแรงแต่อ่อนโยน สอน
 ให้เป็นคนขยันขันแข็งเอาการเอากรงาน มีระเบียบวินัย
 รู้จักรักษาวิชาศาสตร์ รวมทั้งเป็นผู้มีศีลธรรม มีเมตตาธรรม
 คุณแม่ส่งลูกชายทั้งหมดนี้ ไปศึกษาต่อยังเมืองนอก จนทุก
 คนร่ำเรียนสำเร็จกลับมาประกอบอาชีพเป็นปึกแผ่น มีหลัก
 ฐานถ้วนน้า ส่วนลูกผู้หญิง คุณแม่ติดตามดูแลเป็นพิเศษ
 ทุกฝัก้ว พว้ออบรมบ่มนิสัยให้เป็นกุลสตรีไทยที่แท้
 จริง มีความเมตตากรุณา มีความบริสุทธิ์สะอาดทั้งกาย
 ใจ สอนให้เป็นแม่ศรีเรือนผู้รอบรู้งานของลูกผู้หญิง โดยเฉพาะ
 เจาะยัดมันในขนบธรรมเนียมประเพณีไทยเราอย่างเคร่ง

ครัด ตราบจนลูกผู้หญิงของคุณพ่อได้แต่งงาน มีความสุข มีลูกเต้า เป็นหลักฐานไปแล้วเช่นกัน

เรื่องอบรมดูแลลูก ๆ ตั้งแต่ การเล่าเรียน ความเป็นอยู่ ตลอดจนชีวิตในอนาคตของทุกคนนี้ ดูเหมือนคุณพ่อเองยังทำได้ไม่ถึงครึ่งคุณแม่

เมื่อลูกทุกคนมีครอบครัว และแยกบ้านช่องไปแล้ว คุณแม่ก็ยังอุตส่าห์ติดตามมาเลี้ยงดูหลาน ๆ ทั้งหมดอีก เอาใจใส่เป็นห่วง เช่นเดียวกับที่เคยทำต่อลูก ๆ ไม่มีผิด เรื่องความรักความเป็นห่วงของคุณแม่ต่อลูกหลานนี้ มีสิ่งที่ทำให้ประทับใจจนสุดกล่าว พอหยิบยกขึ้นมาเป็นตัวอย่าง คือ เมื่อครั้งลูกแอด อยู่บ้านที่ชอยพิกุล สารวใต้ เกิดมีอัคคีภัยขึ้นบริเวณนั้น บ่อย ๆ จนบ้านของลูกแอดเกือบถูกไฟไหม้ คุณแม่เป็นห่วงหลานตัวเล็ก ๆ ของท่าน กลัวจะหนีไฟไม่ทันหากเกิดเพลิง จึงพยายามขอให้ลูกแอดย้ายบ้านเสีย พุดกันหลายครั้ง แต่เมื่อเห็นลูกแอดยังเฉยอยู่ คุณแม่เลยลงทุนปลุกบ้านให้ลูกแอด และหลาน ๆ ย้ายไปอยู่ด้วยกันในบริเวณบ้านชอยแจ่มจันทร์ ที่เอกมัยของคุณแม่เสียเอง นี้แสดงให้เห็นถึงความรัก ความเป็นห่วงของคุณแม่ต่อหลาน ๆ ว่ามีเหลือคณานับเพียงใด ความประทับใจอีกสิ่งหนึ่งที่เห็น

ทุกวันนี้จนแลดูเป็นพื้น ๆ ธรรมดาของคุณแม่ก็คือ เมื่อตอน
บั้นปลายชีวิต ขณะคุณแม่ล้มเจ็บ ต้องเข้า ๆ ออก ๆ ในโรง
พยาบาล และไปไหนมาไหนไม่ได้ แต่คุณแม่ยังอุตส่าห์
นั่งรถเข็นเวียนไปตามบ้านลูกทุกคน เพื่อเยี่ยมดูแลหลาน ๆ
และได้กระทำเช่นนี้เป็นนิจสิน ตราบจนคุณแม่ต้องกลับเข้า
โรงพยาบาลอีกและถึงแก่กรรมในที่สุด

นอกจากคุณแม่จะเป็น มารดาที่ประเสริฐเลิศล้ำของ
บุตรทั้งหมด และเป็นคุณย่าคุณยายที่หาไม่ได้อีกแล้วของ
หลาน ๆ ดังกล่าวมา คุณแม่ยังเป็นภรรยาที่ดีที่สุดอีกด้วย
ตั้งแต่คุณแม่อยู่กับคุณพ่อ ท่านไม่เคยทะเลาะเบาะแว้ง
กันอย่างรุนแรงเลย ทั้ง ๆ ที่คุณพ่อเป็นคนเจ้าระเบียบ
ค่อนข้างจู้จี้ขี้น แต่คุณพ่อก็อยู่กับคุณแม่ได้ด้วยดีตลอด
มา คุณแม่ปฏิบัติหน้าที่เป็นศรีภรรยาที่ยอดเยี่ยมไม่มีข้อบก
พร่อง ดูแลคุณพ่อตั้งแต่ตื่นจนหลับ ไม่ว่าเรื่องอาหารการ
กิน การเจ็บไข้ได้ป่วย การเงินการทอง ความเป็นอยู่ใน
บ้าน และ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณแม่เป็นคู่คิดคู่
ปรึกษาของคุณพ่อแบบเพื่อนคู่ชีวิตจริง ๆ พุฒถึงการปรน
นิบัติ ดูแล นี้แล้ว ทำให้นึกถึง ความอดทนของคุณแม่
ที่เคยเฝ้าพยาบาลคุณตา คือ ขุนสันทน์สำรวจกิจ บิดาคุณ

แค่ คุณแม่

○

วันอังคารที่ ๒๐ เดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒
เวลา ๒๓.๑๕ น. เป็นวันซึ่งบรรดาลูกของคุณแม่ทั้งหมด
ได้ประสบความสูญเสียและความโศรกเศร้าอย่างมหาดศาลที่
สุดในชีวิต จนไม่สามารถพูด หรือบรรยายออกมาเป็นถ้อย
คำ และตัวอักษรให้ถูกต้องได้ เวลานั้นลูกทุกคนตกตะลึง
หมดสติไปชั่วครู่ ความปวดเจ็บและความเสียใจ อันประดัง
เข้ามาโดยปัจจุบันทันด่วน ทำให้ลูกทุกคนได้รับความจริง
อย่างหนึ่งมาทันทีคือ ในโลกนี้ ไม่น่าเชื่อเลยว่า จะมีสิ่งซึ่ง
ทำให้คนเราเจ็บปวดรวดร้าวได้มากมายถึงปานฉะนี้ !

ความเศร้าโศรก ความสูญเสีย และความเจ็บ
ปวด อันเหลือประมาณได้ดังกล่าวนี้คือ มรณะกรรมของ
คุณแม่ด้วยโรคไต ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ !

จริงอยู่ ความตายของคนเราเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ
ตามกฎแห่งธรรมชาติและความตายก็เป็นสิ่งซึ่ง ทุกผู้ทุกนาม
แม้แต่ลูกทุกคนเองจะหลีกเลี่ยงไม่พ้น แต่กระนั้นก็ดี ในกรณี

ของคุณแม่จนแล้วจนรอด ลูกทุกคน ไม่สามารถปลงตก
 ในความจริงข้อนี้ได้เลย พยายามหักห้ามใจเท่าใดกลับ
 ยิ่งเสียใจอาลัยหามากเข้าเท่านั้น ทั้งนี้เพราะ คุณงาม
 ความดีและพระคุณของคุณแม่ที่มีต่อลูกทุกคน แบบเอาดิน
 เอาฟ้ามารวมกันเข้าก็ไม่เท่าเทียมนั่นเอง

คุณแม่ พุ่มพักเลี้ยงดูลูกทุกคนมาตั้งแต่ แอ็ด ลูก
 คนโตอายุได้สิบขวบเศษ ดูแลประคบประหงม ทะนุถนอม
 ทั้งหมดด้วยน้ำมือของตนเองอย่างดีที่สุดเท่าที่รักลูกมากที่สุด
 คนหนึ่งจะสามารถกระทำได้ สำหรับลูกชาย คุณแม่อบรม
 สั่งสอนให้เป็นชายชาติตรีแท้ คือ แข็งแรงแต่อ่อนโยน สอน
 ให้เป็นคนขยันขันแข็งเอาการเอางาน มีระเบียบวินัย
 รู้จักรักษาวิชาจาศัสต์ย์ รวมทั้งเป็นผู้มีศีลธรรม มีเมตตาธรรม
 คุณแม่ส่งลูกชายทั้งหมดนี้ ไปศึกษาต่อยังเมืองนอก จนทุก
 คนร่ำเรียนสำเร็จกลับมาประกอบอาชีพเป็นปึกแผ่น มีหลัก
 ฐานถ้วนน้า ส่วนลูกผู้หญิง คุณแม่ติดตามดูแลเป็นพิเศษ
 ทุกฝัก้าว พร้าอบรมบ่มนิสัยให้เป็นกุลสตรีไทยที่แท้
 จริง มีความเมตตากรุณา มีความบริสุทธิ์สะอาดทั้งกาย
 ใจ สอนให้เป็นแม่ศรีเรือนผู้รอบรู้งานของลูกผู้หญิง โดยเฉพาะ
 เย็บปักถักร้อยในขนบธรรมเนียมประเพณีไทยเราอย่างเคร่ง

ควัด ตราบจนลูกผู้หญิงของคุณพ่อได้แต่งงาน มีความสุข มีลูกเต้า เป็นหลักฐานไปแล้วเช่นกัน

เรื่องอบรมตุแลลูก ๆ ตั้งแต่ การเล่าเรียน ความเป็นอยู่ ตลอดจนชีวิตในอนาคตของทุกคนนี้ ดูเหมือนคุณพ่อเองยังทำได้ไม่ถึงครึ่งคุณแม่

เมื่อลูกทุกคนมีครอบครัว และแยกบ้านช่องไปแล้ว คุณแม่ก็ยังอุตส่าห์ติดตามมาเลี้ยงดูหลาน ๆ ทั้งหมดอีก เอาใจใส่เป็นห่วง เช่นเดียวกับที่เคยทำต่อลูก ๆ ไม่มีผิด เรื่องความรักความเป็นห่วงของคุณแม่ต่อลูกหลานนี้ มีสิ่งที่ทำให้ประทับใจจนสุดกล่าว พอหยิบยกขึ้นมาเป็นตัวอย่าง คือ เมื่อครั้งลูกแอ๊ด อยู่บ้านที่ซอยพิบูล สาทรใต้ เกิดมีอัคคีภัยขึ้นบริเวณนั้นบ่อย ๆ จนบ้านของลูกแอ๊ดเกือบถูกไฟไหม้ คุณแม่เป็นห่วงหลานตัวเล็ก ๆ ของท่าน กลัวจะหนีไฟไม่ทันหากเกิดเพลิง จึงพยายามขอให้ลูกแอ๊ดย้ายบ้านเสีย พุดกันหลายครั้ง แต่เมื่อเห็นลูกแอ๊ดยังเฉยอยู่ คุณแม่เลยลงทุนปลุกบ้านให้ลูกแอ๊ด และหลาน ๆ ย้ายไปอยู่ด้วยกันในบริเวณบ้านซอยแจ่มจันทร์ ที่เออภัยของคุณแม่เสียเอง นี้แสดงให้เห็นถึงความรัก ความเป็นห่วงของคุณแม่ต่อหลาน ๆ ว่ามีเหลือคณานับเพียงใด ความประทับใจอีกสิ่งหนึ่งที่เห็น

ทุกวันจนแลดูเป็นพื้น ๆ ธรรมดาของคุณแม่ก็คือ เมื่อตอน
 บั้นปลายชีวิต ขณะคุณแม่ล้มเจ็บ ต้องเข้า ๆ ออก ๆ ในโรง
 พยาบาล และไปไหนมาไหนไม่มีใครได้ แต่คุณแม่ยังอุตส่าห์
 นั่งรถเข็นเวียนไปตามบ้านลูกทุกคน เพื่อเยี่ยมดูแล หลาน ๆ
 และได้กระทำเช่นนี้เป็นนิจสินี ตราบจนคุณแม่ต้องกลับเข้า
 โรงพยาบาลอีกและถึงแก่กรรมในที่สุด

นอกจากคุณแม่จะเป็น มารดาที่ประเสริฐเลิศล้ำของ
 บุตรทั้งหมด และเป็นคุณย่าคุณยายที่หาไม่ได้อีกแล้วของ
 หลาน ๆ ดังกล่าวมา คุณแม่ยังเป็นภรรยาที่ดีที่สุดอีกด้วย
 ตั้งแต่คุณแม่อยู่กินกับคุณพ่อ ท่านไม่เคยทะเลาะเบาะแว้ง
 กันอย่างรุนแรงเลย ทั้ง ๆ ที่คุณพ่อเป็นคนเจ้าระเบียบ
 ก่อนข้างจู้จู้ขบ่น แต่คุณพ่อก็อยู่กินกับคุณแม่ได้ด้วยดีตลอด
 มา คุณแม่ปฏิบัติหน้าที่เป็นศรีภรรยาที่ยอดเยี่ยมไม่มีข้อบก
 พร่อง คุณแม่คุณพ่อตั้งแต่ต้นจนหลัง ไม่ว่าเรื่องอาหารการ
 กิน การเจ็บไข้ได้ป่วย การเงินการทอง ความเป็นอยู่ใน
 บ้าน และ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณแม่เป็นคู่คิดคู่
 ปรึกษาของคุณพ่อแบบเพื่อนคู่ชีวิตจริง ๆ พุฒถึงการปรน-
 นิบัติ ดูแล นั้นแล้ว ทำให้นึกถึง ความอดทนของคุณแม่
 ที่เคยเฝ้าพยาบาลคุณตา คือ ขุนสันต์สำรวจกิจ บิดาคุณ

แม่ซึ่งป่วยเป็นอัมพาตเดินเหินไม่ได้ คุณแม่ต้องป้อนข้าว
ป้อนน้ำ เช็ดดูจากระปัสสาวะ อาบน้ำแต่งตัวให้คุณตา ทำ
ทุกอย่างคนเดียวตั้งหลายปี โดยไม่เคยปรึกษาบ่นหรือแสดง
กริยาไม่พอใจเบื่อหน่าย ตราบจนคุณตาเสียชีวิตไป คุณ
สมบัติขี้เนื้อแหละ ที่เมื่อคุณแม่จากไปบ้าง คุณพ่อจึงเสียใจ
คร่ำครวญหาจนสุดประมาณได้ และหลานตัวเล็ก ๆ ทุกคน
ก็ยังบ่นเรียกทุกวันกระทั่งบัดนี้

ชีวิตโดยทั่วไปของคุณแม่ ท่านได้รับความเคารพ
นับถือรักใคร่จากคนทั่วไป คุณแม่เป็นคนมารยาทงาม
โอบอ้อมอารี มีจิตใจน้อมนวลลมนุละไม เต็มไปด้วยความ
กรุณาปรานี ชอบช่วยเหลือคนทุกชั้นไม่เลือกหน้า หมั่น
ทำบุญทำทานมิได้ขาด และบำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์
กระทำกิจการมณานาชนิดแก่สังคมเป็นกิจวัตร โดย
เฉพาะ ต่อ สมาคมโรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม ที่คุณแม่
เป็นนายกฯ หลายสมัย คุณแม่ทุ่มเททุกอย่างทั้ง ภายใจ
ให้สมาคมโรงเรียนเก่าของคุณแม่แห่งนี้ ซึ่งก็มีอนุสรณ์
ปรากฏให้เห็นกันอยู่แล้วโดยไม่ต้องบรรยายอีกตราบจนในปี
พ.ศ. ๒๕๑๐ ด้วยคุณงามความดีที่คุณแม่สั่งสมมา ก็สนอง
ตอบโดยคุณแม่ได้รับพระราชทาน ตราจุมจอมเกล้า เป็น
คุณหญิง

มีเรื่องที่จะต้องกล่าวถึงอย่างยิ่งอีกเรื่องหนึ่ง คือ คุณแม่เป็นผู้มีความเทิดทูนจงรักภักดีต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และ พระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ ทุกพระองค์เป็นล้นพ้น คุณแม่ยังพร่ำส่งสอนลูกหลานทุกครั้งที่มีโอกาสให้ มีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ ทุกพระองค์เยี่ยงท่านด้วย จนลูกหลานทั้งหมดจำได้แม่นยำมาตั้งแต่เด็ก ๆ ด้วยเดชะบุญจากความจงรักภักดีล้นเหลือนี้เอง เมื่อตอนคุณแม่ป่วยอยู่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ได้พระราชทาน ดอกไม้เย็บมใช้พร้อมคำขวัญว่า “ ขอให้หายเร็ว ๆ ” และเมื่อคุณแม่ถึงแก่กรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ได้รับสั่งให้ผู้แทนพระองค์มาวางพวงมาลาด้วย จึงนับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นหาที่สุดมิได้

คุณแม่ล้มป่วยด้วยโรคไตพิการประมาณ ๔ ปีมาแล้ว ต้องเข้า ๆ ออก ๆ ในโรงพยาบาลเป็นประจำ แต่ความอดทนรวมกับกำลังใจอันเข้มแข็ง คุณแม่ไม่เคยแสดงให้ใครเห็นว่า ท่านได้รับความทุกข์ทรมานสาหัสปานใดเลย

(๕๙)

ครั้งสุดท้าย เมื่อก่อนจะเสียที่โรงพยาบาลจุฬาฯ ท่านเรียก
คุณพ่อเข้ามาและสั่งด้วยน้ำเสียงราบเรียบว่า “ฝากดูแล
ลูก ๆ โดยเฉพาะตาเอกด้วย” แล้วท่านจึงสิ้นใจอย่างสบาย
ในวันอังคาร ที่ ๒๐ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ เวลา
๒๓.๑๕ น. สิริรวมอายุได้ ๖๐ ปี

จะนั้น ด้วยเดชะกุศลผลบุญ และ กรรมดีทั้งหมด
ที่คุณแม่ได้ประกอบไว้ ยามมีชีวิตอยู่ตั้งพรรณนามาในเบื้อง
ต้น รวมทั้งการกุศล ซึ่งท่านที่เคารพ ญาติมิตร ตลอดจน
ลูกและหลานทุกคน ได้บำเพ็ญอุทิศไปครั้งนี้ ขอโปรดจง
คุ้มครอง เชื่อมโยงเป็นทิพยพาหะ นำดวงวิญญาณของคุณ
แม่ คือ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ผู้เป็นสุดที่รักสุด
ที่บูชา ของลูกและหลานทุกคน จงไปสู่สุคติ ณ สรวงสวรรค์
ประสบความสุขความพรั่งพร้อมด้วย อธิวิบุลยบุญผล ใน
สัมปรายภพนั้นตลอดชั่ววันรันดร์กาลด้วยเทอญ

จาก ลูก และ หลานทุกคน

๖ สิงหาคม ๒๕๒๒

คุณแม่ครับ

ในที่สุด คุณแม่ ก็จากไป หลังจากที่ ได้เจ็บป่วยมานานหลายปี ถึงแม้ว่าพวกเราทุกคน ทราบดีว่าคุณแม่เป็นโรคที่รักษาไม่หายขาดและคุณแม่จะมีอายุไม่ยืน พวกเราก็ยังใจหาย และเสียใจมากเมื่อถึงวันที่คุณแม่ต้องจากพวกเราไป ถึงแม้มันจะเป็นกฎตามธรรมชาติ แต่เราก็ยังเศร้าใจไม่หาย ยังว่าเหว่ ยังไม่ชินกับการสูญเสียคุณแม่ไป แต่ถ้ามนุษย์เรายังต้องมาเกิดกันอีก ผมจะไม่แปลกใจเลยว่า ที่คุณแม่รีบหนีเราไปเตรียมคอยช่วยเหลือดูแลทุกสิ่งทุกอย่างให้พร้อมในชาติหน้าสำหรับพวกเรา เหมือนที่คุณแม่เคยจัดให้เราอยู่เป็นประจำเมื่อยังมีชีวิตอยู่

ตั้งแต่ผมจำความได้ คุณแม่เลี้ยงผมมาตั้งแต่เล็ก ในความคิดของผม ๆ คิดว่า ในโลกนี้จะหาแม่ที่ดีกว่าคุณแม่คงยาก คุณแม่มีพร้อมทุกอย่างตั้งแต่ การศึกษา (ปริญญาเนติบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) นอกจากนั้นแล้วคุณแม่ยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้เป็นคุณหญิงอีกด้วย ซึ่งการแต่งตั้งคราวนี้

พวกเราลูก ๆ ดีใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเราเชื่อว่าคุณแม่เป็นคุณหญิงเพราะฝีมือของคุณแม่เอง คุณแม่เป็นคุณหญิงหลังจากที่คุณพ่อออกจากการรับราชการตำรวจแล้ว คุณแม่ได้ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมอย่างมากมาย ช่วยเหลือคนจน ให้ได้รับการศึกษา หาโรงเรียนให้ ออกทุนการศึกษาให้เป็นทั้งกรรมการกลางของมูลนิธิ ช่วยเหลือนักเรียนขาดแคลนในพระบรมราชินูปถัมภ์ เนื่องจากคุณแม่ป่วย คุณแม่จึงได้ให้ผมไปแทน ในระยะ ๓ ปีหลัง ซึ่งผมถือเป็นเกียรติและประสบการณ์ที่ได้มีโอกาสไปร่วมประชุมกับท่านกรรมการอื่น ๆ อันเต็มไปด้วยเกียรติยศและความรู้ และคุณแม่ยังออกทุนให้นิสิตแพทย์ ๑ คน ซึ่งปีนี้ได้สำเร็จเป็นนายแพทย์ไปแล้ว

แต่ถึงคุณแม่จะจบปริญญาเป็นคุณหญิง แต่คุณแม่ไม่เคยลืมหน้าที่โดยตรง คือการเป็นแม่บ้าน คุณแม่ยังเป็นแม่บ้านเป็นภรรยาที่ดีของคุณพ่อ ทำให้คุณพ่อมีความสุขอย่างสมบูรณ์ ไม่ต้องไปหาความสุขนอกบ้าน (แต่ความดีอันนี้ต้องยกให้คุณพ่อด้วย) ทำให้คุณพ่อก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ ทั้งนี้ก็เพราะว่าคุณแม่เป็นช่างทำหลังให้คุณพ่อ คุณแม่จัดบ้านดูแลลูก ๆ อย่างทั่วถึง ทำให้คุณพ่อ

อ่อนใจ และมีกำลังใจทำงานเพื่อประเทศชาติอย่างเต็มที่ การ
เป็นแม่บ้านของคุณแม่ไม่ได้ใช้วิธีสั่งเต็กรับใช้เท่านั้น คุณ
แม่ลงมือเอง เข้าครัวเอง จัดโน่นนี่ ซิมโน่นใส่นี้ รสอาหาร
ของคุณแม่อร่อยถูกปากคุณพ่อและลูกหลานทุกคน นอกจาก
จากทำอาหารเก่งแล้ว คุณแม่ยังรู้จักจ่ายตลาดเองในราคา
ถูกอีกด้วย ไม่มีแม่ค้าคนไหนที่จะโกงราคาคุณแม่ได้ หมู
เนื้อ ผัก กิโลละเท่าไรให้คุณแม่ทราบดีหมด คุณแม่มีเพื่อน
ฝูงและคนรู้จักคุ้นเคยมาก หากใครต้องการความช่วยเหลือ
ไม่ว่าเรื่องอะไร คุณแม่จะจัดการช่วยเหลืออย่างเต็มที่ทุก
เรื่องไป

คุณแม่เป็นห่วงลูกห่วงหลานและรักคุณพ่อมาก เมื่อ
ถึงวันคล้ายวันเกิดของคุณพ่อ คุณแม่จะเป็นเสธ ๆ วางแผน
เองหมด และทุกอย่าง จะเป็นไปอย่างเรียบร้อย คุณแม่
มีหลานตั้ง ๑๒ คน แต่คุณแม่ยังมีเวลาพอที่จะเล่นกับลูก
หลาน นึกถึงคนโน้นกลัวคนนี้จะขาดโน่นนี่ ทำให้ลูก ๆ
หลาน ๆ อบอุ่นมาก คุณแม่เป็นห่วงทุกคนและรอบคอบ
เสมอ ไม่เคยมีอะไรขาดตกบกพร่อง แม้ในขณะที่ไม่สบาย
ต้องใช้ไตเทียมฟอกเลือด คุณแม่ไม่ค่อยรู้สึกตัวมา ๓-๔ วัน
พอคุณแม่ฟื้นขึ้นมาเห็นผมและพยาบาลเฝ้าอยู่ คุณแม่ยัง

พูดเป็นประโยคแรกเลยว่า ให้หาอะไรมาให้ผมและพยาบาล
รับประทาน และต่อนก่อนคุณแม่เสีย ก่อนเข้าห้องผ่าตัด
คุณแม่ยังไม่ลืมสั่งเด็กให้หาอาหารกลางวันให้คุณพ่อ คุณแม่
เป็นคนรักสามี รักลูกรักหลาน อยากให้ทุก ๆ คนสบาย
คุณแม่ไม่เคยบ่นว่าเหนื่อยท้ง ๆ ที่คุณแม่ไม่สบายก็ยังเข้าครัว
บ๋อย ๆ ยังสั่งงานช่วยทำธุระให้ลูก ๆ หลาน ๆ และผู้ที่มาขอ
ความช่วยเหลือจากท่านจนถึงวาระสุดท้ายของท่าน

ผมรู้สึกเศร้าใจมากที่คุณแม่หนีผมไป คุณแม่เป็น
คนใช้ที่อดทนมาก คุณแม่ไม่สบายมา ๖ ปี แต่ไม่เคยบ่นเลย
ถ้าเป็นตัวผมเองคงบ่นมากกว่านี้และท้อแท้ไปแล้ว คุณแม่
เป็นโรคไตอักเสบเรื้อรัง ซึ่งผมตรวจพบโดยบังเอิญ จาก
การตรวจเลือดของท่าน เมื่อหลายปีก่อน ซึ่งพบว่าของ
เสียในร่างกายคุณแม่ขึ้นสูงกว่าปกติ และมีบัสสภาวะอัก
เสบ ตอนนั้นถึงแม้คุณแม่ไม่มีอาการผมก็ได้เรียนปรึกษา
ศ.จ.น.พ. วิศิษฏ์ ติตปรีชา แห่งหน่วยโรคไต ร.พ. จุฬา
และ ผ.ศ.น.พ. ประสิทธิ์ ฟูตระกูล แห่งแผนกกุมารเวช
ศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางโรคไตและเป็นเพื่อนรักของผมมา
ช่วยกรุณาดูตั้งแต่เริ่มแรก แต่ถึงแม้อาจารย์ วิศิษฏ์ และ
ประสิทธิ์ ได้กรุณาดูแลอย่างสุดความสามารถ เราก็มั

สามารถรักษาโรคให้หายขาดได้ เราได้แต่เพียงชลดความ
เจริญเติบโตของโรคเท่านั้น

ในชีวิตการเจ็บป่วยของคุณแม่ ๖ ปีกว่านั้น มีคุณ
หมอหลายท่านมาช่วยดูแลรักษา โดยทำอย่างเต็มที่ทุกคน
แต่ละตอนในการเจ็บป่วยของคุณแม่ มีหมอที่มีบทบาทที่
สำคัญหลายท่าน แต่บุคคลที่เหนือยมากที่สุด และมีความ
สำคัญที่สุดตลอดมา คือ ประสิทธิ์ เพื่อนรัก ประสิทธิ์ได้
ช่วยดูแลคุณแม่ตั้งแต่ต้นจนจบเป็นเวลาหลายปี บางเดือน
ต้องมาทุกวันเป็นเดือนๆ บางทีวันละหลายครั้ง เวลาผมไม่อยู่
ไปต่างประเทศ ประสิทธิ์ ก็ได้กรุณามาดูแลคุณแม่ ให้เลือด
ให้น้ำเกลือท่าน ทายาให้ ฉีดยาให้ ผมและตระกูล กุลตะ
วณิชย์ จะไม่ลืมบุญคุณประสิทธิ์เพื่อนรักเลย ผมต้องขอบ
คุณประสิทธิ์ด้วย ที่ได้กรุณาช่วยเหลือดูแลคุณแม่อย่างเต็ม
ที่และก่อนหน้านั้นยังได้เคยช่วยดูแลคุณตาของผมอีกด้วย ผม
ต้องขอโทษครอบครัวหมอประสิทธิ์ที่เอาเวลาของหมอมาใช้
มากเหลือเกิน

อาจารย์ วิศิษฐ์ ได้กรุณาให้คำปรึกษาตลอดมาตั้ง
แต่ต้นจนจบ นอกจากนั้น พี่เรืองชัย (ผ.ศ.น.พ. เรืองชัย

วัชรพงศ์ แผนกศัลยกรรม ร.พ. จุฬา) ยังได้กรุณาขยาย
 ท่อปัสสาวะให้คุณแม่ ๒ ครั้ง เมื่อปรากฏว่าท่อปัสสาวะตีบ
 ประพันธ์ (ผ.ศ.น.พ. ประพันธ์ กิตฺติน) ได้ช่วยผ่าตัด
 เอาเส้นเลือดแดงมาต่อกับเส้นเลือดดำ เพื่อเตรียมการไว้
 สำหรับใช้ไตเทียม และถึงตอนสุดท้าย (ร.ศ.น.พ. ชาญ
 โพนนุกูล) ได้ทำการฟอกเลือดให้คุณแม่อาทิตย์ละ ๒ ครั้ง
 ชาญ เป็นผู้มีความอดทน ใจเย็นและพูดเพราะผมรบกวน
 ชาญตลอดเวลา แต่ชาญใจเย็นเสมอไม่ว่าใครไปก็โมงก็ยาม
 ไม่เคยมีอารมณ์เบื้อหน่าย ทำให้รู้สึกอบอุ่นใจมาก นอกจาก
 นี้นี้ยังมี ฉลาด (ผ.ศ.น.พ. ฉลาด โสมะบุตร หมอ
 คาร์ตัน สวัสดิกุล หมอประดิษฐ เจริญลาภ ซึ่งเป็นหมอ
 หัวใจ หมอโรคเลือดและโรคปอดตามลำดับ ได้ช่วยดูแล
 คุณแม่ด้วยความห่วงใยอย่างเต็มที่ และสำหรับบทสุดท้าย
 คุณหมอที่ได้ทำการผ่าตัดสมองเมื่อคุณแม่เส้นเลือดแตกใน
 สมอง คือ อาจารย์หมอ จรัส (ศ.จ.น.พ. จรัส สุวรรณ-
 เวลา และ หมอจเร (ผ.ศ.น.พ. จเร ผลประเสริฐ)

นอกจากนี้ผมต้องขอขอบคุณ ศ.จ.น.พ. ศิวพร วนิ
 เกียรติ ท่านคณบดี ที่ได้ให้ความกรุณาทุกประการ
 ร.ศ.น.พ. ยาใจ ณ สงขลา หัวหน้าภาควิชาอายุรศาสตร์

ศ.จ.น.พ. สมหมาย วิไลรัตน์ หัวหน้าหน่วยวิชาการระบบทาง
 เดินอาหาร ศ.จ.น.พ. ชัญญู เพ็ญชาติ หัวหน้าหน่วยไต
 คุณหญิงสมลักษณ์ หุติณเฑาะ หัวหน้าพยาบาล พี่เอียด
 (คุณละเอียด อรรถเพ็ญศรี หัวหน้าพยาบาลฝ่ายอายุร-
 กรรม) พิกิต (คุณเกติมา ศรีทอง หัวหน้าพยาบาลฝ่าย
 ศัลยกรรม) คุณศรีนวล สุทธิสิทธิ์ หัวหน้าพยาบาลตึก
 ประสิทธิ์ — ตู๋ พร้อมพันธ์ุ ตึกที่คุณแม่ป่วยอยู่ครั้งสุดท้าย
 คุณแดง (สุเมธ เหล่าเจวิญ) หัวหน้าพยาบาลชั้น ๓ ของ
 ตึกพร้อมพันธ์ุ คุณจรรยาศรี เงินวิจิตร จากหน่วยไต ที่ได้
 ช่วยเหลือคุณแม่เป็นอย่างดีตลอดมา รวมทั้งคุณประสิทธิ์
 และ คุณเต๋ พร้อมพันธ์ุ ที่กรุณาให้ยืมห้องที่ตึก ประสิทธิ์
 ตู๋ พร้อมพันธ์ุ เป็นเวลาหลายเดือน

บุคคลที่ได้กรุณาต่อผมโดยช่วยเหลือคุณแม่นั้นมี
 มากมายซึ่งผมไม่สามารถที่จะกล่าวได้หมดตั้งแต่ แพทย์ประจำ
 บ้าน แพทย์ผกหัด พยาบาลหลายตึก โดยเฉพาะ ตึก
 พร้อมพันธ์ุ ตึกธนาคารกรุงเทพ หน่วยเลือดตึกผะอบ
 ผมต้องขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สำหรับผมเอง ผมรู้สึกดีใจมากที่ได้ตอบแทนคุณ

แม่บ้าง ความจริงผมไม่เคยคิดจะเป็นหมอละเลย ตั้งแต่เด็กชอบทหาร ตำรวจเสมอมา ชอบเครื่องแบบ ชอบปืน แต่เมื่อถึงเวลาต้องตัดสินใจเลือกเรียนอาชีพหนึ่งอาชีพใด คุณพ่อคุณแม่ได้ขอร้องให้เรียนหมอ ผมเองอยากเป็นตำรวจ แต่เห็นด้วยกับคุณพ่อคุณแม่ที่ว่า เป็นหมอนั้นอิสระกว่าเป็นตำรวจ อีกทั้งครอบครัวเรายังไม่มีอาชีพหมอ ด้วยความเคารพรักคุณพ่อคุณแม่ ถึงแม้ว่าตอนนั้นผมไม่เคยคิดว่าจะเรียนหมอได้และทั้งที่ همینกลิ่น ร.พ. กลัวผี ไม่ชอบยา ไม่ชอบเข็ม แต่เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณของคุณพ่อคุณแม่ ผมจึงรับปากกับท่านทั้งสองว่าผมจะเรียนหมอ เมื่อคราวที่ผมกลับมาเที่ยวบ้านระหว่างปิดเทอม (ผมไปเรียนต่างประเทศตั้งแต่อายุ ๑๑ ปี) แต่ด้วยดวงจะต้องเป็นหมอ และมีทั้งคุณพ่อคุณแม่และคอยเอาใจช่วย ทั้งดูทั้งปลอบเมื่อถึงเวลา ให้สินบนเมื่อจำเป็น ผมเรียนจนสำเร็จเป็นหมอ อยู่จนทุกวันนี้ ผมต้องยอมรับว่าถึงแม้ใจผมชอบตำรวจ แต่เมื่อมาเป็นหมอก็รักชีวิตหมอ รักหมอ (บ๊อม *) และสนุกสนานกับการเป็นหมอมาก แต่เมื่อคิดย้อนหลัง ถ้าคุณพ่อคุณแม่ไม่ขอไว้ผมคงเป็นตำรวจไปแล้ว

ระหว่างที่ผมอยู่เมืองนอกผมชอบอ่านจดหมายจาก

คุณแม่ เพราะคุณแม่เขียนสนุก ถึงแม้จะไม่ค่อยเขียนบ่อย
 คุณพ่อมักเป็นผู้เขียน แต่คุณพ่อเขียนไม่สนุกเป็นแบบ
 ตำรวจไปหมด เป็นทางการทั้งนั้นตัวพิมพ์ตลอด เออะอะ
 ะไรก็สั่งสอนให้ขยัน รักษาดี เป็นคนดี ประหยัด มี
 ระเบียบวินัย ซึ่งคำแนะนำของคุณพ่อซ้ำ ๆ ซาก ๆ ทำให้เข้า
 สมองของผมมาจนทุกวันนี้ แต่คุณแม่กลับจะเขียนด้วยลาย
 มือของท่านเอง ตัวโต อ่านง่าย เวลาผมเห็นทีไรผมจะดี
 ใจมาก คุณแม่เป็นนักเขียนที่ยอด เขียนได้สนุกสนานตื่น
 เต็ม อ่านสนุกทุกที คุณแม่ถึงแม้ไม่ค่อยได้เขียนแต่ก็คอย
 ดูแลผม ฝากเสื้อผ้า ของใช้ให้อยู่เสมอ ไม่ว่าจะในวัน
 คล้ายวันเกิด วันแต่งงาน วันคลอดลูกคุณแม่จะต้องช่วย
 เราจัดการทุกอย่างให้เรียบร้อยเสมอ ตอนที่บ๊อมคลอดลูก
 แหม่ม คุณแม่ก็ได้ไปช่วยดูแลหลานที่อังกฤษอยู่นาน

เพราะว่าผมจากบ้านไปตั้งแต่อายุ ๑๑ ขวบเศษ และ
 ไปอยู่เมืองนอกตั้ง ๑๗ ปีกว่า ผมจึงอยากกลับมาอยู่ใน
 บริเวณเดียวกันกับคุณพ่อคุณแม่ด้วย เหตุผล คือ หนึ่งอยาก
 มารับใช้คุณพ่อคุณแม่บ้าง สองเพื่อจะศึกษาวิธีการของคุณ
 พ่อคุณแม่ว่า ทำไมคุณพ่อคุณแม่จึงมีคนรักนับหน้าถือตา
 มากมาย และเพื่อผมจะได้มีโอกาสพบปะรู้จักกับเพื่อน ๆ
 ของคุณพ่อคุณแม่บ้าง

ผมรู้สึกเสียใจมากที่มีโอกาสดูแลรับใช้คุณแม่เพียงไม่กี่ปี มันไม่สนใจผมเลยที่อยากจะทำให้มากกว่านี้ คุณแม่ปกติเป็นคนร่าเริงสนุกสนาน ร่างกายแข็งแรง หลังผมกลับมาจากนอกผมได้ตรวจเลือดคุณพ่อคุณแม่เป็นระยะ ๆ และในปี ๒๕๑๗ พบว่าของเสียในร่างกายคุณแม่สูงกว่าปกติ จึงเริ่มต้นรักษาตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ผมได้ศึกษาโรคไตและคุยกับเพื่อนฝูงครูบาอาจารย์ทั้งไทยและฝรั่ง ต่างมีความเห็นว่าทุกอย่างที่เราทำไปแล้วนั้นดีที่สุดแล้วสำหรับปัจจุบันนี้ มีบางคนถามว่าทำไมไม่เปลี่ยนไต เราได้คิดถึงเรื่องนี้ แต่คุณแม่แพ้ง่าย และจากเหตุผลอื่น ๆ เราจึงไม่ได้เปลี่ยนไตให้คุณแม่ ความจริงเนื่องจากคุณแม่กับผมมีเลือดกรุ๊ปเดียวกัน ผมยังเคยคิดสละไตของผม ๑ ข้างให้ท่าน ซึ่งไม่มีใครทราบเลยนอกจากบ๊อมน ผมมีโอกาสให้เลือดท่านจากตัวของผมเอง ๕ ขวด รู้สึกว่าท่านดีใจและภูมิใจมากที่ได้เลือดจากลูกชาย ถึงแม้ท่านจะไม่เคยขอเลือดจากผม แต่เวลาท่านได้รู้สึกว่หน้าตาท่านเบิกบาน เหมือนได้ยาพิเศษ แต่คุณแม่ก็เป็นห่วงกลัวผมจะเจ็บป่วยให้เด็กเอาข้าวปลาอาหารมากอยบ่ารุงผมอยู่เสมอ ผมเลยถือโอกาสให้เลือดท่านบ่อย ๆ!

คุณแม่ไม่ดีเลย มีแต่ทรุด ผมกลัวใจมาก จะเรียกเพื่อนที่
 เกรงใจเพราะเพ็งมากัน ๕-๖ คน ตอน ๓ ท่ม และเพ็ง
 กลับไป และคงจะเพ็งกลับ จะไม่เรียกก็เป็นห่วงคุณแม่
 มาก ผมรู้สึกที่ผมแบกโลกไว้คนเดียว คุณพ่อและพี่ ๆ ก็
 กลับบ้านกันหมด เพราะทุกคนคิดว่ายังไม่มีอะไรน่าวิตก
 ผมทนไปจนถึงเที่ยงคืนเห็นว่าคุณแม่มีอาการหายใจไม่ค่อยดี
 บวมมากขึ้น ความดันต่ำและเบา จึงตัดสินใจโทรปลุกชาญ
 ซึ่งชาญก็ตั้งใจหาย กรุณามาทันทีและตัดสินใจทำการฟอก
 เลือดทันทีในคืนนั้นเลย พอบอกชาญเสร็จ ผมโทรถึง
 ฉลาด ซึ่งอุตส่าห์มา และบอกประสิทธิ์ หมอทั้งสามมาถึง
 เร็วมาก พอชาญตัดสินใจฟอกเลือดทันที ผมรู้สึกกำลังใจ
 มาเป็นกอง ผมนี้ถือคติว่าคนเราเกิดมาต้องตายทุกคนไม่ว่า
 รวยจน ใหญ่โตหรือเล็กแคไหน แต่ไหน ๆ จะตายทั้งทีต้อง
 สู้ให้สุดความสามารถ ถ้าคุณแม่เป็นอะไรไปในคืนนั้น
 เพราะเรามัวแต่รอเวลา ผมจะนอนไม่หลับไปตลอดชีวิต
 ผมปลื้มใจในตัวเพื่อน ๆ มากทุก ๆ คนที่พร้อมที่จะสู้อย่างเต็มที่
 ที่ ไม่มีใครบ่น ทุกคนพร้อมที่จะทำงานตามความเชี่ยวชาญ
 ที่เขาได้เรียนมา

พอพวกเราตัดสินใจแล้วผมจึงโทรไปบอก พี่แอ๊ด**

พี่แอ๊ด บอก พี่อค ๆ *** บอก พี่อ็อค**** พี่แอ๊ดไม่ได้

บอกคุณพ่อเพราะอยากให้ท่านนอน แต่หารู้ไม่ว่าคุณพ่อนอนไม่หลับ พอรถออกจากบ้านซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกัน คุณพ่อกระวนกระวายเป็นห่วงคุณแม่มาก โทรมไปถามบ้านโน้นบ้านนี้ก็ยังไม่มีใครทราบ

พอดี ๔ เราเริ่มฟอกเลือด โชคดีที่เราทำตอนนั้น เพราะคุณแม่เริ่มบวมและบวมมากขึ้นตามลำดับ ถ้ารอจนเข้าเขนอาจจะบวมมากจนแทงเข็มไม่ได้ ถ้าจะเปรียบเทียบเหมือน ต.ช.ด. ที่ถูก ผ.ก.ค. ล้อมไว้หลายชั่วโมง แล้วฝ่ายเหนือส่งกำลังมาช่วยทันเวลาก็คงไม่ผิด ทุกอย่างตอนนั้นเดินหน้าเต็มที พอเริ่มฟอกเลือด ผมรู้สึกใจชื้นและคึกคัก

แต่ทุกอย่างไม่เรียบร้อยโดยเร็วอย่างที่เราคิด ถึงแม้เราฟอกเลือดคุณแม่แต่อาการยังไม่ดีขึ้น คุณแม่ยังไม่รู้สึกตัว อยู่ถึงแม้จะไม่สลบ ทำให้ผมรู้สึกผิดหวัง แต่อาจารย์และเพื่อน ๆ บอกว่าต้องการใช้เวลา ตกลงเราต้องฟอกเลือดอีกหลายครั้ง ๆ ละประมาณ ๓-๔ ชั่วโมง หลังจากนั้นคุณแม่จึงได้ฟื้นขึ้นมารู้ตัวดี และพูดเป็นคำแรก คือ ให้เด็กเอาอาหารมาให้ผมและพยาบาลพิเศษรับประทาน ผมรู้สึกดีใจจนน้ำตาไหลออกมาโดยไม่รู้ตัว

เข้านั้นผมอยากบอกคุณพ่อให้เร็วที่สุด แต่ตอนนั้นเวลาตี ๓ กว่า ถ้าโทรไปที่บ้านเกรงว่าคุณพ่อจะตกใจ จึงรอให้ท่านตื่นจึงโทรไปบอก เมื่อท่านได้ยินข่าวท่านก็ร้องไห้และบอกขอบใจมากมาย ผมยังนึกขำอยู่ในใจที่ท่านขอบใจผม ผมเป็นหมอและเป็นลูก มันเป็นหน้าที่โดยตรงอยู่แล้ว ผมรีบกลับบ้านเข้านั้น เพื่อมาแสดงความยินดีกับคุณพ่อเมื่อพบหน้ากัน ต่างก็กอดกันด้วยความดีใจน้ำตาซึมทั้งคู่ เข้านั้นผมมีความสุขมาก

ครั้งที่สาม ที่สำคัญสำหรับการเจ็บป่วยของคุณแม่คือจากสุดท้าย คุณแม่สบายดีพอสมควรจนกระทั่งวันอาทิตย์ที่ ๕ มีนาคม ตอนบ่ายคุณแม่มีอาการชาที่มือซ้ายเล็กน้อย พอมาตอนตี ๕ ของเช้าวันจันทร์ คุณแม่มีอาการกระดูกที่หน้า ผมไปดูพบว่ามีความดันสูง หน้ายังกระดูกมือซ้ายยังชา ผมคิดว่าคงเกิดจากการมีเลือดออกในสมอง ผมจึงได้นำท่านเข้า ร.พ. จุฬาฯทันที เผอิญเช้าวันนั้นผมต้องเดินทางไปราชการที่ ร.พ. สมเด็จ ๓ ศรีราชา พอเสร็จจึงรีบกลับ พบว่าจากเอ็กซเรย์ คุณแม่มีเลือดออกใต้กะโหลกศีรษะ ซึ่งสาเหตุคงมาจากโรคไต จึงได้เรียนปรึกษา พี่อังกูร (ผ.ศ.พ.ญ. อังคณา อินทรโกเศศ) และ อ.จ. จรัส ซึ่งมีความเห็นว่าต้องผ่าตัดเอาเลือดออก คุณแม่เข้าห้องผ่าตัด

ตัดเข้าวันอังคาร หลังผ่าตัดทุกอย่างเรียบร้อยดี ขณะกำลัง
 เข็นกลับห้อง คุณแม่หมดสติไปเฉยๆ ผมตกใจมากจับชีพจร
 ดูก็เต้นแรงแต่ไม่หายใจ เผอิญหัวหน้าพยาบาลคือพี่เอียด
 เดินมาด้วยเลยช่วยกันเข็นเข้าห้อง I.C.U. แผนกอายุรศาสตร์
 ได้ตาม หมอ จเร มาดูซึ่งจเรมึนสติดีมากมาพร้อมทั้งอาจารย์
 ทางด้านตมยา ๑ ท่าน (ผ.ศ.พ.ญ. คุณหญิง สุวรรณเวลา) พอ
 ใส่เครื่องช่วยหายใจได้จึงรีบพาท่านไปผ่าตัดอีกทีหนึ่งเพราะ
 คิดว่าเลือดคงออกอีกในสมอง หมอจเรและอาจารย์จรัสได้
 ช่วยกันผ่าตัด เมื่อผ่าเสร็จเรียบร้อย เรายังมีความหวังอยู่
 มาก คุณแม่รู้สึกตัวดี ถึงแม่จะเป็นการผ่าตัดใหญ่แต่คุณแม่
 ฟื้นขึ้นมาพูดกับเราได้รู้เรื่อง ผมยังได้เล่าให้คุณแม่ฟังเลยว่า
 เอก***** สอบเข้าทำงานได้ และจะเข้าทำวันจันทร์นั้น
 คุณแม่ดีใจมาก แต่แล้ววันรุ่งขึ้นท่านกลับไม่รู้สึกตัวไปอีก
 ในที่สุดคุณแม่ก็จากพวกเราไปเมื่อเวลา ๒๓.๑๕ น. ของ
 วันที่ ๒๐ มีนาคม ตลอดเวลาหลังผ่าตัดคุณแม่ได้พักอยู่ที่
 ห้อง I.C.U. ของแผนกศัลยกรรมทางสมอง ตอนที่คุณแม่
 เสีย พี่เอียด คุณจับ***** ได้มาถึงพอดี และได้โทรบอก
 พี่เอียด พี่เสนห์ น้าวิทย์***** คินนั้นผมจัดการย้ายคุณแม่
 และเฝ้าอยู่จนเกือบเช้า จึงกลับบ้านด้วยความรู้สึกที่ไม่
 สามารถที่จะอธิบายได้

คุณแม่จากพวกเราไปแล้ว ทุกวันนี้ผมยังเพลอนึก
ว่าคุณแม่ยังอยู่ และจะคอยช่วยทำโน่นนี่ให้เรา หรือจะทำ
อาหารอร่อยๆ ไว้ให้พวกเรารับประทาน เรานี้เห็นแก่ตัว
มากคิดเข้าข้างตัวเองเรื่อย และไม่ยอมรับความจริง

ตั้งแต่เกิดมาผมได้ทำให้คุณแม่ทั้งหัวเราะและร้องไห้
หลายครั้ง ส่วนคุณแม่เองมีแต่ทำให้ผมหัวเราะมีความสุข
และอบอุ่น จะมาต้อน้ำตาคลอ ก็เพราะการเสียไปของคุณ
แม่นี้เอง คุณแม่ครับ คุณแม่ได้ทำหน้าที่แม่อย่างดีที่สุด
แล้วครับ ผมภูมิใจมากที่สุดที่ได้เกิดมาเป็นลูกคุณแม่

ท้ายที่สุด ผมขอกราบขอบพระคุณทุกๆ ท่าน ที่ได้
มีส่วนช่วยเหลือคุณแม่ ตั้งแต่ตอนที่ป่วย และหลังจากสิ้น
ท่านไปแล้ว และขอดลบันดาลให้วิญญาณคุณแม่ไปสู่สุคติ

จาก ลูกผู้ชาย *****

* บ๊อม	ท.ญ. ปรีชา กุลละวณิชย์
** แอ็ค	ท.ค.อ. (พิเศษ) พิบูลย์ กุลละวณิชย์
*** อ็อค	จิตรจรัส ศิริพันธ์
**** อ็อค	พิทักษ์ กุลละวณิชย์
***** อ็อค	ร.ศ.น.ท. พินิจ กุลละวณิชย์
***** เอก	จิระชัย กุลละวณิชย์
***** จีบ	นันทวัฒน์ กุลละวณิชย์
***** เสน่ห์	พล.ศ.ต. เสน่ห์ ศิริพันธ์

๙ มิถุนายน ๒๕๒๒

กราบเท้าแม่ที่เคอพรัก

เอก* เคยเขียนจดหมายถึงแม่หลายครั้ง เมื่อตอน
เรียนหนังสืออยู่ที่บอสตัน แต่ก็ไม่เคยรู้สึกว่ายากหรือลำบาก
เท่าครั้งนี้เลย มิใช่เป็นเพราะคิดว่า แม่จะไม่ได้รับรู้เรื่อง
ราวในจดหมายฉบับนี้ เพราะเอกมั่นใจว่า ไม่ว่าแม่จะอยู่
ที่ใดก็ตามในเวลา^{นี้} แม่จะต้องมีทางที่จะได้รับรู้ทุกสิ่งทุก
อย่างที่เอกเขียนถึง แต่เป็นเพราะรู้ว่าเอกจะไม่ได้รับจดหมาย
ตอบจากแม่ จะไม่ได้เห็นลายมือของแม่เขียนเล่าถึงทุกข์สุข
ต่าง ๆ อีกต่อไป เอกรู้มาตลอดเวลาในระยะเวลา ๔-๕ ปี
ที่แม่เริ่มเจ็บด้วยโรคไตว่า แม่อาจจะจากเอกไปในอีกไม่นาน
และก่อนเวลาที่ควรจะเป็น เอกก็ได้แต่สวดมนต์ภาวนาคิด
ว่าด้วยบุญกุศลความดีที่แม่เคยทำมาตลอดชีวิต คงจะช่วย
ให้เวลาที่แม่จะจากไปนั้นอย่าเพิ่งเป็น “วันนี้” เลย แต่
“วันนี้” ก็มาถึงจนได้ เมื่อคืนวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๒๒
ทุกอย่างในชีวิตเอกกำลังจะเริ่มต้นด้วยดี เอกเพิ่งเรียนจบ
ได้กลับมาอยู่กับแม่อีกครั้ง หลังจากไปอยู่เมืองนอกเสียนาน
และก็ได้เข้าทำงานเป็นข้าราชการในสำนักงานคณะกรรมการ-

การพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อย่างที่แม่ต้องการ แต่เอาก็หยุดยั้งเวลาที่แม่จะจากไปเวลานั้นไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่พี่ อู๊ด* และหมอมทุกคนได้พยายามช่วยเหลือแล้วอย่างสุดความสามารถ คนเราทุกคนนั้นเกิดมาในชีวิตก็คงจะต้องพบกับความสูญเสียหลายครั้ง แต่ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดก็คงจะเป็นการสูญเสียพ่อหรือแม่ไป โดยเฉพาะเมื่อเอก็มีแม่อย่าง “แม่” คนนี้ เมื่อสูญเสียไปก็ไม่อาจจะบรรยายได้ว่าเสียใจและเศร้าโศกเพียงไร เอก็อยากให้แม่ได้ทราบว่า เอก็ภูมิใจที่สุดที่ได้เกิดมาเป็นลูกแม่ แม่ผู้มีพร้อมทุกอย่างทั้งคุณงามความดี ความรัก ความเอาใจใส่ ความเข้าใจ และความอบอุ่นที่พร้อมจะให้อยู่ได้เสมอ ไม่ว่าเวลาใด มิใช่แต่กับลูกหรือคนในครอบครัวเท่านั้น แต่ “น้ำใจ” และ “ความดี” ของแม่นั้นยังแผ่ไปถึงคนที่แม่รู้จักทุกคนด้วย เอก็ตั้งต้นใจมาก ในเวลาสวดพระอภิธรรมตลอดทั้ง ๗ คืน ที่เห็นผู้คนที่รู้จักแม่มาเคารพศพมากมายเช่นนั้น ก็เพราะความดีของแม่นั่นเอง ตั้งแต่เด็กแม่ให้ “ทุกสิ่งทุกอย่าง” กับเอมาตลอดจนเอก็เคยคิดว่าชั่วชีวิตนี้เอก็จะทดแทน พระคุณแม่ได้ แม้แต่ครั้งหนึ่งหรือไม่ แต่ไม่ว่าจะทำได้หรือไม่ก็ตาม เอก็ไม่มีเวลาที่จะได้พิสูจน์ เพราะแม่จากไปในขณะที่ชีวิตเอก็เพิ่งเริ่มต้นเท่านั้น

เมื่อตอนเอกเรียนอยู่จุฬาฯ ปี ๑ พวกเราปี ๑ กับ
 ปี ๓ จัดกันจะไปเที่ยวชะอำ โดยครั้งแรกคิดว่าจะขอยืมบ้าน
 ที่ชะอำของเราเท่านั้น เมื่อแม่ทราบเข้า นอกจากจะอนุญาต
 ให้ไปพักที่บ้านได้แล้ว ยังช่วยติดต่อหารถเดินทางให้และ
 แม่ก็ไปด้วย ลงมือทำอาหารเองเลี้ยงพวกเราทั้งปี ๑, ปี ๓
 ประมาณ ๑๐๐ กว่าคน และตอนกลางคืนยังติดต่อพวก
 คนตรีมาให้พวกเราได้เต้นรำสนุกสนานกันเสียอีก เอกเอง
 จำได้แม่นยำว่า เมื่อกลับจากชะอำว่า เมื่อกลับจากชะอำแล้ว
 เอกยังถามแม่ว่า “แม่มาขอมเหนื่อยเพื่อเอกและเพื่อน ๆ
 ทำไมอะ” แม่ยิ้มและตอบคำว่า “ก็เพราะอะไรละ เอก
 น่าจะรู้” เอกทราบแล้วอะแม่ ว่าคนที่รักเอกมากที่สุดใน
 โลกรักโดยไม่ต้องการอะไรตอบแทน, รักไม่ว่าเอกจะเป็น
 อย่งไรก็ตาม และรักอย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลงก็คือ พ่อ
 และแม่เท่านั้นเอง ความรักที่เราได้จากสิ่งอื่น ๆ ล้วนแต่
 เป็นของที่ไม่แน่นอนทั้งนั้น วันเกิดของเอกครั้งหลังสุด
 เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ที่ผ่านมา แม่ก็อุตส่าห์เข้าครัวทำ
 กับข้าวเลี้ยงเพื่อน ๆ เอกด้วยตัวเอง ทั้ง ๆ ที่ร่างกายของแม่ก็
 ไม่ใคร่แข็งแรงนัก ความมีน้ำใจและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
 ของแม่นั้น เพื่อน ๆ เอกรู้ซึ้งกันดีทุกคน แม่เป็นแม่ที่
 “สมบูรณ์เพียบพร้อม” ที่สุดเท่าที่ผู้หญิงคนหนึ่งจะเป็น

ได้ ทั้ง “งานราษฎร์” และ “งานหลวง” แม้มันไม่เคยขาดตกบกพร่อง เมื่อตอนที่แม้อย่างแข็งดีอยู่ ถึงแม้มันจะสละเวลาช่วยเหลือสังคมและเพื่อนมนุษย์ทั่วไป แต่งานภายในบ้านแม่ก็ไม่เคยละเลย เอกไม่เคยรู้สึกเลยว่าขาดความรักหรือความอบอุ่นจากแม่ เมื่อเอกโชคคดีได้มีแม่เช่นนี้แล้ว เอกก็ควรจะภูมิใจใช้มั้ยชะ

เวลานี้.....เอกไม่มีแม่อีกแล้ว และก็ไม่มีวันที่จะทำให้แม่กลับมามีอีกได้ เอกก็ขอตั้งจิตอธิษฐานว่า ไม่ว่าชาติไหน ก็ให้เอกได้เกิดเป็นลูกแม่อีก และข้อบกพร่องที่เอกมีในชาตินี้ที่เอกอาจจะเคยทำให้แม่ชุ่นเคืองใจหรือเสียใจในบางครั้ง เอกขอกราบเท้าประทานโทษและสัญญาว่าจะแก้ไขปรับปรุงทุกอย่าง ขอเพียงแต่ให้เอกได้เป็นลูกแม่อีกเท่านั้น อย่างไรก็ตามถึงแม่จะจากไปแล้ว หน้าที่ทดแทนพระคุณแม่ของเอกจะยังไม่จบสิ้น ถึงแม้ว่าเอกจะเรียนจบและได้เข้าทำงานอย่างที่แม่ต้องการ ซึ่งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่แม่ปรารถนามากที่สุด แต่มันก็ยังน้อย..... น้อยเหลือเกินเมื่อเทียบกับสิ่งที่แม่ “ให้” เอก เอกตั้งใจที่ยังมีโอกาสได้บอกแม่จะจากไปว่า เอกสอบเข้าทำงานที่สภาฯ ได้ ครั้งนั้นเป็นครั้งสุดท้ายที่เราได้พูดกัน แม่คงจะเป็นสุขและหมดห่วงในตัวเอกลงบ้าง เอกจะทำตัวให้ดีที่สุดต่อไป เพื่อให้สมกับที่

เกิดมาเป็นลูกแม่ แม่อย่าห่วงเลยนะสะ สำหรับพ่อเอกก็จะ
 ดูแลรับใช้ท่านอย่างดีที่สุด เอกก็เหลือพ่อเป็น “พระ” อยู่
 อีกองค์เดียว เอกรู้ว่าแม่เป็นห่วงพ่อมาก เพราะร่วมทุกข์
 ร่วมสุขกันมานาน แต่เอกและพี่ ๆ ทุกคนก็จะดูแลรับใช้พ่อ
 ให้ดีที่สุด ถึงเวลานี้.....แม่พักผ่อนเถอะนะสะ แม่เหน็ด
 เหนื่อยมามากแล้วกับการที่เป็นแม่ที่ดีของลูก ๆ ภรรยาที่ดี
 ของพ่อ เพื่อนที่ดีของเพื่อน ๆ และคนที่ดีมีคุณค่าต่อสังคม
 และประเทศชาติมาตลอดชีวิต แม่ได้เกิดมาและใช้ชีวิต
 ความเป็น “คน” อย่างมีคุณค่าและสมบูรณ์ที่สุดแล้ว ทุกๆ
 คนที่ได้อยู่กับแม่จะต้องจดจำแม่ไว้ในความทรงจำตลอดไป

ก่อนจะจบจดหมายฉบับนี้ เอกขอกราบขอบพระคุณ
 บรรดานายแพทย์และนางพยาบาลทุก ๆ ท่าน แทนแม่ ที่ได้
 ทำหน้าที่อย่างดีที่สุดแล้ว ซึ่งก็ช่วยยืดเวลาให้เอกได้อยู่กับ
 แม่นานขึ้นอีก

พักผ่อนนะสะ.....แม่.....เอกจะได้พบแม่
 แน่ ๆ เราจะได้อยู่พร้อมหน้ากันอีกเมื่อ “วันนั้น” มาถึง
 แล้วเราจะได้พบกันนะ.....

รักแม่ที่สุด

เอก

ร่วมโพธิ์ใหญ่	ล้มครืน	ลงคืนนั้น	
ลูกเสียววัญ	ต้องเสียมแม่	สุดแกลหา	
แม่จำแม่	ไปไหน	ไม่กลับมา	
ทั้งลูกพ่อ	เสียน้ำตา	เผ่าอาลัย	
	เคยอยู่ใกล้	เข้าเย็น	แสนเป็นสุข
	ลูกมีทุกข์	แม่ขจัด	บ่คเบาให้
	เปรียบประหนึ่ง	ร่วมโพธิ์	และร่วมไทร
	ลูกคิดไป	ถึงความหลัง	ยังต้องการ
แต่บัดนี้	แม่อีกไกล	จากไปแล้ว	
ลูกขอแน่ว	ตั้งจิต	อธิษฐาน	
เกิดชาติใด	ให้ประสบ	ได้พบพาน	
สุขสำราญ	เป็นแม่ลูก	ทุกชาติเอย.	

เอก—จิระชัย กุลละวณิชย์

อุทิศ—นายแพทย์พินิจ กุลละวณิชย์

กำอานุโมทนา

○

หนังสือ “ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ” เล่มนี้ ข้าพเจ้าได้รวบรวมระเบียบปฏิบัติที่ท่านบูรพาจารย์ได้กำหนดวางไว้เป็นหลักเกณฑ์สำหรับพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จะพึงปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธที่ดีในทางพุทธศาสนา ซึ่งนิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่อดีตจนปัจจุบันนี้ เพื่อใช้เป็นหลักในความประพฤติปฏิบัติชอบในการดำเนินชีวิตประจำวัน อันเป็นการสร้างสมอบรมบุญวาสนาบารมี ซึ่งจะเป็นปูพเพกตปุญญาตาสำหรับตนสืบต่อไปในภายหน้า

เพราะความจริงมีอยู่ว่า บรรดาทรัพย์สมบัติทุกชนิดในโลกนี้ ย่อมเป็นเครื่องอาศัยใช้สอยอำนวยความสะดวกและความสุขสำหรับมนุษย์เราทั้งหลาย เฉพาะเมื่อยามยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น ครั้นแตกกายทำลายชั้นร์ไปแล้ว คนเราไม่สามารถจะนำเอาสมบัติอะไรในโลกนี้ติดตัวไปยังปรโลกได้เลยแม้แต่น้อย โดยที่สุดแม้แต่สังขารร่างกายของตนเอง ก็จำต้องทอดทิ้งไว้เป็นสมบัติของโลกนี้ตามเดิม ย่อมเป็นเช่นนี้เหมือนกันหมดทุกคน

เพื่อจะแสดงหลักสัจธรรมความจริงเรื่องนี้ให้ปรากฏอย่างแจ่มชัด ท่านโบราณกบัณฑิตทั้งหลายจึงได้วาง

ระเบียบปฏิบัติในการรดน้ำศพไว้ โดยให้จัดร่างศพนั้นนอน
หงาย ให้เหยียดมือขวาออกวางหงายแบ่มือไว้สำหรับรองรับ
การรดน้ำนั้น ก็เพื่อใช้ร่างกายของผู้ตายนั้นให้แสดงเป็น
ปรีศนาธรรมสอนบุคคลทั้งหลายผู้มารดน้ำศพ ให้เห็น
สังขารรวมความจริงของชีวิตตามความเป็นจริง คล้ายกับศพ
นั้นจะพูดว่า

“นี่นะท่านทั้งหลาย จงดูนะ ฉันไป
มือเปล่า นะ ฉันไม่ได้นำเอาสมบัติอะไรของ
มนุษย์ ติดมือไปเลยแม้แต่น้อย แม้ตัวท่าน
เอง ก็จักต้องเป็นเช่นเดียวกับฉันนี่เหมือน
กัน ท่านยังจะประมาทหัวเมาอยู่อีกหรือ ?”

ส่วนสิ่งที่คนเราจะนำติดตัวไปยังปรโลก (คือ โลก
หน้า) ได้ ก็มีอยู่แต่บุญ คือ ความดี และ บาป คือ ความชั่ว
เพียง ๒ ประการนี้เท่านั้น ซึ่งมีพระบาลีพุทธพจน์ตรัสรับ
รองไว้ ในพระสูตรต้นตปิฎก สคาถวรรคสังยุตตนิกายว่า

“อุโป ปุณฺณณฺจ ปาปณฺจ	ยํ มจฺโจ กุรุเต อีธ
คํ หิ ตสฺส สกํ โหติ	ตณฺจ อาทาย กจฺจติ
ตณฺจสฺส อนุกํ โหติ	ฉายาว อนุปายินิ
ตสฺมา กเรขฺย กลฺยาณํ	นิจยํ สมฺปรายิกํ
ปฺปญฺยานิ ปรโลกสฺมि	ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินิ”

แปลความว่า

“บุคคลผู้จะต้องตายเป็นธรรมดา กระทำ
บุญความดี และ บาปความชั่ว ทั้งสอง อย่างใด
ไว้ในโลกนี้

บุญความดี และ บาปความชั่ว นั้น ย่อม
ตกเป็นของบุคคลนั้น บุคคลนั้นแหละ ย่อมพา
เอาบุญความดี และ บาปความชั่วนั้นไป

บุญความดี และ บาปความชั่ว นั้น ย่อม
จะติดตามบุคคลนั้นไป ประดุจเงาตามตัว ฉะนั้น

เพราะฉะนั้น บุคคลผู้ฉลาด เมื่อจะสะสม
สิ่งที่จะติดตามตนไปยังสัมปรายภพได้ ควรทำ
คุณงามความดี อันเป็นบุญเป็นกุศล เกิด

เพราะว่า บุญความดีทั้งหลาย ย่อมเป็น
ที่พึ่งอาศัยของเหล่าสัตว์ ในสัมปรายภพ (คือ
โลกหน้า)” ดังนี้.

หนังสือ “ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ” เล่มนี้
ได้มีท่านผู้มีจิตศรัทธาขออนุญาตพิมพ์เป็นอนุสรณ์งานมงคล
และงานอวมงคล ๖๔ ครั้งแล้ว

ในการพิมพ์ครั้งที่ ๖๕ นี้ คณะเจ้าภาพ ขออนุญาต
พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิง

สมจิตต์ กุลละวณิชย์ ต.จ., ต.ช., ต.ม. ณ เมรุวัดธาตุทอง
กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๒๒

ข้าพเจ้ามีความยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความ
ประสงค์ พร้อมกับขออนุโมทนาสาธุการในกุศลธรรม
วิทยาทานครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขออานิสงส์กุศลบุญราศีทักษิณานุประทาน อันเกิด
จากการพิมพ์หนังสือเป็นธรรมวิทยาทานครั้งนี้ จงเป็น
อุปถัมภ์ภักดิ์จ้าย สันับสนุนส่งเสริมเพิ่มเติมบุญวาสนาบารมี
ของ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ให้ภียโยภาหมีสมบูรณ์
มากยิ่งขึ้น ในคติวิสัยสัมปรายภพนั้น สมดังมโนปณิธาน
ของคณะท่านเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

(พระเทพวิมลโมลี)

(บุญมา คุณสมบุญโน ป. ๕)

๑๖ วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร

๖ สิงหาคม ๒๒

สารบาณ

ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ

ระเบียบปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

	หน้า
ระเบียบปฏิบัติการจัดที่บูชาพระประจำบ้านเรือน	๑
ที่บูชาพระรัตนตรัย	๑
พระพุทธรูปปางมารวิชัย	๒
พระพุทธรูปประจำวันเกิด	๒
เครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัย	๔
รูปสำหรับบูชาพระพุทธเจ้า	๔
เทียนสำหรับบูชาพระธรรม	๖
ดอกไม้สำหรับบูชาพระสงฆ์	๗
สถานที่ตั้งที่บูชาพระรัตนตรัย	๑๐
ระเบียบปฏิบัติการบูชาพระประจำวัน	๑๒
การบูชาพระประจำวัน	๑๒
การบูชาพระก่อนออกจากบ้าน	๑๒
การสวดมนต์ก่อนนอน	๑๔
การบูชาพระขณะเกิดความไม่สบายใจ	๒๐
การบูชาพระก่อนจะตัดสินใจเรื่องสำคัญ	๒๑

ระเบียบปฏิบัติการบำเพ็ญสมาธิประจำวัน	๒๒
ความมุ่งหมายในการบำเพ็ญสมาธิ	๒๒
วิธีปฏิบัติก่อนบำเพ็ญสมาธิ	๒๓
คำบูชาพระรัตนตรัย	๒๔
คำนอบน้อมพระรัตนตรัย	๒๔
คำแผ่เมตตา	๒๔
คำบูชาพระรัตนตรัยด้วยการบำเพ็ญสมาธิ	๒๕
วิธีนั่งบำเพ็ญสมาธิ	๒๕
คำบริกรรมขณะบำเพ็ญสมาธิ	๒๖
กำหนดเวลานั่งบำเพ็ญสมาธิ	๒๖
ระเบียบปฏิบัติการสำรวจชีวิตประจำวัน	๒๗
การสำรวจผลได้ผลเสียของครอบครัว	๒๗
การสำรวจผลได้ผลเสียของตัวเอง	๒๘
การวางแผนวิถีชีวิตวันต่อไป	๒๙
ระเบียบปฏิบัติการทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์	๓๐
การทำบุญใส่บาตรประจำวัน	๓๐
การทำบุญที่มีผลานิสงส์มาก	๓๒
ปัจจัยวัตถุสิ่งของสำหรับทำบุญบริสุทธิ์	๓๒
เจตนาของผู้ถวายบริสุทธิ์	๓๓

ผลานิสงส์เจตนาบริสุทธิ์	๓๕
โทษของเจตนาไม่บริสุทธิ์	๓๕
พระภิกษุสามเณรเป็นผู้บริสุทธิ์	๓๕
วิธีปฏิบัติในการใส่บาตรพระสงฆ์	๓๖
คำอธิษฐานก่อนใส่บาตร	๓๖
คำอธิษฐานก่อนใส่บาตร อีกแบบหนึ่ง	๓๗
คำกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล	๓๙
การทำบุญใส่บาตรวันเกิด	๓๙
การทำบุญใส่บาตรสะเดาะเคราะห์	๔๐
กำลังพระนพเคราะห์	๔๐
กำหนดเวลาพระนพเคราะห์เสวยอายุ	๔๒
พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันอาทิตย์	๔๒
พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันจันทร์	๔๒
พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันอังคาร	๔๓
พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันพุธ (กลางวัน)	๔๓
พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันพุธ (กลางคืน)	๔๔
พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันพฤหัสบดี	๔๔
พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันศุกร์	๔๕
พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันเสาร์	๔๕
กำหนดเวลาพระเคราะห์เข้าแทรกเสวยอายุ	๔๖

การทำบุญใส่บาตรครบรอบปีแต่งงาน	๔๙
การทำบุญใส่บาตรครบรอบปีถึงมรณกรรม ของบรรพบุรุษ	๔๙
การทำบุญใส่บาตรคราวเทศกาล	๕๐

ระเบียบปฏิบัติการรักษา มารยาทในสังคม

ระเบียบปฏิบัติการนั่งพับเพียบ	๕๑
อิริยาบถการนั่งพับเพียบ	๕๑
วิธีการนั่งพับเพียบ	๕๑
วิธีการนั่งพับเพียบได้นาน	๕๓
วิธีการเปลี่ยนนั่งพับเพียบ	๕๔
ระเบียบปฏิบัติการประณมมือ	๕๔
การประณมมือ	๕๔
วิธีการประณมมือ	๕๕
ระเบียบปฏิบัติการไหว้	๕๖
การไหว้	๕๖
วิธีการไหว้พระรัตนตรัย	๕๖
วิธีการไหว้บุคคลและไหว้ศพ	๕๖
การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสมากกว่าและไหว้ศพ	๕๗

การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสเสมอกัน	๕๗
การรับไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสน้อยกว่า	๕๘
ระเบียบปฏิบัติการนั่งคุกเข่า	๕๘
การนั่งคุกเข่า	๕๘
วิธีการนั่งคุกเข่าสำหรับชาย	๕๘
วิธีการนั่งคุกเข่าสำหรับหญิง	๕๙
ระเบียบปฏิบัติการกราบ	๕๙
การกราบ	๕๙
วิธีการกราบพระรัตนตรัย	๖๐
วิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับชาย	๖๐
วิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับหญิง	๖๑
วิธีการกราบบุคคลและกราบศพ	๖๒
ระเบียบปฏิบัติการแสดงความเคารพพระสงฆ์	๖๓
การลุกขึ้นยืนรับพระสงฆ์	๖๓
การให้ที่นั่งแก่พระสงฆ์	๖๔
การตามส่งพระสงฆ์	๖๕
การหลีกเลี่ยงให้พระสงฆ์	๖๖
วิธีปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์เดินตามมาข้างหลัง	๖๖
วิธีปฏิบัติเมื่อเดินสวนทางกับพระสงฆ์	๖๗

วิธีปฏิบัติเมื่อพบพระสงฆ์ยืนอยู่	๖๗
วิธีปฏิบัติเมื่อพบพระสงฆ์นั่งอยู่	๖๘
วิธีเดินตามหลังพระสงฆ์	๖๘
ระเบียบปฏิบัติกรไปหาพระสงฆ์ที่วัด	๖๙
ฐานะของพระสงฆ์	๖๙
การเตรียมตัวเบื้องต้น	๗๐
วิธีปฏิบัติขณะถึงที่อยู่ของพระสงฆ์	๗๑
วิธีปฏิบัติขณะสนทนากับพระสงฆ์	๗๓
ระเบียบปฏิบัติการใช้คำพูดกับพระสงฆ์ต่างชั้น	๗๔
การใช้คำทูลสมเด็จพระสังฆราช	๗๔
การใช้คำพูดกับสมเด็จพระราชาคณะ และ พระราชาคณะชั้นราชขึ้นไป	๗๔
การใช้คำพูดกับพระราชาคณะชั้นสามัญลงมา	๗๕
การใช้คำพูดกับพระธรรมดาสามัญทั่วไป	๗๖
ระเบียบปฏิบัติกรรับสั่งของจากพระสงฆ์	๗๖
ขณะพระสงฆ์ยืนอยู่ หรือ นั่งบนอาสนะสูง	๗๖
ขณะพระสงฆ์นั่งเก้าอี้	๗๗
ขณะพระสงฆ์นั่งกับพื้น	๗๘

ระเบียบปฏิบัติการประชุม

ระเบียบปฏิบัติกรหาฤกษ์งามยามดี	๗๙
ความหมายของฤกษ์	๗๙
ฤกษ์งามยามดีทางคติโลก	๗๙
ฤกษ์งามยามดีทางคติธรรม	๘๐
การดูฤกษ์งามยามดีตามหลักเหตุผล	๘๑
ประโยชน์ของการหาฤกษ์งามยามดี	๘๒
โทษของการถือฤกษ์ทางคติโลก	๘๓
วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับฤกษ์ตามหลักเหตุผล	๘๔
ระเบียบปฏิบัติกรจัดสถานที่ทำบุญ	๘๕
กรจัดสถานที่ทำบุญ	๘๕
สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย	๘๖
สถานที่จัดเป็นอาสน์สงฆ์	๘๗
สถานที่นั่งสำหรับเจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน	๘๙
กรจัดตั้งภาชนะน้ำมนต์	๙๐
ภาชนะน้ำมนต์	๙๑
เทียนสำหรับทำน้ำมนต์	๙๑
ระเบียบปฏิบัติกรนิมนต์พระสงฆ์	๙๑
กรนิมนต์พระสงฆ์	๙๑
กรนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์งานมงคล ทั่วไป	๙๒

การนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์งานมงคล สมรส	๙๒
การนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์งานทำบุญ อายุ	๙๓
การนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ งานทำบุญสะเดาะเคราะห์	๙๔
การนิมนต์พระสงฆ์ประกอบพิธีงานอวมงคล	๙๕
วิธีการนิมนต์พระสงฆ์	๙๖
ข้อที่ควรสังวรระวังเกี่ยวกับการนิมนต์พระสงฆ์	๙๗
ตัวอย่างหนังสือฎีกานิมนต์พระสงฆ์	๙๘
ระเบียบปฏิบัติการใช้ด้ายสายสิญจน์	๙๙
ความหมายของด้ายสายสิญจน์	๙๙
ประโยชน์ของพิธีกรรมต่าง ๆ	๑๐๑
ความนิยมในการใช้ด้ายสายสิญจน์	๑๐๒
การวางด้ายสายสิญจน์รอบบ้านเรือน	๑๐๔
วิธีการวางด้ายสายสิญจน์	๑๐๕
การใช้ด้ายสายสิญจน์ทอดบังสุกุล	๑๐๕
การใช้ด้ายสายสิญจน์ทำมงคล	๑๐๖
ระเบียบปฏิบัติการมอบเทียนชนวนแก่ผู้ใหญ่	๑๐๗
การเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้	๑๐๗
วิธีการถือเชิงเทียนชนวน	๑๐๗

วิธีการมอบเชิงเทียนชนวน	๑๐๘
วิธีการรับเชิงเทียนชนวนจากผู้ใหญ่	๑๐๙
ข้อควรสังวรระวัง	๑๐๙
ระเบียบปฏิบัติการจุดเครื่องสักการบูชา	๑๑๐
พิธีทำบุญงานมงคล	๑๑๐
คำบูชาพระรัตนตรัย	๑๑๑
วิธีการาบพระรัตนตรัย	๑๑๒
คำระลึกถึงพระรัตนตรัยขณะกราบ	๑๑๓
การจุดเทียนน้ำมันต์	๑๑๓
พิธีบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม	๑๑๔
พิธีบำเพ็ญกุศลโดยมีพระธรรมเทศนา และพระสวดรับเทศน์	๑๑๖
วิธีการปฏิบัติเมื่อพระเทศน์	๑๑๗
วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์	๑๑๘
วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	๑๑๙
วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดถวายพรพระ	๑๒๐
วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุล	๑๒๑
ระเบียบปฏิบัติการอาราธนาศีลเป็นต้น	๑๒๒
พิธีทำบุญงานมงคล	๑๒๒
วิธีปฏิบัติในการอาราธนา	๑๒๒

คำอาราธนาศีล ๕	๑๒๔
คำอาราธนาศีล ๕ อีกแบบหนึ่ง	๑๒๔
คำอาราธนาศีล ๘	๑๒๕
วิธีการรับศีล	๑๒๕
คำสมาทานศีล ๕	๑๒๖
คำสมาทานศีล ๘	๑๒๗
การอาราธนาพระปริตร	๑๒๘
คำอาราธนาพระปริตร	๑๒๙
พิธีทำบุญงานอวมงคล	๑๒๙
ลำดับการกล่าวคำอาราธนา	๑๓๐
คำอาราธนาพระธรรม	๑๓๐
วิธีบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม	๑๓๑
ระเบียบปฏิบัติการจัดข้าวบูชาพระพุทธรูป	๑๓๑
เหตุผลในการจัดข้าวบูชาพระพุทธรูป	๑๓๑
ความมุ่งหมายของการจัดถวายข้าวบูชาพระพุทธรูป	๑๓๒
วิธีการจัดภัตตาหารบูชาพระพุทธรูป	๑๓๓
วิธีการถวายข้าวบูชาพระพุทธรูป	๑๓๔
คำบูชาข้าวพระพุทธรูป	๑๓๕
การลาข้าวพระพุทธรูป	๑๓๕
คำลาข้าวพระพุทธรูป	๑๓๕

ระเบียบปฏิบัติการประเคนพระสงฆ์	๑๓๖
การประเคนพระ	๑๓๖
ลักษณะการประเคนพระที่ถูกต้อง	๑๓๖
ลักษณะการประเคนพระที่ไม่ถูกต้อง	๑๓๗
วิธีการประเคนพระ	๑๓๘
ระเบียบปฏิบัติการจัดภัตตาหารถวายพระสงฆ์	๑๓๙
อาหารที่ต้องห้ามสำหรับพระภิกษุสงฆ์	๑๓๙
อาหารที่สมควรแก่พระภิกษุสงฆ์	๑๔๑
วิธีการจัดภัตตาหารถวายพระสงฆ์	๑๔๒
ระเบียบปฏิบัติการจัดเครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์	๑๔๒
เครื่องไทยธรรม	๑๔๒
สิ่งของที่ประเคนถวายพระได้เวลาเช้าหัวเที่ยง	๑๔๓
สิ่งของที่ประเคนถวายพระได้ตลอดเวลา	๑๔๔
สิ่งของที่ทรงห้ามมิให้พระภิกษุจับต้อง	๑๔๔
สิ่งของที่ไม่สมควรประเคนถวายพระสงฆ์	๑๔๕
ตัวอย่างการเขียนใบปวารณาถวายบัจจย	๑๔๖
ระเบียบปฏิบัติการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล	๑๔๖
เหตุผลในการกรวดน้ำ	๑๔๖
ความมุ่งหมายของการกรวดน้ำ	๑๔๗

วิธีปฏิบัติในการกรวดน้ำ

๑๔๘

คำกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล

๑๕๐

ระเบียบปฏิบัติการประกอบพิธีศพ

ระเบียบปฏิบัติการจัดพิธีศพ

๑๕๒

วิธีปฏิบัติเบื้องต้นเกี่ยวกับศพ

๑๕๒

วิธีปฏิบัติการแจ้งขอมรณบัตร

๑๕๒

การขอพระราชทานน้ำอาบศพ และ

เครื่องประกอบเกียรติยศ

๑๕๔

วิธีขอพระราชทานน้ำอาบศพ และ

เครื่องประกอบเกียรติยศ

๑๕๕

แบบหนังสือขอพระราชทานกราบถวายบังคม

ลาตูลย

๑๕๖

การพิมพ์การ์ดกำหนดการรดน้ำศพ

๑๕๗

ระเบียบปฏิบัติการจัดสถานที่รดน้ำศพ

๑๕๘

สถานที่สมควรจัดเป็นที่รดน้ำศพ

๑๕๘

สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย

๑๕๙

วิธีการอาบน้ำศพ

๑๖๐

สถานที่ตั้งเตียงประดิษฐานศพสำหรับรดน้ำ

๑๖๑

วิธีการรดน้ำศพ

๑๖๒

วิธีการจัดศพลงหีบ

๑๖๓

ระเบียบปฏิบัติการจัดสถานที่ตั้งศพ	๑๖๔
สถานที่สมควรจัดเป็นที่ตั้งศพ	๑๖๔
สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย	๑๖๕
สถานที่ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์สวด	
พระอภิธรรม	๑๖๖
สถานที่ตั้งศพ	๑๖๗
สถานที่ตั้งเครื่องราชอิสริยาภรณ์	๑๖๘
สถานที่ตั้งรูปของผู้ตาย	๑๖๘
อุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีศพ	๑๖๙
ระเบียบปฏิบัติการจัดงานบำเพ็ญกุศลศพ	๑๗๑
การจัดพิธีบำเพ็ญกุศลบังสกุลปากโกศศพ หรือ	
ปากหีบศพ	๑๗๑
การจัดสวดพระอภิธรรมประจำคืน	๑๗๓
การจัดงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร	๑๗๕
การจัดงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร	๑๗๘
การจัดงานบำเพ็ญกุศลสप्तมวาร	๑๗๙
ระเบียบปฏิบัติการจัดงานพระราชทานเพลิงศพ หรือ	
งานฌาปนกิจศพ	๑๘๐
การกำหนดงาน	๑๘๐
การเตรียมงานเบื้องต้น	๑๘๐

การจัดตั้งศพบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทาน เพลิงศพ หรือ ฉาปนกิจศพ	๑๘๑
การจัดงานบำเพ็ญกุศล ๒ วัน	๑๘๒
การจัดงานบำเพ็ญกุศลวันเดียว	๑๘๔
ระเบียบปฏิบัติการจัดพิธีบังสุกุล	๑๘๖
การเตรียมงานเบื้องต้น	๑๘๖
การทอดผ้ากุษาโยง	๑๘๖
การเก็บผ้ากุษาโยง	๑๘๗
การทอดด้ายสายสิญจน์	๑๘๗
การเก็บด้ายสายสิญจน์	๑๘๘
ระเบียบปฏิบัติการทอดผ้าบังสุกุล	๑๘๘
วิธีการทอดผ้าบังสุกุลที่อาสน์สงฆ์	๑๘๘
วิธีการทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุ	๑๙๐
ระเบียบปฏิบัติการเชิญผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุล ที่เมรุ	๑๙๑
วิธีการเชิญท่านผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุล	๑๙๑
ลำดับการเชิญผู้มีเกียรติ	๑๙๒
วิธีปฏิบัติการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ	๑๙๓

ระเบียบปฏิบัติการไปงานศพ	๑๙๔
การไปงานรดน้ำศพ	๑๙๔
วิธีปฏิบัติกรรดน้ำศพภคฤหส์ถ์	๑๙๕
วิธีปฏิบัติกรรดน้ำศพพระสงฆ์	๑๙๖
การไปงานตั้งศพบำเพ็ญกุศล	๑๙๖
วิธีปฏิบัติกรแสดงความเคารพศพภคฤหส์ถ์	๑๙๗
วิธีปฏิบัติกรแสดงความเคารพศพพระสงฆ์	๑๙๘
การไปงานเผาศพ	๑๙๙
ลำดับการชันเมรุเผาศพ	๑๙๙
วิธีปฏิบัติกรเผาศพ	๒๐๑
ระเบียบปฏิบัติการทำบุญเก็บอัฐิ	๒๐๒
การเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธี	๒๐๒
การกำหนดเวลาเก็บอัฐิ	๒๐๓
วิธีปฏิบัติในการเก็บอัฐิ	๒๐๖
การลอยอังคาร	๒๐๗
วิธีปฏิบัติกรลอยอังคาร	๒๐๗
สิ่งของที่ควรเตรียมไปใช้ในการลอยอังคาร	๒๐๙
ข้อเสนอแนะเพื่อพิจารณา	๒๑๐

ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ

ระเบียบปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ระเบียบปฏิบัติการจัดที่บูชาพระประจำบ้านเรือน

ที่บูชาพระรัตนตรัย

— พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ผู้นับถือพระพุทธศาสนา นิยมจัดที่บูชาพระรัตนตรัยไว้ประจำบ้านเรือนของตน ๆ สำหรับเป็นที่สักการะบูชา เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเรือนด้วย และเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคลทั้งหลายในครอบครัวด้วย ที่บูชาพระรัตนตรัยนั้น ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๔ อย่าง คือ:—

๑. พระพุทธรูป ๑ องค์ เป็นอย่างน้อย (นิยมพระพุทธรูปปางมารวิชัย)
๒. กระจก รูป ๑ ลูก
๓. เชิงเทียน ๑ คู่ เป็นอย่างน้อย
๔. แจกัน ๑ คู่ เป็นอย่างน้อย

และมีโต๊ะสำหรับรองพระพุทธรูปให้สูงเด่นขึ้นพอสมควร
ถ้าอาคารบ้านเรือนไม่กว้างขวาง นิยมมีหิ้งพระติดกับข้างฝา
ถ้าอาคารบ้านเรือนใหญ่โตกว้างขวาง นิยมมีโต๊ะหมู่บูชา
พระจัดไว้เป็นสถานที่พิเศษห้องหนึ่งต่างหาก นิยมเรียกว่า
“ห้องพระ” ประจำบ้านเรือน

พระพุทธรูปปางมารวิชัย

— พระพุทธรูปปางมารวิชัย คือ พระพุทธรูปแบบ
ทรงชนะพญามาร มีพระพุทธรลักษณะดังนี้ คือ เป็นพระ
พุทธรูปนั่งขัดสมาธิราบ (คือ ขาขวาทับขาซ้าย) หรือ นั่ง
ขัดสมาธิเพชร (คือ ขาขวาขัดกับขาซ้าย) พระหัตถ์ซ้าย
วางหงายไว้ที่หน้าตัก พระหัตถ์ขวาวางคว่ำไว้ที่หัวเข่าขวา
นิ้วพระหัตถ์ขวาหง ๕ ซี่ลง ๓ พื้นดิน

— พระพุทธรูปปางมารวิชัยนี้ นิยมกันว่า เป็น
พระพุทธรูปที่ป้องกันภัยอันตราย ความเสียดจัญไรทุก
ประการ รักษาคุ้มครองผู้สักการะบูชาให้มีความสุขความ
เจริญรุ่งเรือง ความสำเร็จในสิ่งที่ประสงค์จำนงหมายอัน
ชอบธรรมทุกประการ

พระพุทธรูปประจำวันเกิด

— พระพุทธรูปที่นิยมอัญเชิญมาตั้งที่บูชา นั้น นอก

จากพระพุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งเป็นพระประธาน ณ ที่บูชา
นั้นแล้ว ยังนิยมอัญเชิญพระพุทธรูปบูชาประจำวันเกิดของ
เจ้าบ้าน มาตั้ง ณ ที่บูชานั้นด้วย เพื่อความเป็นสิริมงคล
แก่ตนเอง พระพุทธรูปบูชาประจำวันเกิด มีดังนี้:—

๑. คนเกิดวันอาทิตย์ พระพุทธรูปยืน ปางถวาย
เนตร พระหัตถ์ทั้งสองห้อย
ลง (พระหัตถ์ขวาวางทับพระ
หัตถ์ซ้าย อยู่ข้างหน้า)
๒. คนเกิดวันจันทร์ พระพุทธรูปยืน ปางห้ามญาติ
ยกพระหัตถ์ขวาแบอยู่ระดับ
หน้าอก พระหัตถ์ซ้ายห้อยอยู่
ข้างตัว หรือ พระพุทธรูปยืน
ปางห้ามสมุทร ยกพระหัตถ์
ทั้งสองแบอยู่ระดับหน้าอก
๓. คนเกิดวันอังคาร พระพุทธรูปปางไสยาสน์
(นอน) หรือ พระพุทธรูปปาง
ลีลา ปางก้าวหน้า พระหัตถ์
ซ้ายห้อยอยู่ข้างตัว พระหัตถ์
ขวายกขึ้นแบอยู่ระดับหน้าอก
กำลังย่างพระบาทเดิน

๔. คนเกิดวันพุธ พระพุทธรูปยืน ปางอุ้มบาตร
๕. คนเกิดวันพฤหัสบดี พระพุทธรูปปางนั่งขัดสมาธิเพชร (ขาขวาขัดกับขาซ้าย)
๖. คนเกิดวันศุกร์ พระพุทธรูปยืน ปางทรงรำพึง พระหัตถ์ทั้งสองวางทับกันไว้ที่หน้าอก
๗. คนเกิดวันเสาร์ พระพุทธรูปนั่ง ปางนาคปรก

เครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัย

— เครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัยนั้น ชาวพุทธไทยเราทั้งหลายนิยมนำมาบูชาเป็นประจำเสมอ ในการประกอบพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาทั้งงานมงคล และงานอวมงคล มี ๓ อย่าง คือ:—

๑. ธูป
๒. เทียน และ
๓. ดอกไม้

ธูปสำหรับบูชาพระพุทธเจ้า

— ธูปนั้น สำหรับบูชาพระพุทธเจ้า นิยมจุดบูชาครั้งละ ๓ ดอก เป็นอย่างน้อย โดยมีความมุ่งหมายว่า พระ

พุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงมีพระคุณเป็นอันมาก ยากที่จะ
พรรณนาให้สิ้นสุดได้ แต่เมื่อประมวลกล่าวเฉพาะพระคุณ
ที่เป็นใหญ่เป็นประธานแห่งพระคุณทั้งปวง คงมี ๓ ประการ
คือ:—

๑. พระปัญญาธิคุณ
๒. พระบริสุทธิคุณ และ
๓. พระมหากรุณาธิคุณ

รูปทั้ง ๓ ดอกนั้น สำหรับจุดเพื่อบูชาพระพุทธคุณทั้ง ๓
ประการนี้ แต่บางท่านก็อธิบายความมุ่งหมายแตกต่างออกไปว่า
รูป ๓ ดอกนั้น เพื่อบูชาพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ ประเภท
คือ:—

๑. อดีตสัมพุทธะ พระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีต
๒. อนาคตสัมพุทธะ พระพุทธเจ้าทั้งหลายใน
อนาคต และ
๓. ปัจจุบันสัมพุทธะ พระพุทธเจ้าในปัจจุบัน

— รูป สำหรับจุดบูชาพระพุทธเจ้านั้น นิยมใช้
รูปมีกลิ่นหอม โดยมีความมุ่งหมายว่า ธรรมดากลิ่นรูปนี้
เป็นกลิ่นหอมที่น่าอัศจรรย์กว่ากลิ่นหอมต่าง ๆ ที่ชาวโลก
นิยมใช้กัน

— กลิ่นหอมที่ชาวโลกนิยมใช้กันอยู่ทุกชนิด เมื่อ
บุคคลได้สูดกลิ่นแล้วเป็นเหตุทำให้กิเลสฟุ้งวุ่น ทำให้จิต

ใจฟุ้งซ่าน ไม่สงบ ส่วนกลิ่นหอมของรูปนั้น เมื่อบุคคล
ได้สูดกลิ่นแล้วเป็นเหตุทำให้กิเลสยุบตัวลง ทำให้จิตใจสงบ
ไม่ฟุ้งซ่าน

— อนึ่ง รูปนั้นแม้จะถูกไฟไหม้หมดไปแล้ว แต่
กลิ่นหอมของรูปนี้ก็ยังมีหอมหวลอบอวลอยู่ในบริเวณนั้นได้
เป็นเวลานาน ฉันทิ พระคุณของพระพุทธเจ้า ก็เป็นที่
ซาบซึ้งเข้าถึงจิตใจของบุคคลทั้งหลาย โดยที่สุด แม้แต่
มหาโจรใจเหี้ยม เช่น อองคุลิมาลโจร เป็นต้น ย่อมทำให้
ผู้นั้นมีจิตใจสงบระงับจากการทำความชั่ว หันหน้าเข้าสู่
ความดี และแม้พระพุทธเจ้าจะได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน
ไปนานถึง ๒ พันปีเศษแล้วก็ตาม แต่พระพุทธคุณก็ยัง
ปรากฏซาบซึ้งตรึงอยู่กับจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย
ตลอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ฉันทิ

เทียบสำหรับบูชาพระธรรม

— เทียน นั้น สำหรับบูชาพระธรรม นิยมจุดบูชา
ครั้งละ ๒ เล่ม เป็นอย่างน้อย โดยมีความมุ่งหมายว่า พระ
ศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น แยก
ออกได้เป็น ๒ ประเภท ได้ในคำว่า “ธมฺโม ทฺวพฺโพธิ”
แปลว่า “พระธรรมมี ๒ อย่าง” คือ:—

๑. พระวินัย สำหรับฝึกหัดกาย และ วาจา ให้
เป็นระเบียบเรียบร้อย และ

๒. พระธรรม สำหรับอบรมจิตใจ ให้สงบระงับ
จากความชั่วทุจริตทุกประการ

เทียบที่นิยมจุดบูชาครั้งละ ๒ เล่ม ก็เพื่อบูชาพระวินัย
เล่ม ๑ และ บูชาพระธรรม อีกเล่ม ๑

— เทียน สำหรับบูชาพระธรรมนั้น นิยมใช้
เทียนขนาดใหญ่พอสมควรแก่เชิงเทียน ความนิยมใช้เทียน
จุดบูชาพระธรรมนั้น โดยมีความมุ่งหมายว่า ธรรมดา
เทียนนี้ บุคคลจุดขึ้น ณ สถานที่ใด ย่อมกำจัดความมืดใน
สถานที่นั้น ให้หายหมดไป ทำให้เกิดแสงสว่างขึ้น ณ สถานที่
ที่แห่งนั้น ฉะนั้น

— พระศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัม-
พุทธเจ้านั้น บุคคลผู้ใดมาศึกษาอบรมเกิดความรู้ความเข้าใจ
ขึ้นแล้ว ย่อมกำจัดความมืด คือ โมหะ ความงอเขลาเบา
ปัญญาในจิตใจของบุคคลนั้น ให้หายหมดไป ทำให้เกิด
แสงสว่าง คือ ปัญญาขึ้นภายในจิตใจของตน ฉะนั้น

ดอกไม้สำหรับบูชาพระสงฆ์

• — ดอกไม้สำหรับบูชาพระสงฆ์นั้น โดยมีความ

มุ่งหมายว่า ธรรมชาติดอกไม้ไม้นานาพันธุ์ เมื่อยังอยู่ ณ สถานที่
ที่เกิดของมัน ก็ย่อมมีความสวยงามตามสมควรแก่สภาพ
ของพันธุ์ไม้นั้น ๆ ครั้นบุคคลเราเก็บดอกไม้ไม้นานาพันธุ์
เหล่านั้นมากองรวมกันไว้โดยมิได้จัดสรร ย่อมหาความเป็น
ระเบียบมิได้ ย่อมไม่สวยงาม ไม่น่าดู ไม่น่าชม ต่อเมื่อ
นายมาลาการ คือ ช่างดอกไม้ผู้ฉลาด มาจัดสรรดอกไม้
เหล่านั้น โดยจัดใส่แจกัน หรือ จัดใส่พานประดับให้เข้า
ระเบียบแล้ว ย่อมเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความสวยงาม
น่าดู น่าชม จันใด

— บรรดาพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
สมัยเมื่อยังเป็นคฤหัสถ์อยู่บ้านเรือนของตน ๆ ย่อมมีกิริยา
มารยาททางกาย ทางวาจา และจิตใจ เรียบร้อยตามสมควร
แก่ภูมิชั้นแห่งตระกูลของตน ๆ หยาบบ้าง ปานกลางบ้าง
ละเอียดบ้าง ครั้นคฤหัสถ์เหล่านั้น ซึ่งต่างชาติกัน ต่าง
ตระกูลกัน มีนิสัยอัธยาศัยต่าง ๆ กัน มีศรัทธาเลื่อมใสเข้า
มาบวชอยู่ร่วมกัน ถ้าไม่มีระเบียบปฏิบัติเป็นแบบแผนเดียว
กัน พระสงฆ์สาวกเหล่านั้น ก็จะหาความเป็นระเบียบมิได้
ย่อมไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใสของผู้ได้ประสบพบเห็น
ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าผู้เปรียบเสมือนนายมาลาการผู้ฉลาด
ได้ทรงวางพระธรรมวินัยไว้เป็นแบบแผนประพฤติกปฏิบัติ

จัดพระสงฆ์สาวกเหล่านั้นให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในระเบียบเดียวกัน จึงเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย นำเคารพน่านัสักการบูชา ฉะนั้น

— อนึ่ง ดอกไม้สำหรับใช้บูชาพระสงฆ์นี้ นิยมใช้ดอกไม้ที่เปรียบพร้อมด้วยลักษณะ ๓ ประการ คือ:—

๑. มีสีสวย

๒. มีกลิ่นหอม และ

๓. กำลังสดชื่น

ดอกไม้ที่บูชาพระประจำวัน นั้น นิยมจัดเปลี่ยนให้สดอยู่เสมอ อันเป็นนิมิตรหมายแห่งความสดชื่น ความรุ่งเรือง ไม่นิยมปล่อยให้เหี่ยวแห้ง เพราะความเหี่ยวแห้ง เป็นนิมิตรหมายแห่งความหดหู่ใจ ความเสื่อมโทรม เป็นต้น

— บุคคลผู้บูชาพระด้วยดอกไม้ที่มีสีสวย แต่ไม่มีกลิ่นหอม เช่น บูชาพระด้วยดอกไม้พลาสติก หรือ ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น ต่อไปในภายหน้า บุคคลผู้นั้นจะได้อะไร ๆ ก็ล้วนแต่มีรูปร่างลักษณะดี มีรูปสวย แต่คุณภาพไม่ดี ดังคำพังเพยว่า “สวยแต่รูป แต่จู้บไม่หอม”

— บุคคลผู้บูชาพระด้วยดอกไม้มีกลิ่นหอม แต่มีสีไม่สวย ต่อไปในภายหน้า บุคคลผู้นั้นจะได้อะไร ๆ ก็ล้วนแต่มีคุณภาพดี แต่มีรูปร่างลักษณะไม่สวย ไม่งดงาม โดย

ที่สุดแม้จะได้คู่ครอง ก็ได้คนมีรูปร่างดีแต่หน้าใจดี ดัง
คำพังเพยว่า “ถึงรูปชั่วตัวดำ แต่หน้าใจดี”

— บุคคลผู้บูชาพระด้วยดอกไม้กำลังสดชื่น ต่อไป
ในภายหน้า บุคคลผู้นั้นจะได้อะไร ๆ ก็ล้วนแต่เป็นของ
ใหม่ ๆ ไม่ต้องใช้ของที่เก่าใช้แล้ว เป็นมือหนึ่ง ไม่ต้องเป็น
มือสองรองใคร ดังตัวอย่าง เช่น ชุชกมีอายุแก่คราวบู ได้
นางอมิตตดา ซึ่งเป็นสาวแรกรุ่นคราวลูกหลาน เป็นภรรยา
เพราะอาานิสงส์ที่ชุชกได้เคยบูชาพระด้วยดอกบัวตูมที่กำลัง
สดชื่น ฉะนั้น

— บุคคลผู้บูชาพระด้วยดอกไม้ที่บอบช้ำเหี่ยวแห้ง
ต่อไปในภายหน้า บุคคลผู้นั้นจะได้อะไร ๆ ก็ล้วนแต่เป็น
ของเก่า ๆ เหี่ยว ๆ แห้ง ๆ เป็นของที่ผ่านมือผู้อื่นมาแล้ว ตั
อย่าง เช่น นางอมิตตดาได้ชุชกแก่คราวบูเป็นสามี เพราะ
โทษที่ได้เคยบูชาพระด้วยดอกไม้บอบช้ำเหี่ยว ๆ ฉะนั้น

สถานที่ตั้งที่บูชาพระรัตนตรัย

— ที่บูชาพระนั้น นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก
ออก เพราะเป็นทิศที่พระพุทธเจ้า ประทับนั่งตรัสรู้พระ
สัมมาสัมโพธิญาณ เป็นทิศแห่งความสำเร็จความประสงค์
ถ้าสถานที่ไม่อำนวย ก็นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศเหนือ ถ้า

สถานที่ไม่อำนวย ก็นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศใต้ ทิศใด
ทิศหนึ่ง ในบรรดาทิศทั้ง ๓ นี้

— แต่ไม่นิยมจัดตั้งที่บูชาพระ ให้หันหน้าไปทาง
ทิศตะวันตก เพราะถือกันว่า เป็นทิศตรงกันข้ามกับทิศ
ตะวันออก ซึ่งเป็นทิศแห่งความสำเร็จความประสงค์ ทิศ
ตะวันตกจึงเป็นทิศแห่งความไม่สำเร็จความประสงค์ เป็น
ทิศอัสดงคตแห่งพระอาทิตย์ เป็นทิศแห่งความดับ เป็นทิศ
แห่งความเสื่อม ซึ่งเป็นนิมิตรหมายแห่งความไม่เจริญ ไม่
รุ่งเรือง

— ที่บูชาพระนั้น นิยมจัดตั้งไว้ทางด้านหัวนอน
และจัดให้อยู่ ณ ที่สูงพอสมควร หรือ นิยมจัดตั้งไว้ ณ ห้อง
ใดห้องหนึ่งเป็นพิเศษ นิยมเรียกว่า “ห้องพระ” ซึ่งเป็น
สถานที่อันเป็นที่เคารพโดยเฉพาะ ทุกคนที่เข้าไป ณ สถานที่
นั้น สมควรแสดงความเคารพทุกครั้งทีเข้าไป

— ที่บูชาพระนั้น นิยมจัดตั้งไว้ ณ สถานที่มั่นคง
เมื่อคนเดินผ่านไปมา ไม่เกิดความสั่นสะเทือน ไม่โยกโคลง
ไม่สั่นคลอน นิยมถือกันสืบมาว่า ถ้าบ้านใด ที่บูชาพระ
ไม่มั่นคง สั่นคลอน โยกโคลง พระพุทธรูปต้องสั่นสะเทือน
อยู่เป็นนิตย์ คนในบ้านนั้น จะหาความสงบสุขได้ยาก มัก
จะเกิดความระส่ำระสายเดือดร้อนอยู่ร่ำไป

ระเบียบปฏิบัติการบูชาพระประจำวัน

การบูชาพระประจำวัน

— ธรรมดาชาวพุทธย่อมมีชีวิตจิตใจ เนื่องด้วยพระรัตนตรัย มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึก ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้ตนมีความประพฤติดีประพฤติชอบ มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า ปราศจากภัยอันตรายต่าง ๆ และมีความอยู่เย็นเป็นสุข พ้นจากความอยู่ร้อนนอนทุกข์นานาประการ ฉะนั้น จึงนิยมเคารพสักการะบูชาพระรัตนตรัยเป็นประจำ วันละ ๒ ครั้ง เป็นอย่างน้อย คือ:—

๑. ตอนเช้า ก่อนออกจากบ้านไปประกอบ
ภาระกิจการงาน และ

๒. ตอนกลางคืน ก่อนนอนพักผ่อน หรือ
นิยมสักการะบูชาพระรัตนตรัย เป็นกรณีพิเศษอีก ๒ ครั้ง
คือ:—

๑. คราวเกิดความไม่สบายใจ และ

๒. คราวจะตัดสินใจเรื่องสำคัญ

การบูชาพระก่อนออกจากบ้าน

— ทุกวัน เวลาเช้า ก่อนออกจากบ้านเรือนไป
ประกอบภาระกิจการงานต่าง ๆ เมื่อแต่งกายเรียบร้อยแล้ว

ชาวพุทธทั้งหลายผู้เคร่งต่อศาสนา ย่อมนิยมเข้าห้องพระ
หรือ ไปที่บูชาพระ นั่งคุกเข่าจุดเครื่องสักการะบูชาพระ
คือ:—

๑. จุดเทียนเล่มขวาของพระพุทธรูปก่อน แล้วจุด
เทียนเล่มซ้าย

๒. จุดธูป ๓ ดอก แล้วปักที่กระถางธูป
แล้วกราบพระรัตนตรัย แบบเบญจางคประดิษฐ์ (คือ ตั้ง
หน้าผาก ฝ่ามือทั้งสอง และหัวเข่าทั้งสอง ลงจรดพื้น)
๓ ครั้ง แล้วประณมมือ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ดังนี้:—

นะโม ศัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต

สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ (กล่าว ๓ หน)

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง อะภิปูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามิ ฯ

แล้วตั้งจิตอธิษฐานขอพร และ ขออำนาจคุณพระรัตนตรัย
โปรดคุ้มครองป้องกันอภิบาลรักษาให้ตนมีจิตใจมั่นคงอยู่ใน
คุณงามความดี ปราศจากอุปสรรคภัยอันตรายทุกประการ
ขอให้สำเร็จในสิ่งประสงค์จำนงหมายอันชอบธรรมทุกประ-
การ แล้วกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์อีก ๓ ครั้ง พร้อม
กับระลึกถึงพระรัตนตรัยขณะกราบ ดังนี้:—

กราบครั้งที่ ๑ ระลึกว่า พุทฺโธ เม นาโถ พระพุทฺธเจ้า
เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า

กราบครั้งที่ ๒ ระลึกว่า ธัมโม เม นาโถ พระธรรม
เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า

กราบครั้งที่ ๓ ระลึกว่า สังโฆ เม นาโถ พระสงฆ์
เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า

เมื่อกราบพระรัตนตรัยครบ ๓ ครั้งแล้ว นิยมดับเทียนเสีย
ก่อนแล้ว เป็นเสร็จพิธีบูชาพระก่อนออกจากบ้านเรือนไป
ประกอบภารกิจการงานประจำวัน

การสวดมนต์ก่อนนอน

— ชาวพุทฺธทั้งหลายผู้มีความเลื่อมใสมั่นคงใน
พระพุทฺธศาสนานั้น ก่อนที่จะพักผ่อนหลับนอนประจำวัน
นิยมสวดมนต์ก่อนนอน เป็นภารกิจการสุดท้ายประจำวัน
โดยมีวิธีปฏิบัติ ดังนี้:—

— จุดเครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัย คือ จุด
เทียน ๒ เล่ม และ จุดธูป ๓ ดอก เป็นอย่างน้อย บักรูป
ให้เรียบร้อย แล้วนั่งคุกเข่าประณมมือ กราบพระรัตนตรัย
๓ ครั้ง แล้วประณมมือกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ดังต่อไปนี้:—

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต

สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ (กล่าว ๓ ทน)

อิมีนา สักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชะยามิ

อิมีนา สักกาเรนะ ชัมมัง อะภิปูชะยามิ

อิมีนา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามิ ฯ

กราบพระรัตนตรัยแบบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พร้อม
กับระลึกถึงพระรัตนตรัยขณะกราบ ดังนี้:—

กราบครั้งที่ ๑ ระลึกว่า พุทธโ เม นาโถ พระพุทธเจ้า
เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า

กราบครั้งที่ ๒ ระลึกว่า ชัมโม เม นาโถ พระธรรม
เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า

กราบครั้งที่ ๓ ระลึกว่า สังโฆ เม นาโถ พระสงฆ์
เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า

เสร็จแล้ว นั่งพับเพียบประณมมือ ตั้งใจสวดมนต์ต่อไป
ดังนี้:—

บทนอบน้อมพระรัตนตรัย

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต
สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต
สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต
 สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ

บทพระไตรสรณคมน์

	พุทฺธัง	สวระณัง	คัจฉามิ
	ธัมมัง	สวระณัง	คัจฉามิ
	สังฆัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ทุติยัมปิ	พุทฺธัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ทุติยัมปิ	ธัมมัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ทุติยัมปิ	สังฆัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ตติยัมปิ	พุทฺธัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ตติยัมปิ	ธัมมัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ตติยัมปิ	สังฆัง	สวระณัง	คัจฉามิ ฯ

บทสรรเสริญพระพุทธคุณ

อิตปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ
 วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร
 ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ
 ภะคะวาติ ฯ

บทสรรเสริญพระธรรมคุณ

สหวงกาโต ภาวะวะตา รัมโม สันติฏฐิโก
อะกาลิโก เอหิภัสสโก โอปะนะยิโก บัจจัตถัง เวทิตัพโพ
วิญญูหัตติ ฯ

บทสรรเสริญพระสังฆคุณ

สุปะฏิบันโน ภาวะวะโต สาวะกะสังโฆ, อชุ-
ปะฏิบันโน ภาวะวะโต สาวะกะสังโฆ, ญายะปะฏิบันโน
ภาวะวะโต สาวะกะสังโฆ, สามัจปะฏิบันโน ภาวะวะ-
โต สาวะกะสังโฆ, ะทิตัง จัตตาริ ปุริสะยุดานิ,
อัญญะ ปุริสะปุคคะลา, เอสะ ภาวะวะโต สาวะกะ-
สังโฆ, อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิณะยโย อัญญะลี-
กะระณียะ อนะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ ฯ

บทแต่เมตตาก่อนนอน

อะหัง สุขิโต โหมิ นิตทุกโข อะเวโร
อภัยบั้งโณ อะนัโฆ สุขี อัตถันนัง ปะริหะรามิ ฯ

ขอข้าพเจ้าจงถึงความสุข ปราศจากความทุกข์ ไม่มี
มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความคับแค้นใจ จงมีความสุขกายสุขใจ
รักษาดนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งปวงเถิด ฯ

สัพเพ สัตตา สุขิดา โหนตุ นิตทุกขา อะเวรา
อภัยบิฆมา อนินิฆมา สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุง

ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงถึงความสุข ปราศจาก
ความทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความคับแค้นใจ จงมี
ความสุขกายสุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งปวงเถิด

การน้อมระลึกถึงผู้มีพระคุณและอุปการะคุณ

— เมื่อกล่าวคำแผ่เมตตาจบแล้ว ฟังตั้งใจน้อม
ระลึกถึงพระคุณของบิดามารดาผู้บังเกิดเกล้าของตน กล่าว
คือ ท่านเป็นผู้ได้ให้กำเนิดแก่ตนมา ท่านได้มีเมตตากรุณา
อุปถัมภ์ค้ำชูเลี้ยงดูตนมา ตั้งแต่เริ่มถือปฏิสนธิในครรภ์จน
กระทั่งเติบโตใหญ่ ท่านได้อุปถัมภ์บำรุงให้มีความสุขความ
เจริญรุ่งเรืองนานาประการ แล้วหมอบกราบพระคุณของ
บิดามารดาครั้งหนึ่ง ด้วยการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

— ต่อแต่นั้น ฟังระลึกถึงอุปการะคุณของครู
อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ตน แล้ว
หมอบกราบครั้งหนึ่ง ด้วยการกระพุ่มมือกราบ ไม่ต้องแบ
มือราบกับพื้น

— ต่อแต่นั้น ฟังระลึกถึงบุคคลทั้งหลายผู้มี
อุปการะคุณแก่ตน โดยได้ช่วยเหลือเกื้อกูลให้ตนมีความสุข

ความเจริญ แล้วหมอบกราบอีกครั้งหนึ่ง โดยการกระพุ่มมือกราบเช่นเดียวกัน

— ครั้นแล้ว ลูกขึ้นนั่งคุกเข่ากราบพระรัตนตรัย ๓ ครั้ง และขณะหมอบกราบทุกครั้ง ฟังพระลี้กถึงพระรัตนตรัย ดังกล่าวแล้ว เป็นเสร็จพิธีสวดมนต์ก่อนนอน

— ในการสวดมนต์ก่อนนอนนี้ ชาวพุทธทั้งหลาย ผู้เคร่งครัดต่อศาสนา โดยมากนิยมอบรมสั่งสอนลูกหลานทุกคนให้ปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน โดยที่สุดแม้แต่ลูกหลานที่ยังเล็ก ๆ อยู่ ก็สอนให้เข้าห้องพระ กราบพระเสียก่อน แล้วจึงเข้านอน หรือ สอนให้กราบพระรัตนตรัย และกราบบิดามารดา ครูอาจารย์ลงที่หมอน ๓ ครั้งก่อนแล้วจึงนอนได้

— ถ้าชาวพุทธทั้งหลาย ส่วนมากอบรมสั่งสอนลูกหลานของตน ๆ ให้สวดมนต์ไหว้พระ หรือ ให้กราบพระเสียก่อน แล้วจึงนอนได้ เช่นนี้ ย่อมจะเป็นเหตุให้เยาวชนทั้งหลาย มีความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณและอุปการะคุณ ซึ่งจะเป็นเหตุให้เยาวชนทั้งหลายมีหลักที่ยึดเหนี่ยวแห่งจิตใจ และเป็นที่ยึดมั่นได้ว่า ถ้าเด็กยังมีความเคารพพระรัตนตรัยเป็นหลักแห่งจิตใจอยู่ จะไม่กลายเป็นคนอกตัญญู จะไม่เสียคน ในอนาคตแน่แท้

คาถาเสกหมอนก่อนนอน

— ท่านบูรพาจารย์ได้สอนไว้ว่า ก่อนนอนเวลา
ค่าคืนทุกครั้ง ให้เสกหมอนด้วยคาถาว่า “อะเฐสิ อะเฐสิ
กิงการณะ อะเฐสิ อะหังปี ตัง ชานามิ ชานามิ” ดังนี้
๓ ครั้ง แล้วใช้มือขวาตบหมอนเพียงเบา ๆ ๓ ครั้ง แล้ว
จึงนอน จะทำให้เกิดความรู้สึกตัวก่อนที่จะมีภัยอันตรายเกิด
ขึ้น เช่น จะรู้สึกตัวตื่นขึ้นก่อน ขณะที่จะมีขโมยขึ้นบ้าน
เรือน เป็นต้น

การบูชาพระขณะเกิดความไม่สบายใจ

— ขณะใดเกิดความไม่สบายใจ เกิดความกลัดกลุ้ม
ใจ เกิดความคับแค้นใจ เกิดความทุกข์ใจ เป็นต้น ชาว
พุทธทั้งหลายผู้มั่นอยู่ในคุณพระรัตนตรัย นิยมเข้าห้องพระ
หรือ ไปที่บูชาพระ จุดเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย
ทำจิตใจให้สงบอยู่กับพระรัตนตรัย โดยปฏิบัติดังนี้:—

— จุดเทียน และ ธูป ที่บูชาพระ แล้วนั่งคุก
เข่าประณมมือกล่าวคำบูชาพระ ดังนี้:—

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา-
สัมพุทธัสสะฯ (กล่าว ๓ หน)

อิมินา สักกาเรนะ พุทฺธัง อะภิปุชะชามิ
อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง อะภิปุชะชามิ
อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปุชะชามิ ฯ

จบแล้ว กราบพระรัตนตรัยแบบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง
พร้อมกับระลึกถึงพระรัตนตรัยขณะกราบ ดังนี้:—

กราบครั้งที่ ๑ ระลึกว่า พุทฺโธ เม นาโถ พระพุทธเจ้า
เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า

กราบครั้งที่ ๒ ระลึกว่า ธัมโม เม นาโถ พระธรรม
เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า

กราบครั้งที่ ๓ ระลึกว่า สังโฆ เม นาโถ พระสงฆ์
เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า

เสร็จแล้ว ฟิงนั่งพับเพียบประณมมือ หรือ นั่งขัดสมาธิ
มือทั้งสองวางหงายไว้ที่หน้าตัก โดยวางมือซ้ายอยู่ล่าง วาง
มือขวาหงายอยู่บน หลังคาน้อมนึกลงถึงคุณพระรัตนตรัย
เป็นอารมณ์ ทำจิตใจให้สงบระงับ ความทุกข์ใจเป็นต้น จะ
หายหมดไป จะเกิดความสุขใจขึ้นมาอย่างน่าอัศจรรย์ .

การบูชาพระก่อนจะตัดสินใจเรื่องสำคัญ

— เมื่อต้องการจะตัดสินใจเรื่องสำคัญ ก็พึงปฏิบัติ
เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว ครั้นทำจิตใจให้สงบระงับอยู่กับ

พระรัตนตรัยแล้ว ฟังน้อมนี้ก็ถึงเรื่องสำคัญที่จะตัดสินใจ
นั้น นำมาพิจารณาอย่างรอบคอบ ทั้งทางได้และทาง
เสีย ทุกประการ จะเกิดความรู้ตามความเป็นจริง เพราะ
มีพระบาลีรับรองว่า

“สมาहित ขณิกัตถ์ ปชานาคิ” แปลความว่า
“บุคคลผู้มีจิตตั้งมั่นดีแล้ว ย่อมรู้ทั่วถึงตามความเป็นจริง”
ดังนี้

ระเบียบปฏิบัติการทำเพ็ญสมาธิประจำวัน

ความมุ่งหมายในการทำเพ็ญสมาธิ

— การทำเพ็ญสมาธิประจำวันนี้ เป็นการฝึกสมาธิ
ขั้นต้น มีความมุ่งหมายเพื่อฝึกรวมจิตใจที่มีกระแเสจิตฟุ้ง
ซ่านไปในอารมณ์ต่าง ๆ ให้กระแเสจิตมารวมกันตั้งมั่นอยู่ใน
อารมณ์เดียวที่ต้องการ ในการประกอบภาระกิจในชีวิตประ
จำวัน ทำให้กระแเสจิตเกิดพลังเข้มแข็งมั่นคงไม่หวั่นไหว
ง่าย

— ธรรมดากระแสน้ำที่ไหลแยกออกไปหลายสาย
พลังของกระแสน้ำนั้นย่อมอ่อนกำลังลง ไม่สามารถจะนำไป
ใช้ให้สำเร็จประโยชน์ได้ แต่ถ้าทำเชือกกันกระแสน้ำเหล่านี้
นั้นให้ไหลไปรวมเป็นสายเดียวกันได้ พลังของกระแสน้ำ

นั้นย่อมไหลแรงขึ้น สามารถใช้กระแสน้ำนั้นให้สำเร็จ
ประโยชน์ได้นานาประการ เช่น ใช้ผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ
เป็นต้น ฉะนั้น

— จิตใจของคนเราก็เหมือนกัน ถ้าปล่อยให้คิด
ฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่าง ๆ พลังกระแสน้ำจิตก็จะอ่อนลง ๆ จน
กลายเป็นคนใจอ่อน ทำอะไรไม่สำเร็จ จะทำอะไรก็ไม่ไว้
ใจตัวเอง ไม่เป็นตัวของตัวเอง แต่ถ้าได้ฝึกอบรมจิตใจให้
เป็นสมาธิมั่นคงอยู่กับอารมณ์เดียวตามที่ต้องการได้แล้ว
กระแสน้ำจิตก็จะมีพลังมหาศาลสามารถนำไปใช้ให้สำเร็จประ
โยชน์ได้เอนกประการ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่บุคคลที่
ทำงานด้วยการใช้สมองใช้สติปัญญา นักบริหาร ผู้นำหมู่
คณะ และในการศึกษาเล่าเรียน นักเรียน นักศึกษาที่มี
จิตใจมั่นคงมีสมาธิดี ไม่เกิดความคิดฟุ้งซ่านในขณะที่เรียน
ย่อมเรียนวิชาการต่างๆ มีความเข้าใจได้ดีและรวดเร็วถูกต้อง
ตามความเป็นจริง มีความทรงจำได้แม่นยำดี ไม่ลืมเลือนง่าย
มีพระบาลีพุทธภาษิตตรัสรับรองไว้ว่า “สมาหิตो ขกาภูโต
ปะชานาติ” แปลความว่า “บุคคลผู้มีจิตใจเป็นสมาธิมั่นคงดี
แล้ว ย่อมรู้ทั่วถึงตามความเป็นจริง” ดังนี้ ฯ

วิธีปฏิบัติก่อนบำเพ็ญสมาธิ

— ผู้จะเริ่มบำเพ็ญสมาธิ ฟังจุดเครื่องสักการะบูชา

พระรัตนตรัย คือ รูป เทียน แล้วนั่งคุกเข่า ประณมมือ
กล่าวคำนอบน้อมบูชาพระรัตนตรัย ตามลำดับต่อไปนี้ :—

คำบูชาพระรัตนตรัย

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา-
สัมพุทฺธัสสะ ฯ (กล่าว ๓ คน)

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อภิพูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง อภิพูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อภิพูชะยามิ ฯ

คำนอบน้อมพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ภะคะวา, พุทธัง
ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ ฯ (กราบ)

สะหว่ากาโต ภะคะวะตา ธัมโม, ธัมมัง
นมะสสามิ ฯ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สังฆัง
นมะมามิ ฯ (กราบ)

คำแผ่เมตตา

อะหัง สุขิโต โหมิ นิตทุกโข อะเวโร
อัพยาปัชฌโณ อะนีโฆ สุขิ อัตตานิัง ปะริหะรามิ ฯ

ขอข้าพเจ้าจงถึงความสุข ปราศจากความทุกข์ ไม่มี
มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความคับแค้นใจ จงมีความสุขกายสุข
ใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งปวง เถิด ฯ

สัพเพ สัตตา สฺวีกา โหนตุ นิททุกขา อะเวรา
อภัยบิณฑา อะนีฆา สุขี อัตตานัง परिหะรันตุ ฯ

ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงถึงความสุข ปราศจาก
ความทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความคับแค้นใจ จงมี
ความสุขกายสุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งปวง เถิด ฯ

คำบูชาพระรัตนตรัยด้วยการบำเพ็ญสมาธิ

อิมายะ ธัมมานุธัมมปะฏิปัตติยา ระตะนัตตะยัง
ปุเชมิ ฯ

ข้าพเจ้าขอบูชา ซึ่งพระรัตนตรัย ด้วยการประพฤติ-
ธรรม อันสมควรแก่ธรรมนี้ ฯ

จบแล้วกราบ ๑ ครั้ง แล้วนั่งบำเพ็ญสมาธิ

วิธีนั่งบำเพ็ญสมาธิ

— ผู้บำเพ็ญสมาธิพึงนั่งขัดสมาธิราบ คือ ขาขวา
ทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย วางมือหงายไว้บนหน้าตัก
ตั้งตัวตรง มองทอดสายตาไปข้างหน้าประมาณ ๒ ศอก แล้ว

หลับตา มีสติสัมปชัญญะระลึกรู้สึกตัวอยู่เสมอ กำหนดลมหายใจเข้า—ออก พร้อมกับระลึกถึงพระพุทธรูปเป็นอารมณ์

คำบริกรรมขณะบำเพ็ญสมาธิ

— ผู้บำเพ็ญสมาธิ ฟังนึกถึงคำบริกรรม ตามวิธีอานาปานัสสติ คือ การกำหนดลมหายใจเข้า—ออก พร้อมกับพุทธานุสสติ ดังนี้:—

— ขณะหายใจเข้า นึกถึงพระพุทธรูปว่า “พุท”

— ขณะหายใจออก นึกถึงพระพุทธรูปว่า “โธ”

ฟังมีสติสัมปชัญญะระลึกรู้สึกตัวอยู่เสมอ กำหนดถึงลมหายใจเข้าออก และพระพุทธรูปควบคู่กันเช่นนี้ตลอดไป

กำหนดเวลานั่งบำเพ็ญสมาธิ

— ผู้เริ่มบำเพ็ญสมาธิ ควรนั่งบำเพ็ญสมาธิด้วยระยะเวลาสั้น ๆ เพียง ๑๐—๑๕ นาที ไปพลางก่อน ครั้นเมื่อร่างกายเกิดความเคยชินต่อการนั่งแล้ว ฟังเพิ่มเวลานั่งให้มากขึ้นตามลำดับ

— เวลานั่งสมาธิเหมาะที่สุด คือ เวลากลางคืนก่อนนอน ซึ่งเป็นเวลาเงียบสงบเหมาะแก่การบำเพ็ญสมาธิ

— ก่อนจะเลิกนั่งบำเพ็ญสมาธิ ฟังลุกขึ้นนั่งคุกเข่ากราบพระรัตนตรัย ๓ ครั้งก่อน แล้วจึงเลิกนั่ง ๆ

ระเบียบปฏิบัติการสำรวจชีวิตประจำวัน

การสำรวจผลได้ผลเสียของครอบครัว

— ตอนหัวค่ำ หลังจากรับประทานอาหารค่ำเสร็จแล้ว ครอบครัวชาวพุทธที่ดี ที่มีความอยู่เย็นเป็นสุข นิยมประชุมพบปะสังสรรค์กันระหว่างบุคคลในครอบครัว คือ พ่อ แม่ และลูก ๆ ใต้ถ่มกัน ปรีกษาหารือกันและกันถึงผลงานในชีวิตประจำวันที่ผ่านมาแล้ว โดยย่อ ดังนี้:—

๑. ใครทำความดีเด่นอะไรบ้าง ?
๒. ใครทำความผิดพลาดอะไรบ้าง ?
๓. ใครมีอุปสรรคขัดข้องในการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้าง ?

๔. ใครมีปัญหาข้อข้องใจอะไรบ้าง ? เป็นต้น

— ทั้งนี้ โดยมีพ่อและแม่เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ให้การแนะนำพร่ำสอน และพ่อแม่จะต้องพร้อมที่จะยกย่องสรรเสริญลูกผู้ทำความดี ทั้งพร้อมที่จะให้อภัยในความผิดพลาดของลูก ในเมื่อลูกยอมสารภาพและสำนึกผิดแล้ว

— เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ทุกวัน หรือ ส่วนมาก เชื่อแน่ว่า ลูก ๆ จะมีความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ ถ้าครอบครัวชาวพุทธส่วนมากปฏิบัติได้ดังกล่าวแล้ว เยาวชนทั้งหลายของชาติไทยจะเป็นเด็กดีที่น่ารัก จะไม่เกิดปัญหาแก่สังคมแน่แท้

การสำรวจผลได้ผลเสียของตัวเอง

— ชาวพุทธผู้มั่นอยู่ในพระศาสนธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ก่อนนอนทุกวัน นิยมสำรวจวิถีชีวิตของตนเองในรอบวันที่ผ่านมาแล้ว เป็นการทำงานประมาณชีวิตประจำวัน ตั้งแต่เริ่มต้นนอนซดตลอดมาจนถึงเวลานอนคืนนี้ ได้ดำเนินชีวิตไปอย่างไร ได้กำไร หรือ ขาดทุน กล่าวคือ:—

— ถ้าประพฤตินุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจมากกว่าประพฤตินุจริต นับว่าได้กำไรชีวิต ชีวิตล่วงไปโดยไม่เปล่าปราศจากประโยชน์ คือ คุณงามความดี

— ถ้าประพฤตินุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจมากกว่าประพฤตินุจริต นับว่า ขาดทุนชีวิต ชีวิตล่วงไปโดยเปล่าปราศจากประโยชน์ คือ คุณงามความดี ซ้ำยังประพฤตินุจริต เป็นเหตุทำให้ชีวิตเศร้าหมองต่ำทรามลงอีกด้วย

— เมื่อได้สำรวจแล้ว ทราบว่า ได้กำไรชีวิต ก็พึงปลื้มปีติยินดีว่า วันนี้ ชีวิตความเป็นอยู่ของเรามีประโยชน์ ได้สร้างสมอบรมบุญวาสนาบารมี อันจะเป็นปูพเพกตบุญญาสำหรับตนในภพชาติต่อ ๆ ไป

— เมื่อสำรวจแล้ว ทราบว่า ขาดทุนชีวิต ก็พึง

ตำหนิตัวเองว่า ไม่สมควรประพฤติอย่างนั้น แล้วตั้งจิต
อธิษฐานว่า จะไม่ประพฤติชั่วทุจริตอย่างนั้นอีกต่อไป จะ
ตั้งใจประพฤติแต่สุจริต

— ด้วยวิธีการปฏิบัติอย่างนี้เป็นประจำทุกคืน หลัง
จากบูชาพระสวามนตร์แล้ว จะเป็นเหตุให้เป็นคนไม่ประมาท
ลืมหิว ไม่ปล่อยตัวให้ถลาลงไปในความชั่วเสียหายจนสาย
เกินแก้ และจะเป็นเหตุให้ประพฤตีสุจริตอันเป็นคุณงาม
ความดี ได้มากกว่าประพฤติทุจริตอันเป็นความชั่วเสียหาย
ย่อมจะเป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยบุญวาสนาบารมีเพิ่มมากยิ่งขึ้น ๆ
ขึ้น จนกว่าจะล่วงลับดับขันธืไปตามอายุขัย

การวางแผนวิถีชีวิตวันต่อไป

— เวลาเช้า ก่อนจะออกจากบ้านไปประกอบภาระ
กิจการงานหาเลี้ยงชีพประจำวัน หลังจากบูชาพระรัตนตรัย
แล้ว นิยมคิดวางแผนการ วางโครงการล่วงหน้าเสียก่อน
โดยย่อดังนี้ :—

๑. จะไปติดต่อกับใคร ที่ไหน เมื่อไร ?
๒. จะไปทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ?
๓. จะทำอะไรก่อน จะทำอะไรภายหลัง ?
๔. จะทำอย่างไร จึงจะได้ผลดีมากกว่าผลเสีย ?

เป็นต้น

— เมื่อได้วางแผนการ วางโครงการ ไว้เรียบร้อยแล้ว ครั้นออกจากบ้านไปแล้ว ก็มุ่งหน้าไปทำภาระกิจการงานตามแผนที่ได้วางไว้

— เมื่อปฏิบัติไว้ดังนี้ ความผิดพลาดในการดำเนินชีวิตประจำวัน จะเกิดมีน้อยที่สุด หรือ อาจไม่เกิดมีเลย จะมีแต่ความเรียบร้อยและได้ผลดี ได้กำไรชีวิต ไม่ปล่อยให้กาลเวลาล่วงเลยไป โดยเปล่าปราศจากประโยชน์

ระเบียบปฏิบัติการทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์

การทำบุญใส่บาตรประจำวัน

— ชาวพุทธที่เป็นคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน มีฐานะเป็นอุบาสกบริษัทและอุบาสิกาบริษัท ซึ่งมีหน้าที่จะต้องช่วยกันบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ให้ดำรงอยู่และให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป เพื่อเป็นประโยชน์แก่ตนเองและแก่ส่วนรวม ตลอดถึงชาวโลกด้วย

— พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรมแล้ว ทรงเทศนาสั่งสอนพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระสงฆ์พุทธสาวกเป็นผู้รับมรดก ทรงจำพระศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ พระพุทธศาสนาจึงยังดำรงอยู่ได้ตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

— พระสงฆ์พุทธสาวกทั้งหลาย ย่อมดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยปัจจัยที่ทายกอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายจัดถวาย ตราบใดที่ทายกอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ยังบริจาคปัจจัยช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์อยู่ พระสงฆ์ก็ยังสามารถศึกษาเล่าเรียนทรงจำรักษาพระพุทธานุศาสนาวุฒิได้ตราบนั้น

— หากทายกอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย เลิกบริจาคปัจจัยช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์เมื่อใด เมื่อนั้น พระสงฆ์ก็จะดำรงชีพอยู่ไม่ได้ และพระพุทธานุศาสนาก็จะอันตรธานเสื่อมสูญไป โดยไม่ต้องสงสัย

— เพราะฉะนั้น การที่ทายกอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายช่วยกันบริจาคปัจจัยอุปถัมภ์บำรุงด้วยการทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์เวลาเช้าประจำวันนี้ จึงนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ช่วยกันสืบต่ออายุพระพุทธานุศาสนาให้ดำรงคงอยู่ และให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปตลอดกาลนาน

— ความจริง การใส่บาตรประจำวันนี้ เป็นวิธีการสร้างบุญวาสนาบารมีอันจะเป็นอุปเพกตปุญญตาสำหรับตนต่อไปในอนาคตโดยตรง และเป็นผลดีที่ได้ช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธานุศาสนาโดยอ้อม

— การใส่บาตรประจำวันนี้ นิยมจัดทำตามกำลังศรัทธา และตามความสามารถแห่งกำลังทรัพย์เท่าที่จะทำ

ได้ โดยไม่เกิดความเดือดร้อนในการครองชีพ เช่น ใส่บาตร
วันละ ๑ รูปบ้าง ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง เป็นต้น

การทำบุญที่มีผลานิสงส์มาก

— การทำบุญในพระพุทธศาสนา ที่มีผลานิสงส์
มาก เช่น การทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์เป็นต้น จะต้องประก
กอบพร้อมด้วยองค์คุณ ๓ ประการ คือ:—

๑. บัจจยวัตตุสิ่งของสำหรับทำบุญบริสุทธ์
๒. เจตนาของผู้ถวายบริสุทธ์ และ
๓. พระภิกษุสามเณรเป็นผู้บริสุทธ์

บัจจยวัตตุสิ่งของสำหรับทำบุญบริสุทธ์

— ความบริสุทธ์ ของบัจจยวัตตุสิ่งของที่นำมาทำ
บุญนั้น มีลักษณะดังนี้:—

๑. เงินที่นำมาจับจ่ายใช้สอยซื้อหาวัตตุสิ่งของนั้น
ต้องเป็นเงินที่ได้มาด้วยการประกอบสัมมาอาชีพะ เกิดขึ้น
จากหยาดเหงื่อแรงงานของตนโดยตรง

๒. สิ่งของที่นำมาทำบุญนั้นเป็นของบริสุทธ์ คือ
มิได้เบียดเบียนชีวิตคนและสัตว์อื่น เช่น ฆ่าสัตว์มาทำบุญ
เป็นต้น

๓. วัตถุสิ่งของที่นำมาทำบุญนั้น เป็นของมีคุณ
ภาพดี และเป็นส่วนที่ดีที่สุดในบรรดาสิ่งของที่มีอยู่ เช่น
ข้าวสุกที่นำมาใส่บาตรนั้น ก็เป็นข้าวปากหม้อ แกงก็เป็น
แกงถ้วยแรกที่ตักออกจากหม้อ เป็นต้น

๔. วัตถุสิ่งของนั้น สมควรแก่สมณบริโภค ไม่เกิด
โทษแก่พระภิกษุสามเณร และมีประมาณเพียงพอแก่ความ
ต้องการ

เจตนาของผู้ถวายบริสุทธ

— เจตนา คือ ความตั้งใจของผู้ทำบุญนั้น ต้อง
บริสุทธ์ในกาลทั้ง ๔ คือ:—

๑. ปุพพเจตนา ความตั้งใจก่อนจะทำบุญ มีความ
เลื่อมใสศรัทธา ไม่มีความตระหนี่ถี่เหนียว ไม่มีความเสีย
ตาย

๒. มุญจนเจตนา ความตั้งใจขณะทำบุญ มีความ
เลื่อมใสศรัทธา มีความปลื้มปีติยินดีในการทำบุญนั้น

๓. อปรเจตนา ความตั้งใจหลังจากทำบุญไปแล้ว
ภายใน ๗ วัน หวลระลึกถึงการทำบุญที่ล่วงมาแล้ว มีความ
ปีติโสมนัสในบุญกุศลนั้น ไม่มีความเสียตาย

๔. อปรปรเจตนา ความตั้งใจภายหลังจาก ๗ วัน

ไปแล้ว แม้เป็นเวลานาน ๆ หวลระลึกลึกถึงการทำบุญครั้ง
ใด ก็ปลื้มปีติโสมนัสครั้งนั้น

ผลานิสงส์เจตนาบริสุทธิ์

— บุคคลที่ทำบุญด้วยเจตนาความตั้งใจบริสุทธิ์ ทั้ง
๔ กาลดังกล่าวแล้ว ต่อไปในอนาคตเมื่อเกิดในภพใหม่
ชาติใหม่ ย่อมจะมีความสุขความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่เกิดจน
ตลอดอายุขัยในภพและชาตินั้น ๆ

โทษของเจตนาไม่บริสุทธิ์

— ถ้าบุพเพเจตนา ความตั้งใจก่อนจะทำบุญไม่
บริสุทธิ์ เมื่อเกิดในภพใหม่ชาติใหม่ เบื้องต้นแห่งชีวิต คือ
ตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ ๒๕ ปี จะมีแต่ความทุกข์ยากลำบาก
เดือดร้อน จะหาความสุขได้ยาก จะเริ่มมีความสุขความ
เจริญตั้งแต่อายุ ๒๖ ปี เป็นต้นไปจนตลอดอายุขัย

— ถ้ามุกฺขเจตนา ความตั้งใจขณะทำบุญไม่
บริสุทธิ์ จะทำให้เกิดความทุกข์ยากลำบากเดือดร้อนตั้งแต่
อายุ ๒๖ ปี จนถึงอายุ ๕๐ ปี จะเริ่มมีความสุขตั้งแต่
อายุ ๕๑ ปี เป็นต้นไปจนตลอดอายุขัย

— ถ้าปรเจตนา ไม่บริสุทธิ์ คือ นึกเสียดาย จะ

ทำให้เกิดความทุกข์ยากลำบากเดือดร้อนตั้งแต่อายุ ๕๑ เป็นต้นไป จนถึงอายุ ๗๕ ปี หลังจากนั้นจึงจะมีความสุขจนตลอดอายุขัย

— ถ้าอปรปรเจตนา ไม่บริสุทธ์ จะทำให้เกิดความทุกข์ยากลำบากเดือดร้อนตั้งแต่อายุ ๗๖ ปี เป็นต้นไปจนตลอดอายุขัย

— อนึ่ง บุคคลที่ทำบุญให้ทานแล้ว นึกเสียดายในภายหลัง คือ อปรเจตนาและอปรปรเจตนาไม่บริสุทธ์ เมื่อเกิดในภพใหม่ชาติใหม่ แม้จะเป็นคนร่ำรวยเป็นเศรษฐี แต่ก็เป็นเศรษฐีขี้เหนียว เพราะโทษที่เกิดจากการทำบุญให้ทานแล้ว นึกเสียดายในภายหลัง

พระภิกษุสามเณรเป็นผู้บริสุทธ์

— พระภิกษุสามเณรเป็นผู้บริสุทธ์นั้น ได้แก่ พระภิกษุสามเณรอันเป็นบุญเขตนั้น เป็นผู้บริสุทธ์ คือ ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ โดยสิ้นเชิง หมายถึงพระอริยบุคคลหรือ

— พระภิกษุสามเณรนั้น เป็นผู้มศีลบริสุทธ์ และเป็นผู้กำลังปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ

— เพราะเหตุนั้น บุคคลผู้จะทำบุญในพระพุทธ-

ศาสนาจึงนิยมพิจารณาเลือกบุญเขตที่เหมาะสม ดังพระบาลี
ว่า “วิเจยฺย ทานํ ทาทพฺพํ วิเจยฺย ทานํ สุกตปฺปสญฺฐิ”
แปลความว่า “พึงเลือกให้ทาน การเลือกให้ทาน พระตถาคต
เจ้าทรงสรรเสริญไว้แล้ว” ดังนี้

วิธีปฏิบัติในการใส่บาตรพระสงฆ์

— เมื่อนำภัตตาหารออกจากบ้านไปรอคอยใส่บาตร
อยู่นั้น นิยมตั้งใจว่าจะทำบุญใส่บาตรแก่พระภิกษุสงฆ์
สามเณรในพระพุทธศาสนา โดยไม่เฉพาะเจาะจงแก่
พระภิกษุสามเณรรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อพระภิกษุ หรือ สามเณร
รูปใดผ่านมา ณ ที่นั้น ก็ตั้งใจใส่บาตรแก่พระภิกษุ หรือ
สามเณรรูปนั้น และรูปอื่น ๆ ต่อไปตามลำดับ

— การตั้งใจใส่บาตรแบบไม่การเจาะจงอย่างนี้ มี
ผลานิสงส์มากกว่าการตั้งใจใส่บาตรโดยเจาะจงแก่พระภิกษุ
หรือ สามเณร รูปใดรูปหนึ่งโดยเฉพาะ

คำอธิษฐานก่อนใส่บาตร

— ก่อนจะใส่บาตรนั้น นิยมตั้งจิตอธิษฐานก่อน
โดยถือขันข้าวด้วยมือทั้งสองข้าง นั่งกระหย่ง ยกขันข้าวขึ้น
เสมอหน้าผาก พร้อมกับกล่าวคำอธิษฐานก่อนบริจจาคำ
บุญด้วยวัตถุสิ่งของทุกชนิด ดังนี้:—

“สุทินนัง วะตะ เม ทานัง อาสวะกัจะยวะหัง โหตุ”

ทานของเราให้ได้แล้วหนอ ของจึงเป็นเครื่องนำมาซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลส ฯ

คำอธิษฐานก่อนใส่บาตรอีกแบบหนึ่ง

— เมื่อนั่งกระหย่ง ยกขึ้นข้าวด้วยมือทั้งสอง ชื่นเสมอหน้าผากแล้ว ตั้งจิตกล่าวคำอธิษฐานว่า

“ข้าวขาวเหมือนดอกบัว ยกขึ้นทูลหัว ตั้งใจจ้านง ตักบาตรพระสงฆ์ ขอให้ทันพระศรีอารีย์ ขอให้พบดวงแก้ว ขอให้แคล้วบ่วงมาร ขอให้บรรลुพระนิพพาน ในอนาคตกาล เทอญ”

— เมื่ออธิษฐานจบแล้ว ลูกช้อนยื่น มือซ้ายถือขันข้าว มือขวาจับทัพพี (ถ้าคนถนัดซ้าย ก็ถือขันข้าวด้วยมือขวา จับทัพพีด้วยมือซ้าย) ตักข้าวให้เต็มทัพพี บรรจงใส่ให้ตรงบาตร อย่าให้เมล็ดข้าวหล่นออกมานอกบาตร

— ถ้าเมล็ดข้าวติดทัพพี อย่าเอาทัพพีเคาะกับขอบบาตร กิริยาอาการที่ตักข้าวใส่บาตรนั้น อย่าตักแบบกลัวว่าข้าวสุกจะหมด เพราะมีคำพึงเพยอยู่ว่า “อย่าแสดงความขเหนียวขณะทำบุญ”

— ขณะที่ใส่บาตรนั้น อย่าชวนพระสนทนา อย่าถามพระ เช่น ถามว่า ท่านชอบฉันอาหารอย่างนี้ไหม ท่านต้องการเพิ่มอีกไหม? เป็นต้น เพราะมีคำพึงเพยอยู่ว่า “ตักบาตรอย่าถามพระ”

— เมื่อใส่ข้าวสุกและกับข้าวเสร็จแล้ว ถ้ามีดอกไม้รูปเทียนจะถวายด้วย ผู้ที่ใส่บาตรนั้น ถ้าเป็นชาย นิยมส่งดอกไม้รูปเทียนถวายกับมือพระ ถ้าเป็นหญิง นิยมรอให้พระท่านปิดฝาบาตรแล้ว วางดอกไม้รูปเทียนถวายบนฝาบาตร

— เมื่อใส่บาตรเสร็จแล้ว ถ้ามีโต๊ะรองอาหาร หรือมีรถยนต์จอดอยู่ด้วย นิยมวางขันข้าวไว้ที่โต๊ะรอง หรือบนรถยนต์นั้น ยืนตรงโน้มตัวลงยกมือไหว้พระสงฆ์

— ถ้ายืนใส่บาตรกลางทาง นิยมนั่งกระหย่งแล้ววางขันข้าวไว้ข้างตัว ยกมือไหว้พระสงฆ์ พร้อมกับตั้งจิตอธิษฐานว่า

นัตถิ เม สาระณัง อัญญัง สังโฆ เม สาระณัง วะรัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โสคติ เม โหตุ สัพพะทา ฯ
(สรณะอย่างอื่นของข้าพเจ้าไม่มี พระสงฆ์เป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพเจ้า ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์ จงมีแก่ข้าพเจ้า ในกาลทุกเมื่อ เทอญ)

— แม้การใส่บาตรพระรูปต่อ ๆ ไป ก็นิยมปฏิบัติในการใส่บาตรและการแสดงความเคารพด้วยการไหว้ดังกล่าวแล้วทุกครั้งตลอดไปจนกว่าจะใส่บาตรเสร็จ

การกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล

— หลังจากการใส่บาตรแล้ว เมื่อกลับไปถึงบ้านนิยมกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษเป็นต้น โดยกล่าวคำกรวดน้ำแบบย่อ ว่าดังนี้:—

“อิทัง เม ญาตัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย”

ขอส่วนบุญนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอให้ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า จงมีความสุข ฯ

การทำบุญใส่บาตรวันเกิด

— ชาวพุทธส่วนมาก นิยมทำบุญด้วยการใส่บาตรประจำวันเกิดทุกสัปดาห์ เช่น คนเกิดวันอาทิตย์ ก็นิยมใส่บาตรทุกวันอาทิตย์ เป็นต้นบ้าง นิยมทำบุญด้วยการใส่บาตรเมื่อถึงวันเกิดทุกรอบปีบ้าง

— การทำบุญใส่บาตรประจำวันเกิดนี้ นิยมใส่บาตรพระเท่าอายุ หรือ เกินกว่าอายุ ๑ รูป เช่น คนอายุ ๒๕ ปี ก็นิยมใส่บาตรพระ ๒๕ รูปบ้าง ๒๖ รูปบ้าง เป็นต้น

— การทำบุญใส่บาตรประจำวันเกิดนี้ เพื่อเป็นการสร้างสมอบรมบุญวาสนาบารมี อันจะเป็นบุพเพกตบุญกุศลดังกล่าวแล้ว ยังมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นการเพิ่มเติมบุญกุศลอันเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น เปรียบเสมือนการเติมน้ำมันเชื้อเพลิงให้แก่ดวงประทีป เพื่อให้ดวงประทีปไม่ดับ และลูกโพล่งขึ้นมีแสงสว่างไสวสืบต่อไปได้นาน ฉันทใด การทำบุญใส่บาตรประจำวันเกิดนี้ ก็เพื่อเพิ่มเติมบุญกุศล คือ น้ำมันหล่อเลี้ยงชีวิต เพื่อให้ชีวิตของตนไม่ดับลง และให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปได้นาน ฉันทัน

— ส่วนวิธีการปฏิบัติในการใส่บาตรทุกประการ มีนัยดังกล่าวมาแล้วมาแล้วข้างต้นนั้นแหละ

การทำบุญใส่บาตรสะเดาะเคราะห์

— การทำบุญใส่บาตรสะเดาะเคราะห์นี้ เป็นความนิยมตามลัทธิไสยศาสตร์ ซึ่งคำนวณอายุของคนเราตามทักษาพยากรณ์ไว้โดยย่อ ดังนี้:—

กำลังพระนพเคราะห์

— พระอาทิตย์ มีกำลัง ๖ เสวยอายุผู้ใด ผู้นั้นนิยมทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ ๖ รูป เพื่ออุทิศส่วนกุศลถวายพระอาทิตย์

— พระจันทร์ มีกำลัง ๑๕ เสวยอายุผู้ใด ผู้นั้น
นิยมทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ ๑๕ รูป เพื่ออุทิศส่วนกุศล
ถวายพระจันทร์

— พระอังคาร มีกำลัง ๘ เสวยอายุผู้ใด ผู้นั้นนิยม
ทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ ๘ รูป เพื่ออุทิศส่วนกุศลถวาย
พระอังคาร

— พระพุธ มีกำลัง ๑๗ เสวยอายุผู้ใด ผู้นั้นนิยม
ทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ ๑๗ รูป เพื่ออุทิศส่วนกุศลถวาย
พระพุธ

— พระราหู มีกำลัง ๑๒ เสวยอายุผู้ใด ผู้นั้นนิยม
ทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ ๑๒ รูป เพื่ออุทิศส่วนกุศลถวาย
พระราหู

— พระพฤหัสบดี มีกำลัง ๑๙ เสวยอายุผู้ใด ผู้
นั้นนิยมทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ ๑๙ รูป เพื่ออุทิศส่วนกุศล
ถวายพระพฤหัสบดี

— พระศุกร์ มีกำลัง ๒๑ เสวยอายุผู้ใด ผู้นั้น
นิยมทำบุญใส่บาตรบาตรพระสงฆ์ ๒๑ รูป เพื่ออุทิศส่วน
กุศลถวายพระศุกร์

— พระเสาร์ มีกำลัง ๑๐ เสวยอายุผู้ใด ผู้นั้น
นิยมทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ ๑๐ รูป เพื่ออุทิศส่วนกุศล
ถวายพระเสาร์

กำหนดเวลาพระนพเคราะห์ที่เสวยอายุ

พระเคราะห์ที่เสวยอายุคนเกิดวันอาทิตย์

พระอาทิตย์	เสวยอายุ ๖ ปี	ตั้งแต่อายุ ๑ ปี	ถึง อายุ ๖ ปี
พระจันทร์	๑๕	๗	๒๑
พระอังคาร	๘	๒๒	๒๙
พระพุธ	๑๗	๓๐	๔๖
พระเสาร์	๑๐	๔๗	๕๖
พระพฤหัสบดี	๑๙	๕๗	๗๕
พระราหู	๑๒	๗๖	๘๗
พระศุกร์	๒๑	๘๘	๑๐๘

พระเคราะห์ที่เสวยอายุคนเกิดวันจันทร์

พระจันทร์	เสวยอายุ ๑๕ ปี	ตั้งแต่อายุ ๑ ปี	ถึง อายุ ๑๕ ปี
พระอังคาร	๘	๑๖	๒๓
พระพุธ	๑๗	๒๔	๔๐
พระเสาร์	๑๐	๔๑	๕๐
พระพฤหัสบดี	๑๙	๕๑	๖๙
พระราหู	๑๒	๗๐	๘๑
พระศุกร์	๒๑	๘๒	๑๐๒
พระอาทิตย์	๖	๑๐๓	๑๐๘

พระเคราะห์ที่เสวยอายุคนเกิดวันอังคาร

พระอังคาร	เสวยอายุ ๘ ปี	ตั้งแต่อายุ ๑ ปี	ถึง อายุ ๘ ปี
พระพุธ	๑๗	๙	๒๕
พระเสาร์	๑๐	๒๖	๓๕
พระพฤหัสบดี	๑๙	๓๖	๕๔
พระราหู	๑๒	๕๕	๖๖
พระศุกร์	๒๑	๖๗	๘๗
พระอาทิตย์	๖	๘๘	๙๓
พระจันทร์	๑๕	๙๔	๑๐๘

พระเคราะห์ที่เสวยอายุคนเกิดวันพุธ (กลางวัน)

พระพุธ	เสวยอายุ ๑๗ ปี	ตั้งแต่อายุ ๑ ปี	ถึง อายุ ๑๗ ปี
พระเสาร์	๑๐	๑๘	๒๗
พระพฤหัสบดี	๑๙	๒๘	๔๖
พระราหู	๑๒	๔๗	๕๘
พระศุกร์	๒๑	๕๙	๗๙
พระอาทิตย์	๖	๘๐	๘๕
พระจันทร์	๑๕	๘๖	๑๐๐
พระอังคาร	๘	๑๐๑	๑๐๘

พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันพุธ (กลางคืน)

พระราหู	เสวยอายุ ๑๒ ปี	ตั้งแต่อายุ ๑ ปี	ถึง อายุ ๑๒ ปี
พระศุกร์	๒๑ ,,	๑๓ ,,	๓๓ ,,
พระอาทิตย์	๖ ,,	๓๔ ,,	๓๙ ,,
พระจันทร์	๑๕ ,,	๔๐ ,,	๕๔ ,,
พระอังคาร	๘ ,,	๕๕ ,,	๖๒ ,,
พระพุธ	๑๗ ,,	๖๓ ,,	๗๙ ,,
พระเสาร์	๑๐ ,,	๘๐ ,,	๘๙ ,,
พระพฤหัสบดี	๑๙ ,,	๙๐ ,,	๑๐๘ ,,

พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันพฤหัสบดี

พระพฤหัสบดี	เสวยอายุ ๑๙ ปี	ตั้งแต่อายุ ๑ ปี	ถึง อายุ ๑๙ ปี
พระราหู	๑๒ ,,	๒๐ ,,	๓๑ ,,
พระศุกร์	๒๑ ,,	๓๒ ,,	๕๒ ,,
พระอาทิตย์	๖ ,,	๕๓ ,,	๕๘ ,,
พระจันทร์	๑๕ ,,	๕๙ ,,	๗๓ ,,
พระอังคาร	๘ ,,	๗๔ ,,	๘๑ ,,
พระพุธ	๑๗ ,,	๘๒ ,,	๙๘ ,,
พระเสาร์	๑๐ ,,	๙๙ ,,	๑๐๘ ,,

พระเคราะห์ที่เสวยอายุคนเกิดวันศุกร์

พระศุกร์	เสวยอายุ ๒๑ ปี	ตั้งแต่อายุ ๑ ปี	ถึง อายุ ๒๑ ปี
พระอาทิตย์	๖	๒๒	๒๗
พระจันทร์	๑๕	๒๘	๔๒
พระอังคาร	๘	๔๓	๕๐
พระพุธ	๑๗	๕๑	๖๗
พระเสาร์	๑๐	๖๘	๗๗
พระพฤหัสบดี	๑๙	๗๘	๙๖
พระราหู	๑๒	๙๗	๑๐๘

พระเคราะห์ที่เสวยอายุคนเกิดวันเสาร์

พระเสาร์	เสวยอายุ ๑๐ ปี	ตั้งแต่อายุ ๑ ปี	ถึง อายุ ๑๐ ปี
พระพฤหัสบดี	๑๙	๑๑	๒๙
พระราหู	๑๒	๓๐	๔๑
พระศุกร์	๒๑	๔๒	๖๒
พระอาทิตย์	๖	๖๓	๖๘
พระจันทร์	๑๕	๖๙	๘๓
พระอังคาร	๘	๘๔	๙๑
พระพุธ	๑๗	๙๒	๑๐๘

กำหนดเวลาพระเคราะห์เข้าแทรกเสวยอายุ

พระอาทิตย์เสวยอายุ ๖ ปี มีพระเคราะห์หอนเข้าแทรก ดังนี้

พระอาทิตย์ เสวยอายุเอง	๔ เดือน	ถึงอายุ	๔ เดือน
พระจันทร์ เข้าแทรก	๑๑ "	" ๑ ปี	๓ "
พระอังคาร "	๕ " ๑๐ วัน	" ๑ "	๘ " ๑๐ วัน
พระพุธ "	๑๑ " ๑๐ "	" ๒ "	๗ " ๒๐ "
พระเสาร์ "	๖ " ๒๐ "	" ๓ "	๒ " ๑๐ "
พระพฤหัสบดี "	๑ ปี	๒๐ "	๔ "
พระราหู "	๑ " ๘ "	" ๕ "	๑๑ "
พระศุกร์ "	๑ "	" ๖ ปี	

พระจันทร์เสวยอายุ ๑๕ ปี มีพระเคราะห์หอนเข้าแทรก ดังนี้

พระจันทร์ เสวยอายุเอง ๒ ปี	๑ เดือน	ถึงอายุ ๒ ปี	๑ เดือน
พระอังคาร เข้าแทรก	๑ " ๑ "	" ๓ "	๒ "
พระพุธ "	๒ " ๔ " ๑๐ วัน	" ๕ " ๖ " ๑๐ วัน	
พระเสาร์ "	๑ " ๔ " ๒๐ "	" ๖ " ๑๑ "	
พระพฤหัสบดี "	๒ " ๗ " ๑๐ "	" ๘ " ๖ " ๑๐ "	
พระราหู "	๑ " ๘ "	" ๑๑ " ๒ " ๑๐ "	
พระศุกร์ "	๒ " ๑๑ "	" ๑๔ " ๑ " ๑๐ "	
พระอาทิตย์ "	๑๐ " ๒๐ "	" ๑๕ ปี	

พระองค์การเสวยอายุ ๘ ปี มีพระเคราะห์หอนเข้าแทรก คงน

พระองค์การ เสวยอายุเอง	๑ เดือน ๓ วัน	ถึงอายุ	๑ เดือน ๓ วัน
พระพร เข้าแทรก ๑ ปี	๓ ,, ๕ ,,	,, ๑ ปี ๑๐ ,, ๘ ,,	
พระเสาร์ ,,	๘ ,, ๒๖ ,,	,, ๒ ,, ๗ ,, ๔ ,,	
พระพฤหัสบดี ,, ๑ ,,	๔ ,, ๒๖ ,,	,, ๔ ,,	
พระราหู ,,	๑๐ ,, ๒๐ ,,	,, ๔ ,, ๑๐ ,, ๒๐ ,,	
พระศุกร ,, ๑ ,,	๑ ,, ๒๐ ,,	,, ๖ ,, ๑๐ ,,	
พระอาทิตย์ ,,	๕ ,, ๑๐ ,,	,, ๖ ,, ๕ ,, ๒๐ ,,	
พระจันทร์ ,, ๑ ,,	๖ ,, ๑๐ ,,	,, ๘ ปี	

พระพุธเสวยอายุ ๑๗ ปี มีพระเคราะห์หอนเข้าแทรก คงน

พระพร เสวยอายุเอง ๒ ปี	๘ เดือน ๘ วัน	ถึงอายุ ๒ ปี	๘ เดือน ๘ วัน
พระเสาร์ เข้าแทรก ๑ ,,	๖ ,, ๒๖ ,,	,, ๔ ,, ๓ ,, ๔ ,,	
พระพฤหัสบดี ,, ๒ ,,	๑๑ ,, ๒๖ ,,	,, ๗ ,, ๓ ,,	
พระราหู ,, ๑ ,,	๑๐ ,, ๒๐ ,,	,, ๕ ,, ๑ ,, ๒๐ ,,	
พระศุกร ,, ๓ ,,	๓ ,, ๒๐ ,,	,, ๑๒ ,, ๕ ,, ๑๐ ,,	
พระอาทิตย์ ,,	๑๑ ,, ๑๐ ,,	,, ๑๓ ,, ๔ ,, ๒๐ ,,	
พระจันทร์ ,, ๒ ,,	๔ ,, ๑๐ ,,	,, ๑๕ ,, ๕ ,,	
พระองค์การ ,, ๑ ,,	๓ ,,	,, ๑๗ ปี	

พระเสาร์เสวยอายุ ๑๐ ปี มีพระเคราะห์หอนเข้าแทรก คงน

พระเสาร์ เสวยอายุเอง	๑๑ เดือน ๔ วัน	ถึงอายุ	๑๑ เดือน ๔ วัน
พระพฤหัสบดี เข้าแทรก ๑ ปี	๕ ,, ๑๐ วัน	,, ๒ ปี ๘ ,, ๑๔ ,,	
พระราหู ,, ๑ ,,	๑ ,, ๑๐ ,,	,, ๓ ,, ๕ ,, ๒๔ ,,	
พระศุกร ,, ๑ ,,	๑๑ ,, ๒๐ ,,	,, ๕ ,, ๕ ,, ๑๔ ,,	
พระอาทิตย์ ,,	๖ ,, ๒๐ ,,	,, ๖ ,, ๔ ,, ๔ ,,	
พระจันทร์ ,, ๑ ,,	๔ ,, ๒๖ ,,	,, ๗ ,, ๕ ,,	
พระองค์การ ,,	๘ ,, ๓ ,,	,, ๘ ,, ๕ ,, ๓ ,,	
พระพร ,, ๑ ,,	๖ ,, ๒๗ ,,	,, ๑๐ ปี	

พระภุหส์บคเสวยอายุ ๑๙ ปี มีพระเคราะห์นอนเข้าแทรก คงน

พระภุหส์บค

เสวยอายุเอง	๓ ปี	๔ เดือน	๔ วัน	ถึงอายุ	๓ ปี	๔ เดือน	๔ วัน
พระราหู เข้าแทรก	๒	๓	๓๐	๓	๕	๕	๑๔
พระศุกร์	๓	๘	๓๐	๓	๕	๓	๒๔
พระอาทิตย์	๓	๓	๒๐	๓	๓	๓	๑๔
พระจันทร์	๒	๗	๒๐	๒	๑๒	๑๑	๔
พระอังคาร	๓	๔	๒๖	๓	๑๔	๔	
พระพุธ	๒	๓๐	๒๖	๒	๑๗	๒	๒๖
พระเสาร์	๓	๕	๔	๓	๑๕	๒	

พระราหูเสวยอายุ ๑๒ ปี มีพระเคราะห์นอนเข้าแทรก คงน

พระราหู เสวยอายุเอง	๑ ปี	๔ เดือน	ถึงอายุ	๑ ปี	๔ เดือน
พระศุกร์ เข้าแทรก	๒	๓	๓	๓	๗
พระอาทิตย์	๘	๔	๓		
พระจันทร์	๓	๖	๕	๕	๕
พระอังคาร	๕	๒๐	๖	๖	๒๐
พระพุธ	๓	๗	๒๐	๘	๒
พระเสาร์	๓	๘	๓๐	๕	๓๐
พระภุหส์บค	๒	๓	๓๐	๑๒	

พระศุกร์เสวยอายุ ๒๑ ปี มีพระเคราะห์นอนเข้าแทรก คงน

พระศุกร์ เสวยอายุเอง	๔ ปี	๓ เดือน	ถึงอายุ	๔ ปี	๓ เดือน
พระอาทิตย์ เข้าแทรก	๓	๒	๕	๕	๓
พระจันทร์	๒	๑๑	๘	๘	๒
พระอังคาร	๓	๖	๒๐	๕	๘
พระพุธ	๓	๓	๒๐	๑๓	๓๐
พระเสาร์	๓	๑๑	๓๐	๑๔	๑๑
พระภุหส์บค	๓	๘	๓๐	๑๘	๘
พระราหู	๒	๔	๒๑		

การทำบุญใส่บาตรครบรอบปีแต่งงาน

— การทำบุญใส่บาตรครบรอบปีแต่งงานนี้ นิยมจัดทำพร้อมกันทั้งสามีและภรรยา คือ ไปทำบุญใส่บาตร พระสงฆ์ร่วมกันเช่นเดียวกับวันแต่งงาน เพื่อเป็นการฉลอง วันแต่งงาน อันจะเป็นเหตุให้เกิดความสมัคสมานสามัคคี กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกแยกกัน และ เพื่อเป็นการเสริมสร้างบุญกุศลให้มีมากขึ้น อันจะเป็นเหตุ ให้การอยู่ร่วมกัน มีความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป และ เป็นเหตุให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากความทุกข์เดือด ร้อนในการครองเรือนอีกด้วย

การทำบุญใส่บาตรครบปีถึงมรณกรรมของบรรพบุรุษ

— การทำบุญใส่บาตรครบปีถึงมรณกรรมของ บรรพบุรุษ เช่น วันถึงแก่กรรมของ บู่ ยา ตา ยาย พ่อ แม่ เป็นต้น เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับดับขันธ ไปแล้วนั้น ชาวพุทธนิยมจัดทำเป็นประเพณีสืบต่อกัน มา เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อท่านผู้มีพระคุณ และอุปการะคุณของตน ๆ

— เพราะความกตัญญูกตเวทิต่อท่านผู้มีพระคุณ และอุปการะคุณแก่ตนนั้น ย่อมจะเป็นเหตุให้เกิดผลดี เป็น

ความสุขความเจริญรุ่งเรืองแก่บุคคลผู้กระทำนั้นเอง เป็น
เครื่องตอบสนอง

การทำบุญใส่บาตรคราวเทศกาล

— การทำบุญใส่บาตรคราวเทศกาลนี้ ได้แก่ การ
ทำบุญใส่บาตรวันขึ้นปีใหม่ วันตรุษ วันสงกรานต์ วัน
เข้าพรรษา วันศราท วันออกพรรษา วันมาฆบูชา วัน
วิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เหล่านี้

— การทำบุญใส่บาตรคราวเทศกาลนี้ ชาวพุทธ
นิยมถือกันเป็นประเพณีสืบมาว่า เป็นการทำบุญอุทิศให้
แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อเป็นการแสดงความ
กตัญญูกตเวทิต่อท่านผู้มีพระคุณและอุปการะคุณแก่ตน เป็น
การทำบุญเพื่อขอพรจากบรรพบุรุษ เพื่อให้ตนเกิดความสุข
ความเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ระเบียบปฏิบัติการรักษา มารยาทในสังคม

ระเบียบปฏิบัติการณ์นั่งพับเพียบ

อริยาบถการณ์นั่งพับเพียบ

— การนั่งพับเพียบเป็นกิริยาอาการนั่งที่นิยมกันในหมู่ชาวพุทธว่า เป็นกิริยาอาการที่สุภาพ เรียบร้อย สวยงาม น่าดู น่าชม เหมาะสมแก่มารยาทของชาวไทย ที่ละเมียด ละไมน่ารัก ซึ่งชาวพุทธเรานิยมปฏิบัติกันสืบมาแต่โบราณกาล จนกระทั่งทุกวันนี้

— การนั่งพับเพียบนี้ ชาวพุทธนิยมปฏิบัติจนมีความเคยชิน จึงทำได้เรียบร้อย น่าดู ซึ่งเป็นอริยาบถที่ชาวต่างชาติ ต่างศาสนากระทำตามได้ยาก แม้จะทำตามได้บ้าง ก็ไม่เรียบร้อย ไม่น่าดู มักจะขวางนัยน์ตาของผู้ได้ประสบพบเห็น

— การนั่งพับเพียบนี้ ชาวไทยเรานิยมใช้ปฏิบัติเป็นประจำทั้งทางโลก และทางธรรม ในขณะที่เข้าร่วมประชุม ณ สถานที่ซึ่งต้องนั่งอยู่กับพื้น

วิธีการนั่งพับเพียบ

— วิธีการนั่งพับเพียบนั้น นิยมนั่งพับขาทั้งสองราบลงกับพื้น หันปลายเท้าไปด้านหลัง จะพับขาทั้งสองไปทางซ้าย หรือ พับไปทางขวา ก็ได้ ตามถนัด

— ถ้าผู้นั่งพับขาราบไปทางขวา ก็นิยมหงายฝ่าเท้าซ้ายขึ้น วางขาขวาทับลงบนฝ่าเท้าซ้าย ปลายเท้าขวาหันไปทางด้านหลัง ระวังอย่าให้นิ้วเท้าซ้ายเกินหัวเข่าขวาออกมาข้างหน้า

— ถ้าผู้นั่งพับขาราบไปทางซ้าย ก็นิยมหงายฝ่าเท้าขวาขึ้น วางขาซ้ายทับลงบนฝ่าเท้าขวา ปลายเท้าซ้ายหันไปทางด้านหลัง ระวังอย่าให้นิ้วเท้าขวาเกินหัวเข่าซ้ายออกมาข้างหน้า

— การนั่งพับเพียบนี้ นิยมนั่งตั้งตัวตรง อย่าให้เอียงซ้าย หรือ เอียงขวา อย่าให้เอนไปข้างหน้า หรือ เอนไปข้างหลัง มือทั้งสองประสานกันวางไว้ที่หน้าตัก หรือ ที่ขาพับ

— ถ้านั่งพับเพียบพับขาราบไปทางขวา ก็นิยมวางมือทั้งสองประสานกันวางไว้บนขาพับข้างซ้าย

— ถ้านั่งพับเพียบพับขาราบไปทางซ้าย ก็นิยมวางมือทั้งสองประสานกันวางไว้บนขาพับข้างขวา

— กิริยาอาการที่วางมือประสานกันนั้น นิยมวางมือซ้ายหงายขึ้น วางมือขวาทับลงบนมือซ้ายก็ได้ หรือ วางมือซ้ายคว่ำลง วางมือขวาทับลงบนหลังมือซ้ายก็ได้

— กิริยาอาการที่วางมือประสานกันนั้น นิยมวาง

พักอย่างสบาย ไม่จับกันจนแน่น ไม่เกร็ง ไม่ใช่ลำแขน
เป็นเครื่องค้ำยันลำตัว

— การนั่งพับเพียบนี้ สำหรับสุภาพบุรุษ นิยม
นั่งแยกหัวเข้าทั้งสองออกห่างกันพอสมควร ประมาณ ๑ คืบ
ขณะนั่งอยู่ต่อหน้าผู้ใหญ่ สำหรับสุภาพสตรี นิยมนั่งให้
หัวเข้าทั้งสองแนบชิดกัน ไม่นิยมนั่งแยกหัวเข้าทั้งสองออก
ห่างจากกัน

— การนั่งพับเพียบนี้ นิยมไม่หันปลายเท้าไปทาง
ปูชนียวัตถุ หรือ ปูชนียบุคคล เพราะการทำเช่นนั้นถือกัน
ว่าเป็นกิริยาอาการแสดงความไม่เคารพ

วิธีการนั่งพับเพียบได้นาน

— การนั่งพับเพียบได้นานนั้น นิยมนั่งแยกหัวเข้า
ให้ห่างออกจากกัน ขนาดฝ่าเท้าข้างหนึ่งจรดกับหัวเข่าอีก
ข้างหนึ่ง อย่าให้ขาทับฝ่าเท้า การนั่งพับเพียบแบบนี้ นิยม
เฉพาะผู้ใหญ่ หรือ นิยมเฉพาะในพิธีที่จะต้องนั่งเป็นเวลา
นาน ๆ เช่น นั่งฟังพระเทศน์ นั่งฟังพระเจริญพระพุทธมนต์
 เป็นต้น

— การนั่งพับเพียบแบบนี้ ไม่นิยมนั่งต่อหน้า
ผู้ใหญ่ เพราะแสดงกิริยาอาการองอาจฝั่งผายมากเกินไป

และไม่นิยมนั่งสำหรับสุขภาพสตรี เพราะเป็นกิริยาอาการไม่
สุขภาพ ไม่น่าดู ไม่เหมาะสมกับสตรีเพศ

วิธีการเปลี่ยนนั่งพับเพียบ

— เมื่อนั่งพับเพียบอยู่ข้างเดียวเป็นเวลานาน ๆ มัก
เกิดมีอาการปวดเมื่อย ถ้าต้องการจะผลัดเปลี่ยนการนั่งพับ
เพียบไปอีกข้างหนึ่ง นิยมปฏิบัติดังนี้:—

— ใช้มือทั้งสองยันที่หัวเข่าทั้งสอง หรือ ยันที่พื้น
ข้างตัว หรือ ยันที่พื้นข้างหน้า (วิธีนี้เหมาะสำหรับคน
เจ้าเนื้อ บ้างกันไม่ให้หัวขมำได้เป็นอย่างดี) แล้วกระหย่ง
ตัวขึ้น พร้อมกับพลิกเปลี่ยนเท้าพับไปอีกข้างหนึ่ง โดยพลิก
เท้าผลัดเปลี่ยนกันอยู่ด้านหลัง ไม่นิยมยกเท้ามาผลัดเปลี่ยน
กันข้างหน้า เพราะเป็นกิริยาอาการที่ไม่สุภาพ

ระเบียบปฏิบัติการประณมมือ

การประณมมือ

— การประณมมือ มาจากคำว่า “อัญชลีกรรม”
คือ การกระพุ่มมือทั้งสองประณม โดยให้ฝ่ามือทั้งสอง
ประกบกัน นิยมใช้แสดงความเคารพพระรัตนตรัยในเวลา

ฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ ฟังพระสวดพระอภิธรรม และ
ฟังพระธรรมเทศนา เป็นต้น

วิธีการประณมมือ

— การประณมมือ นิยมปฏิบัติอย่างนี้ คือ ยกมือ
ทั้งสองขึ้นประกบกัน ตั้งเป็นกระพุ่มมือประณมไว้ระหว่าง
อก ให้ปลายมือตั้งขนข้างบน นิ้วมือทั้งสองข้างทุกนิ้วแนบ
ชิดสนิทกัน อย่าให้เหลื่อมล้ำกัน อย่าให้กางห่างออกจากกัน
ข้อศอกทั้งสองแนบชิดกับชายโครง

— การประณมมือนี้ ถ้านิ้วมือกางห่างออกจากกัน
ถือกันว่า เป็นกิริยาอาการที่แสดงออกให้ทราบถึงนิสัยของ
ผู้นั้นว่าเป็นคนมือห่าง ดินห่าง เป็นคนสุรุษสุราย เป็น
ลักษณะของคนหยาบ คนมั่งง่าย คนยากจน

— การประณมมือนี้ เป็นกิริยาอาการที่แสดงความ
เคารพพระรัตนตรัย จึงนิยมทำด้วยความเรียบร้อย ทำด้วย
ความตั้งใจเคารพอ่อนน้อม ไม่นิยมปล่อยให้นิ้วมืองอหัก
เป็นแฉ่งขิง แฉ่งซ่า นิยมตั้งกระพุ่มมือไว้ระหว่างอก ไม่ยก
ให้สูงขึ้นไปจรดคาง หรือ จรดปาก ไม่ปล่อยให้ปลายมือให้ตก
ต่ำลงมาวางอยู่ที่พุง หรือ วางไว้ที่หน้าตัก หรือ วางไว้ที่
หัวเข่า เป็นต้น

ระเบียบปฏิบัติการไหว้

การไหว้

— การไหว้ มาจากคำว่า “นมัสการ” คือ การยก
กระพุ่มมือที่ประณมขึ้นจรดหน้าผาก พร้อมกับก้มศีรษะลง
เล็กน้อย เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพอย่างอ่อนน้อม
นิยมใช้ทั้งทางคติโลก และทางคติธรรม

วิธีการไหว้พระรัตนตรัย

— การไหว้พระรัตนตรัย คือ การไหว้พระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ และปูชนียวัตถุปูชนียสถานที่นับ
เนื่องกับพระรัตนตรัย เช่น ต้นโพธิ์ พระเจดีย์ เป็นต้น
ในขณะที่ผู้นั้นนั่งเก้าอี้ หรือ ยืนอยู่ นิยมแสดงความเคารพ
ด้วยการยกมือไหว้ มีวิธีปฏิบัติอย่างนี้ คือ :—

— ยกมือที่ประณมขึ้น พร้อมกับก้มศีรษะลงเล็กน้อย
ให้นิ้วหัวแม่มือทั้งสองอยู่ระหว่างคิ้ว ให้ปลายนิ้วชี้
จรดหน้าผาก ทำเพียงครั้งเดียว แล้วลดมือลงตามเดิม เป็น
เสร็จพิธีไหว้

วิธีการไหว้บุคคลและไหว้ศพ

— การแสดงความเคารพด้วยการไหว้ซึ่งกันและกัน
ของคนไทยเราชาวพุทธนั้น นิยมปฏิบัติกันสืบมาว่าเป็น
วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามประจำชาติตลอดมาช้านาน

— การไหว้ซึ่งกันและกันนั้น มีนิยมปฏิบัติเพื่อ
ความเหมาะสมแก่ชั้นและวัยของบุคคลนั้น ๆ แบ่งออกเป็น
๓ แบบ คือ:—

๑. การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสมากกว่า และไหว้ศพ
๒. การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสเสมอกัน
๓. การรับไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสน้อยกว่า

การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสมากกว่าและไหว้ศพ

— การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสมากกว่า และไหว้ศพ
นั้น สำหรับผู้น้อยปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสมากกว่าผู้ไหว้
โดยชาติวุฒิ คือ มีชาติกำเนิดสูงกว่า โดยคุณวุฒิ คือ มี
คุณธรรมความดี ได้รับยกย่องให้เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา
สูงกว่า โดยวัยวุฒิ คือ ท่านผู้มีอายุแก่กว่าตน

— การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสมากกว่าตนนี้ นิยมยก
กระพุ่มมือขึ้นไหว้ให้ปลายนิ้วชี้อยู่ระหว่างคิ้ว นิ้วหัวแม่มือ
ทั้งสองอยู่บนตักจุมูก พร้อมกับก้มศีรษะ และน้อมตัวลง
พองาม สายตามองดูท่าน ด้วยความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน
แม้การไหว้ศพก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกันอย่างนี้

การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสเสมอกัน

— การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสเสมอกันนั้น สำหรับ

ผู้มีวัยรุ่นราวคราวเดียวกัน แสดงความเคารพด้วยการไหว้ และการรับไหว้ต่อกัน

— การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสเสมอกันนั้น นิยมยก กระพุ่มมือขึ้นไหว้ ให้ปลายนิ้วชี้อยู่ที่ตงจุมุก นิ้วหัวแม่มือ ทั้งสองอยู่ที่คาง ก้มศีรษะลงเล็กน้อย สายตามองดูกันและกัน ด้วยความหวังดีปรารถนาดีต่อกัน

การรับไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสน้อยกว่า

— การรับไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสน้อยกว่านั้น สำหรับผู้ใหญ่รับไหว้ผู้น้อย นิยมยกกระพุ่มมือขึ้นประณมอยู่ระหว่างอก หรือ ที่หน้า ให้ปลายนิ้วชี้อยู่ที่ตงจุมุก ปลายนิ้วหัวแม่มือ อยู่ที่คาง สายตามองดูผู้ไหว้ด้วยความเมตตาปรานี

ระเบียบปฏิบัติกรนังคุกเข่า

กรนังคุกเข่า

— การนังคุกเข่า คือ การนังกระหย่งตัวขึ้น เป็นกิริยาอาการนังเตรียมตัวเพื่อจะกราบพระรัตนตรัย แบบเบญจางคประดิษฐ์

วิธีการนังคุกเข่าสำหรับชาย

— การนังคุกเข่าเตรียมตัวกราบพระรัตนตรัยสำหรับชายนั้น นิมนนังคุกเข่าตั้งปลายเท้าทั้งสองยันพื้น

ให้นำเท้าพับลงราบกับพื้น ทำทั้งคู่แนบชิดสนิทกัน นั่งทับลงบนสันเท้าทั้งคู่ แยกหัวเข้าทั้งสองออกห่างกันประมาณ ๑ คืบ อวัยวะที่ยื่นพื้นจะได้ฉากเป็นรูปสามเส้า เพื่อป้องกันมิให้ล้มได้ง่าย มือทั้งสองวางทอดราบไว้ที่เหนือหัวเข้าทั้งสอง ให้นำมือทั้งห้าแนบชิดสนิทกัน วางมืออย่างสบาย ไม่มีอาการเกร็ง

วิธีการนั่งคุกเข่าสำหรับหญิง

— การนั่งคุกเข่าเตรียมตัวกราบพระรัตนตรัยสำหรับหญิงนั้น นิยมนั่งคุกเข่าราบ เขยียดหลังเท้าทั้งคู่ให้ราบกับพื้นไปทางด้านหลัง ให้ฝ่าเท้าทั้งสองแนบชิดสนิทกัน หรือให้ปลายเท้าทั้งสองทับกันเล็กน้อยก็ได้ นั่งทับลงบนฝ่าเท้าทั้งสอง ให้หัวเข้าทั้งสองแนบชิดกัน มือทั้งสองวางทอดราบไว้ที่หัวเข้าทั้งสอง ให้นำมือทั้งห้าแนบชิดสนิทกัน วางมืออย่างสบาย ไม่มีอาการเกร็ง

ระเบียบปฏิบัติกราบ

การกราบ

— การกราบ มาจากคำว่า “อภิวาท” คือ การหมอบลงที่พื้นพร้อมกับกระพุ่มมือ หรือ พร้อมกับการประณมมือ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพอ่อนน้อมต่อมตน

อย่างสูงสุด ในบรรดากริยาอาการแสดงความเคารพทั้งหลาย
ทั้งในทางคติโลก และในทางคติธรรม

วิธีการกราบพระรัตนตรัย

— การกราบพระรัตนตรัย คือ กราบพระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ และปูชนียวัตถุปูชนียสถานที่นับ
เนื่องกับพระรัตนตรัยทุกอย่าง นิยมกราบแบบเบญจางค-
ประดิษฐ์ คือ การกราบด้วยการตั้งไว้เฉพาะซึ่งองค์ ๕ (คือ
หัวเข้า ๒ ฝ่ามือ ๒ และหน้าผาก ๑) ให้จรดลงแนบกับพื้น
ซึ่งมีจังหวะปฏิบัติ ๓ จังหวะ คือ :-

จังหวะที่ ๑ ยกมือขึ้นประนมอยู่ระหว่างอก

จังหวะที่ ๒ ยกมือประนมขึ้นจรดหน้าผาก นิ้ว
หัวแม่มือทั้งสองอยู่ระหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรดหน้าผาก

จังหวะที่ ๓ หมอบลงให้หน้าผากจรดพื้น ฝ่ามือ
ทั้งสองแบราบลงแนบกับพื้น แล้วลุกขึ้นนั่ง ตั้งตัวตรง
ประนมมือยกขึ้นผ่านจังหวะที่ ๑ — ๒ — ๓ ไปตามลำดับ
ปฏิบัติเช่นนี้จนครบ ๓ ครั้ง ทุกคราวที่กราบพระรัตนตรัย

วิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับชาย

— การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับชายนั้น
นิยมนั่งคุกเข่า (แบบชาย) ประนมมือยกขึ้นผ่านจังหวะที่

๑ — ๒ — ๓ ไปตามลำดับดังกล่าวแล้ว แต่ขณะที่หมอบลงกับพื้นนั้น นิยมให้ข้อศอกทั้งสองต่อกับหัวเข่าทั้งสอง นิ้วมือทั้งห้าแนบชิดสนิทกัน วางฝ่ามือทั้งสองลงราบกับพื้น ให้มือทั้งสองแยกออกห่างกันประมาณ ๔ นิ้ว ก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดกับพื้นในระหว่างมือทั้งสอง แล้วลุกขึ้นนั่งตั้งตัวตรง ยกมือประณมขึ้นผ่านจังหวะที่ ๑ — ๒ — ๓ ไปตามลำดับ อย่าหยุดชะงักเป็นระยะ ๆ จะดูไม่งาม ปฏิบัติเช่นนั้นจนครบ ๓ ครั้ง เมื่อครบ ๓ ครั้งแล้ว นิยมยกมือขึ้นจับอยู่ในระหว่างนิ้วอีกครึ่งหนึ่ง จึงเสร็จพิธีการกราบ

วิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับหญิง

— การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับหญิงนั้น ก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับชาย ต่างกันแต่ขณะที่หมอบลงกับพื้นเท่านั้น คือ นิยมให้ข้อศอกทั้งสองอยู่ข้างตัวแนบชิดกับขาพับทั้งสอง ไม่นิยมให้ข้อศอกทั้งสองต่อกับหัวเข่าแบบชาย ส่วนวิธีปฏิบัตินอกจากนี้เหมือนกัน

— ขณะที่หมอบกราบนั้น ทั้งชายและหญิง นิยมไม่ให้กันโคงขึ้น จะดูไม่งาม

— ขณะที่ยกประณมมือจากจังหวะที่ ๑ คือ จากระหว่างอก ขึ้นสู่จังหวะที่ ๒ คือ ระหว่างคู้่นั้น นิยมก้ม

ศีรษะลงมารับกัน แล้วหมอบลงสู่พื้น โดยแยกมือที่ประณม
ออกจากกัน นำมือขวาตกลงก่อน มือซ้ายลดลงตามระยะ
ไล่เดียวกันลงไป

วิธีการกราบบุคคลและกราบศพ

— การกราบบุคคลและกราบศพนั้น นิยมกราบ
เหมือนกัน ด้วยวิธีกระพุ่มมือกราบ ไม่แบ่มือราบกับพื้น
เหมือนกราบพระรัตนตรัย และนิยมกราบเพียงครั้งเดียว
ไม่กราบ ๓ ครั้ง เหมือนกราบพระรัตนตรัย มีวิธีการปฏิบัติ
ดังนี้:—

— นั่งพับเพียบแบบเก็บเท้า พับขาราบไปทางซ้าย
ตะแคงตัวข้างขวาไปทางบุคคล หรือ ศพ ที่จะกราบนั้น

— หมอบลงกับพื้น พร้อมกับวางแขนขวาลงราบ
กับพื้นตลอดครึ่งแขน จากข้อศอกถึงมือ ตั้งสันมือขึ้น วาง
แขนซ้ายลงคู่กับแขนขวา มือทั้งสองแนบชิดแบบประณมมือ
ให้ศอกขวาอยู่ข้างตัว ศอกซ้ายต่อกับหัวเข่าขวา

— ก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดสันมือ ปลายนิ้วชี้
อยู่ระหว่างนิ้ว แล้วลุกขึ้นนั่งพับเพียบตามปรกติ เป็นเสร็จ
พิธีกราบบุคคล หรือ กราบศพ

— ส่วนการกราบพ่อและแม่ ในพิธีการทางพระ-

พุทธศาสนา เช่น การกราบพ่อแม่ก่อนรับผ้าไตรเข้าขอ
บรรพชาอุปสมบทเป็นต้น นิยมกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์
และกราบ ๓ ครั้ง เหมือนกราบพระรัตนตรัย เพราะถือกัน
ว่า พ่อและแม่นั้นเท่ากับเป็นพระอรหันต์ของลูกในฐานะที่
พระอรหันต์ทั้งหลาย ย่อมมีเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์โดย
ส่วนเดียว ฉะนั้น พ่อและแม่ทั้งหลายก็มีเมตตากรุณาต่อ
ลูก ๆ ของตนโดยส่วนเดียว ฉะนั้น

ระเบียบปฏิบัติการแสดงความเคารพพระสงฆ์

การลุกขึ้นรับพระสงฆ์

— การลุกขึ้นยืนรับพระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการ
แสดงความเคารพอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธนิยมปฏิบัติต่อ
พระสงฆ์

— เมื่อพระสงฆ์เถระผู้ใหญ่เดินมาถึงสถานที่พิธี-
งานนั้น ๆ คฤหัสถ์ชายหญิงซึ่งนั่งอยู่ ณ สถานที่นั้น นิยม
ปฏิบัติดังนี้ :—

— ถ้านั่งเก้าอี้ นิยมลุกขึ้นยืนรับ เมื่อท่านเดินผ่าน
มาตรงหน้า นิยมน้อมตัวลงยกมือไหว้ เมื่อท่านนั่งเรียบร้อยแล้ว
แล้ว จึงนั่งลงตามเดิม

— ถ้าคฤหัสถ์ชายหญิงนั่งอยู่กับพื้น ไม่นิยมลุกขึ้น

ยื่นรับ เมื่อท่านเดินผ่านมาถึงเจเพาะหน้า นิยมยกมือไหว้
หรือ กราบ ตามความเหมาะสมแก่สถานที่นั้น

— สำหรับท่านผู้เป็นประธานพิธี หรือ เจ้าภาพ
งาน นิยมคอยรอรับพระสงฆ์ที่นิมนต์มาประกอบพิธีในงาน
นั้น เมื่อพระสงฆ์มาถึง นิมนต์นิมนต์และนำท่านไปยัง
สถานที่จัดไว้รับรอง

การให้ที่นั่งแก่พระสงฆ์

— การให้ที่นั่งแก่พระสงฆ์ เป็นกิริยาอาการ
แสดงความเอื้อเฟื้อแก่พระสงฆ์อย่างหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธนิยม
ปฏิบัติกันสืบมา มีวิธีปฏิบัติดังนี้:—

— เมื่อพระสงฆ์มาในพิธีงานนั้น ถ้าสถานที่ชุมนุม
นั้น จัดให้นั่งเก้าอี้ คฤหัสถ์ชายหญิงนิยมลุกขึ้น หลีกไป
ให้โอกาสพระสงฆ์นั่งเก้าอี้แถวหน้า

— ถ้าคฤหัสถ์ชายจำเป็นจะต้องนั่งเก้าอี้แถวเดียวกับ
พระสงฆ์ นิมนต์นั่งเก้าอี้ด้านซ้ายของพระสงฆ์

— สำหรับสตรีเพศ ไม่นิยมนั่งเก้าอี้แถวเดียว หรือ
นั่งอาสนะยาวกับพระสงฆ์ เว้นแต่มีสุภาพบุรุษนั่งคั่นใน
ระหว่าง

— ถ้าสถานที่ชุมนุมนั้น จัดให้นั่งกับพื้น นิยมจัด

อาสนะสงฆ์ไว้เป็นส่วนหนึ่งต่างหาก จากอาสนะที่คฤหัสถ์
ชายหญิงนั่ง เช่น ปูพรมผืนใหญ่เต็มห้อง เป็นต้น นิยมจัด
ปูลาดอาสนะเล็กบนพรมผืนใหญ่นั้นอีกชั้นหนึ่ง สำหรับ
เป็นที่นั่งของพระสงฆ์แต่ละรูป •

การตามส่งพระสงฆ์

— การตามส่งพระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพแก่พระสงฆ์อีกประการหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธนิยมปฏิบัติกันสืบมา

— เมื่อพระสงฆ์เถระผู้ใหญ่ หรือ พระสงฆ์ที่นิมนต์มาในพิธีงานนั้นจะลากลับ คฤหัสถ์ชายหญิงผู้ที่อยู่ในพิธีงานนั้น นิยมปฏิบัติ ดังนี้:—

— ถ้านั่งเก้าอี้ นิยมลุกขึ้นยืนส่งท่าน เมื่อท่านเดินผ่านมาถึงเฉพะหน้า นิมนต์อ้อมตัวลงยกมือไหว้

— ถ้านั่งอยู่กับพื้น นิยมไม่ต้องยืนส่ง เมื่อท่านเดินผ่านมาถึงเฉพะหน้า นิยมกราบ หรือ ยกมือไหว้ตามควรแก่กรณี

— สำหรับท่านผู้เป็นประธานพิธี หรือ เจ้าภาพงาน นิยมเดินตามไปส่งท่านจนพ้นบริเวณงาน หรือ จนกว่าท่านจะขึ้นรถออกพ้นจากบริเวณงานไปแล้ว และก่อน

ที่ท่านจะจากไป นิยมโน้มตัวลงยกมือไหว้ เป็นการแสดงความเคารพส่งท่านอีกครั้งหนึ่ง

การหลีกทางให้พระสงฆ์

— การหลีกทางให้แก่พระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพเพื่อแก่พระสงฆ์อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธนิยมปฏิบัติกันสืบมา

วิธีปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์เดินตามมาข้างหลัง

— ถ้าพระสงฆ์เดินมาข้างหลัง คฤหัสถ์ชายหญิงเดินไปข้างหน้า รู้สึกตัวว่ามีพระสงฆ์เดินตามมาข้างหลัง นิยมปฏิบัติดังนี้ :—

— ยืนตรง มือทั้งสองห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า หันหน้ามาทางท่าน

— เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านมาถึงเฉพะหน้า นิยมโน้มตัวลงยกมือไหว้

— ถ้าท่านพูดด้วย นิยมประณมมือพูดกับท่าน (เฉพะพระเถระ)

— ถ้าท่านมิได้พูดด้วย เมื่อยกมือไหว้แล้ว ลดมือทั้งสองลง ห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า มองดูท่านจนกว่าท่านจะเลยไป จึงเดินตามหลังท่านไป

วิธีปฏิบัติเมื่อเดินสวนทางกับพระสงฆ์

— ถ้าคุณหัดสัจชายหญิงเดินสวนทางกับพระสงฆ์
นิยมปฏิบัติดังนี้:—

- หลีกเข้าชิดข้างทาง ด้านซ้ายมือของพระสงฆ์
- ยืนตรง มือทั้งสองห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า

หันหน้ามาทางท่าน

— เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านมาถึงเฉพะหน้า นิยม
น้อมตัวลงยกมือไหว้ หรือ นั่งกระหย่งยกมือไหว้ ตามควร
แก่กาละ เทศะ และบุคคล

— ถ้าท่านพูดด้วย นิยมประณมมือพูดกับท่าน
(เฉพะพระเถระ)

— ถ้าท่านมิได้พูดด้วย เมื่อยกมือไหว้แล้ว ก็ลด
มือลงห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า มองดูท่านจนกว่าท่านจะ
ผ่านเลยไป จึงเดินไปตามปรกติ

วิธีปฏิบัติเมื่อพบพระสงฆ์ยืนอยู่

— ถ้าคุณหัดสัจชายหญิง เดินไปพบพระสงฆ์ท่าน
ยืนอยู่ นิยมปฏิบัติ ดังนี้:—

- หยุดยืนตรง
- น้อมตัวลงยกมือไหว้

- ถ้าท่านพูดด้วย ประณมมือพูดกับท่าน
- เดินหลีกไปทางซ้ายของพระสงฆ์

วิธีปฏิบัติเมื่อพบพระสงฆ์นั่งอยู่

— ถ้าคุณหัสถ์ชายหญิง เดินไปพบพระสงฆ์ท่านนั่งอยู่ นิยมปฏิบัติ ดังนี้:—

— หยัดนั่งลง ถ้าพื้นที่สะอาด นิยมนั่งคุกเข่า หรือนั่งพับเพียบ ถ้าพื้นไม่สะอาด นิยมนั่งกระหย่ง

— น้อมตัวลงยกมือไหว้

— ถ้าท่านพูดด้วย ประณมมือพูดกับท่าน

— ลูกชั้นเดินหลีกไปทางซ้ายของพระสงฆ์

— ถ้าพระสงฆ์อยู่ในที่กลางแจ้ง มีเงาปรากฏอยู่

คุณหัสถ์ชายหญิงนิยมไม่เดินเหยียบเงาของพระสงฆ์ นิยมเดินหลีกไปเสียอีกทางหนึ่ง

วิธีเดินตามหลังของพระสงฆ์

— การเดินตามหลังพระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพแก่พระสงฆ์อย่างหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธชายหญิงนิยมปฏิบัติกันสืบมา มีวิธีปฏิบัติ ดังนี้:—

— เดินตามไปเบื้องหลังของพระสงฆ์ โดยให้เอียงไปทางซ้ายของท่าน

- ไว้ระยะห่างจากท่านประมาณ ๒-๓ ก้าว
- เดินตามท่านไปด้วยกิริยาอาการสำรวมเรียบร้อย
- นิยมไม่แสดงความเคารพผู้อื่น
- นิยมไม่พูดคุยทักทายปราศรัยกับผู้อื่น

ระเบียบปฏิบัติการไปหาพระสงฆ์ที่วัด

ฐานะของพระสงฆ์

— พระภิกษุสงฆ์นั้น ดำรงอยู่ในฐานะเป็นปุชนียบุคคลที่พุทธศาสนิกชนชายหญิงทั้งหลาย สมควรเคารพสักการะบูชากราบไหว้ ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดี ประพฤติซื่อตรง ประพฤติเพื่อให้ออกไปจากทุกข์ ประพฤติถูกต้องอย่างดีเยี่ยม และเป็นบุญเขตเหนือานบุญอย่างยอดเยี่ยมของชาวโลก

— พระสงฆ์เป็นผู้รักษาพระพุทธศาสนาไว้ ด้วยการทรงเทศบรพชิต และศึกษาเล่าเรียนทรงจำพระศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้มิให้เสื่อมสูญ

— พระสงฆ์เป็นผู้นำเอาพระศาสนธรรมนั้น มาเทศนาชี้แจงอบรมสั่งสอนชาวพุทธให้ทราบว่ สิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ

— พระสงฆ์เป็นผู้แนะนำพร่ำสอนชาวพุทธ ให้
เลิกละความชั่ว และชักจูงชาวพุทธให้เกิดความยินดีพอใจ
ในการทำความดี

— พระสงฆ์เป็นสักขีพยานเป็นตัวอย่างแห่งความ
ประพฤติปฏิบัติชอบ ตามพระศาสนธรรมคำสั่งสอนของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า อีกด้วย

การเตรียมตัวเบื้องต้น

— เพราะพระสงฆ์ดำรงอยู่ในฐานะเป็นปูชนีย
บุคคลดังกล่าวแล้ว ฉะนั้น ชาวพุทธชายหญิงทั้งหลายผู้
ประสงค์จะไปหาพระสงฆ์ที่วัด ฟังสั่งวาระวังอยู่เสมอว่าเรา
ไปหาท่านที่เคารพบูชา นิยมรักษากิริยามารยาททางกาย
ทางวาจา ตลอดถึงจิตใจ ให้เรียบร้อย อันแสดงออกถึงความ
มีศรัทธาเลื่อมใสเป็นอย่างดียิ่ง

— ถ้าบุคคลผู้ไปหาพระสงฆ์นั้น เพื่อประสงค์จะขอ
อาราธนานิมนต์ท่านไปประกอบพิธีงานมงคล หรือ งาน
อวมงคลก็ตาม นิยมมีเครื่องสักการะบูชา เช่น ดอกไม้ธูป
เทียน เป็นต้นใส่พานนำไปถวาย เพื่อเป็นเครื่องแสดงความ
เคารพบูชาท่านด้วย ทั้งนี้ เพื่อรักษาประเพณีอันดีงามของ
มหาอุบาสกและมหาอุบาสิกา เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี

และนางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้ประพาศเป็นตัวอย่าง กล่าว
คือ:—

— เมื่อไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเวลาเข้าก่อนเที่ยงวัน ก็
นิยมนำภัตตาหารคาวหวานไปถวายพระพุทธเจ้า และพระ-
ภิกษุสงฆ์พุทธสาวก

— เมื่อไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเวลาบ่ายหลังจากเที่ยง
วันไปแล้ว ก็นิยมนำเภสัช ๕ มีเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำ
ผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้น ไปถวายพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์
พุทธสาวก เป็นประจำตลอดมา

— ชาวพุทธชายหญิงผู้จะไปหาพระสงฆ์ที่วัดนั้น
นิยมแต่งกายสุภาพเรียบร้อย ไม่นิยมแต่งกายด้วยเครื่อง
อาภรณ์สีฉูดฉาดบาดตา ไม่นิยมนุ่งน้อยห่มน้อย หรือ
เปลือยหน้าเปลือยหลัง ชะเวกชะวาก เป็นต้น

วิธีปฏิบัติขณะถึงที่อยู่ของพระสงฆ์

— ก่อนจะเข้าพบท่าน นิยมได้ถามพระภิกษุ
สามเณร หรือ ศิษย์วัด ผู้อยู่ใกล้เคียงว่า ท่านอยู่ หรือ ไม่อยู่
ท่านว่าง หรือ ไม่ว่าง ท่านกำลังทำอะไรอยู่ สมควรจะเข้า
พบท่านได้ หรือไม่ และนิยมแจ้งความจำนงขออนุญาตเข้า
พบท่านก่อน เมื่อได้รับอนุญาตให้เข้าพบได้ จึงเข้าพบท่าน

— ถ้าไม่พบผู้ใดที่จะพอไต่ถามได้ นิยมรอกอยดู
จิ้งหะที่สมควร และก่อนที่จะเข้าพบท่าน ขณะท่านอยู่
ภายในห้อง นิยมกระแอม หรือ ไอ หรือ เคาะประตูให้เสียง
ก่อน เพื่อให้ท่านได้ทราบล่วงหน้า เมื่อท่านอนุญาตแล้ว
จึงนิยมเปิดประตูเข้าไป (เฉพาะชาย) ส่วนหญิงไม่นิยมเข้า
ไปหาพระสงฆ์ในห้องเด็ดขาด

— เมื่อท่านนั่งเรียบร้อยแล้ว ผู้ไปหานิมนั่งคุก
เข่ากราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ (ชาย กราบแบบชาย หญิง
กราบแบบหญิง ดังกล่าวแล้วในระเบียบปฏิบัติการกราบข้าง
ต้นนั้น) ๓ ครั้ง

— เมื่อกราบเสร็จแล้ว นิมนั่งพับเพียบ ไม่นิยม
นั่งบนอาสนะเสมอกับพระสงฆ์ เช่น นั่งบนพรม หรือ เสื่อ
ผืนเดียวกัน หรือ นั่งเก้าอี้เสมอกับพระสงฆ์ เป็นต้น

— กิริยาอาการที่นั่งพับเพียบนั้น นิมนั่งพับเพียบ
แบบเก็บเท้าดังกล่าวแล้ว (ในระเบียบปฏิบัติการนั่งพับเพียบ
ข้างต้น) เฉพาะสตรีเพศ นิยมสังวรระวังเครื่องนุ่งห่ม โดย
ปกปิดอวัยวะที่ควรปิดให้เรียบร้อย

— ขณะที่พระสงฆ์อยู่ชั้นล่าง คฤหัสถ์ชายหญิงไม่
นิยมขึ้นไปชั้นบนของกุฏิ และไม่นิยมเข้าไปภายในห้องส่วน
ตัวของท่าน

วิธีปฏิบัติขณะสนทนากับพระสงฆ์

— ถ้าพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น เป็นพระเถระผู้ใหญ่ นิยมประณมมือพุดกับท่าน ทุกครั้งที่กราบเรียนท่าน และรับคำพุดของท่าน

— ขณะสนทนาอยู่กับพระสงฆ์นั้น ไม่นิยมพุดล้อเล่นกับท่าน ไม่นิยมพุดคำหยาบโลนกับท่าน ไม่นิยมนำเอาเรื่องส่วนตัวไปเล่าให้ท่านฟัง ไม่นิยมแสดงกิริยาอาการ ยกตนดีเสมอท่านคล้ายเพื่อนเล่น หรือ ยกตนสูงกว่าท่าน

— เจาะเสตริเพศทั้งหมด แม้จะเป็นญาติกับพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นก็ตาม ไม่นิยมสนทนากับพระภิกษุสงฆ์สองต่อสอง ทั้งภายในห้องและภายนอกห้อง ทั้งในที่ลับตาและในที่ลับหู เพราะผิดพระวินัยพุทธบัญญัติ

— เมื่อเสร็จธุระกิจแล้ว นิยมรีบลาท่านกลับ ไม่ควรสนทนาอยู่นานเกินควร เพราะเป็นการรบกวนเวลาของท่าน

— เมื่อจะลาท่านกลับ นิยมนั้งคุกเข่า (ตามเพศ) กราบท่านด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง แล้วเดินเข้าออกไป

ระเบียบปฏิบัติการใช้คำพูดกับพระสงฆ์ต่างชั้น

การใช้คำทูลสมเด็จพระสังฆราช

คำแทนตัวพระองค์ท่าน ว่า “ฝ่าพระบาท” หรือ
“ฝ่าบาท”

คำแทนตัวผู้พูด (ชาย) ว่า “เกล้ากระหม่อม” หรือ
“กระหม่อม”

คำแทนตัวผู้พูด (หญิง) ว่า “กระหม่อมฉัน” หรือ
“หม่อมฉัน”

คำรับพระดำรัส (ชาย) ว่า “พะย่ะค่ะ” หรือ
“กระหม่อม”

คำรับพระดำรัส (หญิง) ว่า “เพคะ”

การใช้คำพูดกับสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะ ชั้นราชขึ้นไป

คำแทนตัวท่าน ว่า “พระเดชพระคุณ” หรือ
“ใต้เท้า”

คำแทนตัวผู้พูด (ชาย) ว่า “เกล้ากระหม่อม” หรือ
“เกล้าฯ”

คำแทนตัวผู้พูด (หญิง) ว่า “ดิฉัน” หรือ “อีนัน”

คำรับคำพูด (ชาย) ว่า “ขอรับกระผม” “ครับ
กระผม” หรือ “ครับผม”
คำรับคำพูด (หญิง) ว่า “เจ้าค่ะ”

การใช้คำพูดกับพระราชาคณะชั้นสามัญลงมา

— พระราชาคณะให้คำแทนตัวท่านว่า “ท่านเจ้า
คุณ” หรือ “ท่าน”

— พระครูสัญญาบัตรและพระครูฐานานุกรม ใช้
คำแทนตัวท่านว่า “ท่านพระครู” หรือ “ท่าน”

— พระเปรียญ ใช้คำแทนตัวท่านว่า “ท่านมหา”
หรือ “ท่าน”

— พระอันดับธรรมดา ใช้คำแทนตัวท่านว่า
“พระคุณเจ้า” หรือ “ท่าน”

— พระผู้เฒ่า ใช้คำแทนตัวท่านว่า “หลวงพ่อ”
หรือ “หลวงปู่” เป็นต้น

— ถ้าพระสงฆ์นั้นเป็นญาติกับผู้พูด นิยมใช้คำพูด
แทนตัวท่านตามฐานะที่เป็นญาติกัน เช่น ใช้คำแทนตัว
ท่านว่า “หลวงปู่ หลวงตา หลวงพ่อ หลวงลุง หลวงอา
หลวงน้า หลวงพี่” เป็นต้น

คำแทนตัวผู้พูด (ชาย) ว่า “กระผม” หรือ “ผม”

คำแทนตัวผู้พูด (หญิง) ว่า “ดิฉัน” หรือ “อีนัน”
คำรับคำพูด (ชาย) ว่า “ครับ”
คำรับคำพูด (หญิง) ว่า “เจ้าค่ะ” หรือ “ค่ะ”

การใช้คำพูดกับพระธรรมดาสามัญทั่วไป

— ถ้าผู้พูดไม่รู้จักกับพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น ไม่ทราบ
ว่าท่านมีสมณศักดิ์ชั้นไหน นิยมใช้คำพูดสามัญเป็นกลางๆ
ดังนี้:—

คำแทนตัวพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น ว่า “พระคุณเจ้า”
หรือ “พระคุณท่าน” หรือ “ท่าน”

คำแทนตัวผู้พูด (ชาย) ว่า “กระผม” หรือ “ผม”

คำแทนตัวผู้พูด (หญิง) ว่า “ดิฉัน” “อีนัน” หรือ
“ฉัน”

คำรับคำพูด (ชาย) ว่า “ครับ”

คำรับคำพูด (หญิง) ว่า “เจ้าค่ะ” หรือ “ค่ะ”

ระเบียบปฏิบัติการรับสั่งของจากพระสงฆ์

ขณะพระสงฆ์ขยับอยู่ หรือ นั่งบนอาสนะสูง

— เดินเข้าไปด้วยกิริยาอาการสำรวม โดยไม่เร็ว
หรือ ช้าเกินไป เมื่อเข้าใกล้พอสมควร ประมาณพอย่อมือ
เข้าไปรับสั่งของได้พอดี

— ยืนตรง น้อมตัวลงยกมือไหว้ และยื่นมือทั้งสอง
เข้าไปรับ พร้อมกับน้อมตัวลงเล็กน้อย สำหรับชายรับสิ่ง
ของจากมือท่าน สำหรับหญิงแบ่มือทั้งสองชิดกันคอยรอง
รับสิ่งของ

— เมื่อรับสิ่งของแล้ว ถ้าสิ่งของเล็ก นิยมน้อมตัว
ลงยกมือไหว้พร้อมกับสิ่งของที่อยู่ในมือ ถ้าสิ่งของที่รับนั้น
ใหญ่ หรือ หนัก นิยมไม่ต้องยกมือไหว้ แล้วก้าวเท้าซ้าย
ถอยหลังออกไป ๑ ก้าว ชักเท้าขวามาชิด แล้วหันหลังกลับ
เดินไปได้

ขณะพระสงฆ์นั่งเก้าอี้

— เดินเข้าไปด้วยกริยาอาการสำรวม เมื่อเข้าไป
ใกล้ประมาณ ๒ ศอก แล้วยืนตรง ก้าวเท้าขวาออกไป ๑ ก้าว
แล้วนั่งคุกเข่าซ้าย ชันเข่าขวาขึ้น น้อมตัวลงยกมือไหว้
แล้วยื่นมือทั้งสองออกไปรับสิ่งของดังกล่าวแล้ว

— เมื่อรับสิ่งของแล้ว ถ้าสิ่งของนั้นเล็ก นิยมน้อม
ตัวลงยกมือไหว้ พร้อมกับสิ่งของที่อยู่ในมือ ถ้าสิ่งของนั้น
ใหญ่ หรือ หนัก นิยมวางสิ่งของนั้นไว้ข้างตัว ด้านซ้ายมือ
น้อมตัวลงยกมือไหว้ แล้วยกสิ่งนั้นด้วยมือทั้งสองประคอง
ยกขึ้น ชักเท้าข้างขวากลับมายืนตรง ก้าวเท้าซ้ายถอย
หลังไป ๑ ก้าว และชักเท้าขวาชิด หันหลังกลับเดินไปได้

ขณะพระสงฆ์นั่งกับพื้น

— เดินเข้าไปด้วยกิริยาอาการสำรวม เมื่อถึงบริเวณที่ปูลาดอาสนะไว้ นั่งคุกเข่าลง แล้วเดินเข้าเข้าไป เมื่อถึงที่ใกล้ประมาณ ๑ ศอกเศษ นั่งคุกเข่า (ตามเพศ) กราบ ๓ หน ยืนมือทั้งสองออกไปรับสิ่งของดังกล่าวแล้ว

— เมื่อรับสิ่งของแล้ว นิยมวางสิ่งของนั้นไว้ข้างหน้าด้านขวามือ กราบ ๓ หน แล้วหยิบสิ่งของนั้นถือด้วยมือทั้งสองประคอง เดินเข้าถอยหลังออกไปจนสุดบริเวณที่ปูลาดอาสนะไว้แล้วลุกขึ้นยืนกลับไปได้

— กิริยาอาการเดินเข้านั้น นิยมตั้งตัวตรง ถ้าไม่ได้ถือสิ่งของ มือทั้งสองห้อยอยู่ข้างตัว ถ้าถือสิ่งของ มือทั้งสองประคองถือสิ่งของยกขึ้นอยู่ระดับอก ศอกทั้งสองข้างแนบชิดกับชายโครง

— ขณะเดินเข้า ร่างกายส่วนบนไม่เคลื่อนไหว ไม่ซัดส่าย ไม่โยกโคลงไปมา ไม่เอียงซ้าย ไม่เอียงขวา เฉพาะร่างกายส่วนล่างเท่านั้นที่เคลื่อนไหว และขณะเดินเข้าเข้าไป หรือ ถอยหลังออกมานั้น นิยมให้ตรงเข้าไป และตรงออกมา

ระเบียบปฏิบัติการประกอบพิธีกรรม

ระเบียบปฏิบัติการหาฤกษ์งามยามดี

ความหมายของฤกษ์

— คำว่า “ฤกษ์” แปลว่า การมองดู การตรวจดู การพิจารณาดูคราวที่เหมาะสม เวลาที่เหมาะสม จังหวะที่เหมาะสม แก่การประกอบกิจการงานที่เป็นมงคลนั้น ๆ หมายความว่า ก่อนที่คนเราจะประกอบกิจการงานที่เป็นมงคลอย่างใดอย่างหนึ่ง สมควรจะต้องพินิจพิจารณาเลือกหากำหนดวันเวลาที่ เหมาะแก่การประกอบพิธีมงคลนั้น ๆ โดยไม่รีบด่วนจนเกินไป จนกระทั่งเตรียมอะไรไม่ทัน และโดยไม่ล่าช้าจนเกินไป จนกระทั่งเกิดความเอือมระอาใจที่จะต้องเฝ้ารอคอย วันเวลาฤกษ์กว่าจะมาถึง

ฤกษ์งามยามดีทางคติโลก

— ในทางคติโลก สังคมมนุษย์ส่วนมากนิยมกัน สืบมาว่า วันเวลาใดประกอบด้วยส่วนดี คือ เป็นเดช เป็น ศรี เป็นมูละ เป็นอุตสาหะ เป็นมนตรี เป็นราชาฤกษ์ เป็น เทวีฤกษ์ เป็นมหัทธโนฤกษ์ เป็นศุภะ เป็นกัมมะ เป็นลาภะ เป็นต้น เหล่านี้มีมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และประกอบ

ด้วยส่วนเสีย คือ เป็นอุบาทว์ เป็นโลกาวินาศ เป็นภาพ
กัณณี เป็นอริ เป็นมรณะ เป็นวินาศน์ เป็นต้นเหล่านี้
มีน้อยที่สุด เท่าที่จะหลีกเลี่ยงได้ พร้อมทั้งท่านอาจารย์ผู้
ให้ฤกษ์นั้น ก็เป็นผู้ทรงวิทยาคุณทางโหราศาสตร์ มีชื่อเสียง
ปรากฏเป็นที่ยอมรับนับถือของมหาชนทั่วไปในท้องถิ่นนั้น
วันเวลาฤกษ์เช่นนั้นแหละ สังคมมนุษย์เรานิยมยอมรับนับ
ถือ เชื่อได้ด้วยความแน่ใจว่า “เป็นฤกษ์งามยามดี”
สำหรับประกอบพิธีมงคลนั้น ๆ

ฤกษ์งามยามดีทางคตินิยม

— ในทางคตินิยม คือ ตามคำสอนทางพระพุทธ
ศาสนา สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอน
พุทธบริษัทเรื่องฤกษ์งามยามดี ตามความเป็นจริงไว้ใน
สุปฺพพณฺหสฺสุตฺร โดยใจความว่า

“คนเราประพฤติกายสุจริต (คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลัก
ทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม) ประพฤติวจิสุจริต (คือ ไม่
พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อเรื่อง
ที่เหลวไหลไร้สาระประโยชน์) ประพฤติมนิสฺสุจริต (คือ ไม่
โลภอยากได้ของเขาในทางทุจริต ไม่พยายามพองร้ายเขา
ไม่เป็นมิฉนาคัญจู้เห็นผิดเป็นชอบ) กล่าวคือ กระทำความ

ดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ ในเวลาเช้า สาย บ่าย
เย็น เวลาค่ำคืน หรือ เวลาใดก็ตาม เวลานั้นแหละชื่อว่า
“เป็นฤกษ์งามยามดี” สำหรับผู้ทำความดีนั้น”

— รวมความว่า ฤกษ์งามยามดีนั้น ในทางคติโลก
นิยมยึดถือวันเวลาที่ดีเป็นสำคัญ ส่วนในทางคติธรรม คือ
ทางพระพุทธศาสนา นิยมยึดถือการทำความดีเป็นสำคัญ ที่
เป็นเหตุทำให้คนเรามีความเจริญรุ่งเรือง

การดูฤกษ์งามยามดีตามหลักเหตุผล

— มนุษย์เราถือตัวว่าเป็นผู้มีสติปัญญาสูงกว่าบรรดา
สรรพสัตว์ เพราะเหตุนี้ เมื่อจะทำอะไรก็ตาม จึงต้องใช้สติ
ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจดูทางได้ทางเสียอย่าง
รอบคอบเสียก่อนแล้ว จึงจะเริ่มดำเนินการ กิจกรรมที่ทำ
แล้ว จึงปรากฏผลเป็นความดีมากกว่าเสีย

— การพิจารณาใคร่ครวญตรวจดูทางได้ทาง
เสีย ความพร้อมเพรียง และความขาดตกบกพร่อง ในการ
ทำพิธีงานนั้น ๆ อย่างนี้แหละเรียกว่า “การตรวจดูฤกษ์
การหาฤกษ์ หรือ การดูฤกษ์”

— เมื่อได้พิจารณาดูวัน เวลา สถานที่ บุคคล
และสิ่งของประกอบการทำงานทั้งหลาย โดยถี่ถ้วนครบ
ความแล้ว

— ถ้าเห็นว่าไม่มีอะไรขาดตกบกพร่อง ไม่มีอะไรขัดข้อง มีสมบูรณ์ดีทุกประการ อย่างนี้แหละเรียกว่า “**ฤกษ์งามยามดี**”

— ถ้าเห็นว่ายังมีอะไรบางอย่าง หรือ หลายอย่างยังไม่พร้อม เรียกว่า “**ฤกษ์ยังไม่งาม ยามยังไม่ดี**” หรือ “**ฤกษ์ยังไม่ดี**”

ประโยชน์ของการหาฤกษ์งามยามดี

— เพื่อช่วยตัดปัญหาความยุ่งยากในการตกลงกันไม่ได้ว่า จะกำหนดเอาวันเวลาใดประกอบพิธีมงคลงานนั้น โดยมอบให้เป็นหน้าที่ของท่านอาจารย์ผู้ให้ฤกษ์ เป็นผู้กำหนดตัดสินใจให้เสียเอง เป็นการตัดปัญหาให้สิ้นเรื่องสิ้นราวไปได้ด้วยดี

— เพื่อเป็นการกำหนดนัดญาติสนิทมิตรสหายทั้งหลายให้มาร่วมงานอย่างพร้อมเพรียงกัน โดยไม่มีข้อต่อรองหรือ ข้อขัดแย้งด้วยประการใดๆ

— เพื่อเป็นการกำหนดนัดเชิงบังคับผู้ใหญ่ ให้มาร่วมงานตรงเวลา โดยปราศจากข้อแม้แต่ประการใดๆทั้งสิ้น

— เพื่อเป็นการรักษาน้ำใจของบุคคลผู้หวังดีปรารถนาดีต่อเจ้าของงานนั้น ซึ่งยังเข้าไม่ถึงหลักสัจธรรม

ให้เกิดความสบายใจได้ว่า งานนี้เขาได้หาฤกษ์งามยามดีมาแล้ว จึงไม่ต้องวิตกกังวลห่วงใยโดยประการใดๆ

— เพื่อเป็นประดุจเกราะแก้วป้องกันตัวผู้จัดงานให้พ้นจากการถูกตำหนิติเตียน เพราะความเสียหายใดๆ อันอาจจะเกิดขึ้นได้ ทั้งในระหว่างประกอบพิธีกรรม และหลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จไปแล้ว

โทษของการถือฤกษ์ทางคดีโลก

— บุคคลผู้ยึดมั่น เชื่อมั่นในเรื่องฤกษ์ทางคดีโลก มากเกินไป จะทำอะไร จะต้องคอยหาฤกษ์อยู่เสมอ มัวแต่เฝ้ารอกอยเวลาฤกษ์อยู่นั่นเอง เมื่อถึงคราวเหมาะที่ควรทำ ก็ไม่ทำ เพราะยังไม่ได้ฤกษ์ ฤกษ์ยังไม่ดี เช่นนี้ ผลประโยชน์ที่ตนควรได้ควรถึง ย่อมผ่านพ้นบุคคลนั้นไปเสียอย่างน่าเสียดาย

— เมื่อมีความจำเป็นจะต้องทำอะไร หรือ จะต้องเดินทางไปในเวลาที่คุณรู้แน่อยู่แก่ใจว่า “ฤกษ์ไม่ดี” ย่อมไม่มีความสบายใจ เฝ้าแต่ครุ่นคิดตำหนิตัวเองและแข่งตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่า “เคียวจะต้องเป็นอย่างนั้น จะต้องเป็นอย่างนี้” ผลที่สุดก็เกิดความเสียหายขึ้นจนได้ เพราะใจตัวเองเฝ้าเรียกร้องถึงอยู่ตลอดเวลานั่นเอง

— บุคคลผู้ถือฤกษ์จัด มัวแต่รอคอยฤกษ์ดีอยู่ มักจะทำอะไรไม่ทันเพื่อน ถ้าเป็นผู้น้อย ก็เป็นทวารหุบ ขวางตาของผู้ใหญ่ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ก็มักทำความลำบากใจให้เกิดแก่ผู้น้อย

วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับฤกษ์ตามหลักเหตุผล

— ถ้าเป็นพิธีงานมงคลที่เกี่ยวข้องกับคนอื่น โดยมีคนอื่นร่วมพิธีนั้นด้วยตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เช่น พิธีงานมงคลสมรส เป็นต้น หรือ พิธีงานเกี่ยวกับส่วนรวม เช่น พิธีงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ผู้จัดงานมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาฤกษ์งามยามดี จะต้องถือฤกษ์เป็นสำคัญ ถ้าขึ้นทำงานโดยไม่หาฤกษ์ ไม่ถือฤกษ์ ทำตามชอบใจตัวแล้ว หากเกิดความเสียหายอะไรขึ้น ผู้จัดงานนั้นแหละจะเสียคน

— ถ้าเป็นงานส่วนตัวโดยเฉพาะ ไม่เกี่ยวข้องกับคนอื่น ไม่ควรถือฤกษ์ทางคติโลก แต่นิยมถือฤกษ์ทางคตินิยมนิยมถือฤกษ์ความสะดวกเป็นสำคัญ สะดวกใจสบายใจ เมื่อใด ก็ทำเมื่อนั้น ไม่จำเป็นจะต้องมัวรอคอยฤกษ์ยามวันเวลา

— การถือฤกษ์ทางคตินิยมนั้น คือ การพินิจ

พิจารณาตรวจดูความพร้อมอย่างรอบคอบก่อนที่จะดำเนินการงานทุกอย่าง เมื่อได้พิจารณาตรวจดูด้วยจิตทุกทิศแล้ว ไม่ประสบพบเห็นความขาดตกบกพร่อง ความเสียหายโดยประการใดๆ แล้ว พึงแน่ใจได้ว่า “นั่นแหละ” คือ “ฤกษ์งามยามดี” สำหรับตัวเราแล้ว ซึ่งถูกต้องตรงตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาทุกประการ

— สำหรับชาวพุทธทั้งหลาย นิยมเป็นผู้หนักอยู่ในหลักเหตุผล จะทำอะไรต้องทำอย่างมีเหตุผล นิยมใช้สติปัญญาพิจารณาว่า งานใดเกี่ยวเนื่องด้วยคนอื่น งานใดเป็นเรื่องส่วนตัว แล้วประพฤติปฏิบัติตนตามสมควรแก่เหตุผล โดยเหมาะสม ชนิดไม่ให้ขัดโลก ไม่ให้ฝืนธรรมชาติ แบบโลกก็ไม่ให้ซ้ำ ธรรมก็ไม่ให้เสีย บัวก็ไม่ให้ซ้ำน้ำ (ใจ) ก็ไม่ให้ขุ่น

— เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ ก็หวังได้แน่ๆ จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว หากความเสื่อมเสียมิได้ และเป็น การปฏิบัติเหมาะสมกับภาวะที่ตนเป็นชาวพุทธอย่างแท้จริง

ระเบียบปฏิบัติการจัดสถานที่ทำบุญ

การจัดสถานที่ทำบุญ

— การจัดสถานที่ทำบุญในทางพระพุทธศาสนาทุกอย่าง ทั้งงานมงคลและอวมงคลนั้น เบื้องต้น เจ้าภาพ คือ

เจ้าของงาน จะต้องคำนึงถึงสถานที่ซึ่งมีบริเวณกว้างขวาง
เพียงพอ และเหมาะสมจะใช้เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศล
ทางพระพุทธศาสนา สำหรับจัดเป็นห้องพิธี อันประกอบด้วย
ด้วยสถานที่สำคัญ ๓ ประการ คือ:—

๑. สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย
๒. สถานที่จัดเป็นอาสน์สงฆ์ และ
๓. สถานที่นั่งสำหรับเจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน

สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย

— โต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย นิยมจัดตั้งไว้ด้านขวา
ของอาสน์สงฆ์ ตั้งไว้สูงกว่าอาสน์สงฆ์พอสมควร และนิยม
ตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก เพราะเป็นทิศที่พระพุทธ
เจ้าประทับนั่งตรัสรู้ พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ สำเร็จ
เป็นพระพุทธเจ้า ถ้าขัดข้องเพราะสถานที่ไม่อำนวย ก็นิยม
ตั้งหันหน้าไปทางทิศเหนือ หรือ ทิศใต้ ทิศใดทิศหนึ่ง แต่
ไม่นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก เพราะถือกันว่า ทิศ
ตะวันตก เป็นทิศอัสดงคตแห่งพระอาทิตย์ เป็นทิศแห่ง
ความเสื่อม ไม่เจริญรุ่งเรือง

— โต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยนั้น โดยมากนิยมตั้ง
ไว้บนอาสน์สงฆ์ ทางต้นอาสน์สงฆ์ ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ
๕ ประการ คือ:—

๑. พระพุทธรูป ๑ องค์ (นิยมพระปางมารวิชัย)
๒. กระจ่างรูป ๑ ลูก พร้อมทั้งรูป ๓ ดอก เป็น
อย่างน้อย

๓. เชิงเทียน ๑ คู่ พร้อมทั้งเทียน ๒ เล่ม เป็น
อย่างน้อย

๔. แจกัน ๑ คู่ พร้อมทั้งดอกไม้ประดับ และนิยม
มีพานดอกไม้ตั้งบูชาด้วย

๕. โต๊ะหมู่ ๑ หมู่ (นิยมใช้โต๊ะหมู่บูชา)

— เครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัยนั้น นิยมจัด
หาสิ่งของที่ดีที่สุด ประณีตที่สุด เท่าที่สามารถหาмаจัดได้
กล่าวคือ:—

๑. รูป นิยมใช้รูปหอมอย่างดี

๒. เทียน นิยมใช้เทียนเล่มใหญ่พอสมควรแก่เชิง
เทียน

๓. ดอกไม้ นิยมดอกไม้ที่เปรียบพร้อมด้วยลักษณะ
๓ ประการ คือ มีสีสวย ๑ มีกลิ่นหอม ๑ และกำลังสดชื่น ๑

สถานที่จัดเป็นอาสน์สงฆ์

— อาสน์สงฆ์ คือ สถานที่สำหรับพระสงฆ์นั่งนั้น
นิยมจัดตั้งไว้ทางด้านซ้ายของโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย และ

นิยมจัดแยกออกเป็นเอกเทศส่วนหนึ่งต่างหาก จากที่นั่งของ
คฤหัสถ์ชายหญิง ประกอบด้วยเครื่องรับรองพระสงฆ์
ดังนี้ :—

๑. พรมเล็ก สำหรับปูเป็นที่นั่งของพระภิกษุสงฆ์
แต่ละรูป
๒. กระโถน
๓. ภาชนะน้ำเย็น
๔. พานหมากพลู — บุหรี่
๕. ภาชนะน้ำร้อน

— เครื่องรับรองพระภิกษุสงฆ์ นั้น นิยมจัดตั้งไว้
ด้านขวามือของพระภิกษุสงฆ์แต่ละรูป โดยจัดตั้งกระโถนไว้
ด้านในสุด จัดตั้งภาชนะน้ำเย็นไว้ถัดออกมา จัดตั้งพาน
หมากพลู — บุหรี่ ไว้ถัดออกมาข้างนอก ส่วนภาชนะน้ำ
ร้อนนั้น นิยมจัดนำมาถวายภายหลัง เมื่อพระภิกษุสงฆ์มา
นั่งเรียบร้อยแล้ว เพราะถ้านำมาตั้งไว้ก่อน น้ำร้อนจะเย็น
เสียก่อน ทำให้เสียรสน้ำชา

— ถ้าสถานที่ห้องประกอบพิธีสงฆ์นั้นคับแคบ หรือ
สิ่งของเครื่องรับรองมีไม่เพียงพอที่จะจัดถวายให้ครบทั้ง ๙ ที่
สำหรับพระภิกษุสงฆ์ทั้ง ๙ รูป ก็นิยมจัดเครื่องรับรองเพียง
๕ ที่ ก็เพียงพอ คือ :—

๑. สำหรับพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ จัดตั้งไว้ด้าน
ขวามือของท่าน หนึ่งที่นั่ง
๒. จัดตั้งไว้ระหว่างพระภิกษุรูปที่ ๒ กับรูปที่ ๓ หนึ่งที่นั่ง
๓. จัดตั้งไว้ระหว่างพระภิกษุรูปที่ ๔ กับรูปที่ ๕ หนึ่งที่นั่ง
๔. จัดตั้งไว้ระหว่างพระภิกษุรูปที่ ๖ กับรูปที่ ๗ หนึ่งที่นั่ง
๕. จัดตั้งไว้ระหว่างพระภิกษุรูปที่ ๘ กับรูปที่ ๙ หนึ่งที่นั่ง

สถานที่นั่งสำหรับเจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน

— สถานที่นั่งสำหรับเจ้าภาพและผู้มาร่วมงานนั้น
นิยมจัดไว้ด้านหน้าของอาสน์สงฆ์ และนิยมจัดแยกออกเป็น
เอกเทศส่วนหนึ่งต่างหากจากอาสน์สงฆ์ เพื่อป้องกันมิให้
พระภิกษุสงฆ์ต้องอาบัติโทษ เพราะนั่งอาสนะเดียวกับสตรี
เพศ

— ถ้าสถานที่นั่งสำหรับเจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน
นั้น ปลูกตื้นเป็นอันเดียวกับอาสน์สงฆ์ โดยปลูกสื่อ หรือ
พรมเชื่อมเป็นอันเดียวกัน นิยมปลูกสื่อ หรือ พรมผืนที่เป็น
อาสน์สงฆ์ทับผืนที่เป็นที่นั่งสำหรับเจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน
โดยปลูกตื้นทับกันออกมาตามลำดับและนิยมจัดปลูกตื้นพรมเล็ก
สำหรับเป็นอาสนะที่นั่งของพระภิกษุสงฆ์แต่ละรูป เพื่อให้
สูงกว่าที่นั่งของคฤหัสถ์อีกด้วย

— สถานที่นั่งสำหรับเจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน นั้น
นิยมว่า จะต้องไม่ดีกว่า ไม่ประณีตกว่า และไม่อยู่ ณ ที่
สูงกว่าอาสน์สงฆ์ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ
การว้แก่พระสงฆ์

— การปลูดาอาสน์สงฆ์ และอาสนะที่นั่งสำหรับ
เจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน นั้น โดยทั่วไป นิยมจัดแยกออก
จากกันคนละส่วน เพื่อความสบายใจด้วยกันทุกฝ่าย

การจัดตั้งภาชนะนํ้ามนต์

— การจัดตั้งภาชนะนํ้ามนต์งานพิธีทำบุญในทาง
พระพุทธศาสนานั้น นิยมจัดตั้งภาชนะนํ้ามนต์เฉพาะพิธี
ทำบุญงานมงคลทุกชนิด เช่น งานทำบุญแต่งงาน งานทำ
บุญขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญอายุ งานทำบุญฉลองต่าง ๆ
เป็นต้น และนิยมจัดตั้งภาชนะนํ้ามนต์นี้ไว้ข้างโต๊ะหมู่บูชา
ด้านพระเถระประธานสงฆ์นั่ง

— ส่วนพิธีทำบุญงานอวมงคลที่เกี่ยวข้องกับศพ
เช่น งานทำบุญสัตตมวาร (ทำบุญ ๗ วัน) งานทำบุญ
บัญญัติสมวาร (ทำบุญ ๕๐ วัน) งานทำบุญสตมวาร (ทำ
บุญ ๑๐๐ วัน) เป็นต้น ไม่นิยมจัดตั้งภาชนะนํ้ามนต์ เพราะ
พิธีทำบุญงานศพนั้น เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวที
ต่อท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ไม่ใช่จัดทำเพื่อความเป็นศิริมงคล
แก่เจ้าของงาน

ภาชนะนํ้ามนต์

— ภาชนะสำหรับใส่นํ้ามนต์นั้น นิยมใช้หม้อนํ้ามนต์โดยเฉพาะ หรือ ใช้บาตรพระสงฆ์แทน แต่ไม่นิยมใช้ขันเงินแทน เพราะเป็นวัตถุอนามาสที่พระภิกษุสงฆ์ไม่ควรจับต้อง เกิดอาบัติโทษแก่พระภิกษุสงฆ์

— นํ้าสำหรับทำนํ้ามนต์นั้น นิยมใช้นํ้าที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ ใส่นํ้าขนาดเกือบเต็มภาชนะสำหรับทำนํ้ามนต์นั้น และมีวัตถุที่นิยมกันว่าเป็นมงคล ตามความนิยมของท้องถิ่นนั้น ๆ ใสในภาชนะนํ้ามนต์นั้นด้วย

เทียนสำหรับทำนํ้ามนต์

— เทียนสำหรับทำนํ้ามนต์นั้น นิยมใช้เทียนขี้ผึ้งแท้ มีขนาดเล่มใหญ่พอสมควร อย่างเล็กนิยมมีน้ำหนัก ๑ บาทขึ้นไป และนิยมใช้เทียนที่มีไส้ใหญ่ๆ เพื่อป้องกันมิให้ไฟดับง่าย เมื่อถูกลมพัด

ระเบียบปฏิบัติการณ์มนต์พระสงฆ์

การณ์มนต์พระสงฆ์

— การณ์มนต์พระสงฆ์ คือ การที่เจ้าของงาน หรือ ผู้แทนเจ้าของงาน ไปติดต่อแจ้งความจำนงกับเจ้าอาวาส หรือ พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ขออาราธนา

คือ ขอเชิญพระภิกษุสงฆ์ตามจำนวนที่ต้องการ ให้ไปประกอบพิธีในงานมงคล หรือ งานอวมงคล ซึ่งได้กำหนดจะจัดทำขึ้น ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง เช่น นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์งานมงคลสมรส ที่บ้าน เป็นต้น

การนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์งานมงคลทั่วไป

— การนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์พิธีทำบุญงานมงคลทั่วไป นิมนต์พระภิกษุสงฆ์จำนวนอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า ๕ รูป คือ พระสงฆ์ปญฺจวรรค ส่วนจำนวนพระภิกษุสงฆ์ข้างมาก ไม่มีกำหนด ตามกำลังศรัทธาของเจ้าภาพ ยิ่งมีจำนวนมากเท่าไร ก็ยิ่งเพิ่มบุญกุศลมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ และพอเหมาะแก่สถานที่ ซึ่งจะอำนวยให้ เป็นประการสำคัญ

การนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์งานมงคลสมรส

— การนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์พิธีทำบุญงานมงคลสมรสนั้น แต่เดิมนิมนต์พระภิกษุสงฆ์จำนวนคู่ คือ ๖ รูป ๘ รูป ๑๐ รูป ๑๒ รูป เป็นต้น เพื่อกำหนดแบ่งให้ฝ่ายเจ้าบ่าวและฝ่ายเจ้าสาว เลือกนิมนต์พระภิกษุที่มีความรู้จักมักคุ้นกับตระกูลของตน ฝ่ายละเท่า ๆ กัน จะได้ไม่ไดเปรียบ และไม่เสียเปรียบกันและกัน

— แต่ในสมัยปัจจุบันนี้ พิธีทำบุญงานมงคลทุกประเภท รวมทั้งพิธีทำบุญงานมงคลสมรสด้วย โดยมากมักนิยมนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์จำนวน ๙ รูป ทั้งนี้ เพราะชาวบ้านโดยมากถือกันว่า เลข ๙ นั้น การออกเสียงใกล้เคียงกับคำว่า “ก้าว” คือ ก้าวหน้า หมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง หรือ ถือกันตามมหาทักษาพยากรณ์ว่า เลข ๙ นั้น เท่ากับกำลังพระเกตุ ๙ ซึ่งอาจคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายได้นานาประการ และถือกันตามคติทางพระพุทธศาสนาว่า เลข ๙ นั้น เท่ากับนวหรรษ ๙ ประการ อันเป็นศิริมงคลอย่างสูง และเท่ากับโลกุตตรธรรม ๙ ประการ คือ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ซึ่งเป็นผลที่ยอดเยี่ยมสูงสุดในพระพุทธศาสนา

การนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์งานทำบุญอายุ

— การนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์งานทำบุญอายุนั้น นิยมนิมนต์พระภิกษุสงฆ์จำนวนเกินกว่าอายุของเจ้าภาพขึ้นไป ๑ รูป เช่น

- ทำบุญอายุ ๔๘ ปี นิยมนิมนต์พระสงฆ์ ๔๙ รูป
- ทำบุญอายุ ๖๐ ปี นิยมนิมนต์พระสงฆ์ ๖๑ รูป
- ทำบุญอายุ ๗๒ ปี นิยมนิมนต์พระสงฆ์ ๗๓ รูป
- ทำบุญอายุ ๘๔ ปี นิยมนิมนต์พระสงฆ์ ๘๕ รูป

เป็นต้น

การนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์งาน ทำบุญสะเดาะ
เคราะห์

— การนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์งาน
ทำบุญสะเดาะเคราะห์นั้น นิมนต์พระสงฆ์จำนวนเท่า
กำลังพระเคราะห์ที่เข้าเสวยอายุ ดังนี้:—

๑. พระอาทิตย์ มีกำลัง ๖ เข้าเสวยอายุ นิมนต์
พระสงฆ์จำนวน ๖ รูป

๒. พระจันทร์ มีกำลัง ๑๕ เข้าเสวยอายุ นิมนต์
พระสงฆ์จำนวน ๑๕ รูป

๓. พระอังคาร มีกำลัง ๘ เข้าเสวยอายุ นิมนต์
พระสงฆ์จำนวน ๘ รูป

๔. พระพุธ มีกำลัง ๑๗ เข้าเสวยอายุ นิมนต์
พระสงฆ์จำนวน ๑๗ รูป

๕. พระพฤหัสบดี มีกำลัง ๑๙ เข้าเสวยอายุ นิมนต์
พระสงฆ์จำนวน ๑๙ รูป

๖. พระศุกร์ มีกำลัง ๒๑ เข้าเสวยอายุ นิมนต์
พระสงฆ์จำนวน ๒๑ รูป

๗. พระเสาร์ มีกำลัง ๑๐ เข้าเสวยอายุ นิมนต์
พระสงฆ์จำนวน ๑๐ รูป

๘. พระราหู มีกำลัง ๑๒ เข้าเสวยอายุ นิมนต์
พระสงฆ์จำนวน ๑๒ รูป

การนิมนต์พระสงฆ์ประกอบพิธีงานอวมงคล

— การนิมนต์พระสงฆ์ไปประกอบพิธีงานอวมงคล
เกี่ยวเนื่องกับศพนั้น นิมนต์พระสงฆ์มีจำนวน ดังนี้ :—

๑. พิธีสวดพระอภิธรรม นิมนต์จำนวน ๔
รูป เป็นอย่างน้อย

๒. พิธีสวดหน้าไฟ เวลาเผาศพ นิมนต์
จำนวน ๔ รูป เป็นอย่างน้อย

๓. พิธีสวดพระพุทธรูปงานบำเพ็ญกุศลศพเช่น
งานทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน เป็นต้น นิมนต์
พระสงฆ์ ๕ รูป ๗ รูป ๑๐ รูป ๒๐ รูป หรือ ตามกำลัง
ศรัทธา และพอเหมาะแก่สถานที่นั้น ๆ

๔. พิธีสวดเจงานจาปนกิจศพ นิมนต์
พระสงฆ์จำนวน ๒๐ รูป ๒๕ รูป ๕๐ รูป ๑๐๐ รูป ๕๐๐ รูป
หรือ นิมนต์หมดทั้งวัด

๕. พิธีสวดมาติกาบังสุกุลศพ นิมนต์พระสงฆ์
จำนวนเท่าอายุของผู้ตายที่บำเพ็ญกุศลอุทิศให้ นั้น เช่น ผู้
ตายอายุ ๗๕ ปี ก็นิมนต์พระสงฆ์ ๗๕ รูป สวดมาติกา
บังสุกุล เป็นต้น หรือ จะนิมนต์จำนวนน้อยกว่าอายุผู้ตาย
ก็ได้ ตามกำลังศรัทธา ไม่มีข้อห้ามแต่ประการใด

วโรกาสนิมนต์พระสงฆ์

— การนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปประกอบพิธีในงานงานมงคล หรือ งานอวมงคลต่าง ๆ นั้น นิยมปฏิบัติกันทั่วไปทั้งการนิมนต์ด้วยวาจา และการนิมนต์ด้วยการทำหนังสือฎีกานิมนต์เป็นลายลักษณ์อักษร

— ถ้าเป็นงานพิธีทำบุญส่วนตัว เช่น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญบ้านประจำปี เป็นต้น ก็นิยมนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ด้วยวาจา โดยไปติดต่อนิมนต์ด้วยตนเอง

— ถ้าเป็นงานพิธีทำบุญเกี่ยวกับทางราชการ เช่น งานทำบุญพิธีวางศิลาฤกษ์สถานที่ราชการ งานทำบุญพิธีเปิดอาคารสถานที่ราชการ เป็นต้น ก็นิยมทำหนังสือฎีกานิมนต์เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อพระสงฆ์จะได้ทราบกำหนดเวลาที่แน่นอน และเพื่อป้องกันความหลงลืมอีกด้วย

— การนิมนต์พระสงฆ์ไปประกอบพิธีในงานมงคล และงานอวมงคลทุกประเภทนั้น นิยมกราบเรียนให้พระสงฆ์ทราบโดยย่อ ดังนี้ :—

๑. พิธีทำบุญปรารภงานอะไร ?
๒. กำหนดงานวันที่ เดือน พ.ศ. ตรงกับวันขึ้น — แรม เดือนอะไร ?
๓. สถานที่ไหน ?

๔. ต้องการพระสงฆ์จำนวนเท่าไร ?
๕. จะจัดรถมารับ หรือ จะให้พระสงฆ์ไปเอง ?
๖. จะจัดรถมารับ เวลาเท่าไร ?

๗ ล ๖

ข้อที่ควรสังวรระวังเกี่ยวกับการนิมนต์พระสงฆ์

— การนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ แล้ว
 ฉ้นเช้า หรือ ฉ้นเพลนั้น มีพระวินัยพุทธบัญญัติเป็นธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติกันสืบมาว่า ทายกนิมนต์ออกชื่อโภชนะ
 เช่น นิมนต์ฉ้นขนมเบื้อง หรือ ขนมจีน เป็นต้น พระสงฆ์
 ไม่รับนิมนต์ ถ้าวรับนิมนต์แล้วฉ้น เป็นอาบัติปาจิตตีย์ทุก
 คำกลืน

— ทายกผู้เข้าใจพระวินัยพุทธบัญญัติ จึงนิยม
 นิมนต์แต่เพียงว่า นิมนต์รับบิณฑบาต หรือ รับภิกษา หรือ
 นิมนต์ฉ้นเช้า หรือ ฉ้นเพล ดังนี้ พระสงฆ์จึงรับนิมนต์ได้
 ไม่มีโทษทางพระวินัย

ตัวอย่างฎีกาณิมนต์พระสงฆ์

ฎีกาอาราธนา

ขออาราธนา.....วัด.....
เจริญพระพุทธมนต์ (สวดพระพุทธมนต์ ใช้เฉพาะงานศพ)
แล้วฉันภัตตาหารเช้า (หรือเพล) ในงาน.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.
ตรงกับวันขึ้น.....แรม.....ค่ำ เดือน.....ณ บ้าน
(เลขที่ หรือ หมู่ที่).....ถนน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....

ลงนาม.....ผู้อาราธนา

...../...../.....

ระเบียบปฏิบัติการใช้ค้ายสายสัญญาณ

ความหมายของค้ายสายสัญญาณ

— คำว่า “สายสัญญาณ” หรือ “ค้ายสายสัญญาณ” หมายถึง เส้นค้ายที่นำมาใช้ในพิธีรดน้ำเพื่อความเป็นศิริมงคล ในงานพิธีมงคลต่าง ๆ

— คำว่า “สัญญาณ” แปลว่า การรดน้ำ การเทน้ำ การราดน้ำ การสาดน้ำ ได้แก่ การทำพิธีรดน้ำที่ประกอบด้วยการร่ายเวทย์มนต์คาถา เพื่อความเป็นสิริมงคลตามความนิยมเชื่อถือของลัทธิศาสนาพราหมณ์

— ค้ายสายสัญญาณนี้ นิยมใช้ค้ายดิบ นำมาจับทบเข้าตามแบบของการจับค้ายสายสัญญาณ เมื่อจับครั้งแรกสำเร็จเป็นค้ายสายสัญญาณ ๓ เส้น นิยมใช้วงในการทำพิธีเบิกโลงสำหรับใส่ศพ ครั้นจับซ้ำอีกครั้ง สำเร็จเป็นค้ายสายสัญญาณ ๙ เส้น นิยมใช้ในงานพิธีมงคลทั้งหลายทั่วไป

— การใช้ค้ายสายสัญญาณในพิธีมงคลต่าง ๆ นั้น แม้จะเป็นความนิยมเชื่อถือตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ก็ตาม แต่ในทางพระพุทธศาสนา ก็ไม่ทรงห้าม คงอนุโลมคล้อยตามประเพณีนิยมของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายในยุคนั้น ๆ ซึ่งเคยเป็นผู้เคารพนับถือลัทธิศาสนาพราหมณ์มาก่อน

— ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ขัดโลก คือ ไม่ขัดขวางความนิยม
เชื่อถือของชาวโลกที่ประพฤติกปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่ว
อายุคน ทั้งความนิยมเชื่อถือแบบนี้ ก็ไม่ถึงกับเป็นการฝืน
ธรรม คือ ไม่ใช่ความเชื่อถือที่ขัดแย้งต่อหลักสัจธรรมใน
ทางพระพุทธศาสนาโดยตรง เป็นเพียงแต่ความเชื่อคือ
เช่นนี้ ยังห่างจากหลักสัจธรรมเท่านั้น

— ความจริง ความนิยมเชื่อถือเกี่ยวกับเรื่องพิธี
กรรมต่าง ๆ เช่น พิธีเรียกขวัญ พิธีเชิญขวัญ พิธีทำขวัญ
พิธีโกนจุก พิธีทำขวัญนาศ เป็นต้น ที่พุทธศาสนิกชน
ทั้งหลายนิยมประพฤติกปฏิบัติจัดทำสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล
จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ล้วนเป็นเรื่องของลัทธิศาสนา
พราหมณ์ทั้งสิ้น ไม่ใช่คำสอนทางพระพุทธศาสนา ไม่ใช่เนื้อหา
สาระ ไม่ใช่แก่น ไม่ใช่สัจธรรม จัดได้ว่าเป็นเพียง
เปลือก เป็นเพียงกระพี้ ของพระพุทธศาสนา แม้โดยแท้

— ถึงกระนั้น พิธีกรรมต่าง ๆ ที่พุทธศาสนิกชน
ทั้งหลายนิยมเชื่อถือเหล่านั้น ก็นับได้ว่ามีความสำคัญไม่
น้อย และมีความจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับพุทธศาสนิกชน
ทั้งหลายผู้ที่มีศรัทธายังไม่มั่นคง ยังอ่อนแอจนคลอนแคลน
ยังมีกำลังใจไม่เข้มแข็งพอ จึงจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะพิริ
ริตองต่าง ๆ ไปพลาบง ๆ ก่อน

— อุปมาเหมือนบรรดาบุคคลทั้งหลายที่เดินขึ้นบันไดอาคารบ้านเรือน บุคคลที่มีกำลังกายอ่อนแอ ไม่แข็งแรง ได้แก่เด็กและคนทุพพลภาพ หรือ คนชราทุพพลภาพ ย่อมมีความจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะราวบันไดขึ้นลง ส่วนบุคคลที่มีร่างกายแข็งแรง ก็ไม่มีความจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะราวบันได ขึ้นลงได้อย่างสะดวกสบาย ฉะนั้น

— ในบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายผู้นิยมเชื่อถือพิธีรีตองต่าง ๆ ก็ฉนั้นเหมือนกัน พุทธศาสนิกชนผู้ได้รับการศึกษาอบรมในทางพระพุทธศาสนายังน้อย ยังเข้าไม่ถึงสัจธรรม ซื่อว่ายังเป็นผู้มีกำลังใจไม่เข้มแข็ง ยังมีจิตใจไม่มั่นคง จึงจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะพิธีรีตองต่าง ๆ ไปพลาง ๆ ก่อน ส่วนพุทธศาสนิกชน ผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมจนมีความรู้เข้าใจถึงสัจธรรมแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะพิธีรีตองเหล่านั้นอีกต่อไป ฉะนั้น

ประโยชน์ของพิธีกรรมต่าง ๆ

— ธรรมดาดันไม้ที่มีแก่นทั้งหลาย ไซ้ว่าจะมีแก่นมาแต่เริ่มเกิดขึ้นเป็นลำต้น ก็หาไม่ได้ แก่นย่อมเกิดมีขึ้นภายหลังทั้งสิ้น และก่อนที่จะมีแก่นเกิดขึ้นภายในลำต้นได้ ก็จำเป็นจะต้องอาศัยเปลือก อาศัยกระพี้ ห่อหุ้มป้องกันอยู่

ภายนอก ถัดต้นไม้ปราศจากเปลือกและกระพี้เสียแล้ว จะมีแก่นเกิดขึ้นไม่ได้เลย ฉันทิด

— สัจธรรมทางพระพุทธศาสนา ก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน กล่าวคือ พระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนต้นไม้มีแก่น สัจธรรมเปรียบเสมือนแก่นของต้นไม้ พิธีร็องต่าง ๆ ที่เนื่องมาจากลัทธิศาสนาพราหมณ์ เปรียบเสมือนเปลือกและกระพี้ของต้นไม้

— ถ้าพุทธศาสนิกชนทั้งหลายผู้มีจิตใจยังไม่เข้มแข็งพอ ไม่อาศัยเกาะพิธีร็องเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้หันเข้าหาพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ไม่มีโอกาสจะได้รับการศึกษาอบรมทางพระพุทธศาสนา และไม่มีโอกาสจะประพฤติปฏิบัติตนเข้าถึงสัจธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เลยฉันทันนั้น

ความนิยมในการใช้ด้ายสายสัญญาณ

— การใช้ด้ายสายสัญญาณ เกี่ยวกับพิธีบำเพ็ญกุศลทางพระพุทธศาสนานั้น นิยมใช้ทั้งงานพิธีมงคลและงานพิธีอวมงคล

— ในงานพิธีอวมงคลเกี่ยวกับศพ ไม่นิยมใช้ด้ายสายสัญญาณวงรอบอาคารบ้านเรือน แต่นิยมใช้เป็นสายโยง

จากศพมาถึงอาสน์สงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์พิจารณาบังสุกุล
เท่านั้น

— ส่วนในงานพิธีมงคลต่าง ๆ เช่น งานพิธีทำบุญ
ขึ้นบ้านใหม่ งานพิธีทำบุญบ้านเรือนประจำปี เป็นต้น นิยม
ใช้ด้ายสายสิญจน์วงรอบตัวอาคารบ้านเรือนด้วย โดยมีความ
นิยมในการวงด้ายสายสิญจน์ ดังนี้:—

— ถ้าอาคารบ้านเรือน มีรั้ว หรือ กำแพงล้อม
นิยมวงด้ายสายสิญจน์รอบรั้ว หรือ กำแพง รอบบริเวณ
ทั้งหมด

— ถ้าบ้านเรือนไม่มีรั้ว หรือ กำแพงล้อม หรือ มีแต่
บริเวณกว้างขวาง หรือ มีอาคารสิ่งปลูกสร้างที่ไม่เกี่ยวกับพิธี
มงคลอยู่ในบริเวณนั้นด้วย นิยมวงด้ายสายสิญจน์เฉพาะ
รอบตัวอาคารบ้านเรือนที่ประกอบพิธีมงคลเท่านั้นก็พอ

— ถ้างานพิธีมงคลนั้น ไม่เกี่ยวกับพิธีทำบุญ
อาคารบ้านเรือนโดยตรง เช่น งานมงคลสมรส เป็นต้น
ทั้งเจ้าภาพก็ไม่ประสงค์จะวงด้ายสายสิญจน์รอบตัวอาคาร
บ้านเรือนด้วย ก็นิยมวงด้ายสายสิญจน์เฉพาะรอบฐานพระ
พุทธรูปที่โต๊ะหมู่บูชาห้องประกอบพิธี แล้วโยงมาวงรอบ
ภาชนะน้ำมนต์ วางกลุ่มด้วยสายสิญจน์ใส่พานไว้ด้านซ้าย
ของโต๊ะหมู่บูชา ด้านขวาของอาสน์สงฆ์ เพียงเท่านั้นก็ได้

การวางค้ายสายสัญญาณรอบบ้านเรือน

— การวางค้ายสายสัญญาณรอบอาคารบ้านเรือนนั้น นิยมใช้ในพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีทำบุญบ้านประจำปี และพิธีทำบุญบำบัดความเสียดจัญไร เป็นต้น

— การวางค้ายสายสัญญาณในพิธีทำบุญดังกล่าวนี้ นิยมวงไว้ตลอดไปโดยไม่ต้องเก็บ เพราะถือกันว่า ค้ายสายสัญญาณนั้นเป็นด้ายพระปริตรสำหรับเป็นเครื่องคุ้มครอง ป้องกันภัยพิบัติอุบัตินตรายทุกประการที่จะพึงเกิดขึ้น

— ส่วนพิธีทำบุญงานมงคลอื่น ๆ เช่น พิธีทำบุญงานมงคลสมรส เป็นต้น นิยมวงค้ายสายสัญญาณเฉพาะบริเวณห้องพิธีนั้น ๆ หรือ เฉพาะโยงจากพระพุทธรูปมาไว้ พระสงฆ์ถือเจริญพระพุทธรูปมนต์ เพียงเท่านั้นก็พอ

วิธีการวางค้ายสายสัญญาณ

— การวางค้ายสายสัญญาณรอบอาคารบ้านเรือน หรือ รอบบริเวณงานนั้น นิยมเริ่มวงค้ายสายสัญญาณตั้งแต่โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูปที่ห้องประกอบพิธีนั้นเป็นต้นไป แต่ยังไม่ต้องวงรอบพระพุทธรูปก่อน เมื่อวงรอบอาคารบ้านเรือน หรือ วงรอบบริเวณงานแล้ว จึงนำมาวงรอบพระพุทธรูป ภายหลัง

— การรดน้ำสายสัญญาณนั้น นิยมวงเวียนทักษิณา
วัฏ คือ เวียนขวาไปตามลำดับ และยกขึ้นให้อยู่ที่สูงมาก
ที่สุดเท่าที่จะสูงได้ เพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดข้ามกราย หรือ ทำ
ขาด

— เมื่อวงรอบตัวอาคารบ้านเรือน หรือ วงรอบ
บริเวณบ้านแล้วก็นำมาวงรอบฐานพระพุทธรูปโดยวงเวียน
ขวา ๑ รอบ หรือ ๓ รอบ แล้วนำมาวงเวียนขวารอบภาชนะ
น้ำมนต์ ๑ รอบ หรือ ๓ รอบ แล้วนำกลุ่มด้ายสายสัญญาณ
ที่เหลือใส่พานตั้งไว้ด้านซ้ายของโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป

— กลุ่มด้ายสายสัญญาณที่เหลือนั้น นิยมมีขนาด
ความยาวเพียงพอสำหรับพระสงฆ์จำนวน ๙ รูป ถือเจริญ
พระพุทธรมณฑ์ได้สะดวก

การใช้ด้ายสายสัญญาณทอดบังสุกุล

— งานทำบุญบำเพ็ญกุศลศพทุกชนิด ไม่นิยมวง
ด้ายสายสัญญาณรอบอาคารบ้านเรือน รอบบริเวณงาน หรือ
โยงจากพระพุทธรูปมาให้พระสงฆ์ถือสวดพระพุทธรมณฑ์

— แต่นิยมใช้ด้ายสายสัญญาณโยงจากศพ จากโกศ
อัฐิ จากรูปของผู้ตาย หรือ จากรายนามของผู้ตาย มาทอด
ให้พระสงฆ์พิจารณาบังสุกุลเท่านั้น

— ในพิธีทำบุญงานมงคล เช่น งานทำบุญบ้าน
ประจำปี เป็นต้น มักนิยมอัญเชิญโกศอัฐิของบรรพบุรุษ มา
ตั้งร่วมบำเพ็ญกุศลด้วย เมื่อจะนิมนต์พระสงฆ์ให้พิจารณา
บังสุกุล นิยมใช้ด้ายสายสิญจน์อีกกลุ่มหนึ่งต่างหาก จาก
ด้ายสายสิญจน์กลุ่มที่พระสงฆ์ถือเจริญพระพุทธมนต์

— ถ้ามิได้เตรียมด้ายสายสิญจน์กลุ่มอื่นไว้ นิยม
เด็ดด้ายสายสิญจน์กลุ่มนั้นให้ขาดออกจากพระพุทธรูปเสียด
ก่อน แล้วจึงนำไปเชื่อมโยงกับโกศอัฐิให้พระสงฆ์พิจารณา
บังสุกุล

การใช้ด้ายสายสิญจน์ทำมงคล

— การทำมงคล เช่น มงคลคู่สมรส เป็นต้น นิยม
ใช้ด้ายดิบที่ยังมิได้ทำเป็นด้ายสายสิญจน์ ซึ่งมีจำหน่ายใน
ท้องตลาด โดยซื้อด้ายดิบเป็นใจ ๆ (ม้วน ๆ) ไปถวายให้
พระเถระรูปใดรูปหนึ่งซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของตระกูล ช่วย
ทำพิธีปลุกเสกทำเป็นมงคลสำหรับคู่บ่าวสาว

— เพื่อให้พระเถระท่านได้มีเวลาทำพิธี ปลุกเสก
ด้วยพระพุทธมนต์ให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาวมาก
ยิ่ง ๆ ขึ้น จึงนิยมนำไปถวายท่านก่อนถึงวันงานสัก ๒ วัน
หรือ ๓ วัน เป็นอย่างน้อย

ระเบียบปฏิบัติการมอบเทียนชนวนแก่ผู้ใหญ่

การเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้

— ผู้เป็นพิธีกรทำหน้าที่มอบเทียนชนวนแก่ผู้ใหญ่ ผู้เป็นประธานพิธีงานนั้น ๆ เบื้องต้น จะต้องเตรียมจัดหา อุปกรณ์เครื่องใช้ไว้ให้พร้อม คือ:—

๑. เชิงเทียนขนาดกลาง ๑ ที่ (ควรเป็นเชิงเทียนทองเหลือง เพราะติดเทียนได้มั่นคงดี)

๒. เทียนไข^{๕๕} ขนาดใหญ่พอสมควร ๑ เล่ม (ควรหาเทียนที่มีไส้ใหญ่ ๆ เพื่อไฟไม่ดับง่าย)

๓. น้ำมันยาง หรือน้ำมันก๊าด หรือน้ำมันเบนซิน พร้อมทั้งสำลีสำหรับใช้เป็นชนวนติดไว้ที่รูป และเทียน ที่บูชา เพื่อสะดวกแก่การจุดไฟติดได้เร็ว

วิธีการถือเชิงเทียนชนวน

— การถือเชิงเทียนชนวนมอบให้แก่ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นประธานพิธีงานนั้น ๆ นิยมถือด้วยมือขวา โดยหงายฝ่ามือ นิ้วมือทั้ง ๔ นิ้ว รองรับเชิงเทียน หัวแม่มือจับอยู่เบื้องบนของเชิงเทียน

— ไม่นิยมจับกึ่งกลางเชิงเทียน เพราะจะทำให้ผู้ใหญ่รับเชิงเทียนชนวนไม่สะดวก หรือ ทำให้ผู้ใหญ่ต้อง

เสียภูมิ เพราะจับเชิงเทียนชนวนภายใต้มือของพิธีกรผู้ส่งให้ แสดงว่าไม่รู้ระเบียบ

วิธีการมอบเชิงเทียนชนวน

— เมื่อถึงเวลาตามกำหนดการแล้ว พิธีกรพึงจุดเทียนชนวน ถือด้วยมือขวา (มือซ้ายควรถือไม้ขีดไฟติดมือไปด้วย เมื่อเทียนชนวนดับ จะได้จุดได้ทันที) เดินเข้าไปหาท่านผู้เป็นประธานพิธี ยืนตรงโค้งคำนับท่าน หรือ

— เมื่อพิธีกรเริ่มจุดเทียนชนวน ท่านผู้เป็นประธานพิธีเห็นแล้ว ลุกจากที่นั่งเดินไปที่โต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยเอง พิธีกรพึงเดินตามหลังท่านไป โดยเดินตามไปทางด้านซ้ายมือของท่าน

— ประธานพิธีหยุดยืนที่ข้างหน้าตู้บูชา พิธีกรพึงนั่งชันเข่า ถ้าประธานพิธีนั่งคุกเข่า พิธีกรพึงนั่งคุกเข่าทางด้านซ้ายมือของท่าน ยื่นมือขวาส่งเชิงเทียนชนวนมอบให้ท่าน ส่วนมือซ้ายห้อยอยู่ข้างตัว

— เมื่อมอบเชิงเทียนชนวนให้ท่านประธานพิธีแล้ว นิยมถอยหลังออกมาให้ห่างจากท่านพอสมควร เพื่อไม่ให้ขัดขวางการถ่ายรูปของช่างภาพ โดยถอยห่างออกมานั่งชันเข่า หรือ นั่งคุกเข่า ตามควรแก่กรณี พร้อมกับคอยสังเกตดู ถ้าเทียนชนวนดับ พึงรีบเข้าไปจุดได้ทันที

วิธีการรับเชิงเทียนชนวนจากผู้ใหญ่

— เมื่อท่านผู้ใหญ่จุดเครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว พิธีกรพึงเข้าไปทางด้านซ้ายมือของท่าน ถ้าท่านยืนจุด พิธีกรพึงนั่งชันเข่ารับ ถ้าท่านนั่งคุกเข่าจุด พิธีกรพึงนั่งคุกเข่ารับเชิงเทียนชนวน

— การรับเชิงเทียนชนวนจากผู้ใหญ่นั้น นิยมยื่นมือขวาแบ่มือเข้าไปรองรับเชิงเทียนชนวนจากท่าน เมื่อรับแล้วนิยมถอยหลังห่างออกไปเล็กน้อย แล้วเดินกลับไปได้

ข้อควรสังวรระวัง

— อย่าจับเชิงเทียนชนวนเหนือมือท่านผู้ใหญ่ที่ท่านจับอยู่ ถือว่าเป็นการแสดงความไม่เคารพท่าน ทั้งเป็นการแสดงว่า ตนเป็นคนไม่รู้ระเบียบอีกด้วย

— ขณะส่งเชิงเทียนชนวนมอบให้ท่านผู้ใหญ่ อย่าถือกึ่งกลางเชิงเทียนส่งมอบให้ท่าน เพราะจะทำให้ท่านรับเชิงเทียนชนวนไม่สะดวก

— ต้องเตรียมไม้ขีดไฟ เป็นต้น ติดมือไปด้วย เพื่อเตรียมพร้อมที่จะจุดได้ทันที เมื่อไฟเทียนชนวนดับ

— ต้องกำหนดทิศทางของลมที่พัดมา โดยเฉพาะคือ ทิศทางลมที่เกิดจากพัดลม จะทำให้ไฟเทียนชนวนดับ

หรือ จะทำให้การจุดไฟเครื่องสักการะบูชาไม่ติด หรือ จุดไฟ
ติดได้ยาก

— ถ้าเป็นงานมงคลที่มีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทมงคลสูตรว่า (อเสวนา
จ พาลานํ) พิธีกรจะต้องจุดเทียนชนวนเข้าไปเชิญท่านผู้
เป็นประธานพิธี ให้ท่านมาจุดเทียนนำมนต์อีกครั้งหนึ่ง
โดยมีวิธีปฏิบัติเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

ระเบียบปฏิบัติการจุดเครื่องสักการะบูชา

พิธีทำบุญงานมงคล

— เมื่อถึงเวลาตามกำหนดการแล้ว พิธีกรถือเทียน
ชนวนเข้ามาเชิญไปจุดเครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัย ผู้
เป็นประธานพิธี หรือ เจ้าภาพงาน นิยมปฏิบัติ ดังนี้:—

— ลุกขึ้นจากที่นั่ง เดินไปที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ
ถ้าโต๊ะหมู่บูชาพระตั้งอยู่ที่สูง นิยมยืน ถ้าโต๊ะหมู่บูชาพระ
ตั้งอยู่ที่ไม่สูงนัก พอนั่งคุกเข่าจุดถึง ก็นิมนต์คุกเข่าลงแล้ว
รับเชิงเทียนชนวนจากพิธีกร แต่ไม่นิมนต์รับเชิงเทียนชนวน
จากพิธีกรมาก่อนที่ยังไม่ถึงหน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ

— นิยมจุดเทียนเล่มขวาของพระพุทธรูปก่อน แล้ว
จุดเทียนเล่มซ้ายต่อไป ถ้ามีเทียนตั้งอยู่หลายคู่ นิยมจุดเทียน

คู่บนก่อนแล้ว จึงจุดเทียนคู่ล่าง ๆ ลงมาตามลำดับ จนครบ
ทุกคู่ แล้วจึงจุดรูป

— ถ้ามีสายชนวนเชื่อมโยงจากรูปไปยังเทียนทุกคู่
แล้ว ก็นิยมจุดรูปเป็นอันดับแรก ถ้ารูปมิได้จุ่มน้ำมันเตรียม
ไว้ นิยมถอนรูปมาจุดกับเทียนชนวน ถ้ารูปจุ่มน้ำมันเตรียม
ไว้แล้ว ก็จุดโดยไม่ต้องถอนมาจุดกับเทียนชนวน

— เมื่อจุดรูปเสร็จแล้ว ก็ส่งเทียนชนวนคืนให้แก่
พิธีกร แล้วปักรูปไว้ตามเดิม

— วิธีปักรูปนั้น นิยมปักเรียงหนึ่งเป็นแถวเดียว
กัน โดยเว้นระยะห่างเท่า ๆ กัน ให้รูปแต่ละดอกสูงต่ำพอ ๆ
กัน หรือ

— นิยมปักรูปเป็นสามเส้าก็ได้ และนิยมปักรูปไว้
กึ่งกลางกระถางรูป โดยปักรูปทุกดอกให้ตั้งตรง อันเป็น
การแสดงถึงนิสัยอัธยาศัยของผู้นั้นว่า เป็นคนมีระเบียบ
เรียบร้อย เป็นคนซื่อตรง ไม่ใช่คนมั่งง่าย

คำบูชาพระรัตนตรัย

— เมื่อปักรูปเสร็จเรียบร้อยแล้ว นิยมตั้งใจบูชา
พระรัตนตรัย โดยนึ่งคุกเข่าประณมมือ กล่าวคำบูชาพระ-
รัตนตรัย (เพียงแต่นึกในใจ) ว่า

นะโม คัสสะ กะกะวะโต อระหะโต
สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ (กล่าว ๓ หน)

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ ฐัมมัง อะภิปูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามิ ฯ

(ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาค อรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น)

(ข้าพเจ้า ขอบูชาอย่างยิ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้า ด้วย
เครื่องสักการะนี้

ข้าพเจ้า ขอบูชาอย่างยิ่ง ซึ่งพระธรรม ด้วยเครื่อง
สักการะนี้

ข้าพเจ้า ขอบูชาอย่างยิ่ง ซึ่งพระสงฆ์ ด้วยเครื่อง
สักการะนี้)

วิธีการบวชพระรัตนตรัย

— เมื่อกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยจบแล้ว นิยม
กราบพระรัตนตรัยแบบเบญจางคประดิษฐ์ (คือ การตั้ง
หน้าผาก ฝ่ามือทั้งสอง และเข้าทั้งสอง ลงจรดพื้น) ๓ ครั้ง
และในขณะที่หมอบกราบพระรัตนตรัย แต่ละครั้งนั้น นิยม
ระลึกถึงพระรัตนตรัย ดังนี้:—

คำระลึกถึงพระรัตนตรัยขณะกราบ

กราบครั้งที่ ๑ ระลึกว่า “พุทธโฆ เม นาโถ”
พระพุทธรเจ้า เป็นที่พึ่ง ของข้าพเจ้า

กราบครั้งที่ ๒ ระลึกว่า “ธัมโม เม นาโถ”
พระธรรม เป็นที่พึ่ง ของข้าพเจ้า

กราบครั้งที่ ๓ ระลึกว่า “สังฆโฆ เม นาโถ”
พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง ของข้าพเจ้า

— กิริยาอาการที่กราบนั้น นิยมไม่เร็ว หรือ ช้าเกินไป และนิยมกราบให้ถูกต้องตามแบบเบญจางคประดิษฐ์จริงๆ ทุกครั้งที่กราบพระรัตนตรัย ทั้งนี้ เพื่อเป็นทิวฐานุคติ แก่อนุชนรุ่นหลัง จะได้ถือเป็นแบบอย่างปฏิบัติตามได้ถูกต้องสืบไป

การจุดเทียนนํ้ามนต์

— ผู้เป็นประธานพิธี หรือ ผู้เป็นเจ้าภาพงานทำบุญนั้น นิยมรอกอยเวลาจุดเทียนนํ้ามนต์ถวายพระสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง แม้จะมีธุระอย่างใด ก็ควรงดไว้ก่อน

— เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถึงบทมงคลสูตรว่า (อเสวนา จ พาลานํ—) พิธีกรจุดเทียนชวนเข้าไปเชิญประธานพิธี หรือ เจ้าภาพงาน ไปจุดเทียนนํ้ามนต์ ซึ่งตั้งอยู่ข้างหน้าของพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์

— เมื่อจะจุดเทียนน้ำมันต้นนั้น นิยมหยดน้ำตาเทียน
ชนวนลงที่ไส้ของเทียนน้ำมันต้นนั้นก่อน ซึ่งจะทำให้การ
จุดไฟติดได้ง่าย และไส้เทียนน้ำมันต้นนั้นจะไม่ถูกไฟไหม้
หมดไปเสียก่อน

— เมื่อจุดเทียนน้ำมันต้นแล้ว ก็ส่งเทียนชนวนคืน
ให้แก่พิธีกร แล้วยกภาชนะน้ำมันต้นถวายแก่พระเถระ
ประธานสงฆ์นั้น

— เมื่อยกภาชนะน้ำมันต้นถวายแล้ว นิยมยกมือไหว้
พระเถระประธานสงฆ์ แล้วกลับไปนั่งที่เดิม

— ต่อจากนั้น ถ้ามีธุระกิจจำเป็น ก็พอปลีกตัวไป
ได้บ้าง แต่ตามความนิยมแล้ว ผู้เป็นประธานพิธี หรือ เจ้า
ภาพงานนั้น ไม่นิยมปลีกตัวไปไหนในขณะที่พระสงฆ์
กำลังเจริญพระพุทธมนต์ เพื่อความเป็นศิริมงคลแก่
ประธานพิธี หรือ แก่เจ้าภาพนั้น นิยมนั่งอยู่เป็นประธาน
งานจนกว่าจะเสร็จพิธี จึงจะเป็นการถูกต้อง และเหมาะสม
ทุกประการ

พิธีบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม

— ผู้เป็นประธานพิธี หรือ เป็นเจ้าภาพ ในงาน
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมนั้น นิยมปฏิบัติในการจุด
เครื่องสักการะบูชาตามลำดับ ดังนี้:—

— จุดเครื่องสักการะบูชาที่โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป
ก่อน แล้วส่งเทียนชนวนคืนให้แก่พิธีกร แล้วนั่งคุกเข่า
ประณมมือกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยดังกล่าวมาแล้ว กราบ
พระรัตนตรัย ๓ ครั้ง

— เดินไปจุดเครื่องสักการะบูชาพระธรรม ที่โต๊ะ
บูชาพระธรรมข้างหน้าอาสน์สงฆ์พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม
แล้วส่งเทียนชนวนคืนให้แก่พิธีกร น้อมตัวลงยกมือไหว้
นอบน้อมพระธรรม

— เดินไปจุดเครื่องสักการะบูชาศพ ที่โต๊ะเครื่อง
ตั้งหน้าศพ โดยจุดเทียน ๑ คู่ และจุดธูป ๑ ดอก นั่งคุก
เข่าประณมมือพร้อมทั้งรูดขี้ผึ้งบนขมบูชาศพ โดยนิ้วชี้อยู่
ระหว่างคิ้ว พร้อมกับกล่าวคำขมาโทษต่อศพ (ดังจะกล่าว
ต่อไปข้างหน้า ในระเบียบปฏิบัติกรไปงานศพ) แล้วปัก
ธูปไว้ ณ กระจ่างธูป

— ถ้ามีเครื่องทองน้อยสำหรับผู้ตายบูชาพระธรรม
ตั้งอยู่ที่หน้าเครื่องตั้งศพนั้นด้วย ก็นิยมจุดเครื่องสักการะ
บูชาที่เครื่องทองน้อย แล้วส่งเทียนชนวนคืนให้แก่พิธีกร
แล้วหันหน้าเครื่องทองน้อยนั้น (หันด้านที่ตั้งดอกไม้) ออก
ไปทางพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม เพื่อให้ผู้ตายสักการะบูชา
พระธรรม แล้วหมอบกราบศพ ๑ ครั้ง โดยกระพุ่มมือ

กราบ (ตั้งจะกล่าวต่อไปข้างหน้า ในระเบียบปฏิบัติกรไป
งานศพ) แล้วกลับไปนั่งที่เดิม

พิธีบำเพ็ญกุศลโดยมีพระธรรมเทศนาและพระสวดรับเทศน์

— การบำเพ็ญกุศลงานศพ เช่น งานทำบุญ
สัตตมวาร (ทำบุญ ๗ วัน) งานทำบุญบิณฑบาตสมวาร (ทำ
บุญ ๕๐ วัน) และงานทำบุญสตมวาร (ทำบุญ ๑๐๐ วัน)
ซึ่งนิยมจัดให้มีการบำเพ็ญกุศลต่างๆ ดังนี้ คือ:—

๑. มีพระเทศน์ และ พระสวดรับเทศน์ (ในเวลา
เย็น)

๒. มีพระสงฆ์สวดพระพุทธรมณฑ์ (ต่อจากพระ
เทศน์) และ

๓. มีพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม (ต่อจากพระสงฆ์
สวดพระพุทธรมณฑ์)

ในวันรุ่งขึ้น มีการถวายภัตตาหารเพล และมี
พระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุล โดยมาก นิยมมีจำนวนเท่าอายุ
ของผู้ตาย

— ตามรายการบำเพ็ญกุศลนี้ มีวิธีปฏิบัติในการ
จุดเครื่องสักการะบูชา ดังต่อไปนี้:—

วิธีการปฏิบัติเมื่อพระเทศน์

— จุดเครื่องสักการะบูชาที่โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป แล้วนั่งคุกเข่าประณมมือกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย และกราบ ๓ ครั้ง

— จุดเทียนบูชาพระธรรม แล้วมอบให้พิธีกรนำไปตั้งไว้บนธรรมมาสน์ เพื่อบูชาพระธรรม

— จุดเครื่องสักการะบูชาศพ และจุดเครื่องทองน้อยที่ตั้งอยู่ข้างหน้าศพ แล้วหันหน้าเครื่องทองน้อยไปทางพระเทศน์ เพื่อให้ผู้ตายบูชาพระธรรมเทศนา แล้วนั่งคุกเข่าหมอบกราบศพ ๑ ครั้ง แล้วกลับไปนั่งที่เดิม

— พิธีกรกล่าวอาราธนาศีล ๕ พระเทศน์ให้ศีลรับศีลจบแล้ว พิธีกรกล่าวอาราธนาพระธรรม ต่อไป

— เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี จุดเครื่องทองน้อยที่ตั้งอยู่ข้างหน้าด้านขวามือนั้น แล้วหันหน้าเครื่องทองน้อยไปทางพระเทศน์ เพื่อบูชาพระธรรมเทศนา แล้วประณมมือฟังพระธรรมเทศนาต่อไป จนจบกัณฑ์

— เมื่อพระเทศน์จบแล้ว เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี เดินไปจุดเครื่องสักการะบูชาพระธรรม ที่ตั้งอยู่ข้างหน้าอาสน์สงฆ์พระสงฆ์สวดรับเทศน์ เมื่อจุดเสร็จแล้ว น้อมตัวลงยกมือไหว้พระธรรม กลับไปนั่งที่เดิม ประณมมือฟังพระสงฆ์สวดพระคาถาธรรมบรรยายต่อไป

— เมื่อพระสงฆ์สวดพระคาถาธรรมบรรยายจบแล้ว เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ลุกขึ้นไปถวายเครื่องกัณฑ์เทศน์ และถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์สวดรับเทศน์ แล้วกลับไปนั่งที่เดิม

— พิธีกรทอดผ้ากฐาโยง หรือ ทอดด้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากศพ เพื่อเตรียมทอดผ้าบังสุกุล เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ลุกขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุล แล้วเดินกลับไปนั่งที่เดิม

— ขณะที่พระสงฆ์กล่าวคำพิจารณาผ้าบังสุกุล เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ประณมมือฟัง เมื่อพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนา (ยถา-) นิยมกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย เมื่อพระสงฆ์ขึ้น (สพุพิติโย-) กรวดน้ำเสร็จ แล้วประณมมือรับพรต่อไปจนจบ

วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปมนต์

— เมื่อพระสงฆ์ที่ได้รับอาราธนามาสวดพระพุทธรูปมนต์นั่งบนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว ไม่ต้องจุดเครื่องสักการบูชาอีก เพราะพิธีบำเพ็ญกุศลต่อเนื่องกันมาจากการมีเทศน์

— พิธีกรเริ่มกล่าวอาราธนาพระปริตรต่อไป ไม่

ต้องกล่าวอาราธนาศีลอีก เพราะได้รับศีลมาแล้วจาก
พระเทศน์

— เมื่อพระสงฆ์สวดพระพุทฺธมนต์จบแล้ว เจ้า
ภาพ หรือ ประธานพิธี ก็ทอดผ้าบังสุกุล (โดยมากนิยม
ใช้ผ้าไตร) เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้ว นิยมยัง
ไม่ต้องให้พร เพราะวันพรุ่งนี้ ยังจะต้องมาฉันภัตตาหาร
เพลอีกครั้งหนึ่ง

วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

— เมื่อพระสงฆ์มานั่งบนอาสน์สงฆ์สำหรับสวด
พระอภิธรรมเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี
จุดเครื่องสักการะบูชาพระธรรม ที่โต๊ะหน้าอาสน์สงฆ์
พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

— ในการสวดพระอภิธรรมนี้ บางท้องถิ่น นิยม
ให้พิธีกรกล่าวคำอาราธนาพระธรรมก่อนเริ่มสวด และ
นิยมให้เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี หรือ วงศ์ญาติ ผู้ใดผู้
หนึ่ง ต้องจุดธูปบูชาพระธรรมก่อนสวดทุกจบ เพื่อเป็น
การอาราธนาให้พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

— เมื่อพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม โดยมาก นิยม
เพียง ๔ จบแล้ว พิธีกรก็เก็บเครื่องสักการะบูชาพระธรรม

และตู้พระอภิธรรม แล้วยกเครื่องไทยธรรมมาตั้งบน
อาสน์สงฆ์ ตรงข้างหน้าพระสงฆ์แต่ละรูป

— เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี หรือ วงศ์ญาติ
ช่วยกันถวายเป็นเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ แล้วกลับมานั่ง
ที่เดิม

— พิธีกรทอดผ้าภูษาโยง หรือ ทอดด้ายสายสิญจน์
แล้วเชิญเจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ให้ทอดผ้าบังสุกุล

— เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล จบแล้ว เริ่ม
อนุโมทนา (ยถา-) เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี กรวดน้ำ
น้ำอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นเสร็จพิธี

วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดถวายพรพระ

— ในวันรุ่งขึ้นของการบำเพ็ญกุศล เวลาใกล้เพล
เมื่อพระสงฆ์มานั่งพร้อมกันบนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว
เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี จุดเครื่องสักการะบูชาพระ-
รัตนตรัย และปฏิบัติกรต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

— จุดเครื่องสักการะบูชาศพ และปฏิบัติกรต่าง ๆ
ดังกล่าวมาแล้ว พิธีกรกล่าวอาราธนาศีล ๕ พระเถระ
ประธานสงฆ์ให้ศีล รับศีล พระสงฆ์สวดถวายพรพระจบ
แล้ว ถวายภัตตาหารเพล

— เมื่อสงฆ์ฉันภัตตาหารเพลเสร็จแล้ว เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ถวายเครื่องไทยธรรม พระสงฆ์ อนุโมทนา เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล แล้วเป็นเสร็จพิธี

วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุล

— เมื่อพระสงฆ์ที่ได้รับอาราธนามานั่งบนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว ก็ตั้งพัดสวดมาติกา จบแล้ว ฝ่ายเจ้าภาพก็ช่วยกันถวายเครื่องไทยธรรม (ถ้ามี)

— พิธีกรทอดผ้ากฐาโยง หรือ ทอดด้ายสายสิญจน์เตรียมทอดผ้าบังสุกุล เชิญเจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี พร้อมทั้งวงศาคณาญาติและท่านผู้มาร่วมพิธีบำเพ็ญกุศล ให้ช่วยกันทอดผ้าบังสุกุล

— การทอดผ้าบังสุกุลนี้ นิยมทอดตามขวางผ้ากฐาโยง หรือ ขวางด้ายสายสิญจน์ ถ้าอาสน์สงฆ์แคบ ก็นิยมทอดผ้าบังสุกุลไปตามยาวของกฐาโยง หรือ ตามยาวของด้ายสายสิญจน์

— การทอดผ้าบังสุกุลนี้ นิยมไม่ต้องยกถวายแก่พระสงฆ์ เพราะถือว่า เป็นการวางผ้าถวายไว้ โดยทอดอาลัยไม่มีความเสียหายห่วงใยในผ้านั้น

— เมื่อทอดผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว จะกลับไปนั่งที่เดิม หรือ จะนั่งข้างหน้าพระสงฆ์นั้นก็ได้

— เมื่อพระสงฆ์ตั้งพัดพิจารณาผ้าบังสุกุลแล้ว ก็อนุโมทนา เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ก็กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายอีกครั้งหนึ่ง

— ถ้าอาสน์สงฆ์ไม่เพียงพอสำหรับพระสงฆ์ที่อาราธนามาสวดมาติกาบังสุกุลพร้อมกันทั้งหมดได้ ก็นิยมจัดนิมนต์พระสงฆ์ชั้นบังสุกุลเป็นชุด ๆ ไปจนกว่าจะครบตามจำนวนที่นิมนต์มา

ระเบียบปฏิบัติการอาราธนาศีลเป็นต้น

พิธีทำบุญงานมงคล

— ในพิธีทำบุญงานมงคลทุกชนิด นิยมกล่าวอาราธนาศีลก่อน แล้วจึงกล่าวอาราธนาพระปริตร ในภายหลังจากรับศีลเสร็จแล้ว

— เมื่อเจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี จุดเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัยเสร็จเรียบร้อยแล้ว พิธีกรพึงกล่าวคำอาราธนาศีลเป็นอันดับแรก

วิธีปฏิบัติในการอาราธนา

— พิธีกรผู้ทำหน้าที่อาราธนาศีลและพระปริตรนั้น นิยมปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานที่นั้น ๆ ดังนี้ :—

— ถ้าเขาจัดปูลาดอาสน์สงฆ์อยู่กับพื้น และผู้มาร่วมพิธีบำเพ็ญกุศลทั้งหมด ก็นั่งกับพื้น พิธีกรรมนั่งคุกเข่าประณมมือกราบพระรัตนตรัย ๓ ครั้ง แล้วกล่าวคำอาราธนาศีล

— ถ้าเขาจัดอาสน์สงฆ์ยกขึ้นสูงจากพื้น แต่เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี และผู้มาร่วมงานทั้งหลาย นั่งอยู่กับพื้น พิธีกรรมนั่งคุกเข่าประณมมือกล่าวคำอาราธนาเหมือนกัน

— ถ้าเขาจัดอาสน์สงฆ์ยกขึ้นสูงจากพื้น เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี และผู้มาร่วมงานทั้งหลาย นั่งเก้าอี้ พิธีกรรมยืนทางซ้ายอาสน์สงฆ์ ประมาณข้างหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๔-๕ ท้ายแถว หันหน้าไปทางพระเถระประธานสงฆ์ ประณมมือกล่าวคำอาราธนาศีล

— ลักษณะการกล่าวอาราธนาศีลนั้น นิยมกล่าวคำอาราธนาอย่างชัดถ้อยชัดคำ จังหวะที่กล่าวไม่เร็ว หรือช้าเกินไป นิยมหยุดทอดเสียงเป็นระยะ ๆ ดังนี้ คือ:—

๑. มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ,
๒. คิสะระณณะ สะหะ,
๓. ปัญจะ สีลานิ ขายามะ ฯ

แม้เที่ยวที่ ๒ และเที่ยวที่ ๓ ก็นิยมหยุดทอดเสียงเป็นระยะ ๆ เช่นเดียวกันนี้

คำอาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ,
ติสสะระณณะ สะหะ, ปัญจะ สีตานิ ขาจามะ,

ทุติขัมปี มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ,
ติสสะระณณะ สะหะ, ปัญจะ สีตานิ ขาจามะ,

ตะติขัมปี มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ,
ติสสะระณณะ สะหะ, ปัญจะ สีตานิ ขาจามะ ฯ

คำอาราธนาศีล ๕ อีกแบบหนึ่ง

มะยัง ภันเต ติสสะระณณะ สะหะ, ปัญจะ
สีตานิ ขาจามะ,

ทุติขัมปี มะยัง ภันเต ติสสะระณณะ สะหะ,
ปัญจะ สีตานิ ขาจามะ,

ตะติขัมปี มะยัง ภันเต ติสสะระณณะ สะหะ,
ปัญจะ สีตานิ ขาจามะ ฯ

ในชนบททางท้องถิ่น ถ้าวันงานนั้นเป็นวันพระ
๘ — ๑๔ — ๑๕ คำ นิยมอาราธนาศีล ๘ ดังนี้ :-

คำอาราธนาศีล ๘

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ,
ติสสะระณณะ สะหะ, อัญจะ สีตานิ ขาจามะ,

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ,
ติสสะระณณะ สะหะ, อัญฐะ สี่ลานิ ยาจามะ,
ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ,
ติสสะระณณะ สะหะ, อัญฐะ สี่ลานิ ยาจามะ ฯ

วิธีการรับศีล

— การรับศีลนี้ คือ วิธีการประกาศสมาทานศีลว่า
ตนจะเป็นผู้ตั้งใจงดเว้นจากการประพฤติดุจจริตทางกาย และ
ทางวาจา ตามสิกขาบทนั้น ๆ ด้วยความสมัครใจของตนเอง
ไม่ใช่เป็นเรื่องที่พระสงฆ์ท่านห้ามไม่ให้ประพฤติดุจจริต

— เพราะการสมาทานศีลนี้ เป็นเรื่องของความ
สมัครใจงดเว้นจากความชั่ว ของภคุหัสส์แต่ละบุคคลโดยตรง
ดังจะพิจารณาได้จากคำสมาทานศีลแต่ละสิกขาบท
เช่น สิกขาบทที่ ๑ ว่า

“ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ ”

แปลความว่า

“ ข้าพเจ้าสมาทาน ซึ่งสิกขาบท คือ เจตนางดเว้น
จากการยังสัตว์มีลมปราณให้ตกลงไป คือ งดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์ ”

— การสมาทานศีลนี้จึงเป็นเรื่องของชาวบ้านสมัครใจตั้งใจตนเอง ไม่ใช่เป็นคำห้ามของพระสงฆ์ ทั้งไม่ใช่วิสัยของพระสงฆ์ที่จะบังคับให้ชาวบ้านประพฤติเช่นนั้นได้

— แต่เพราะชาวบ้านไม่สามารถจะทรงจำคำประกาศสมาทานศีลได้ด้วยตนเอง จึงต้องขอร้องให้พระสงฆ์ท่านช่วยกล่าวนำให้ด้วย เช่นเดียวกับคำกล่าวถวายสังฆทาน โดยมากผู้ถวายมักจำคำถวายไม่ได้ จึงขอร้องให้พระสงฆ์ท่านช่วยกล่าวนำให้ด้วย ฉะนั้น

— เพราะเหตุนี้ บุคคลผู้รับศีล คือ บุคคลผู้สมาทานศีลทุกคน จึงนิยมต้องกล่าวคำประกาศสมาทานรับศีลให้พระสงฆ์ได้ยินอย่างชัดเจน เพื่อพระสงฆ์จะได้เป็นสักขีพยานในการตั้งใจตนเว้นจากความชั่ว และตั้งใจประกอบความดีต่อไป

คำสมาทานศีล ๕

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต
สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ (กล่าว ๓ คน)

พุทธัง	สละระณัง	คัจฉามิ
ขัมมัง	สละระณัง	คัจฉามิ
สังฆัง	สละระณัง	คัจฉามิ

ทุติยัมปิ	พุทฺธัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ทุติยัมปิ	ธัมมัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ทุติยัมปิ	สังฆัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ตะติยัมปิ	พุทฺธัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ตะติยัมปิ	ธัมมัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ตะติยัมปิ	สังฆัง	สวระณัง	คัจฉามิ ฯ

๑. ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง
 สมะทีขามิ ฯ

๒. อหิงสาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง
 สมะทีขามิ ฯ

๓. กาเมสุ มิจฉาจรา เวระมะณี สิกขาปะทัง
 สมะทีขามิ ฯ

๔. มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง
 สมะทีขามิ ฯ

๕. สุวา, เมระยะ, มัชชะ, ปะมาทัญญานา
 เวระมะณี สิกขาปะทัง สมะทีขามิ ฯ

คำสมาทานศีล ๘

๑. ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง
 สมะทีขามิ ฯ

๒. อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง
สะมาทิยามิ ฯ

๓. อะพฺรหฺมจะรียา เวระมะณี สิกขาปะทัง
สะมาทิยามิ ฯ (ออกเสียงว่า “อะพฺรํมะจะรียา”)

๔. มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง
สะมาทิยามิ ฯ

๕. สุรา, เมระขะ, มัชชะ, ปะมาทัญฺชานา
เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ ฯ

๖. วิกาละโกชชะนา เวระมะณี สิกขาปะทัง
สะมาทิยามิ ฯ

๗. นัจจะ, กัตะ, วาทิตะ, วิสุกะ, ทัสสะนา
มาลา, คันธะ, วิเลปะนะ, ชาระณะ, มัตตะนะ, วิภูสะ-
นัญฺชานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ ฯ

๘. อุจจาสะขะนะ, มะหาสะขะนา, เวระมะณี
สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ ฯ

การอาราธนาพระปริตร

— เมื่อรับศีลเสร็จแล้ว พิจารณาถึงกล่าวคำอาราธนา
พระปริตรสืบต่อไป โดยประณมมือกล่าวคำอาราธนาอย่าง
ชัดถ้อยชัดคำ จังหวะที่กล่าวนั้นไม่เร็ว หรือ ช้าอืดอาดเกิน

ไป จังหวะที่กล่าวคำอาราธนาพระปริตรนี้ นิยมหยุดทอด
เสียงเป็นวรรค ๆ ดังต่อไปนี้ :—

คำอาราธนาพระปริตร

วิบัติปิฎกพาหะ, สัพพะสัมปัตตีสัทธา,
สัพพะทุกกะวินาสายะ, ประวิตัง พรุถะ มังคะลัง,
วิบัติปิฎกพาหะ, สัพพะสัมปัตตีสัทธา,
สัพพะภะยะวินาสายะ, ประวิตัง พรุถะ มังคะลัง,
วิบัติปิฎกพาหะ, สัพพะสัมปัตตีสัทธา,
สัพพะโรคะวินาสายะ, ประวิตัง พรุถะ มังคะลัง ฯ

— เมื่อกล่าวคำอาราธนาพระปริตรนี้จบแล้ว นิยม
กราบ ๓ ครั้ง หรือ น้อมตัวลงยกมือไหว้ ตามควรแก่กรณี
เป็นเสร็จพิธีอาราธนาในงานมงคล

พิธีทำบุญงานอวมงคล

— ในพิธีบำเพ็ญกุศลงานศพ เช่น งานทำบุญ
สัตตมวารศพ (ทำบุญ ๗ วัน) เป็นต้น มักนิยมจัดให้มีราย
การทำบุญกุศลต่าง ๆ เช่น

๑. มีสวดพระพุทธรมณฑ์ จบแล้ว มีเทศน์ หรือ
๒. มีเทศน์ จบแล้ว มีสวดพระพุทธรมณฑ์ ฯ ล ฯ

ลำดับการกล่าวคำอาราธนา

— งานบำเพ็ญกุศลที่มีพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว มีเทศน์ต่อไปนั้น พิธีกรนิยมกล่าวคำอาราธนา ดังนี้:—

— ก่อนที่พระสงฆ์จะเริ่มสวดพระพุทธมนต์ นิยมกล่าวคำอาราธนาพระปริตรอย่างเดียว

— ก่อนที่พระจะเทศน์ นิยมกล่าวคำอาราธนาศีล เมื่อรับศีลแล้ว ก็กล่าวคำอาราธนาพระธรรมสืบไป ดังต่อไปนี้:—

คำอาราธนาพระธรรม

พรหฺมา (พรหมา) จะ โลกาทิปะติ สะหัมปะติ,

กัตถัญชะลึ อ้นธิวะรัง อะยาจะณะ,

สันตีระ สัตตาปปะระชัคกะชาตีกา,

เทเสตุ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชังฯ

— งานบำเพ็ญกุศลที่มีเทศน์ก่อนแล้ว มีพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ภายหลัง พิธีกรนิยมกล่าวคำอาราธนา ดังนี้:—

— ก่อนที่พระจะเทศน์ นิยมกล่าวคำอาราธนาศีล เมื่อรับศีลแล้ว ก็กล่าวคำอาราธนาพระธรรม

— ก่อนที่พระสงฆ์จะสวดพระพุทธรมณฑ์ นิยม
กล่าวคำอาราธนาเฉพาะพระปริตรอย่างเดียว ไม่ต้องกล่าว
คำอาราธนาศีลอีก

วิธีบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม

— พิธีบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมนั้น พิธีกร
นิยมกล่าวคำอาราธนาศีลก่อน เมื่อรับศีลเสร็จแล้ว จึงกล่าว
คำอาราธนาพระธรรมสืบต่อไป

ระเบียบปฏิบัติการจัดข้าวบูชาพระพุทธร

เหตุผลในกรจัดข้าวบูชาพระพุทธร

— สมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงมีพระ-
ชนม์อยู่ พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย นิยมนิมนต์พระพุทธเจ้า
ทรงเป็นประธานพระภิกษุสงฆ์ในพิธีบำเพ็ญกุศลตามบ้าน
เรือนของตน ๆ ดังมีบาลีว่า “พุทธปุปฺมุโข ภิกขุสงฺโฆ”
แปลว่า “พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน” ดังนี้

— เมื่อถึงเวลาถวายภัตตาหาร ก็นิยมจัดภัตตาหาร
ถวายแต่พระพุทธเจ้าเป็นพิเศษส่วนหนึ่ง เช่นเดียวกับ
ปัจจุบันนี้ที่นิยมนิมนต์สมเด็จพระสังฆราชไปเป็นประธาน-
สงฆ์ ในพิธีทำบุญงานมงคลตามบ้านเรือนคฤหาสน์ เมื่อถึง

เวลาถวายภัตตาหาร ก็นิยมจัดภัตตาหารถวายสมเด็จพระสังฆราชเป็นพิเศษส่วนหนึ่ง จัดภัตตาหารถวายพระภิกษุสงฆ์นอกนั้นอีกส่วนหนึ่ง ฉะนั้น

— เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ก็ยังนิยมอัญเชิญพระพุทธรูปมาตั้งเป็นประธานสงฆ์แทนพระพุทธองค์ในพิธีบำเพ็ญบุญต่าง ๆ ทุกอย่างเช่นเดียวกันกับสมัยพุทธกาล

— เมื่อเวลาถวายภัตตาหาร ก็ยังนิยมจัดภัตตาหารถวายพระพุทธรูปเป็นพิเศษส่วนหนึ่ง และจัดภัตตาหารถวายพระภิกษุสงฆ์อีกส่วนหนึ่ง เช่นเดียวกันกับสมัยพุทธกาลนั่นเอง

ความมุ่งหมายของการจัดถวายข้าวบูชาพระพุทธ

— การจัดภัตตาหารถวายพระพุทธรูปนี้ มิใช่จัดไปถวายให้พระพุทธรูปนั้น เหมือนอย่างจัดถวายให้พระภิกษุสงฆ์ฉัน หรือ มิใช่จัดไปเช่นพระพุทธเจ้า เหมือนอย่างจัดอาหารไปเช่นภุตผิปีศาจ

— การจัดภัตตาหารไปถวายพระพุทธรูปนั้น เป็นการจัดไปถวายเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า เช่นเดียวกับการจัดเครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัย มีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น

— การจัดเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย มี
ดอกไม้ รูปเทียน เป็นต้น นั้น ไม่ใช่จัดถวายให้พระรัตนตรัย
สุดคมกลิ่นรูปควันเทียน และกลิ่นหอมของดอกไม้ แต่จัดไป
เพื่อบูชาพระคุณของพระรัตนตรัย ฉะนั้น การจัดภัตตาหาร
ถวายพระพุทธรูป ก็เพื่อบูชาพระคุณของพระพุทธเจ้า
ฉะนั้น

— การจัดภัตตาหารบูชาพระพุทธรูปนั้น โดยม
ความมุ่งหมายว่าด้วยผลานิสงส์แห่งการบูชาด้วยภัตตาหารนี้
ต่อไปในภายหน้า ตนจะได้ไม่มีความขาดแคลนด้วยอาหาร
ไม่ต้องอดอยาก จะมีความสมบูรณ์พูนสุขด้วยเรื่องอาหาร
การบริโภคทุกประการ

วิธีการจัดภัตตาหารบูชาพระพุทธร

— ความจริงพระพุทธรูปนั้น เป็นองค์แทนพระ-
พุทธเจ้า และพระพุทธรูปทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นสังฆ-
บิดร คือ ทรงเป็นพ่อของพระภิกษุสงฆ์

— การจัดสำรับคาวหวานบูชาพระพุทธรูป จึงนิยม
จัดด้วยสำรับใหญ่ ๆ จัดให้ดีกว่า ประณีตยิ่งกว่าจัดถวาย
พระภิกษุสงฆ์ เพราะเป็นการบูชาพ่อ ควรจะดีกว่า ประณีต
กว่าจัดถวายลูก หรือ อย่างน้อย ก็นิยมจัดแบบเดียวกันกับ
จัดถวายพระภิกษุสงฆ์

— การจำกัดอาหารคาวหวานสิ่งละเล็กละน้อย ใส่ภาชนะเล็ก ๆ เช่นเดียวกับจัดอาหารไปเช่นญาติผู้พี่ศานนั้น เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง จะเป็นเหตุให้บุคคลที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเยาวชนทั้งหลาย อาจเกิดความเข้าใจผิดคิดไปว่าเป็นการจัดอาหารไปเช่นพระพุทธเจ้า เพราะจัดอย่างเดียวกับจัดไปเช่นผี

— สำหรับภัตตาหารที่จัดไปบูชาพระพุทธรูป ถ้าจัดเป็นสำรับใหญ่ มีคาวหวานสมบูรณ์อย่างดี อย่างประณีตแล้ว เมื่อลากลับคืนมา ภัตตาหารนั้นย่อมเป็นศิริมงคล นำมารับประทาน ถ้าจัดใส่ภาชนะเล็ก ๆ มีคาวหวานสิ่งละเล็กละน้อย คล้ายกับจัดเช่นผีแล้ว เมื่อลากลับคืนมา ความรู้สึกของคนเราว่า ไม่ใช่ของศิริมงคล ไม่มีใครต้องการรับประทาน

วิธีการถวายข้าวบูชาพระพุทธรูป

— เมื่อพระภิกษุสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จวนจะจบหรือ จบแล้ว พิธีกรนิยมยกสำรับคาวหวานไปตั้งที่หน้าบูชาพระ โดยตั้งบนโต๊ะที่มีผ้าขาวปูรอง หรือ ตั้งที่พื้นมีผ้าขาวปูรอง แล้วเชิญเจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี มาทำพิธีบูชา พิธีกรไม่ควรจัดทำกรบูชาเสียเอง

— เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ฟังนั่งคุกเข่าจตุรปู

๓ ดอก บั๊กที่กระถางรูปแล้ว ประณมมือ กล่าวคำบูชา
ข้าวพระ ดังนี้:—

คำบูชาข้าวพระพุทธร

อิมัง สุประพะชัญชนะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชนะนัง
สะอุทะกัง วะรัง พุทธัสสะ ปุเชมิ ฯ

(ข้าวสุกแห่งข้าวสาลี อันสมบูรณด้วยแกงและ
กับข้าว พร้อมกับน้ำ อันประเสริฐนี้ ข้าพเจ้าขอบูชาพระ-
พุทธรเจ้า) ฯ

เมื่อกล่าวคำบูชาข้าวพระพุทธรจบแล้ว นิยมกราบ
แบบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง

การลาข้าวพระพุทธร

— เมื่อพระภิกษุสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เจ้า-
ภาพ หรือ พิธีกร นิยมจัดการลาข้าวพระพุทธร โดยการนั่ง
คุกเข่าประณมมือกล่าวคำลาข้าวพระพุทธร ดังนี้:—

คำลาข้าวพระพุทธร

เสสัง มังคะลัง ยาจามิ ฯ

(ข้าพเจ้าทูลขอสิ่งที่เหลืออันเป็นมงคล) ฯ

— เมื่อกล่าวคำลาข้าวพระพุทธรจบแล้ว นิยมกราบ
แบบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง แล้วยกสำรับไปได้

ระเบียบปฏิบัติการประเคนพระสงฆ์

การประเคนพระ

— การประเคนพระ คือ การยกสิ่งของอันสมควรแก่สมณบริโภค (สมควรที่พระภิกษุสงฆ์จะบริโภคใช้สอยได้ ไม่มีโทษทางพระวินัยพุทธบัญญัติ) น้อมถวายให้แก่พระสงฆ์ ด้วยกิริยาอาการที่แสดงถึงความมีศรัทธาเลื่อมใส มีความเคารพ อ่อนน้อมต่อมตนต่อพระสงฆ์ผู้รับประเคนนั้นเป็นอย่างดี

ลักษณะการประเคนพระที่ถูกต้อง

— การประเคนสิ่งของอันสมควรแก่สมณบริโภค เช่น ภัตตาหารคาวหวาน เป็นต้น แก่พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้น มีพระวินัยพุทธบัญญัติทรงกำหนดไว้ให้ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ:—

๑. สิ่งของที่จะประเคนนั้น ต้องไม่ใหญ่โต หรือหนักเกินไป ขนาดคนปานกลางคนเดียวยกไหว และต้องยกสิ่งของนั้นให้ขึ้นพ้นจากพื้นที่ตั้งของนั้นตั้งอยู่

๒. ผู้ประเคนต้องเข้ามาอยู่ในหัตถบาส คือ ผู้ประเคนต้องอยู่ห่างจากพระภิกษุผู้รับประเคน ประมาณ ๑ ศอก เป็นอย่างมาก

๓. ผู้ประเคนน้อมสิ่งของนั้นเข้ามาให้ ด้วยกิริยา
อาการแสดงความเคารพอ่อนน้อมต่อพระภิกษุผู้รับประเคน

๔. กิริยาอาการที่น้อมสิ่งของเข้ามาให้ นั้น จะส่งให้
ด้วยมือก็ได้ หรือ จะส่งให้ด้วยของเนื่องด้วยกาย เช่น ใช้
ทัพพีตักถวายก็ได้

๕. พระภิกษุผู้รับประเคนนั้น จะรับด้วยมือก็ได้
จะรับด้วยของเนื่องด้วยกาย เช่น จะใช้ผ้าทอดรับก็ได้ จะ
ใช้บาตรรับก็ได้ จะใช้จานรับก็ได้

ลักษณะการประเคนพระที่ไม่ถูกต้อง

๑. สิ่งของที่จะประเคนนั้น ใหญ่โต หรือ หนัก
เกินไป คนเดียวยกไม่ไหว ต้องช่วยกันยกถวาย เช่น
ช่วยกันยกโต๊ะอาหารทั้งโต๊ะถวาย เป็นต้น

๒. ผู้ประเคนอยู่นอกหัตถบาธ คือ ผู้ประเคนอยู่
ห่างจากพระภิกษุผู้รับประเคนเกินกว่า ๑ ศอกออกไป จน
พระภิกษุนั่งตั้งตัวตรงรับด้วยมือไม่ถึง หรือ การประเคนโดย
วิธีวางภาชนะต่อ ๆ กันออกไป เป็นต้น

๓. ผู้ประเคนไม่ยกสิ่งของที่จะประเคนนั้นให้พ้น
จากพื้น เช่น การประเคนถวายด้วยวิธีเสือกใส่ให้เลื่อนไป
ตามพื้น หรือ การประเคนด้วยวิธีใช้มือแตะสิ่งของถวาย
เป็นต้น

๔. ผู้ประเคนสิ่งของให้พระ ส่งให้ด้วยกริยาอาการ
ที่แสดงความไม่เคารพ เช่น ให้ด้วยกริยาอาการดุจทิ้งเสีย
เป็นต้น

๕. พระภิกษุผู้รับประเคน ยังไม่ทันรับสิ่งของนั้น
ผู้ประเคนวางสิ่งของนั้นลงเสียก่อน

๖. สิ่งของที่ประเคนนั้น เป็นของไม่สมควรแก่
สมณบริโศก เช่น เงิน ทอง หรือ สิ่งของที่ทำด้วยเงิน ทอง
ได้แก่ พานเงิน พานทอง ชันเงิน เป็นต้น

๗. นำเอาวัตถุสิ่งของประเภทอาหารคาวหวานไป
ถวายให้พระภิกษุรับประเคน ในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เวลา
เที่ยงวันไปแล้ว

วิธีการประเคนพระ

— วิธีการประเคนพระนั้น ถ้าผู้ประเคนเป็นชาย
นิยมยกส่งให้ถึงมือพระภิกษุผู้รับประเคน ถ้าผู้ประเคนเป็น
หญิง นิยมวางถวายบนผ้าที่พระภิกษุทอดรับประเคนนั้น
และต้องรอให้พระภิกษุท่านจับที่ผ้าทอดรับนั้นก่อน จึงวาง
สิ่งของลงบนผ้าที่ทอดรับนั้น

— ถ้าพระภิกษุนั่งอยู่กับพื้น ผู้ประเคนนิยมนั่ง
คุกเข่าประเคนสิ่งของ ถ้าพระภิกษุนั่งเก้าอี้ เช่น นั่งเก้าอี้
ฉันทดาหารที่วางบนโต๊ะ ผู้ประเคนนิยมยืนประเคนสิ่งของ

— ในการถวายภัตตาหารคาวหวานแก่พระภิกษุสงฆ์นั้น นิยมถวายเฉพาะสิ่งของที่พระภิกษุสงฆ์จะพึงฉันได้เท่านั้น ส่วนสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น กระโถน จาน ชาม ช้อน แก้ว เป็นต้น นิยมไม่ต้องยกประเคนพระเพียงแต่วางมอบให้เท่านั้น

— ภัตตาหารคาวหวานทุกชนิด ที่ประเคนพระภิกษุสงฆ์แล้ว นิยมไม่ให้คลุกหัดทั้งชายและหญิงจับต้องอีก ถ้าเผื่อไปจับต้องเข้า นิยมให้ยกประเคนแก่พระภิกษุเสียใหม่ทุกครั้งไป

— เมื่อประเคนภัตตาหารคาวหวานครบทุกอย่างแล้ว นิยมทำความเคารพพระภิกษุสงฆ์ คือ ถ้านั่งคุกเข่าประเคน ก็นิยมกราบ ๓ ครั้ง ถ้ายืนประเคน ก็นิยมน้อมตัวลงยกมือไหว้ ๑ ครั้ง เป็นเสร็จพิธีการประเคนพระ

ระเบียบปฏิบัติการจัดภัตตาหารถวายพระสงฆ์

อาหารที่ต้องห้ามสำหรับพระภิกษุสงฆ์

— อาหารที่ต้องห้ามสำหรับพระภิกษุ คือ อาหารที่เป็นอกปิยะไม่สมควรแก่สมณบริโภคชนฉัน ได้แก่ เนื้อ ๑๐ ชนิด และอาหารที่ปรุงด้วยเนื้อ ๑๐ ชนิด เหล่านี้คือ:—

๑. เนื้อมนุษย์ รวมทั้งเลือดมนุษย์ด้วย

๒. เนื้อข้าง
๓. เนื้อม้า
๔. เนื้อสุนัข
๕. เนื้องู
๖. เนื้อราชสีห์ (สิงห์โต)
๗. เนื้อเสือโคร่ง
๘. เนื้อเสือเหลือง
๙. เนื้อหมี
๑๐. เนื้อเสือดาว

— เนื้อสัตว์นอกจาก ๑๐ ชนิดนี้ ไม่ทรงห้าม แต่ทรงห้ามของดิบ คือ เนื้อที่ยังไม่ได้ทำให้สุกด้วยไฟ เช่น เนื้อดิบ ปลาดิบ เป็นต้น ทรงห้ามไม่ให้พระภิกษุขบฉัน

— เนื้อสัตว์ที่ฆ่าเจาะจง เช่น ฆ่าปลา ฆ่าไก่ เป็นต้น เพื่อทำอาหารถวายแก่พระภิกษุสามเณรโดยตรง ซึ่งเรียกว่า “อุททิสสะมังสะ” แปลว่า เนื้อเจาะจง เป็นของห้ามไม่ให้พระภิกษุสามเณรขบฉัน ถ้าพระภิกษุไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน และไม่ได้สงสัยว่า เขาฆ่าเพื่อเป็นของเฉพาะจงแก่ตน ฉนได้ ไม่มีโทษ

— ผลไม้ที่มีเมล็ดอาจเพาะเป็น คือ ผลไม้ที่ใช้เมล็ดปลูกได้ เช่น เงาะ ลำไย เป็นต้น และเง่าที่ปลูก

เป็น คือ พวกเผือก มัน หัว เป็นต้น ทรงอนุญาตให้
อนุปสัมบัน คือ บุคคลที่ไม่ใช่พระภิกษุ ได้แก่ สามเณร
และคฤหัสถ์ ทำให้เป็นกบปียะเสียก่อน คือ ทำให้เป็นของ
สมควรแก่สมณะเสียก่อน แล้วฉันได้ ไม่เป็นอาบัติ

— อาหารที่ปรุงด้วยสุรา จนมีสี มีกลิ่น หรือ มีรส
ปรากฏ รู้ได้ว่ามีสุราเจือปน ทรงห้ามไม่ให้พระภิกษุขบฉัน
ถ้าไม่มีสี ไม่มีกลิ่น หรือ ไม่มีรสปรากฏ ฉันได้ ไม่เป็น
อาบัติ

อาหารที่สมควรแก่พระภิกษุสงฆ์

— เนื้อสัตว์ (นอกจากเนื้อที่ทรงห้าม ๑๐ ชนิด
ดังกล่าวแล้ว) ทุกชนิด ซึ่งเป็นเนื้อที่เขาม่า เพื่อนำมาขาย
เป็นอาหารคนพื้นเมือง ตามร้านตลาด เรียกว่า “ประวัตตะ
มังสะ” แปลว่า เนื้อมีอยู่แล้ว เนื้อที่เป็นไปอยู่ตามปกติ
ที่เขาทำให้สุกด้วยไฟแล้ว อนุญาตให้พระภิกษุฉันได้ ไม่
เป็นอาบัติ

— สัตว์ที่เขาม่าเจาะจงเพื่อทำอาหารถวายแก่พระ-
ภิกษุโดยตรง แต่พระภิกษุไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน และไม่ได้
สงสัยว่า เขาม่าเป็นการเจาะจงเจาะจงแก่ตน เช่นนี้ อนุญาต
ให้พระภิกษุฉันได้ ไม่เป็นอาบัติ

วิธีการจัดภัตตาหารถวายพระสงฆ์

— ถ้าจัดภัตตาหารถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ในเวลาเช้า นิยมจัดอาหารประเภทอาหารเบา เช่น ข้าวต้ม โจ๊ก กาแฟ ขนมปัง เป็นต้น เพื่อสะดวกแก่เจ้าภาพที่ไม่ต้องเตรียมมาก และเพื่อพระภิกษุจะได้มีโอกาสฉันภัตตาหารเพลได้ดี ทำให้ไม่เกิดความหิวในเวลาเย็นและค่ำคืน

— ถ้าจัดภัตตาหารถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ในเวลาเพล นิยมจัดอาหารประเภทอาหารหนัก จัดแบบเต็มยศ และโดยมากนิยมจัดอาหารประเภทอาหารไทย ซึ่งถูกกับรสนิยมของพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นคนไทย และควรเป็นอาหารประเภทพื้นเมืองเป็นหลัก อาจมีอาหารพิเศษแทรกบ้างสักอย่างสองอย่าง

ระเบียบปฏิบัติการจัดเครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์

เครื่องไทยธรรม

— เครื่องไทยธรรม คือ วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่สมควรถวายแก่พระสงฆ์ ได้แก่ บัจจย ๔ และสิ่งของที่นับเนื่องในบัจจย ๔ คือ:—

๑. เครื่องนุ่งห่มประเภทเครื่องผ้าทุกชนิด ที่มีสีสมควรแก่พระภิกษุสามเณรใช้สอยได้ ซึ่งมีสีไม่ฉูดฉาด

บาดตา เป็นของไม้กาววาว เช่น ฝ้ายลายดอกไม้ เป็นต้น
เป็นของไม้สมควรใช้นุ่งห่มสำหรับสมณะ

๒. เครื่องขบฉันต่างชนิด ทั้งอาหารคาวหวาน
และเครื่องตมนานาชนิด ยกเว้นเครื่องดองของเมา เช่น
สุราเมรัย และยาเสพติดให้โทษทุกชนิด

๓. เครื่องอุปกรณ์ที่อยู่อาศัย ซึ่งรวมเรียกว่า เครื่อง
สุขภัณฑ์ ได้แก่ ตู เตียง โต๊ะ เก้าอี้ ที่นอน เสื่อ หมอน
มุ้ง พรม เป็นต้น รวมทั้งเครื่องชำระมลทินกาย เช่น สบู่
ถูตัว ผงซักฟอก แปรง และยาสีฟัน เป็นต้น

๔. เครื่องยาบำบัดความป่วยไข้ทุกชนิด และ
เภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย
(น้ำตาล) รวมทั้งหมากพลู บุหรี่ ชา เป็นต้น

สิ่งของที่พระเคนถวายพระได้เวลาเช้าช่วงเที่ยง

— เครื่องไทยธรรม ประเภทอาหารคาวหวาน
ทุกชนิด ทั้งอาหารสด อาหารแห้ง และอาหารเครื่อง
กระป๋องทุกประเภท เช่น

๑. อาหารสด ได้แก่ อาหารคาวและหวาน รวม
ทั้งผลไม้ทุกชนิด

๒. อาหารแห้ง ได้แก่ เครื่องสะเบียงกรังทุกชนิด
เช่น ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ข้าวสาร เป็นต้น

๓. อาหารเครื่องกระป๋อง ทุกประเภท เช่น นม
ไอวัลติน เป็นต้น

— สิ่งของเหล่านี้ทั้งหมด นิยมประเคนถวาย
พระสงฆ์ได้เฉพาะเวลาเช้าช่วงเที่ยงเท่านั้น เมื่อเลยเที่ยงวัน
ไปแล้ว มีพระวินัยพุทธบัญญัติห้ามมิให้พระภิกษุสงฆ์รับ
ประเคน ถ้าวรับประเคน ต้องอาบัติโทษ

— ถ้าภุคฺฉัลลิตฺตํ ขยายหญิงนำสิ่งของเหล่านี้ไปถวายแก่
พระภิกษุสงฆ์ ในเวลาหลังเที่ยงวันไปแล้ว นิยมเพียงแต่
แจ้งให้พระภิกษุรับทราบ แล้วมอบสิ่งของเหล่านี้ให้ไว้แก่
ศิษย์ของท่าน ให้ศิษย์เก็บรักษาไว้ทำถวายท่านในวันต่อไป

สิ่งของที่ประเคนถวายพระได้ตลอดเวลา

— ส่วนเครื่องไทยธรรมนอกจากประเภทอาหาร
ดังกล่าวแล้ว เช่น ประเภทเครื่องดื่มทุกชนิด ประเภท
เครื่องยาบำบัดความป่วยไข้ทุกชนิด และประเภทเภสัช เช่น
น้ำตาล น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หมากพลู บุหรี่ หรือ สิ่งของที่ไม่
ใช่ของสำหรับขบฉัน นิยมประเคนถวายแก่พระสงฆ์ได้
ตลอดเวลา ไม่มีข้อกำหนดห้าม

สิ่งของที่ทรงห้ามมิให้พระภิกษุจับต้อง

— สิ่งของที่ทรงห้ามมิให้พระภิกษุสงฆ์จับต้อง เรียก
ว่า “ วัตถุอนามาส ” ได้แก่ วัตถุสิ่งของดังต่อไปนี้:—

๑. ผู้หญิง รวมทั้งเครื่องแต่งกายของหญิง รูปภาพ
หญิง หรือ รูปปั้นของหญิงทุกชนิด

๒. รัตนะ ๑๐ ประการ คือ ทอง เงิน แก้วมุกดา
แก้วมณี แก้วประพาฬ ทับทิม บุษราคัม สังข์ (ที่เลี่ยมทอง)
ศิลา เช่น หยกและโมรา เป็นต้น

๓. เครื่องศัตราวุธทุกชนิด อันเป็นเครื่องทำลาย
ชีวิต

๔. เครื่องดักสัตว์บกและสัตว์น้ำทุกชนิด

๕. เครื่องประโคมดนตรีทุกอย่าง

๖. ข้าวเปลือก และผลไม้อันเกิดอยู่กับที่

— สิ่งของที่เป็นวัตถุอนามาสเหล่านี้ทุกชนิด ไม่
นิยมนำไปประเคนถวายพระภิกษุ เพราะผิดพระวินัยพุทธ-
บัญญัติ ทำให้พระภิกษุต้องอาบัติโทษ

สิ่งของที่ไม่สมควรประเคนถวายพระสงฆ์

— สิ่งของที่ไม่สมควรประเคนถวายพระ ได้แก่
รูปยะ คือ เงิน และวัตถุสำหรับใช้แทนเงิน เช่น ธนบัตร
เป็นต้น ไม่นิยมประเคนถวายพระภิกษุสงฆ์โดยตรง เพราะ
ผิดพระวินัยพุทธบัญญัติ ถ้าพระภิกษุสงฆ์รับประเคนต้อง
อาบัติโทษ

— ในการถวายบังจายนั้น นิยมใช้ใบปวารณาแทน
ตัวเงิน ส่วนตัวเงิน นิยมมอบไว้กับไวยาวัจกรของพระภิกษุ
นั้น โดยเขียนใบปวารณาถวายบังจาย ดังนี้:—

ตัวอย่างการเขียนใบปวารณาถวายบังจาย

ข้าพเจ้าขอน้อมถวายบังจาย ๕ แก่พระคุณเจ้า เป็น
มูลค่าเท่าราคา.....บาท.....สตางค์
ได้มอบไว้แก่ไวยาวัจกรของพระคุณเจ้าแล้ว หากพระคุณเจ้า
มีความประสงค์จำนงหมายสิ่งใด อันควรแก่สมณบริโภค
โปรดเรียกร้องได้จากไวยาวัจกรของพระคุณเจ้านั้น เทอญ

(ลงนาม).....ผู้ถวาย
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ระเบียบปฏิบัติกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล

เหตุผลในการกรวดน้ำ

— น้ำที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ เปรียบเสมือนน้ำใจที่
ใสบริสุทธิ์ของคนเรา สายน้ำที่เทลงไหลลงนั้น เปรียบ
เสมือนสายน้ำใจของคนเรา ที่หลังไหลออกมาให้ปรากฏ
แก่ประชาชนทั้งหลาย

— การจะให้วัตถุสิ่งของที่เป็นอสังหาริมทรัพย์นำ
เคลื่อนที่ไปไม่ได้ เช่น พระเจ้าพิมพิสารทรงมอบถวาย

พระราชอุทยานเวสุวันแต่พระพุทธเจ้า ก็ทรงใช้น้ำเทหลัง
ลงถวายพระพุทธองค์ แทนน้ำพระทัยที่ทรงมอบถวายด้วย
พระราชศรัทธา

— การที่จะให้สิ่งที่ใหญ่โตไม่สามารถจะหยิบยกให้
ได้ เช่น พระเวสสันดรทรงพระราชทานช้างมงคลแก่
พราหมณ์ทั้ง ๘ ก็ทรงใช้น้ำเทหลังลงเป็นสายให้แก่
พราหมณ์ทั้ง ๘ แทนน้ำพระทัยของพระองค์ที่ทรงพระ
ราชทาน

— การจะประกาศความตกลงใจ ซึ่งเป็นนามธรรม
ไม่มีรูปร่าง เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศ
อิสรภาพ ก็ทรงใช้น้ำเทหลังลงเป็นสาย อันเป็นนิมิตรหมาย
แห่งสายน้ำพระทัยเด็ดเดี่ยว ที่ทรงแสดงออกให้ปรากฏแก่
ประชาชนทั้งหลาย จันใด

— การจะให้ส่วนบุญกุศลซึ่งเป็นนามธรรม ก็เช่น
เดียวกัน นิยมใช้น้ำที่ใสสะอาดบริสุทธิ์เทหลังลงเป็นสาย
อันเป็นนิมิตรหมายแห่งสายน้ำใจอันใสสะอาด บริสุทธิ์ ที่
ตั้งใจอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว จัน
นั้น

ความมุ่งหมายของการกรวดน้ำ

— การกรวดน้ำนั้น เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลที่
ตนได้บำเพ็ญแล้ว แผ่ไปให้แก่ผู้ล่วงลับดับขันธไปแล้ว

— ถ้าผู้กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลนั้น มีอาวุโสสูงกว่าผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น พ่อ แม่ กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่บุตรธิดาผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือ ผู้บังคับบัญชากรวดน้ำอุทิศให้แก่ผู้อยู่ในบังคับบัญชาผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่นนี้ ชื่อว่าเป็นการแผ่เมตตากรุณาแก่ผู้ล่วงลับไปแล้วเหล่านั้น ให้มีความสุขตามสมควรแก่คติวิสัยสัมปรายภพนั้น ๆ

— ถ้าผู้กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลนั้น มีฐานะต่ำกว่าท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น บุตรธิดากรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดามารดาผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้บังคับบัญชาผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่นนี้ ชื่อว่าเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาธรรมแก่ท่านเหล่านั้น เพื่อช่วยส่งเสริมบุญบารมีของท่านให้เจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น

วิธีปฏิบัติในการกรวดน้ำ

— การกรวดน้ำนี้ นิยมกระทำในงานทำบุญทุกชนิดทั้งงานมงคลและงานอวมงคล เพื่ออุทิศส่วนกุศลที่ตนได้บำเพ็ญแล้วนั้น ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

— น้ำสำหรับใช้กรวดอุทิศส่วนกุศลนั้น นิยมใช้น้ำที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ โดยไม่มีสิ่งใดเจือปนทั้งสิ้น

— นิยมใช้ภาชนะสำหรับกรวดน้ำโดยเฉพาะ ในพิธีทำบุญต่าง ๆ (ถ้ามี) ถ้าไม่มี ก็นิยมใช้แก้วน้ำ หรือขันน้ำแทน และนิยมจัดเตรียมไว้ให้เรียบร้อยก่อนถึงเวลาจะใช้

— การกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลนี้ นิยมกระทำหลังจากถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์แล้ว เมื่อพระเถระประธานสงฆ์เริ่มอนุโมทนาว่า (ยถา-) เจ้าภาพงาน หรือประธานพิธี ก็เริ่มหลั่งน้ำอุทิศส่วนกุศล

— ถ้าผู้กรวดน้ำนั่งอยู่กับพื้น นิยมนั่งพับเพียบจับภาชนะสำหรับกรวดน้ำด้วยมือทั้งสอง รินน้ำให้ไหลลงเป็นสาย

— ถ้าภาชนะที่ใช้กรวดน้ำนั้น มีปากกว้าง เช่นใช้แก้วน้ำ หรือ ขันน้ำ นิยมใช้นิ้วชี้มือขวารองรับสายน้ำให้ไหลลงไปตามนิ้วชี้ เพื่อป้องกันมิให้น้ำไหลลงเปราะเบือนพื้น ถ้าภาชนะนั้นปากแคบ ไม่นิยมใช้นิ้วมือรองรับสายน้ำนั้นอีก

— กิริยาอาการที่กรวดน้ำนั้น นิยมรินน้ำให้ไหลลงเป็นสาย โดยไม่ขาดตอนเป็นระยะ ๆ จะดูไม่งาม พร้อมกับกรินน้ำลงเป็นสายนั้น นิยมตั้งจิตสำรวมอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังนี้:—

คำกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล

“อิหัง เม ฌาคันัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ฌาตะโย”

(ขอส่วนบุญนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า
ขอญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า จงมีความสุข) หรือว่า

“ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอุทิศผล บุญกุศลนี้ไปให้ไพศาล
ถึงบิดรมารดาและอาจารย์ ทั้งลูกหลานใกล้ชิดสนิทกัน
คนเคยร่วมเคยรักสมัครใคร่ มีส่วนได้ในกุศลผลของฉัน
ทั้งเจ้ากรรมนายเวรและเทวัญ ขอให้ท่านจงโมทนาทั่วหน้า
เทอญ”

— เมื่อได้ตั้งจิตอุทิศส่วนกุศลเป็นส่วนรวมแล้ว
นิยมอุทิศระบุเจาะจงชื่อ นามสกุล ของบรรพบุรุษ
ผู้ล่วงลับไปแล้ว อย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง

— เมื่อพระสงฆ์รูปที่สองรับอนุโมทนาว่า (สพฺพิ-
ติโย) ผู้กรวดน้ำนิยมเทน้ำกรวดให้หมดภาชนะ แล้ว
ประณมมือรับพรต่อไปจนจบ

— ขณะที่พระสงฆ์กำลังสวดบทอนุโมทนาอยู่นั้น
เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ไม่นิยมลุกไปทำธุระกิจอย่างอื่น
เพราะเป็นระยะเวลาที่พระสงฆ์ท่านกำลังกล่าวคำประสิทธิ์
ประสาธน์พรให้แก่เจ้าภาพ หรือ ให้แก่ประธานพิธีนั้น

— เมื่อพระสงฆ์สวดอนุโมทนาจบแล้ว เจ้าภาพ

หรือ ประธานพิธี นิยมกราบ หรือ ไหว้แสดงความเคารพ
พระสงฆ์อีกครั้ง ตามสมควรแก่สถานที่นั้น คือ ถ้านั่งอยู่
กับพื้น ก็นิยมกราบ ถ้านั่งเก้าอี้ ก็นิยมยกมือไหว้

— น้ำที่กรวดอุทิศส่วนกุศลแล้วนั้น นิยมนำไป
เทลงที่พื้นดิน โดยเทรดต้นไม้ หรือ หญ้า ณ สถานที่ภายนอก
ตัวอาคารบ้านเรือน เพื่อฝากไว้กับแม่พระธรณี ห้าม
มิให้เทลงในกระโถน หรือ เทลงในที่สกปรก

ระเบียบปฏิบัติการประกอบพิธีศพ

ระเบียบปฏิบัติการจัดพิธีศพ

วิธีปฏิบัติเบื้องต้นเกี่ยวกับศพ

— คนตายด้วยโรคธรรมดา ผู้เกี่ยวข้องกับศพ นิยมใช้ผ้าคลุมศพตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า ถ้าศพอยู่ในห้อง ก็เปิดประตูเสีย ถ้าศพอยู่ในห้องโถง นิยมกางมุ้งครอบไว้

— คนตายด้วยโรคติดต่ออันตราย หรือ ตายด้วยอุบัติเหตุ หรือ ถูกฆาตกรรม นิยมไม่แตะต้อง หรือ เคลื่อนย้ายศพ เพื่อเปิดโอกาสให้แพทย์ หรือ ตำรวจ ได้ทำการตรวจโรค หรือ ชันสูตรศพก่อน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย

วิธีปฏิบัติการแจ้งขอมรณบัตร

— ตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๔๙๙ มาตรา ๑๔ เมื่อมีคนตาย ให้แจ้งดังต่อไปนี้

(ก) คนตายในบ้าน ให้เจ้าบ้านแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ ที่มีคนตาย ภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง นับแต่เวลาตาย

ในกรณีที่ไม่มีเจ้าบ้าน ให้ผู้พบศพแจ้งความในวรรคก่อน นับแต่เวลาพบศพ

(ข) คนตายนอกบ้าน ให้บุคคลที่ไปกับผู้ตาย หรือ ผู้พบศพ แจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่ตาย หรือ พบศพ แล้วแต่กรณี หรือ แห่งท้องที่ที่จะพึงแจ้งได้ในโอกาสแรก ภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง นับแต่เวลาตาย หรือ พบศพ ในกรณีเช่นนี้ จะแจ้งต่อเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หรือ ตำรวจที่สะดวกกว่าก็ได้ ฯลฯ

ตามพระราชบัญญัติ^๕นี้ นิยมปฏิบัติดังนี้

๑. เมื่อมีคนตายภายในบ้าน เจ้าของบ้าน หรือ ผู้แทนเจ้าของบ้าน ต้องไปแจ้งการตาย ขอมรณบัตร ต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง คือ ในเขตเทศบาล แจ้งต่อนายทะเบียนท้องถิ่น นอกเขตเทศบาล แจ้งต่อนายทะเบียนตำบล คือ กำนัน และต้องแจ้งภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง นับแต่เวลาตายเป็นต้นไป

๒. คนตายนอกบ้าน บุคคลที่ไปกับผู้ตาย หรือ ผู้พบศพ ต้องแจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่ที่ตาย หรือ จะแจ้งแก่พนักงานฝ่ายปกครอง หรือ ตำรวจท้องที่นั้นก็ได้ และต้องแจ้งภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง นับแต่เวลาตาย หรือ เวลาพบศพ เป็นต้นไป

การขอพระราชทานนำอาบศพและเครื่องประกอบเกียรติศพ

— ผู้ถึงแก่กรรมมีสิทธิขอรับพระราชทานนำอาบศพ เครื่องประกอบเกียรติศพ และขอพระราชทานเพลิงศพ มีดังต่อไปนี้:—

๑. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ตั้งแต่พระครูฐานานุกรมขึ้นไป

๒. พระบรมวงศานุวงศ์ ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป

๓. ผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์รองเสวกตรี หรือ รองอำมาตย์ตรีขึ้นไป

๔. ข้าราชการพลเรือนชั้นตรีขึ้นไป

๕. ข้าราชการฝ่ายทหาร และ ตำรวจ ยศชั้นร้อยตรี เรือตรี ร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

๖. สมาชิกกองอาสารักษาดินแดนที่ได้รับพระราชทานยศ ตั้งแต่ชั้นนายหมวดขึ้นไป

๗. ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ ตั้งแต่ชั้นเบญจมาภรณ์มงกุฎไทย หรือ ตติยจุลจอมเกล้าขึ้นไป หรือ จตุตถจุลจอมเกล้าขึ้นไป

๘. ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลปัจจุบัน

๙. พนักงานเทศบาลตรีขึ้นไป

๑๐. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา
สมาชิกสภาเทศบาล ที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง

๑๑. รัฐมนตรี ที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง

๑๒. ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณีพิเศษ

— ผู้ที่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิก
วุฒิสภา สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล หรือ
รัฐมนตรี ถึงแก่กรรมเมื่อพ้นตำแหน่งแล้ว หากได้รับ
พระราชทานราชอิสริยาภรณ์ดังกล่าวแล้ว ก็มีสิทธิขอ
พระราชทานน้ำอาบศพ เครื่องประกอบเกียรติศพ และ
ขอพระราชทานเพลิงศพได้

— ในการที่จะขอพระราชทานนี้ มีข้อแม้ว่า ผู้
ถึงแก่กรรมนั้น จะต้องถึงแก่กรรมโดยไม่ใช่อัตวินิบาตกรรม
(คือ การฆ่าตัวเอง)

วิธีขอพระราชทานน้ำอาบศพและเครื่องประกอบเกียรติศพ

— ผู้เกี่ยวข้องกับผู้ถึงแก่กรรมนั้น ประสงค์จะขอ
พระราชทานน้ำอาบศพ และเครื่องประกอบเกียรติศพ จะ
ต้องปฏิบัติดังนี้:—

— จัดดอกไม้รูปเทียน (คือ ดอกไม้ ๑ กระถง รูป
ไม้ระกำ ๑ ดอก เทียนขี้ผึ้ง ๑ เล่ม) วางบนพานพร้อมกับ
หนังสือกราบถวายบังคมลาตาย และใบมรณบัตร นำไปยัง

แผนกพระราชพิธี สำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราช-
วัง โดยนำพานเครื่องสักการะพร้อมกับหนังสือกราบถวาย
บังคมลาตายนี้ วางไว้ที่ข้างหน้าพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์
(คือ พระบรมรูปของในหลวงรัชกาลปัจจุบัน) แล้วถวาย
ความเคารพพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์

— เจ้าหน้าที่แผนกพระราชพิธีจะสอบถามรายละเอียดต่าง ๆ แล้วให้กรอกข้อความลงในแบบพิมพ์ เป็นอัน
เสร็จพิธีขอพระราชทานเพียงนี้

แบบหนังสือขอพระราชทานกราบถวายบังคมลาตาย

วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ดอกไม้ธูปเทียนของข้าพระพุทธเจ้า _____

(ชื่อผู้ถึงแก่กรรม) _____ ราชอิสริยาภรณ์

_____ อายุ _____ ปี ข้าราชการ _____

ชั้น _____ สังกัด _____

ขอพระราชทานกราบถวายบังคมลา _____

ด้วยโรค _____ ที่ _____

อำเภอ _____ จังหวัด _____

เมื่อวันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

เวลา _____ น.

กรรมกิจควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

— หนังสือขอพระราชทานกราบถวายบังคมลาตาย
นี้ ไม่ต้องลงนาม

การพิมพ์การกำหนดการรุดน้ำศพ

— ถ้าผู้ตายเป็นผู้ใหญ่ หรือ เป็นผู้มั่งมีชื่อเสียงปรากฏ
ในสังคม นิยมพิมพ์การกำหนดและลงประกาศแจ้งความทาง
สื่อสารมวลชน ซึ่งมีข้อความเพียงสั้น ๆ ดังนี้:—

กำหนดการรับพระราชทานน้ำอาบศพ

..... (ใต้นามผู้ตายพร้อมทั้งเครื่องราชอิสริยาภรณ์)

ได้ถึงแก่กรรมด้วยโรค.....เมื่อวันที่.....เดือน.....

พ.ศ.....เวลา.....น.

กำหนดการรับพระราชทานน้ำอาบศพ วันที่.....

เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น. ณ.....

.....เจ้าภาพ

หมายเหตุ

คำว่า “ได้ถึงแก่กรรม” นั้น นิยมเปลี่ยนไปตาม
ฐานะของผู้ตาย คือ:—

— ได้ถึงแก่อสัญกรรม

— ได้สิ้นชีพิตักษัย

— ได้สิ้นพระชนม์ เป็นต้น

ระเบียบปฏิบัติการจัดสถานทีรดน้ำศพ

สถานที่สมควรจัดเป็นทีรดน้ำศพ

— การจัดสถานทีรดน้ำศพนั้น ถ้าศพนั้นเป็นศพของท่านผู้ใหญ่แห่งตระกูล และบ้านนั้นเป็นบ้านใหญ่โตมีบริเวณกว้างขวางเพียงพอแก่การตั้งศพบำเพ็ญกุศลได้ ก็นิยมจัดสถานทีรดน้ำศพและตั้งศพที่บ้านนั้น เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ทั้งเป็นการแสดงความเคารพความจงรักภักดีต่อท่าน เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ พวกลูกหลานเคยมีความจงรักภักดี มีความเคารพนับถืออย่างไร แม้เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ก็ยังมีความจงรักภักดี ความเคารพนับถือเป็นอย่างดีไม่เปลี่ยนแปลง มิใช่ว่าเมื่อท่านสิ้นบุญแล้ว พวกลูกหลานก็ริบหาทางเสือกใส่ไล่ส่งศพของท่านให้ออกไปพ้นเสียจากบ้านเรือนที่ท่านเคยอยู่อาศัย

— ถ้าที่บ้านเรือนนั้น ไม่ใหญ่โต ไม่กว้างขวาง มีความขัดข้อง ไม่เหมาะสม เพราะสถานที่ไม่อำนวย ก็นิยมนำศพของท่านไปตั้งรตน้ำ และตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่วัดใดวัดหนึ่ง ซึ่งอยู่ใกล้บ้าน หรือ วัดที่เหมาะสมแก่ฐานะของท่าน โดยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่แผนกฌาปนสถานของวัด จะให้เขานำรถอุมารับศพที่ไหน เมื่อไร เป็นต้น พร้อมทั้งมอบให้เขาจัดการโดยตลอดรายการ

— ถ้าจะจัดสถานที่รดน้ำศพ และตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้าน จะต้องคำนึงถึงสถานที่จะใช้ตั้งศพรดน้ำนั้นว่า โต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย และเตียงประดิษฐานศพ จะตั้งที่ไหนจึงจะเหมาะสม วงศาคณาญาติสนิทมิตรสหายและท่านที่เคารพนับถือทั้งหลาย ที่มาเคารพศพ จะเข้าทางไหน จะออกทางไหน สถานที่กว้างขวางเพียงพอหรือไม่ เมื่อพิจารณาโดยถ่องแท้แล้วเห็นว่าไม่ขัดข้อง เหมาะสมโดยประการทั้งปวง พึงจัดสถานที่นั้น ดังนี้:—

สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย

— สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยนั้น นิยมตั้งอยู่ด้านศีรษะของศพ และนิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ถ้าสถานที่ไม่อำนวย ก็นิยมตั้งหันหน้าไปทิศเหนือหรือ ทิศใต้ ทิศใดทิศหนึ่ง แต่ไม่นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก

— โต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยนั้น นิยมจัดตั้งไว้ ณ ที่สูงกว่าเตียงประดิษฐานศพพอสมควร ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๕ ประการ คือ:—

๑. พระพุทธรูป ๑ องค์ (นิยมนำพระพุทธรูปบูชาประจำตัวของผู้ตายมาตั้งบูชา ถ้ามิ)

๒. กระจ่างรูป ๑ ลูก พร้อมทั้งรูป ๓ ดอก
๓. เชิงเทียน ๑ คู่ (เป็นอย่างน้อย) พร้อมทั้งเทียน ๒ เล่ม
๔. แจกัน ๑ คู่ (เป็นอย่างน้อย) พร้อมทั้งดอกไม้
๕. โต๊ะรอง ๑ หมู่ นิยมใช้โต๊ะหมู่บูชา มีขนาดใหญ่พอสมควร

— นอกจากนี้ นิยมจัดพานดอกไม้ตั้งประดับไว้ด้วย จำนวนพานดอกไม้ตามความเหมาะสมแก่โต๊ะหมู่บูชา นั้น และเครื่องสักการะบูชาที่โต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยนั้น นิยมจัดให้ประณีตที่สุด ดีที่สุด เท่าที่สามารถจะหาสิ่งของมาจัดทำได้

วิธีการอาบน้ำศพ

— การอาบน้ำศพนี้ ถือกันว่าเป็นเรื่องภายในครอบครัวระหว่างญาติสนิท ไม่นิยมเชิญคนภายนอก เป็นการอาบน้ำชำระร่างกายศพจริง ๆ โดยอาบด้วยน้ำอุ่นก่อน แล้วล้างด้วยน้ำเย็น ฟอกสบู่ขัดถูร่างกายศพให้สะอาด

— เมื่ออาบน้ำศพเสร็จแล้ว ก็เอาน้ำขมิ้นทาตามร่างกายตลอดถึงฝ่ามือฝ่าเท้า และประพรมด้วยน้ำหอม เอา

ผ้าขาวจั๊บริยหน้า ผ้ามือทั้งสอง และผ้าเท้าทั้งสอง แล้ว
มอบให้แก่ลูกหลานของผู้ตายเก็บไว้สักการบูชา

— เมื่ออาบน้ำชำระร่างเสร็จแล้ว ก็แต่งตัวศพ
ตามฐานะของผู้ตาย เช่น เป็นข้าราชการ ก็แต่งเครื่องแบบ
เป็นต้น เครื่องแต่งตัวนั้นนิยมใช้เสื้อผ้าที่สะอาดและใหม่ที
สุดเท่าที่มีอยู่แล้ว

— เมื่อแต่งตัวศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงอัญเชิญ
ศพขึ้นนอนบนเตียงสำหรับรอรับการรดน้ำต่อไป

สถานที่ตั้งเตียงประดิษฐานศพสำหรับรดน้ำ

— เตียงประดิษฐานศพสำหรับรดน้ำนั้น นิยมจัด
ตั้ง ณ สถานที่กว้าง ๆ กลางของสถานที่นั้น เพื่อความ
สะดวกแก่ผู้มาแสดงความเคารพ

— นิยมตั้งเตียงประดิษฐานไว้ด้านซ้ายของโต๊ะหมู่
บูชาพระรัตนตรัย โดยตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยไว้ด้าน
บนศีรษะของศพ

— นิยมตั้งเตียงหันด้านขวามือของศพ หรือ ด้าน
ปลายเท้าของศพ ให้อยู่ทางผู้ที่มาแสดงความเคารพศพ

— ห้ามมิให้ผู้ใดเดินผ่านทางด้านศีรษะของศพ
เพราะถือกันว่าเป็นกิริยาอาการที่แสดงความไม่เคารพต่อ
ศพนั้น

— นิยมจัดร่างศพให้นอนหงายเหยียดยาว จัดมือขวาให้เหยียดออกห่างจากตัวเล็กน้อย โดยจัดมือขวาให้วางหงายแบเหยียดออกคอยรับการรดน้ำ และเพื่อเป็นการแสดงปรีศนาธรรมแก่ผู้มารดน้ำศพทั้งหลาย ให้เห็นความจริงของชีวิต คล้ายกับศพนั้นจะพูดว่า “นี่แน่ท่านทั้งหลาย จงดูนะ ฉันไปมือเปล่านี้ะ ฉันไม่ได้นำเอาสมบัติอะไร (ของมนุษย์) ติดมือไปเลยแม้แต่น้อย และตัวทำนองเองก็จะต้องเป็นเช่นเดียวกับฉันนี่เหมือนกัน”

— นิยมมีผ้าห่มคลุมตลอดร่างศพนั้น โดยเปิดหน้าและมือขวาไว้เท่านั้น ผ้าที่ใช้คลุมศพนั้น นิยมใช้ผ้าใหม่ๆ และโดยมากมักใช้ผ้าแพรห่มนอน

— นิยมจัดเตรียมขันโตก หรือ ขันน้ำพานรองขนาดใหญ่ ตั้งไว้คอยรองรับน้ำที่รดศพนั้น พร้อมทั้งจัดเตรียมน้ำอบน้ำหอมผสมน้ำ และมีภาชนะเล็ก ๆ ไว้สำหรับตักให้แก่ผู้มารดน้ำศพด้วย พร้อมกับมีบุคคลผู้ใกล้ชิดกับผู้ตาย หรือ ลูกหลานคนใดคนหนึ่ง คอยส่งภาชนะสำหรับรดน้ำให้แก่ผู้มารดน้ำศพที่มีได้เตรียมเครื่องรดน้ำมาด้วย

วิธีการรดน้ำศพ

— ก่อนจะเริ่มพิธีรดน้ำศพ นิยมให้เจ้าภาพศพจุด

เครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัยก่อน แล้วจึงเริ่มพิธีรดน้ำ
ศพต่อไป

— นิยมให้พวกลูกหลานวงศ์สาธนาญาติผู้ใกล้ชิดทำ
การรดน้ำศพเสียก่อนถึงเวลาเชิญแขก เพื่อไม่เกิดความคับ
คั่ง ไม่เสียเวลารอคอยของท่านผู้มาแสดงความเคารพศพ

— นิยมมีลูกหลาน หรือ ญาติฝ่ายเจ้าภาพ คอย
รับรองแขก และเชิญเข้ารดน้ำศพ พร้อมทั้งแนะนำทาง
เข้าไปรดน้ำ และทางออก เพื่อความสะดวกไม่คับคั่งกัน

— เมื่อผู้มีเกียรติมาแสดงความเคารพศพหมดแล้ว
นิยมเชิญท่านผู้มีอาวุโสสูงสุดที่อยู่ในที่นั้น เป็นผู้แทนรด
น้ำศพด้วยน้ำพระราชทาน หรือ เป็นผู้รดน้ำศพเป็นท่าน
สุดท้าย

— เมื่อท่านผู้มีอาวุโสสูงสุดที่อยู่ในที่นั้น ได้รดน้ำ
พระราชทานศพแล้ว หรือ ได้รดน้ำศพแล้ว ถือกันว่าเป็น
เสร็จพิธีรดน้ำศพ ไม่นิยมให้ผู้ใดผู้หนึ่งรดน้ำศพอีกต่อไป

วิธีการจัดศพลงหีบ

— การจัดศพลงหีบนั้น นิยมมอบให้เป็นหน้าที่
ของสัปเหร่อทำพิธีกรรมต่างๆ ตามประเพณีนิยมของท้องถิ่น
นั้น ๆ

— ฝ่ายเจ้าภานิยมติดต่อบริษัทตกลงกันได้เรียบร้อยก่อนแล้ว เพียงแต่คอยให้ความสะดวกแก่พวกสัปเหร่อเท่านั้น

ระเบียบปฏิบัติการจัดสถานที่ตั้งศพ

สถานที่สมควรจัดเป็นที่ตั้งศพ

— ถ้าผู้ตายเป็นผู้ใหญ่แห่งตระกูลและบริเวณบ้านเรือนกว้างขวางเหมาะสมแก่การตั้งศพบำเพ็ญกุศล ก็นิยมจัดตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้าน เพราะโดยมากก็นิยมตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้เป็นเวลานาน อย่างน้อยก็ครบ ๑๐๐ วัน จึงจะทำพิธีพระราชทานเพลิงศพ หรือ จึงจะทำพิธีฌาปนกิจศพ

— สถานที่ตั้งศพนั้น นิยมพิจารณาเลือกใช้สถานที่ที่เป็นเอกเทศหนึ่งโดยเฉพาะ อันเป็นสถานที่เฉพาะผู้มีความประสงค์จะเคารพศพเท่านั้น จึงเข้าไป ณ สถานที่นั้น ถ้าไม่มีความประสงค์เช่นนั้น ก็จะไม่เข้าไป ณ สถานที่นั้น และทุกคนที่เข้าไป ณ สถานที่นั้น จะต้องแสดงความเคารพต่อศพนั้นทุกครั้ง เพื่อเป็นการยกย่องแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว

— สถานที่ตั้งศพนั้น ประกอบด้วยสถานที่สำคัญ

และอุปกรณ์เครื่องใช้เกี่ยวกับพิธีศพ ที่จะต้องจัดเตรียมไว้ให้มีพร้อม ดังนี้ :—

๑. สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย
๒. สถานที่ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม
๓. สถานที่ตั้งศพ
๔. สถานที่ตั้งเครื่องราชอิสริยาภรณ์
๕. สถานที่ตั้งรูปของผู้ตาย
๖. อุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีศพ

สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย

— โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป นิยมตั้งไว้ด้านศีรษะของศพ และนิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ทิศเหนือหรือ ทิศใต้ ทิศใดทิศหนึ่ง แต่ไม่นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก

— นิยมตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูปไว้ทางด้านหัวอาสน์สงฆ์ที่พระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรม และนิยมตั้งไว้สูงกว่าอาสน์สงฆ์ และสูงกว่าที่ตั้งศพพอสมควร

— พระพุทธรูปที่บูชา นั้น นิยมอัญเชิญพระพุทธรูปบูชาประจำตัวของผู้ตายมาตั้งบูชา (ถ้ามี) ถ้าไม่มี ก็นิยม

อัญเชิญพระพุทธรูปที่มีขนาดพอเหมาะกับโต๊ะหมู่บูชา มา
ตั้งบูชา

— เครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัยต่าง ๆ นิยม
จัดทำเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในการตั้งศพรดน้ำ และ
โดยมากก็นิยมนำโต๊ะหมู่บูชาหมู่ นั้น มาใช้ตั้งในการตั้งศพ
บำเพ็ญกุศลต่อไปอีกด้วย

สถานที่ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

— อาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรม
นั้น นิยมยกขึ้นให้สูงจากพื้นประมาณ ๑ ศอก เป็นพอดี
เพื่อยกพระธรรมและพระสงฆ์ขึ้นให้สูงเด่น เหมาะแก่
ความเคารพเลื่อมใส

— นิยมจัดตั้งอาสน์สงฆ์ไว้ด้านซ้ายของโต๊ะหมู่
บูชาพระพุทธรูป และนิยมจัดตั้งตู้พระอภิธรรมไว้บน
อาสน์สงฆ์ข้างหน้าพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

— นิยมจัดเครื่องสักการะบูชาพระอภิธรรมอีกส่วน
หนึ่ง โดยเฉพาะ ซึ่งประกอบด้วยเครื่องสักการะบูชา
ดังนี้:—

๑. กระจ่างรูป ๑ ลูก พร้อมทั้งรูป ๓ ดอก
๒. เชิงเทียน ๑ คู่ พร้อมทั้งเทียนขนาดใหญ่พอ
สมควร

๓. แจกกัน ๑ คู่ พร้อมทั้งดอกไม้

— เครื่องสักการบูชาพระอภิธรรมนี้ นิยมตั้งไว้บนโต๊ะสูงระดับเดียวกันกับอาสน์สงฆ์ หรือ สูงกว่าอาสน์สงฆ์เล็กน้อย โดยตั้งไว้ข้างหน้าอาสน์สงฆ์พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

— ไม่นิยมใช้โต๊ะรองที่สูงมากนัก เพราะเมื่อตั้งเครื่องสักการบูชาแล้วจะบังพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ทั้งไม่นิยมใช้โต๊ะต่ำมากนัก เพราะดูไม่เหมาะสม

— โต๊ะสำหรับตั้งเครื่องสักการบูชาพระอภิธรรมนี้ นิยมใช้โต๊ะขนาดกลาง มีขนาดเล็ก หรือ ใหญ่สัก เพื่อสะดวกแก่การยกเคลื่อนย้ายออกไปทุกครั้ง ก่อนที่จะถวายเครื่องไทยธรรม และทอดผ้าบังสุกุล ประจำทุกคืน

สถานที่ตั้งศพ

— สถานที่ตั้งศพนั้น นิยมตั้งหันด้านศีรษะของศพไปทางโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป และนิยมตั้งอยู่ระดับต่ำกว่าโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป หรือ มีระดับสูงต่ำไล่เรียงกัน

— นิยมตั้งศพไว้ ณ สถานที่ข้างใดข้างหนึ่ง อันเป็นสถานที่เหมาะสมสำหรับเป็นที่ประดิษฐานสิ่งของที่เคารพ และนิยมตั้งไว้ให้ห่างออกจากข้างฝา เป็นต้น ประมาณ ๑

ศอก เป็นอย่างน้อย เว้นระยะว่างไว้สำหรับเดินได้รอบ เพื่อสะดวกแก่การนำพวงหรีดไปติดประดับตามฝาผนังที่ตั้งศพ เป็นต้น

— เบื้องหลังที่ตั้งศพนั้น ถ้าข้างฝาไม่สะอาด นิยมมีผ้ามา่านซึ่งปิดไว้เพื่อความเรียบร้อยสวยงาม และเพื่อเป็นที่แขวนพวงหรีดได้อีกด้วย

สถานที่ตั้งเครื่องราชอิสริยาภรณ์

— ถ้าผู้ตายเคยได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ นิยมนำเครื่องราชอิสริยาภรณ์ติดกับหมอนรอง ใส่พานมาตั้งไว้ที่ข้างหน้าที่ตั้งศพนั้นด้วย

— ถ้าผู้ตายเป็นข้าราชการ ก็นิยมนำเครื่องแบบใส่พานมาตั้งไว้ที่ข้างหน้าที่ตั้งศพนั้นด้วย โดยตั้งพานรองเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไว้ด้านศีรษะของศพ ตั้งพานรองเครื่องแบบไว้ด้านเท้าของศพ และนิยมมีโต๊ะเล็กๆ สำหรับตั้งรองรับให้สูงขึ้นพอสมควร

สถานที่ตั้งรูปของผู้ตาย

— รูปของผู้ตายนั้น นิยมตั้งไว้ด้านเท้าของศพ ข้างเครื่องตั้งศพ และรูปที่นำมาตั้งนั้น นิยมรูปที่มีขนาดใหญ่

พอสมควร ไม่นิยมนำรูปเล็กเกินไปมาตั้ง เพราะไม่น่าดู
ทั้งจะเป็นการประจานเจ้าภาพว่าเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว ไม่
ยกย่องผู้ตายเท่าที่ควร

อุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีศพ

— อุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีศพนั้น ซึ่งเจ้าภาพจะ
ต้องจัดเตรียมไว้ให้มีพรักพร้อม มีรายการดังนี้:—

๑. ผ้ากุษาโยง ๒ ผืน
๒. ด้ายสายสิญจน์ ๒ ม้วน
๓. เครื่องทองน้อย ๒ ที่
๔. ภาชนะสำหรับกรวดน้ำ ๒ ที่
๕. เครื่องสักการะบูชาศพ ๑ ชุด
๖. กระจ่างรูปขนาดใหญ่ พร้อมด้วยตะเกียง
เล็ก ๑ ที่
๗. โต๊ะรองกราบ ๑ ที่

— ผ้ากุษาโยง นิยมใช้ ๒ ผืน คือ สำหรับต่อ
เชื่อมโยงจากด้ายสายสิญจน์ที่โยงจากมือขวาของศพ ทอด
ลงมาจากปากหีบศพวางไว้ที่พานซึ่งตั้งอยู่ที่โต๊ะเครื่องตั้งหน้า
ศพ ๑ ผืน และอีกผืนหนึ่งสำหรับต่อเชื่อมกับด้าย-
สายสิญจน์ที่โยงมาจากศพใส่พานตั้งไว้ที่หัวอาสน์สงฆ์ เพื่อ
ใช้ทอดผ้าบังสุกุล

— ด้ายสายสิญจน์ ๒ ม้วน สำหรับใช้โยงจากมือ
ขวาของศพ มาเชื่อมกับผ้ากุษาโยงที่ตั้งหน้าศพสายหนึ่ง
และโยงมาเชื่อมกับผ้ากุษาโยงที่หัวอาสน์สงฆ์อีกสายหนึ่ง
เพื่อใช้ทอดผ้าบังสุกุล

— เครื่องทองน้อย นิยมใช้ ๒ ที่ คือ จัดตั้งไว้ที่
โต๊ะเครื่องตั้งหน้าศพ สำหรับผู้ตายบูชาพระธรรม ๑ ที่
และอีกที่หนึ่งจัดเตรียมไว้สำหรับประธานพิธี หรือ เจ้าภาพ
จุดบูชาพระธรรม เมื่อคราวมีพระธรรมเทศนา

— ภาชนะสำหรับกรวดน้ำ นิยมจัดเตรียมไว้อย่าง
น้อย ๒ ที่ สำหรับใช้กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย เมื่อ
พระสงฆ์อนุโมทนา และถือกันว่าการกรวดน้ำด้วยภาชนะ
สำหรับใช้กรวดน้ำโดยเฉพาะ เป็นการให้เกียรติแก่ท่านผู้
ล่วงลับไปด้วย

— เครื่องสักการะบูชาศพหนึ่งชุด นิยมจัดตั้งไว้ที่
โต๊ะเครื่องตั้งหน้าศพ สำหรับประธานพิธี หรือ เจ้าภาพจุด
บูชาศพก่อนที่จะบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ เครื่องสักการะบูชา
ศพนั้น ประกอบด้วยสิ่งของ ดังนี้:—

๑. กระจ่างรูป ๑ ลูก พร้อมด้วยรูป ๑ ดอก
๒. เชิงเทียน ๑ คู่ พร้อมด้วยเทียน ๒ เล่ม
๓. แจก้น ๑ คู่ พร้อมด้วยดอกไม้

— กระจกขนาดใหญ่น้อย พร้อมด้วยตะเกียงเล็กหรือ เทียนชนวน และมีรูปจำนวนมากพอสมควร นิยมจัดเตรียมไว้ที่หน้าเครื่องตั้งศพ สำหรับผู้มาเคารพศพ จะได้ใช้จุดบูชาศพตามประเพณีนิยม

— โต๊ะรองกราบ ๑ ที่ นิยมจัดตั้งไว้ที่ข้างหน้าเครื่องตั้งศพ สำหรับเป็นที่รองกราบของผู้เป็นประธานพิธีหรือ เจ้าภาพ ในการบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ผู้ตาย

ระเบียบปฏิบัติการจัดงานบำเพ็ญกุศลศพ

การจัดพิธีบำเพ็ญกุศลบังสุกุลปากโกศศพ หรือ ปากหีบศพ

— เมื่อได้นำศพเข้าบรรจุในโกศ หรือ ในหีบศพแล้ว และยกขึ้นประดิษฐานบนเครื่องตั้ง ประดับตกแต่งเครื่องประดับเรียบร้อยแล้ว

— นิยมจัดพิธีบำเพ็ญกุศลสดับปกรณ์ หรือ บังสุกุลปากโกศศพ โดยนิมนต์พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูปมาพิจารณาสดับปกรณ์ หรือ บังสุกุล ปากโกศศพ สำหรับพระศพ หรือ ศพข้าราชการผู้ใหญ่ ซึ่งได้รับพระราชทานน้ำอาบศพ และได้รับพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศหรือ

— นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป

หรือ ๕ รูป มาพิจารณาผ้าบังสุกุลปากหีบศพ สำหรับศพ
ผู้มีเกียรติทั่วไป

— เมื่อพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ หรือ พระภิกษุสงฆ์
ธรรมดา (ซึ่งได้อารานาเตรียมไว้ก่อนแล้ว) มาพร้อม
กันแล้ว และเมื่อพิธีการทุกอย่างจัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็
นิมนต์พระสงฆ์ทั้งนั้นขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์

— เจ้าภาพงานศพนั้น เริ่มจุดเครื่องสักการะบูชา
พระรัตนตรัย และจุดเครื่องสักการะบูชาที่หน้าเครื่องตั้งศพ
ถ้ามีเครื่องทองน้อยตั้งอยู่ที่หน้าเครื่องตั้งศพด้วย ก็นิยมจุด
เครื่องสักการะบูชาที่เครื่องทองน้อยนั้น แล้วหันด้านหน้า
ที่ตั้งดอกไม้ออกมาทางพระสงฆ์สดับปกรณ์ หรือ บังสุกุล
เพื่อให้ผู้ตายบูชาพระธรรม

— พิธีกรเริ่มอารานาศีล พระเถระประธานสงฆ์
ให้ศีลจบแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นตั้งพัดสวดมาติกาจบแล้ว

— พิธีกรเริ่มทอดผ้ากุษาโยง (ถ้ามี) โดยยกผ้า
กุษาโยงลงจากพานที่รองรับ วางไว้ที่พื้นอาสน์สงฆ์
แล้วจับชายผ้ากุษาโยงทอดไปตามพื้นอาสน์สงฆ์ จนตลอด
พระสงฆ์ทั้งนั้น หรือ ทอดด้ายสายสิญจน์ไปจนตลอด
พระสงฆ์ทั้งนั้น เพื่อเตรียมการทอดผ้าบังสุกุลต่อไป หรือ

— เมื่อเจ้าภาพงานศพ จุดเครื่องสักการะบูชา

เสร็จเรียบร้อยแล้ว พิธีกรก็นำผ้าบังสุกุลเข้าไปให้เจ้าภาพ
ทอดผ้าบังสุกุลต่อไปทันที (โดยไม่ต้องอาราธนาศีล และ
ไม่ต้องสวดมาติกา)

— เจ้าภาพรับผ้าบังสุกุลมาทอดครั้งละผืน โดยวาง
ขวางผ้ากุษาโยง หรือ วางขวางด้ายสายสิญจน์ ตรงข้าง
หน้าพระภิกษุสงฆ์แต่ละรูป จนครบทุกรูป

— เมื่อเจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว ก็กลับไป
นั่งที่เดิม พระสงฆ์ทั้งนั้นตั้งพัดพิจารณาผ้าบังสุกุลพร้อม
กัน เจ้าภาพประณมมือฟัง

— เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลจบแล้ว พิธีกร
พืงนำภาชนะสำหรับกรวดน้ำเข้าไปให้เจ้าภาพ พระสงฆ์
ทั้งนั้นตั้งพัดอนุโมทนา เจ้าภาพเริ่มกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล
ให้แก่ผู้ตาย แล้วประณมมือรับพร ต่อไป

— เมื่อพระสงฆ์กำลังอนุโมทนานั้น พิธีกรพืงเก็บ
ผ้ากุษาโยง หรือ ด้ายสายสิญจน์ เป็นเสร็จพิธีบำเพ็ญ
กุศลบังสุกุลปากโกศศพ หรือ ปากหีบศพ

การจัดสวดพระอภิธรรมประจำคืน

— การจัดพิธีบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมประจำ
คืนนั้น นิยมเริ่มจัดทำตั้งแต่วันตั้งศพเป็นต้นไปทุกคืน จน
ครบสัตตมวารที่ ๑ คือ ครบ ๗ วัน

— ถ้าผู้ตายเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ หรือ เป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งหลาย นิยมเปิดโอกาสให้ผู้มีความกตัญญูกตเวทิต์ได้รับจงเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิต์ต่อท่านผู้มีพระคุณ หรือ มีอุปการะคุณแก่ตนๆ ตามประเพณีนิยมของสังคม

— การนับวันบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร บัญญาสมวาร และสตมวารนั้น นิยมเริ่มนับแต่วันที่ถึงแก่กรรม เป็นต้นไป คือ:—

เมื่อนับจากวันที่ถึงแก่กรรมไป ครบ ๗ วัน เรียกว่า “สัตตมวาร”

เมื่อนับจากวันที่ถึงแก่กรรมไป ครบ ๕๐ วัน เรียกว่า “บัญญัติสมวาร”

เมื่อนับจากวันที่ถึงแก่กรรมไป ครบ ๑๐๐ วัน เรียกว่า “สตมวาร”

— การบำเพ็ญกุศลในวาระที่ครบ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วันนั้น นิยมว่าเป็นงานส่วนรวมของคณะเจ้าภาพโดยตรง จึงไม่นิยมเปิดโอกาสให้ผู้ใดคนหนึ่ง รับเป็นเจ้าภาพโดยเฉพาะ

— เมื่อบำเพ็ญกุศลในสัตตมวารที่ ๑ คือ ทำ

บุญ ๗ วันแล้ว ถ้ายังมีผู้มีจิตศรัทธารับจองเป็นเจ้าของเจ้าภาพสวด
พระอภิธรรมต่อไปอีก ก็นิยมเปิดโอกาสให้รับจองเป็นเจ้าของ
ภาพในสัตตมวารต่อ ๆ ไปทุก ๆ ๗ วัน ซึ่งตรงกับวันที่ถึง
แก่กรรม เช่น ถึงแก่กรรมวันอาทิตย์ ก็นิยมเปิดศพสวด
พระอภิธรรมทุก ๆ วันอาทิตย์ เป็นต้น จนครบ ๑๐๐ วัน
หรือ จนถึงวันพระราชทานเพลิงศพ หรือ จนถึงวัน
ฌาปนกิจศพ

การจัดงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร

— การจัดงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร คือ ทำ
บุญ ๗ วันนั้น นิยมจัดเป็นงานบำเพ็ญกุศลพิเศษ โดยจัด
ให้มีรายการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามกำลังศรัทธา และตาม
กำลังทรัพย์ที่จะอำนวยความสะดวกให้จัดทำได้ ซึ่งนิยมจัดงานบำเพ็ญ
กุศล ๒ วันบ้าง วันเดียวบ้าง

การจัดงานบำเพ็ญกุศล ๒ วัน

— การจัดงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร คือ ทำ
บุญ ๗ วันนั้น ถ้าจัดงาน ๒ วัน นิยมเริ่มงานพิธีบำเพ็ญ
กุศล ตั้งแต่เย็นวันที่ครบ ๖ วัน และรุ่งขึ้นวันที่ครบ ๗ วัน
ด้วย โดยมากมีรายการบำเพ็ญกุศล ดังต่อไปนี้ :—

วันที่_____เดือน_____พ.ศ._____ตรงกับวัน_____ค่ำเดือน_____

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรม
เทศนา พระสงฆ์ ๔ รูป สวด
รับเทศน์

เวลา ๑๘.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป
สวดพระพุทธรมณฑ์

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม
รุ่งขึ้นวันที่_____เดือน_____พ.ศ._____ตรงกับวัน_____ค่ำ เดือน_____

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป
สวดถวายพรพระ

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล แก่พระภิกษุ
สงฆ์จำนวน_____รูป

เวลา ๑๒.๓๐ น. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน_____รูป
สวดมาติกา และ บังสุกุล
(นิยมจำนวนเท่าอายุผู้ตาย)

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม

เวลา ๒๑.๐๐ น. ถวายเครื่องไทยธรรม ทอดผ้า
บังสุกุล พระสงฆ์อนุโมทนาจบ
แล้ว เป็นเสร็จพิธี

การจัดงานบำเพ็ญกุศลวันเดียว

— การบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร คือ ทำบุญ ๗ วัน แบบจัดงานบำเพ็ญกุศลวันเดียว นิยมจัดทำในวันที่ครบ ๗ วัน นับจากวันที่ถึงแก่กรรม เป็นต้นมา

— ในปัจจุบันนี้ นิยมจัดงานบำเพ็ญกุศลแบบวันเดียวโดยมาก เพราะไม่ต้องเสียเวลาด้วยกันทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายเจ้าภาพ ทั้งฝ่ายพระภิกษุสงฆ์ผู้ได้รับอาราธนามาในงาน และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ลงไปได้อีกด้วย โดยมากนิยมจัดการบำเพ็ญกุศล ดังนี้:—

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ตรงกับวัน.....ค่ำ เดือน.....

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแก่พระภิกษุสงฆ์จำนวน.....รูป

เวลา ๑๒.๓๐ น. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน.....รูป สวดมาติกา และ บังสุกุล

เวลา ๑๓.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม

เวลา ๒๑.๐๐ น. ถวายเครื่องไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้ว เป็นเสร็จพิธี

การจัดงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร

— การจัดงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร คือ ทำบุญ ๕๐ วันนั้น ก็นิยมจัดพิธีการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่น เดียวกับการบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร (ทำบุญ ๗ วัน) ดังกล่าวมาแล้ว

— ถ้ามีความขัดข้องในเรื่องการเงินก็ตาม มีความขัดข้องในเรื่องเวลาไม่อำนวยก็ตาม ก็นิยมจัดพิธีบำเพ็ญกุศลแบบรวบรัดให้เสร็จภายในเวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมง และไม่ต้องจัดถวายภัตตาหารอีกด้วย โดยมีรายการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้:—

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ตรงกับวัน.....ค่ำเดือน.....

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์ ๔ รูป สวดรับเทศน์

เวลา ๑๘.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธรมนต์

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม

เวลา ๒๑.๐๐ น. ถวายเครื่องไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้ว เป็นเสร็จพิธี

การจัดงานบำเพ็ญกุศลสวดวาร

— การบำเพ็ญกุศลสวดวาร คือ ทำบุญ ๑๐๐ วัน นั้น โดยมาก นิยมจัดทำเป็นพิเศษกว่าการบำเพ็ญกุศล ๗ วัน และ ๕๐ วัน เพราะมีเวลาเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ได้นาน

— ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมบริบูรณ์ คือ ทั้งบุคคลที่ร่วมงานก็มีความเห็นพ้องต้องกัน ทั้งสถานที่ก็อำนวยความสะดวกการเงินก็มีเพียงพอ ทั้งหนังสืออนุสรณ์งานก็จัดพิมพ์เสร็จทัน ก็นิยมจัดงานบำเพ็ญกุศลสวดวารนี้ควบคู่กับงานพระราชทานเพลิงศพ หรือ งานฌาปนกิจศพ คือ จัดงานติดต่อกันไปเลย

— ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างยังไม่พร้อม ก็นิยมจัดงานบำเพ็ญกุศลสวดวารนี้ เป็นงานหนึ่งโดยเฉพาะ เช่นเดียวกับงานบำเพ็ญกุศลสวดสวดวาร และ งานบำเพ็ญกุศลบิณฑบาตบิณฑบาต ดังกล่าวมาแล้ว

— ในการจัดงานบำเพ็ญกุศลครบ ๗ วันก็ดี ครบ ๕๐ วันก็ดี ครบ ๑๐๐ วันก็ดี ไม่นิยมพิมพ์การ์ดแจก เพราะถือกันว่า เป็นเรื่องการบำเพ็ญกุศลภายในของวงศ์ญาติมิตรสหายและผู้มีความเคารพนับถือทั้งหลาย จะพึงแสดงความกตัญญูกตเวที จัดการบำเพ็ญกุศลอุทิศให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไป ตามกำลังศรัทธา และตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะ

ระเบียบปฏิบัติการจัดงานพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพ

การกำหนดงาน

— การกำหนดงานพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพ นั้น นิยมประชุมปรึกษาหารือระหว่างบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตาย และการประชุมปรึกษาหารือตกลงกันอย่างช้า นิยมภายในระยะเวลาก่อนบำเพ็ญกุศลบุญอุทิศสมวาร (ทำบุญ ๕๐ วัน) เพื่อจะได้มีเวลาเพียงพอแก่การจัดทำสิ่งของเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้ล่วงลับไป เช่น การจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานศพ เป็นต้น

— ถ้าตกลงจะจัดงานพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพ ติดต่อกับงานบำเพ็ญกุศลสมวาร (ทำบุญ ๑๐๐ วัน) ก็ยังมีเวลาเตรียมจัดงานได้เกือบ ๒ เดือน นับว่ามีเวลามากเพียงพอแก่การจัดงาน โดยไม่เป็นการรีบด่วนจนเกินไปนัก

การเตรียมงานเบื้องต้น

— ถ้างานนั้นเป็นงานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้ใหญ่แห่งตระกูล นิยมมีเครื่องสังเค็ด เช่น ด้ายา โต๊ะ เตียง ธรรมมาศน์เทศน์ ธรรมมาศน์ปาฏิโมกข์ เป็นต้น อยางใด

อย่างหนึ่ง หรือ หลายอย่าง ถวายเป็นของสงฆ์ เพื่อเป็น
อนุสรณ์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปด้วย

— นิยมจัดพิมพ์หนังสือที่มีสาระประโยชน์เกี่ยวกับ
พระพระพุทธศาสนา หรือ เกี่ยวกับวิชาการ เป็นต้น เป็น
อนุสรณ์อย่างน้อย ๑ เล่ม หรือ ถ้ามีหลายเล่ม ก็ยังเป็น
เกียรติแก่ท่านผู้ล่วงลับไป มากยิ่งขึ้น

— นิยมจัดทำสิ่งของถวายพระสงฆ์ เช่น พัดรอง
ย่าม หมอน เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ หลายอย่าง
ตามกำลังเงินที่จะอำนวยให้จัดทำได้ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่
งานอีกด้วย

การจัดตั้งศพบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทานเพลิงศพ หรือ
ฌาปนกิจศพ

— การจัดงานบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทานเพลิง
ศพ หรือ ก่อนฌาปนกิจศพนั้น นิยมจัดพิมพ์การ์ดแจก
แก่วงศ์ญาติสนิทมิตรสหาย และท่านที่มีความเคารพนับถือ
ทั้งหลายด้วย

— นิยมประกาศทางสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือ
พิมพ์ วิทยุ ด้วย เพื่อจะได้ทราบโดยทั่วกัน

— การจัดงานบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทานเพลิงศพ หรือ ก่อนฌาปนกิจศพนี้ นิยมจัดทำงาน ๒ วันบ้าง จัดทำงานวันเดียวบ้าง

การจัดงานบำเพ็ญกุศล ๒ วัน

— การจัดงานบำเพ็ญกุศลแบบจัดงาน ๒ วันนั้น ถ้าจัดทำติดต่อกับงานบำเพ็ญกุศลสวดมวาร คือ ครบ ๑๐๐ วัน ก็นิยมเริ่มจัดงานเวลาเย็นของวันที่ครบ ๑๐๐ วัน เป็นต้นไป และนิยมพิมพ์การ์ดกำหนดงาน ดังนี้:—

(ด้านหน้าของการ์ด)

กำหนดงานพระราชทานเพลิงศพ (หรือฌาปนกิจศพ)

..... (ใส่นามผู้ตาย)

ณ เมรุวัด.....

ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ตรงกับวัน.....ค่ำ เดือน.....

เวลา.....น.

(ด้านหลังในการ์ด)

รายการบำเพ็ญกุศล

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ตรงกับวัน.....ค่ำ เดือน.....

เวลา ๑๖.๐๐ น. อัญเชิญศพขึ้นประดิษฐานบำเพ็ญ

กุศล ณ ศาลาการเปรียญ

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรม
เทศนา พระสงฆ์ ๔ รูป สวด
รับเทศน์

เวลา ๑๘.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป
สวดพระพุทธรูป

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม
รุ่งขึ้นวันที่...เดือน.....พ.ศ.....ตรงกับวัน...ค่ำ เดือน...

เวลา ๑๐.๐๐ น. มีเทศน์อานิสงส์หน้าศพ ๑ กัณฑ์

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป
สวดถวายพรพระ

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล แก่พระภิกษุ
สามเณร จำนวน.....รูป

เวลา ๑๓.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรม
เทศนา

เวลา ๑๔.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป
สวดคาถาศราทธพรต
(นิยมเฉพาะงานพระราชทานเพลิงศพ)

เวลา ๑๕.๐๐ น. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน.....รูป
สวดมาติกา และ บังสุกุล

เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานเพลิงศพ

เวลา ๑๘.๐๐ น. เก็บอัฐิ

จึงขอประทานกราบเรียน

และเรียนเชิญมาด้วย

ความเคารพนับถืออย่างสูง

----- เจ้าภาพ

การจัดงานบำเพ็ญกุศลวันเดียว

— การจัดงานบำเพ็ญกุศลแบบจัดงานวันเดียวนั้น
นิยมจัดแยกเป็นเอกเทศหนึ่ง ไม่เกี่ยวเนื่องกับงานบำเพ็ญ
กุศล ๑๐๐ วัน และนิยมพิมพ์การ์ดกำหนดงาน ดังนี้ :—

(ด้านหน้าของการ์ด)

กำหนดงานฌาปนกิจศพ

----- (ใส่نامผู้ตาย)

ณ เมรุวัด-----

ตำบล----- อำเภอ----- จังหวัด-----

วันที่-----เดือน----- พ.ศ.-----ตรงกับวัน-----ค่ำ เดือน-----

เวลา----- น.

(ด้านหลังในการ์ด)

รายการบำเพ็ญกุศล

วันที่-----เดือน----- พ.ศ.-----ตรงกับวัน-----ค่ำ เดือน-----

เวลา ๐๘.๐๐ น. อัญเชิญศพขึ้นประดิษฐานบำเพ็ญ

กุศล ณ ศาลาการเปรียญ

เวลา ๑๐.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระ-
พุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล แก่พระภิกษุ
สามเณรทั้งวัด

เวลา ๑๓.๐๐ น. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน _____ รูป
สวดมาติกา และ บังสุกุล

เวลา ๑๖.๐๐ น. ประชุมเพลิง

เวลา ๑๘.๐๐ น. เก็บอัฐิ

จึงขอประทานกราบเรียน และเรียนเชิญมาด้วย

ความเคารพนับถืออย่างสูง

-----เจ้าภาพ

— ตามรายการที่แสดงมานี้ เป็นเพียงตัวอย่าง
เท่านั้น เมื่อถึงคราวปฏิบัติจริง อาจพิจารณาลดลง หรือ
อาจเพิ่มเติมรายการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ขึ้นอีกได้ ตามกำลัง
ศรัทธาและความสามารถ หรือ

— บางท้องถิ่น ก็อาจนิยมปฏิบัติพิธีแตกต่างกัน
ออกไป ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้จัดงาน พึง
พิจารณาจัดงานให้ดำเนินไปตามความเหมาะสมแก่ขนบ-
ธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ ชนิดบัวก็ไม่ให้ซ้ำ น้ำ

(น้ำใจ) ก็ไม่ให้ชุน จึงจะเป็นผู้สมควรได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้ฉลาดในวิธีการจัดงานเป็นอย่างดี

ระเบียบปฏิบัติการจัดพิธีบังสุกุล

การเตรียมงานเบื้องต้น

— ก่อนถึงเวลาประกอบพิธีบังสุกุลนั้น พิธีกรนิยมทดลองทอดผ้ากุษาโยงดูก่อนว่า ความยาวของผ้ากุษาโยงขนาดไหน จึงจะพอกับความยาวของอาสน์สงฆ์ หรือ จึงจะพอดีกับจำนวนพระสงฆ์ที่นิมนต์มาพิจารณาผ้าบังสุกุล

— เมื่อได้ทดลองทอดผ้ากุษาโยงดูแล้ว ก็หาเชือกด้ายมัดผ้ากุษาโยงส่วนที่เหลือแยกไว้ส่วนหนึ่งต่างหาก และผ้ากุษาโยงนี้ นิยมเชื่อมต่อกับด้ายสายสัญญาณที่โยงมาจากศพเตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว ถ้าเป็นงานหลวง นิยมนำผ้ากุษาโยงจากศพมาต่อเชื่อมภายหลัง ในเมื่อทอดผ้ากุษาโยงไปตามอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว

การทอดผ้ากุษาโยง

— เมื่อถึงเวลาจะทอดผ้าบังสุกุล วิธีกรนิมยกผ้ากุษาโยงส่วนที่ต้องการจะใช้ลงจากภาชนะที่รองรับ วางไว้กับพื้นอาสน์สงฆ์ให้ผ้ากุษาโยงอยู่กึ่งกลางระหว่างพระสงฆ์

กับอาสน์สงฆ์ แล้วจับชายผ้ากุษาโยงดึงทอดไปจนตลอด
จำนวนพระสงฆ์ทุกรูป

การเก็บผ้ากุษาโยง

— เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้ว พิธีกร
นิยมเก็บผ้ากุษาโยงทันที (เพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดข้ามกราย
ผ้ากุษาโยงนั้น ซึ่งถือกันว่าเป็นการข้ามกรายศพของผู้ล่วง
ลับไปแล้ว) โดยวิธีใช้มือทั้งสองข้างช่วยกันเก็บกุษาโยง
พับด้านปลายเข้ามาเป็นท่อน ๆ ละประมาณ ๑ ศอก หรือ
เก็บพับตามรอยพับที่ปรากฏอยู่แล้วนั้น แล้ววางเก็บไว้บน
ภาชนะสำหรับรองรับ ตามเดิม

— ถ้ายังมีพระสงฆ์ชุดต่อไปจะขึ้นมาพิจารณาผ้า
บังสุกุลอีก ก็ยังไม่ต้องรีบเก็บผ้ากุษาโยง รอไว้เก็บเมื่อ
พระสงฆ์ชุดสุดท้าย พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว หรือ

— นิยมเก็บผ้ากุษาโยงทุกครั้งทีพระสงฆ์พิจารณา
ผ้าบังสุกุลจบแล้ว เพื่อถวายเป็นความสะอาดแก่พระภิกษุสงฆ์
จะลงจากอาสน์สงฆ์ได้สะดวก เมื่อพระสงฆ์ชุดต่อไปมานั่ง
บนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว จึงทอดผ้ากุษาโยงอีกก็ได้

การทอดค้ายสายสัญญาณ

— ถ้าในพิธีบังสุกุลนั้น มิได้เตรียมผ้ากุษาโยงไว้

ก็นิยมใช้ด้ายสายสิญจน์ทอดแทนผ้าภูษาโยง ซึ่งด้ายสายสิญจน์นั้นได้เตรียมโยงมาจากศพพันไว้กับภาชนะรองรับแล้ววางไว้บนภาชนะรองรับนั้นแล้ว

— เมื่อถึงเวลาจะทอดผ้าบังสุกุล นิยมให้พิธีกรคลีกลุ่มด้ายสายสิญจน์ทอดไปตามพื้นอาสน์สงฆ์ เช่นเดียวกับทอดผ้าภูษาโยง ดังกล่าวแล้ว

— ถ้าในพิธีการบังสุกุลนั้น ไม่มีผ้าทอดบังสุกุลเพียงแต่นิมนต์พระสงฆ์ให้จับด้ายสายสิญจน์พิจารณาบังสุกุลเท่านั้น ในกรณีเช่นนี้ นิยมให้เจ้าภาพมอบถวายกลุ่มด้ายสายสิญจน์แก่พระผู้เป็นประธานสงฆ์ ให้ท่านคลีด้ายสายสิญจน์ส่งให้แก่พระภิกษุรูปต่อ ๆ ไปเอง

การเก็บด้ายสายสิญจน์

— เมื่อพระสงฆ์พิจารณาบังสุกุลเสร็จแล้ว นิยมมอบให้เป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์เป็นผู้ฉ้วนเก็บด้ายสายสิญจน์ เพราะพระสงฆ์ทั้งนั้นจะต้องตั้งพัดอนุโมทนาส่วนกุศลต่อไป

ระเบียบปฏิบัติการทอดผ้าบังสุกุล

วิธีการทอดผ้าบังสุกุลที่อาสน์สงฆ์

— การทอดผ้าบังสุกุลที่อาสน์สงฆ์ นิยมทอดผ้าบังสุกุล โดยวิธีวางวางไว้บนผ้าภูษาโยง หรือ วางวางไว้

บนด้ายสายสัญญาณ ตรงข้างหน้าพระภิกษุสงฆ์แต่ละรูปไป
ตามลำดับ หรือ

— ถ้าอาสน์สงฆ์ข้างหน้าพระสงฆ์มีที่ว่างเหลือน้อย
ไม่เพียงพอสำหรับจะทอดผ้าบังสุกุลตามขวางได้ เพราะถ้า
ทอดแล้ว ผ้าบังสุกุลอาจตกลงจากอาสน์สงฆ์ ในกรณีเช่นนี้
ก็นิยมวางทอดผ้าบังสุกุลไปตามยาวของด้ายสายสัญญาณ ก็ได้

— วิธีการวางทอดผ้าบังสุกุลนั้น นิยมไม่ต้อง
ประเคนถวายแก่พระสงฆ์ เพียงแต่วางทอดถวายไว้ตรง
หน้าเท่านั้น

— ถ้าผู้วางทอดผ้าบังสุกุลนั้น เป็นประธานพิธี
งานนั้น ก็นิยมวางทอดผ้าบังสุกุลผู้เดียวจนครบจำนวน
พระสงฆ์ทุกรูป แล้วกลับไปนั่งที่เดิม

— ถ้าการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นการบำเพ็ญกุศล
ระหว่างหมู่ญาติ ก็นิยมให้วงศ์ญาติช่วยกันวางทอดผ้า
บังสุกุล เพื่อเป็นการทำบุญร่วมกัน

— เมื่อวางทอดผ้าบังสุกุลแล้ว ก็นิยมนั่งอยู่ข้าง
หน้าพระสงฆ์ ประณมมือคอยรับฟังพระสงฆ์พิจารณาผ้า
บังสุกุล แล้วตั้งใจอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย และรับพร
ต่อไป

วิธีทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุ

— เมื่อผู้เชิญถือพานใส่ผ้าบังสุกุลมาเชิญให้ขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุ ผู้รับเชิญพึงลุกขึ้นเดินไปข้างหน้าผู้เชิญนั้น ยังไม่ต้องรับผ้าบังสุกุลจากผู้เชิญ

— เมื่อขึ้นไปถึงบนเมรุแล้ว ถ้าแต่งเครื่องแบบข้าราชการ นิยมยืนตรง โค้งค่านับศพ ถ้ามิได้แต่งเครื่องแบบ นิยมยืนตรง น้อมตัวลงยกมือไหว้ศพ แล้วรับผ้าบังสุกุลมาจากผู้เชิญ แล้ววางทอดไว้ ณ ภาชนะที่เขาเตรียมไว้รองรับ หรือ วางทอดไว้บนหีบศพ

— เมื่อวางทอดผ้าบังสุกุลแล้ว นิยมโค้งค่านับศพ หรือ น้อมตัวลงยกมือไหว้ศพอีกครั้ง แล้วถอยหลังหลีกไปยืน ณ มุมของเมรุด้านซ้ายของพระสงฆ์ที่จะขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุล เพื่อรอเวลาพระสงฆ์ขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุล

— ขณะที่พระสงฆ์ขึ้นมาบนเมรุ ผู้ทอดผ้าบังสุกุลพึงน้อมตัวลงยกมือไหว้ ขณะที่พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล ผู้ทอดผ้าบังสุกุลพึงประณมมือ ขณะที่พระสงฆ์จะลงจากเมรุไป ผู้ทอดผ้าบังสุกุลน้อมตัวลงยกมือไหว้พระสงฆ์นั้นอีกครั้งหนึ่ง แล้วเดินลงจากเมรุ

— ถ้าผู้ได้รับเชิญขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลนั้น เป็นประธานพิธีงานประชุมเพลิงศพนั้น และเจ้าภาพได้เชิญ

ขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลเป็นคนสุดท้าย ก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

— แต่เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว และทำความเคารพพระสงฆ์แล้ว นิยมเริ่มประกอบพิธีประชุมเพลิงศพต่อไปเลยทีเดียว

**ระเบียบปฏิบัติการเชิญผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุ
วิธีการเชิญผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุล**

— การเชิญผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุนั้น นิยมมีภานนะสำหรับรองรับผ้าบังสุกุล เช่น พานทอง หรือ ตะลุ่มมุก เป็นต้น ใส่ผ้าบังสุกุล ถือภานนะใส่ผ้าบังสุกุล นั้นด้วยมือทั้งสองประคองเข้าไป เชิญท่านผู้มีเกียรติขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุครั้งละ ๑ ท่าน ไม่นิยมเชิญขึ้นไปพร้อมกันหลายท่าน

— ผู้ถือภานนะใส่ผ้าบังสุกุลเข้าไปเชิญนั้น นิยมเดินเข้าไปหาท่านผู้มีเกียรติ แล้วยืนตรงโค้งคำนับกล่าวคำเชิญขึ้นไปที่ทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุ และนิยมเดินตามหลังผู้มีเกียรติที่ได้รับเชิญขึ้นไป โดยเดินตามไปด้านหลังมือของท่านผู้มีเกียรตินั้น

— เมื่อขึ้นถึงเมรุแล้ว พึงยืนตรง ห่างจากผู้มีเกียรติ

นั้นประมาณ ๑ ก้าว มือทั้งสองประกองภาชนะไขผ้าบังสุกุล
ยื่นมอบให้แก่ท่านผู้มีเกียรตินั้น

— เมื่อมอบผ้าบังสุกุลให้ท่านผู้มีเกียรติแล้ว ก็ลง
จากเมรุ เตรียมผ้าบังสุกุลใส่ภาชนะรองรับ ไปเชิญท่านผู้
มีเกียรติท่านต่อไป

ลำดับการเชิญผู้มีเกียรติ

— การเชิญท่านผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุ
นั้น นิยมเชิญท่านผู้มีอาวุโสน้อยไปหาท่านผู้มีอาวุโสมาก
ขึ้นไปตามลำดับ

— ท่านผู้มีเกียรติซึ่งได้รับเชิญมาเป็นประธานพิธี
พระราชทานเพลิงศพ หรือ พิธีการประชุมเพลิงศพนั้น
นิยมเชิญขึ้นทอดผ้าบังสุกุลเป็นอันดับสุดท้าย เมื่อท่าน
ทอดผ้าบังสุกุลแล้ว ก็เชิญท่านประกอบพิธีประชุมเพลิง
ศพ สืบต่อไปได้ทันที เพื่อไม่ต้องรบกวนเชิญท่านเดินขึ้น
เมรุอีกเป็นครั้งที่สอง

— ในการเชิญท่านผู้เป็นประธานพิธีขึ้นทอดผ้า
บังสุกุลเป็นอันดับสุดท้ายนี้ ฝ่ายเจ้าภาพนิยมเตรียม
อุปกรณ์เครื่องประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ หรือ พิธี
ประชุมเพลิงศพไว้ให้พร้อมพร้อมบนเมรุนั้นแล้วทุกประการ

เพื่อป้องกันมิให้ท่านต้องรอคอยเป็นการเสียเวลา และเป็น
การทรมาณท่านโดยใช้เหตุอีกด้วย

วิธีปฏิบัติการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ

— เมื่อผู้เป็นประธานพิธีพระราชทานเพลิงศพ
ขึ้นไปบนเมรุแล้ว นิยมยืนตรง ไค้ก้านับศพ รับผ้าไตร
มาจากผู้เชิญ วางทอดถวายไว้ ณ ภาชนะที่เขาเตรียมไว้รองรับ
รับ หรือ วางทอดถวายไว้บนหีบศพตามควรแก่กรณี

— เมื่อผู้เป็นประธานพิธีวางผ้าไตรทอดถวายแล้ว
นิยมยืนตรง ไค้ก้านับศพ แล้วถอยหลังไปยืน ณ มุมของ
เมรุด้านซ้ายของพระสงฆ์ที่จะขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุล เพื่อ
รอเวลาพระสงฆ์ขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุล

— ขณะที่พระสงฆ์ขึ้นมาถึงบนเมรุ ผู้เป็นประธาน
พิธี นิยมโน้มตัวลงยกมือไหว้พระสงฆ์ ขณะที่พระสงฆ์
พิจารณาผ้าบังสุกุล ผู้เป็นประธานพิธีนิยมประณมมือ
ขณะที่พระสงฆ์จะลงจากเมรุไป ผู้เป็นประธานพิธีนิยม
โน้มตัวลงยกมือไหว้พระสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง

— ต่อจากนั้น ผู้เป็นประธานพิธีพึงเริ่มการ
ประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ นิยมปฏิบัติดังนี้ ผู้เป็น
ประธานพิธียืนหันหน้าไปทางทิศที่ตั้งพระราชวังที่ในหลวง

ประทับอยู่ ยืนตรง โค้งค่านับถวายเป็นความเคารพในหลวง
แล้วหันกลับมาที่ตั้งศพ รับเครื่องสักการะบูชาศพจากเจ้า
หน้าที่สำนักพระราชวัง วางเคารพศพที่เชิงตะกอน ยืน
ตรงโค้งค่านับศพ แล้วรับดอกไม้จันทน์มาจุดที่ไฟหลวง
วางที่เชิงตะกอน แล้วยืนตรงโค้งค่านับศพ แล้วหันหน้า
ไปทางทิศที่ตั้งพระราชวังที่ในหลวงประทับอยู่ ยืนตรงโค้ง
ค่านับถวายเป็นความเคารพในหลวงอีกครั้งหนึ่ง แล้วเดินลง
จากเมรุ เป็นเสร็จการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ

ระเบียบปฏิบัติการไปงานศพ

การไปงานรดน้ำศพ

— คนที่ส่งผู้ไปงานรดน้ำศพนั้น ทั้งสุภาพสตรี
และสุภาพบุรุษ นิยมแต่งกายไว้ทุกข์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว
ตามความนิยมของสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ พร้อมกับเตรียม
ภาชนะใส่น้ำอบไทยสำหรับใช้รดน้ำศพไปด้วย (ถ้ามี)

— การรดน้ำศพนั้น ถือกันสืบมาว่า เป็นกิริยา
อาการขอขมาโทษต่อศพของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อจะได้
ไม่มีเวรไม่มีกรรมกันต่อไป

— ในการรดน้ำศพนั้น จึงนิยมทำการรดน้ำเฉพาะ
ศพของท่านผู้มีอาวุโสกว่าตน หรือ ศพของผู้มีอาวุโสรุ่นราว
คราวเดียวกันเท่านั้น

— ท่านผู้มีอาวุโสสูงกว่าผู้ล่องลับไปแล้ว ก็นิยมไปร่วมพิธีในงานรดน้ำศพนั้นด้วย เพื่อเป็นการให้เกียรติ และไว้อาลัยแก่ผู้ล่องลับไปแล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่เจ้าภาพงานศพนั้นอีกด้วย แต่ไม่นิยมรดน้ำขอขมาศพ

วิธีปฏิบัติกรรदनาศพคฤหัสถ์

— ถ้าเป็นศพคฤหัสถ์ ซึ่งมีอาวุโสสูงกว่าตน ก่อนจะทำพิธีรดน้ำศพ นิยมนั่งคุกเข่า น้อมตัวลงยกมือไหว้พร้อมกับนึกขอขมาโทษต่อศพนั้นว่า

“ กายะกัมมัง วะจิกัมมัง มะโนกัมมัง อะโหสิ-
กัมมัง โหตุ ”

“ ข้าพเจ้าได้ล่วงเกินต่อท่าน ทางกายก็ดี ทางวาจา
ก็ดี ทางใจก็ดี ขอท่านโปรดอโหสิกรรม ให้แก่ข้าพเจ้า
ด้วยเถิด ”

— เมื่อยกมือไหว้ขอขมาโทษต่อศพจบแล้ว ก็ถือ
ภาชนะสำหรับรดน้ำด้วยมือทั้งสอง เหน้กลงที่ฝ่ามือขวาของ
ศพ พร้อมกับนึกในใจว่า

“ อิทัง มะตะกะสะระวัง อาสัญจิโตทะกัง วิยะ
อะโหสิกัมมัง ”

(ร่างกายที่ตายแล้วนี้ ย่อมเป็นอโหสิกรรม ไม่มี
โทษ เหมือนน้ำที่รดแล้ว ฉะนั้น)

— เมื่อรดน้ำศพเสร็จแล้ว นิยมน้อมตัวลงยกมือ
ไหว้ พร้อมกับนีกอธิษฐานว่า “ ของงไปสู่สุคติ ๆ เด็ด ”
เป็นเสร็จพิธี

วิธีปฏิบัติการรดน้ำศพพระสงฆ์

— ถ้าเป็นศพของพระภิกษุสงฆ์ ก่อนรดน้ำศพ
นิมนต์นั่งคุกเข่า ตามเพศ คือ ถ้าเป็นสุภาพบุรุษ ฟังนั่งคุกเข่า
ตั้งปลายเท้าลงจรดพื้น ถ้าเป็นสุภาพสตรี ฟังนั่งคุกเข่าราบ
เหยียดหลังเท้าราบไปกับพื้น กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์
๓ ครั้ง พร้อมกับนีกขอขมาโทษ ดังกล่าวแล้ว

— เมื่อกราบขอขมาโทษเสร็จแล้ว ฟังถือภาชนะ
สำหรับรดน้ำศพด้วยมือทั้งสอง เทน้ำรดลงที่ฝ่ามือขวาของ
ศพ พร้อมกับนีกใจเจดั่งกล่าวแล้ว

— เมื่อรดน้ำศพเสร็จแล้ว นิยมกราบแบบ
เบญจางคประดิษฐ์อีก ๓ ครั้ง พร้อมกับนีกอธิษฐานดังกล่าว
แล้ว เป็นเสร็จพิธี

การไปงานตั้งศพบำเพ็ญกุศล

— บุคคลผู้จะไปงานตั้งศพบำเพ็ญกุศล ซึ่งตั้งศพอยู่
ที่บ้านก็ดี ที่วัดก็ดี ทั้งสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ นิยม

แต่งกายไว้ทุกข์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ตามความนิยมของ
สังคมท้องถิ่นนั้น ๆ

— นิยมนำพวงหรีด หรือนำกระเช้าดอกไม้ แจกกัน
ดอกไม้ หรือ พวงดอกไม้ อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามสมควรแก่
ฐานะของตน ๆ ไปแสดงความเคารพศพด้วย

วิธีปฏิบัติการแสดงความเคารพศพกุหลาบ

— ถ้าเป็นศพกุหลาบซึ่งมีอาวุโสสูงกว่าตน ผู้ไป
เคารพศพนั้น นิยมนำพวงหรีดไปเคารพศพด้วย เมื่อวาง
พวงหรีดไว้ข้างหน้าที่ตั้งศพแล้ว ถ้าแต่งเครื่องแบบข้าราชการ
นิยมนุ่งตรงโค้งคำนับ ถ้ามิได้แต่งเครื่องแบบข้าราชการ
นิยมนุ่งตรง น้อมตัวลงยกมือไหว้ เป็นเสร็จพิธี

— ถ้านำกระเช้าดอกไม้ แจกกันดอกไม้ หรือ พวง
ดอกไม้ไปเคารพศพ เมื่อวางกระเช้าดอกไม้ เป็นต้น ไว้
ข้างหน้าที่ตั้งศพนั้นแล้ว นิยมนั่งคุกเข่าราบ ทั้งเพศชาย
และเพศหญิง จุดธูป ๑ ดอก ประณมมือยกธูปขึ้นจบ ให้
ปลายนิ้วชี้อยู่ระหว่างคิ้ว ตั้งจิตขอขมาโทษต่อศพนั้นว่า

“ กายะกัมมัง วะจิกัมมัง มะโนกัมมัง อะโหสิ-
กัมมัง โหตุ ”

“ ข้าพเจ้าได้ล่วงเกินต่อท่าน ทางกายก็ดี ทางวาจา

กีด ทางใจกีด ขอต่านโปรคอโหสิกรรม ให้แก่ข้าพเจ้า
ด้วยเถิด”

— เมื่อขอขมาโทษแล้ว ฟิงบักรูป ณ ที่สำหรับบัก
รูป แล้วนั่งพับเพียบหมอบกราบด้วยกระพุ่มมือ (คือ นั่งพับ
เพียบตะแคงตัวข้างขวาหันหน้าไปทางศพ วางมือขวาลงก่อน
แล้ววางมือซ้ายลงแนบกับมือขวา ประณมมือตั้งอยู่กับพื้น
พร้อมกับหมอบให้หน้าผากลงจรดสันมือ) พร้อมกับตั้งจิต
อธิษฐานว่า “บอองไปสู่สุคติ ๆ เถิด” แล้วลุกขึ้น เป็น
เสร็จพิธี

วิธีปฏิบัติการแสดงความเคารพศพพระสงฆ์

— ผู้ไปงานตั้งศพพระสงฆ์บำเพ็ญกุศลสวดพระ-
อภิธรรม ก็นิยมแต่งกายและนำเครื่องสักการะบูชาไปเช่น
เดียวกับไปงานศพคฤหัสถ์

— เมื่อวางเครื่องสักการะบูชาที่หน้าเครื่องตั้งศพ
แล้ว นิยมนั่งคุกเข่าตามเพศ คือ สุภาพบุรุษ นั่งคุกเข่าตั้งเท้า
สุภาพสตรี นั่งคุกเข่าราบ จุดรูป ๑ ดอก ประณมมือยกรูป
ขึ้นตั้งให้ปลายนิ้วหัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรด
หน้าผาก พร้อมกับตั้งใจขอขมาโทษต่อศพนั้น ดังกล่าว
มาแล้ว

— เมื่อขอขมาโทษต่อศพเสร็จแล้ว ฟังปักรูป ณ ที่สำหรับปักรูปแล้ว กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พร้อมกับขณะที่กราบนั้น ฟังตั้งจิตอธิษฐานว่า “ ขอมจงไปสู่สุคติ ๆ เด็ด ” แล้วลุกขึ้น เป็นเสร็จพิธี

การไปงานเผาศพ

— บุคคลผู้จะไปงานเผาศพนั้น จะเป็นงานพระราชทานเพลิงศพก็ตาม งานฌาปนกิจศพก็ตาม นิยมแต่งกายไว้ทุกข์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ตามความนิยมของสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ

— ผู้จะไปงานศพนั้น นิยมเตรียมเครื่องขอขมาศพ คือ รูปไม้ระกำ เทียน และดอกไม้จันทน์ไปด้วย (ถ้ามี) แต่ในชนบทบางท้องถิ่น ก็นิยมเตรียมเชื้อเพลิง เช่น ไม้ไผ่ ไม้พิน เป็นต้น นำไปร่วมช่วยในการเผาศพนั้นด้วย

ลำดับการขนเมรุเผาศพ

— ถ้าเป็นงานพระราชทานเพลิงศพ นิยมขนเมรุเผาศพ ตามลำดับอาวุโสทางคุณวุฒิ คือ ผู้มียศถาบรรดาศักดิ์สูงกว่าขึ้นไปเผาศพก่อน ผู้มีอาวุโสทางคุณวุฒิน้อยกว่าขึ้นไปเผาภายหลัง

— ถ้าเป็นงานฉาบปกิฉพ นิยมขึ้นเมรุเผาศพ ตามลำดับอาวุโสทางวัยวุฒิ คือ ผู้มีอายุมากกว่าขึ้นไปเผาก่อน ผู้มีอายุน้อยกว่าขึ้นไปเผาภายหลังกันลงมาตามลำดับ

— ความนิยมเช่นนี้ ก็เพื่อเป็นการแสดงปรีชาธรรม ตามสามัญลักษณะว่า “บุคคลเราจะต้องเดินเข้าไปหาความตายเหมือนกับซากศพนั้นหมดทุกคน ต่างกันแต่ว่า คนที่มีอายุมากกว่า ก็เดินไปถึงความตายก่อน คนที่มีอายุน้อยกว่าก็เดินไปถึงความตายภายหลังกันลงมาตามลำดับ” ดังนี้

— ถ้าผู้ใดแซงขึ้นหน้าท่านที่มีอายุแก่กว่าตน ขึ้นไปถึงศพนั้นก่อน ย่อมแสดงกิริยาอาการคล้ายกับจะพูดว่า “ขออนุญาตให้ข้าพเจ้าได้เดินไปถึงความตายนั้นก่อนเถิด” ดังนี้

— ความนิยมนี้ให้ท่านผู้มีอายุมาก ๆ ขึ้นเผาศพก่อนนี้ นับว่าเป็นประเพณีนิยมที่ดีมาก เพราะเป็นการสังคมสังเคราะห์ ช่วยท่านผู้มีอายุมาก ๆ ซึ่งมีสังขารร่างกายอ่อนแอ จะได้ไม่ต้องเบียดเสียดกับคนอื่น หรือ ไม่ต้องรอคอยนาน ๆ ไม่ต้องทรมานสังขารร่างกายมากเกินไป อันอาจเกิดเป็นลม บัวยไข้ชันก็ได้

วิธีปฏิบัติการเผาศพ

— เมื่อขึ้นไปถึงเมรุแล้ว นิยมยืนตรง ห่างจากศพ ประมาณ ๑ ก้าว ถ้าแต่งเครื่องแบบข้าราชการ นิยมยืนตรง ไค้ก้านับ ถ้ามิได้แต่งเครื่องแบบข้าราชการ นิยมโน้มตัว ลงยกมือไหว้ พร้อมทั้งรูป เทียน ดอกไม้จันทน์ที่อยู่ในมือ (เฉพาะศพนั้นมีอาวสุโสสูงกว่าตน หรือ มีอาวสุร่นราวคราว เดียวกัน)

— ขณะที่ยืนตรง ไค้ก้านับ หรือ โนมตัวลงยกมือ ไหว้ นั้น นิยมตั้งจิตขอขมาโทษต่อศพนั้นว่า

“ กายะกัมมัง วะจีกัมมัง มะโนกัมมัง อะโหสิ
กัมมัง โหตุ ”

“ ข้าพเจ้าได้ล่วงเกินต่อท่าน ทางกายก็ดี ทางวาจา
ก็ดี ทางใจก็ดี ขอท่านได้โปรดอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้า
ด้วยเถิด ”

— เมื่อขอขมาโทษจบแล้ว นิยมโน้มตัวลงวางรูป
เทียน ดอกไม้จันทน์ ที่เชิงตะคอนพร้อมกับพิจารณาตัวเอง
ถึงความตายว่า

“ อะยัมมี โข เม กาโย เอวังธัมโม เอวังภาวิ
เอวังอะนะตีโต ”

“ ร่างกายของเราแม่น้แล ย่อมมีความตายเป็น

ธรรมดาอย่างนี้ มีปรกติเป็นอย่างนี้ ไม่ล่วงพ้นความตาย
อย่างนี้ไปได้”

— เมื่อพิจารณาตัวเองถึงความตายจบแล้ว นิยม
วางเครื่องขอมมาศพนันลงแล้ว ยืนตรง ไค้ก้านับ หรือ
ยกมือไหว้ศพอีกครั้ง พร้อมกับนึกอธิษฐานในใจว่า “ขอ
จงไปสู่สุคติ ๆ เด็ด” ดังนี้ แล้วเป็นเสร็จพิธี

— การที่ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายขึ้นไปทำพิธีเผาศพ
พร้อมกันนั้น เป็นพิธีการแสดงความเคารพต่อศพเท่านั้น
ยังไม่ใช่พิธีการเผาศพจริง

— เมื่อแขกที่ได้รับเชิญมาขึ้นไปทำความเคารพศพ
หมดแล้ว นิยมให้วงศาคณาญาติสนิทมิตรสหายผู้ใกล้ชิดกับ
ผู้ตาย ขึ้นไปทำการเผาศพจริงอีกครั้งหนึ่ง จึงเสร็จพิธี
เผาศพบริบูรณ์

ระเบียบปฏิบัติการทำบุญเก็บอัฐิ

การเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธี

— ในพิธีการทำบุญเก็บอัฐินั้น นิยมจัดเตรียม
อุปกรณ์เครื่องใช้ไว้ให้มีพรักพร้อมก่อนถึงเวลาทำบุญ ดังต่อ
ไปนี้ คือ:—

๑. โภศสำหรับใส่อัฐิ

๒. กล่องโลหะ คือ ลุง หรือ หีบไม้ สำหรับใส่อัฐิ
ที่เหลือ และอังคาร
๓. ผ้าขาว สำหรับห่อกล่องโลหะ คือ ลุง หรือ
หีบไม้
๔. ผ้าสำหรับทอดบังสุกุลอัฐิ ก่อนเก็บอัฐิ
๕. อาหารคาวหวาน สำหรับถวายพระสงฆ์
๖. นิมนต์พระสงฆ์ พิจารณาผ้าบังสุกุล ก่อน
เก็บอัฐิ

การกำหนดเวลาเก็บอัฐิ

— การกำหนดเวลาเก็บอัฐินั้น นิยมปฏิบัติกันโดย
มาก แบ่งออกได้เป็น ๒ แบบ คือ :—

๑. ทำพิธีเก็บอัฐิ ตอนเย็น วันเผาวันนั้น หรือ
๒. ทำพิธีเก็บอัฐิ ตอนเช้า วันรุ่งขึ้น

— การทำพิธีเก็บอัฐิ ตอนเย็น วันเผาวันนั้น นิยม
ปฏิบัติในงานพระราชทานเพลิงศพ หรือ งานฌาปนกิจศพ
ที่จัดให้มีการทำบุญฉลองอัฐิ ติดต่อกันไปจากงานเผาศพนั้น
เพื่อรวบรัดงานบำเพ็ญกุศลให้แล้วเสร็จภายในวันเผาวันนั้นเลย
ทีเดียว ไม่ต้องกังวลใจอีกต่อไป

— การทำพิธีเก็บอัฐิ ตอนเช้า วันรุ่งขึ้น นั้น นิยม
ปฏิบัติในงานเผาศพที่เจ้าภาพมีความประสงค์จะบำเพ็ญกุศล

ทำบุญอุทิศ ในวันรุ่งขึ้น หรือ ยังไม่จัดงานทำบุญอุทิศก่อน เพราะยังไม่พร้อมด้วยเหตุใด ๆ ก็ตาม

— ในการทำบุญเก็บอุทิศ ตอนเช้าวันรุ่งขึ้นนี้ นิยมจัดอาหารคาวและหวานใส่หาบ โดยจัดใส่สำหรับคาว ๓ ที่ จัดใส่สำหรับหวาน ๓ ที่ แล้วจัดคนหาบ ๓ คน เดินเวียนรอบเชิงตะกอน ๓ รอบ และขณะเดินเวียนรอบเชิงตะกอนนั้น นิยมกู่เรียกหากัน แล้วนำอาหารที่หาบมานั้น ไปถวายพระสงฆ์ที่นิมนต์มาพิจารณาบังสุกุลอุทิศ

— พิธีการจัดอาหารคาวและหวานใส่สำหรับ แล้วให้คนหาบไปถวายพระสงฆ์ ๓ ที่ อย่างนี้ นิยมเรียกกันว่า “พิธีสามหาบ”

— ความจริง ขณะที่คนหาบเดินเวียนรอบเชิงตะกอน ๓ รอบ และกู่เรียกหากันนั้น เป็นวิธีปฏิบัติสมัยโบราณ ซึ่งจำเป็นจะต้องทำอย่างนั้น

— เพราะสมัยโบราณ บ้านเมืองยังเป็นป่าดงพงพีเป็นส่วนมาก และนิยมนำศพไปเผาในป่าที่ห่างไกลออกไปจากบ้านเรือน ระยะทางเดินจากบ้านไปถึงป่าช้าที่เผาศพนั้น เป็นระยะทางที่ไกลมากพอสมควร

— ในการเดินป่านั้น จำเป็นจะต้องมีเครื่องหมายเป็นที่สังเกต เพื่อป้องกันไม่ให้หลงทาง ในพิธีนำศพไปป่าช้า จึงนิยมมีการปักธงเป็นเครื่องหมายไปตลอดทางด้วย

เพื่อจะได้เดินทางกลับไม่หลงทางนั่นเอง และยังนิยมปฏิบัติกันสืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้

— ความนิยมในการจัดอาหารคาวหวานใส่หีบ ๆ ไป ก็เพราะหนทางไกล ถ้าจะแบกสำรับไป กว่าจะถึงก็เมื่อยล้า เพราะมีคำพังเพยว่า “หีบดีกว่าคอน นอนดีกว่านั่ง” จึงนิยมหีบไป

— ความนิยมในการตักหาบเวียนรอบเชิงตะกอนนั้น ก็เพราะการเดินทางในป่าซึ่งมากไปด้วยต้นไม้ปิดบังสายตา ทำให้มองเห็นไปได้ไม่ไกล กว่าจะหาสถานที่เผาศพพบก็ต้องเดินเวียนหาอยู่หลายรอบ

— ขณะที่เดินหาบเวียนรอบเชิงตะกอนนั้น นิยมกู่เรียกหากันนั้น ก็เพราะการเดินทางในป่านั้น ชั่วระยะห่างกันไม่กี่เส้น ก็มองไม่เห็นกันแล้ว เกรงว่าจะพลัดหลงกัน จึงต้องกู่เรียกหากันไปตลอดทาง

— ประเพณีเหล่านี้ ล้วนมีความจำเป็นมากในสมัยโบราณนั้น แต่ล่วงเลยมาถึงสมัยปัจจุบันนี้ บ้านเมืองเจริญแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องทำเช่นนั้น ก็หมดไปแล้ว

— เพราะฉะนั้น ในพิธีทำบุญเก็บอัฐินั้น สมควรปฏิบัติเฉพาะพิธีกรรมที่จำเป็นและมีประโยชน์ กล่าวคือการจัดสำรับคาวหวานไปถวายพระสงฆ์ที่นิมนต์มาพิจารณาบังสุกุลอัฐินั้นแหละเป็นข้อมุ่งหมายที่สำคัญ

— ส่วนการนำสารขึ้นไปนั้น สะดวกอย่างไร ก็ควรนำไปอย่างนั้น ไม่จำเป็นจะต้องจัดใส่หีบ แล้วเดินหีบเสมอไป และไม่จำเป็นจะต้องกู่เรียกหากัน เพราะมองเห็นกันอยู่แล้ว

— เรื่องเช่นนี้ ขอฝากท่านผู้รู้พึงพิจารณาดูว่า ควรหรือไม่ควรประการใด แล้วปฏิบัติตามความเหมาะสมแก่เหตุการณ์และสถานที่นั้น ๆ จึงจะเป็นผู้สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ประพฤติดีอย่างมีเหตุผล สัมกับภาวะของชาวพุทธอย่างแท้จริง

วิธีปฏิบัติในการเก็บอัฐิ

— ในพิธีการเก็บอัฐินั้น สัปเหร่อนิยมทำพิธีแปรรูป คือ นำเอาอัฐิของผู้ตายที่เผาแล้วนั้น มาวางเป็นรูปร่างเป็นโครงร่าง โดยวางโครงร่างให้หันหัวไปทางทิศตะวันตก แล้วนิมนต์ให้พระสงฆ์พิจารณาบังสุกุลด้วยคำพิจารณา บังสุกุลตาย ก่อน แล้วแปรรูปโครงร่างกระดูกให้หันหัวกลับไปทางทิศตะวันออก แล้วนิมนต์ให้พระสงฆ์พิจารณา บังสุกุลเป็น อีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงให้เจ้าภาพงานเก็บอัฐิใส่โกศจนพอแก่ความต้องการ โดยเลือกเก็บอัฐิจากส่วนแห่งร่างกาย ๖ แห่ง คือ:—

๑. กระจกกระโหลกศีรษะ ๑ ชั้น
๒. กระจกแขนทั้งสองข้าง ๒ ,,
๓. กระจกขาทั้งสองข้าง ๒ ,, และ
๔. กระจกซี่โครงหน้าอก ๑ ,,

— ส่วนอัฐิที่เหลือรวมทั้งอังคาร (ขี้เถ้า) ทั้งหมด นิยมกวาดรวมเก็บใส่กล่องโลหะ คือ ลัง หรือ หีบไม้ แล้ว เอาผ้าขาวห่อเก็บไว้

— เมื่อเก็บอัฐิเสร็จแล้ว จึงนำอาหารคาวหวานไป ถวายพระสงฆ์ที่นิมนต์มาพิจารณาบังสุกุล เป็นเสร็จพิธี เก็บอัฐิ

การลอยอังคาร

— อัฐิที่เหลือพร้อมทั้งอังคารที่กวาดรวมใส่กล่องโลหะ คือ ลัง หรือ หีบไม้ไว้นั้น นิยมนำไปบรรจุไว้ในเจดีย์ หรือ นำไปลอยเสียในกระแสน้ำไหล เช่น ในทะเล หรือ ในแม่น้ำ แต่โดยมาก นิยมนำไปลอยทิ้งในทะเล เพื่อให้ห่างไกลชุมชน

วิธีปฏิบัติการลอยอังคาร

— เมื่อได้ทำบุญฉลองอัฐิและอังคาร โดยการนิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๕ รูป ๗ รูป ๑๐ รูป หรือ นิมนต์พระสงฆ์

หมดทั้งวัด สวดพระพุทธรูป ถวายภัตตาหารเช้า หรือ
ถวายภัตตาหารเพล (ตามความสะดวก) นิมนต์พระสงฆ์
พิจารณาบั้งสุกุลอุฐิ์และอังคาร ถวายเครื่องไทยธรรม
พระสงฆ์ที่นั่งอนุโมทนาให้พร เจ้าภาพกรวดน้ำอุทิศส่วน
กุศลให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นเสร็จพิธีทำบุญฉลองอุฐิ์
และอังคารแล้ว หรือ

— ถ้าเจ้าภาพยังไม่พร้อมจะจัดงานทำบุญฉลองอุฐิ์
และอังคารได้ ก่อนที่จะนำอังคารไปลอย นั้น นิมนต์
พระสงฆ์จำนวนตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป พิจารณาบั้งสุกุลอังคาร
ถวายเครื่องไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนาให้พร เจ้าภาพ
กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว

— คณะเจ้าภาพ ซึ่งมีบุตรธิดาพร้อมด้วยญาติสนิท-
มิตรสหาย จึงพร้อมกันอัญเชิญอังคารนำลงเรือไปยังสถานที่
สมควรจะลอยอังคารในทะเลแล้ว

— ก่อนที่จะอัญเชิญอังคารลงลอยในทะเล นิยม
จุดธูปแจกแก่บรรดาญาติสนิทมิตรสหายที่ไปร่วมพิธีคนละ
๑ ดอก เพื่อให้ทำการสักการะบูชาอังคาร พร้อมกับบอก
กล่าวแก่เทพยดาผู้รักษาทะเลหลวงให้ได้รับทราบด้วย

— ประธานพิธี (โดยมาก เป็นบุตร หรือ ธิดา
คนหัวปี) นำด้ายสายสิญจน์มาผูกที่ลึง แล้วคลี่ด้ายสาย-
สิญจน์ไปให้ญาติสนิทมิตรสหายทุกคนถือไว้ แล้วอัญเชิญ

ลึงใส่อังคาร โดยถือด้วยมือทั้งสองประคองหย่อนลงสู่ทะเล
พร้อมกับด้ายสายสิญจน์ ด้วยกิริยาอาการแสดงความเคารพ
แล้วหย่อนพวงดอกไม้สดลงไป พร้อมกันนั้น บรรดา
ญาติสนิทมิตรสหายทั้งหลายผู้ไปร่วมพิธี ก็หย่อนพวงดอกไม้
สด (ถ้ามี) หรือ ไร่กลีบดอกกุหลาบ ลงตามไปในทะเล
เพื่อทำการสักการะบูชาอังคารเป็นวาระสุดท้าย แล้วทุกคน
น้อมตัวลงยกมือไหว้ พร้อมกับกล่าวคำอวยพรแก่ท่าน
ผู้ล่วงลับไปแล้วว่า “ **ขอมจงไปสู่สุคติ จงอยู่เย็นเป็นสุข ๆ
เถิด** ” ดังนี้แล้ว เป็นเสร็จพิธีการลอยอังคาร

— ส่วนเครื่องสักการะบูชาต่าง ๆ และ พวงหรีด
ทั้งหลาย ไม่นิยมทิ้งลงในทะเล เพราะจะทำให้หน้าในทะเล
เกิดความสกปรก และ จะทำให้เกิดความลำบากใจแก่ชาว
ประมงทั้งหลาย ตลอดจนทำความลำบากใจแก่เจ้าหน้าที่เรือ
ชุดลอกสันดอนอีกด้วย

สิ่งของที่ควรเตรียมไปใช้ในการลอยอังคาร

๑. พวงมลัยดอกไม้สด อย่างน้อย ๑ พวง (ส่วน
พวงหรีด ไม่นิยมนำไป)

๒. รูป สำหรับจุดสักการะบูชาอังคาร มีจำนวน
มากเพียงพอแก่ผู้ไปร่วมพิธี (คนละ ๑ ดอก)

๓. กระจ่างรูป ๑ ลูก มีขนาดใหญ่พอสมควร

๔. ด้ายสายสัญญาณ ๑ กลุ่ม สำหรับผูกโยงลั้งลงทะเล

๕. กลีบดอกกุหลาบสด จัดใส่พาน มีจำนวนมากพอสมควร

๖. ก้อนหิน สัก ๒ — ๓ ก้อน มีน้ำหนักพอจะถ่วงให้ลั้งจมลงสู่ท้องทะเล

ข้อเสนอแนะเพื่อพิจารณา

— ตามคตินิยมแต่โบราณกาลมา บรรพบุรุษของเราทั้งหลาย นิยมรวบรวมอัฐิที่เหลือและอังคาร (ขี้เถ้า) ทั้งหมด นำไปบรรจุไว้ในเจดีย์ที่สร้างขึ้นไว้เป็นอนุสาวรีย์ของบรรพบุรุษ หรือ นำไปบรรจุไว้ภายใต้ฐานพระพุทธรูป หรือ นำไปเก็บรวมไว้ที่โคนต้นไม้ ซึ่งนิยมกันสืบมาว่า สถานที่เหล่านั้น เป็นสถานที่เหมาะสมโดยประการทั้งปวง เพราะเป็นสถานที่ที่ไม่มีใครมารบกวนเหยียบย่ำกรำกรายล่วงเกิน เป็นสถานที่เคารพสักการะบูชา และ เป็นสถานที่มีความร่มเย็นเป็นสุข โดยแท้

— สมัยปัจจุบันนี้ มักนิยมนำอัฐิที่เหลือและอังคารไปลอยทิ้งน้ำในทะเล นั้น ได้ลองสอบถามดูหลายท่านด้วยกัน ได้ความเป็นทำนองเดียวกันว่า “เพื่อต้องการจะมีให้ใครมารบกวนเหยียบย่ำกรำกรายล่วงเกิน และเพื่อจะให้

ผู้ล่วงลับไปแล้ว มีความอยู่เย็นเป็นสุข เพราะอยู่ในน้ำ”
ดังนี้

— แต่ความจริง ปรากฏว่า “ในการบุคคลอกสันคอน
ที่ปากน้ำเจ้าพระยา ทุกวันนั้น นั้น ได้มีฝูงโล่ังคารที่พา
กันนำไปลอยทิ้งในทะเลนั้น ดิตขึ้นมากพร้อมกับคินโคลน
ที่ลอกขึ้นมาจำนวนมาก ทำความลำบากใจให้แก่เจ้า
หน้าที่ประจำเรือบุคคลอกสันคอนไม่น้อยเลย ” ได้รับการ
บอกเล่ายืนยันความจริงมาอย่างนี้

— เมื่อความจริงมีอยู่เช่นนี้ ผู้ที่หวังว่า “จะให้
อัฐิ และอังคารบรรพบุรุษของตน ๆ มีความอยู่เย็นเป็นสุข
โดยไม่มีใครมารบกวนเหยียบย่ำกรรกรายล่วงเกิน ” นั้น
เห็นจะไร้ผลเสียแล้ว

— เพราะเหตุนี้ จึงขอเสนอแนะแก่ท่านผู้มน้อย
ในความกตัญญูทเวที้ ผู้มีความหวังดีปรารถนาดีต่อบรรพ
บุรุษของตน ๆ สมควรจะได้พิจารณาเหตุผลตามความ
เป็นจริง แล้วชักชวนกันหันกลับมาถือคตินิยมที่บรรพบุรุษ
ของเราทั้งหลายได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล ดังกล่าว
แล้วข้างต้น ทั้งนี้ เพื่อรักษาประเพณีอันดีงามของชาติไทย
เรา และเพื่อความสะดวกสบายใจด้วยกันทุกฝ่าย พร้อมทั้ง
เพื่อเป็นการประหยัดอีกด้วย.

พิมพ์ที่บ้นจัดการพิมพ์

หลังวิทยาลัยครูเพชรบุรี กรุงเทพมหานคร โทร. 2829942

นายเจียง รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2522